

MAVİ VATAN

MAVİ VATAN'DAN AÇIK DENİZLERE

MAVİ VATAN

MAVİ VATAN'DAN AÇIK DENİZLERE

Milli Savunma Üniversitesi

Deniz Harp Enstitüsü

Mavi Vatan'dan Açık Denizlere Dergisi

Yıl: 2 Sayı: 6

4 Aylık Süreli Yayın

İmtiyaz Sahibi

MSÜ Deniz Harp Enstitüsü Adına

Tuğamiral Rafet OKTAR

Genel Yayın Yönetmeni

Dz.Kur.Alb.Erdinç ALTINER

Editör

Dr.Dz.Alb. Murat Kağan KOZANHAN

Yayın ve İnceleme Kurulu

Dz.Kur.Alb. Halil ÖZSARAÇ

Dz.Kur.Alb. Selçuk AKARI

Dz.Alb. Cem HASANOĞLU

Dz.Alb. Alpaslan TATLISULUOĞLU

Dz.Bnb. Deniz KARADUMAN

Dz.Yzb. Halil Can AKİNCE

Dz.Atğm. Aşır SERTÇELİK

Sayfa Tasarım / Grafik Uygulama

De.Me.Aslı DOĞAN

İletişim

Tel: 0212 398 01 00 (3452)

E-Posta: mkozanhan@msu.edu.tr

Basıldığı Yer ve Tarih

Milli Savunma Üniversitesi

Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı

Merkez Basım ve Yayınevi

Yenilevent / İSTANBUL

Sertifika No: 36431

Kasım 2020

Kapak Resmi

Deniz Kuvvetleri

İÇİNDEKİLER

4

BAŞLARKEN

6

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE MODERNLEŞME TEORİLERİ İLE BAĞIMLILIK YAKLAŞIMLARININ İNCELENMESİ

14

FRANSA'NIN TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

24

VATANIN MAVİSİNE VE KALAN CÜZLERİNE DAİR KÖPRÜÜSTÜNDEN; FÜTÜRİST BİR BAKIŞ
29 EKİM 2073 CUMHURİYETİMİZİN 150'NCİ YILINA

34

GÜVENLİK GELİŞMELERİ KAPSAMINDA JAPONYA'NIN ÇOK BOYUTLU ÜLKE ANALİZİ

Deniz Harp Enstitüsü yayını olan Mavi Vatan'dan Açık Denizlere Dergisi yılda 4 kez yayınlanan ulusal bir dergidir. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler hazırlayanın sorumluluğunda olup şahsi fikirleridir. Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Enstitüsü Müdürlüğü'nün resmî görüşü değildir.

50

STRATEJİK İLETİŞİM BAĞLAMINDA ABD DENİZ KUVVETLERİ
REKLAM FİMLERİNİN ANALİZİ

66

ULUSLARARASI ANTLAŞMALARIN ASKIYA ALINMASI VE SONA
ERDİRİLMESİ

78

JAPON DENİZCİLİK TARİHİNİN GELİŞİMİ VE DÖNEMSEL
OLARAK ETKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

100

KİTAP ÖZETİ: KALICI OLMAK

MAVİ VATAN

MAVİ VATAN'DAN AÇIK DENİZLERE

Değerli Okurlarımız,

Dünya'da yaşanan COVID-19 salgını yaz aylarında azalmasının ardından sonbaharın gelmesiyle yeniden yükselişe geçmiş ve halen gündemdeki yerini korumaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVID-19'un küresel salgın olarak ilan edilmesini müteakip, hepimizin hem çalışma hem de sosyal hayatı çok kısa sürede radikal bir değişime uğratmıştır. Bu değişime ayak uydurmak amacıyla, MSÜ Deniz Harp Enstitüsündeki örgün derslerin büyük çoğunluğu hızla uzaktan eğitime dönüştürüldü ve 2020-2021 eğitim dönemi planlamaları da bu yönde yapıldı. Enstitümüzde, 19 Ekim 2020 tarihinde yedinci dönem Karargah Subaylığı, 26 Ekim 2020 tarihinde de üçüncü dönem Komuta Kurmay eğitimlerine başlamış ve üst seviyede COVID-19 önlemleri ile devam etmektedir.

Bu zorlu dönemde Enstitümüzün, hem idari ve eğitici kadrosunda hem de kuruluş yapısında değişiklikler yaşanmıştır. Enstitü Müdürümüz Dz. Kur Alb. Kıvanç KIRMACI emekli olmuş, Deniz Harp Enstitüsü Müdürlüğüne Tuğba Rafet OKTAR atanmıştır.

Dergimizin hazırlanmasında ki her aşamada özveriyle çalışan ekibimizle, salgın nedeniyle getirilen veya getirilecek kısıtlamalarda da ev veya ofislerimizden çalışmaya devam ederek sizleri ilgi alanımıza giren çalışmalarla buluşturmaya devam edeceğiz. Bu çerçevede, Mavi Vatan'dan Açık Denizlere adıyla yayın hayatına başlayan ve aynı sloganla yola çıkan dergimize yazılılarıyla katkı sağlayan yazarlarımız ile yayınlandığı ilk günden bu yana dergimize gösterdiğiniz ilgiden dolayı siz okurlarımıza teşekkür ederiz. Siz değerli okuyucularımızın ilgisi ve sizlerden gelen olumlu geri dönüşler bizleri oldukça gururlandırmakta ve daha iyisini yapmak amacıyla bizleri teşvik etmektedir.

Bu yeni sayımızda uluslararası ilişkiler teorilerinden, vatan kavramına yönelik fütüristik düşüncelere, Türkiye'nin Fransa ile Avrupa Birliği ilişkilerinden, bölgesel çalışmalara, stratejik iletişim çalışmalarından, uluslararası anlaşmalar ve özellikleri ile Japon denizcilik tarihine ışık tutan özgün çalışmalarla sizlerle birlikteyiz.

Bu sayının ilk makalesi olarak, Dz. Yzb. Sadun ŞİFA'nın çalışmasını tercih ettik. Yazar "Uluslararası İlişkilerde Modernleşme Teorileri İle Bağımlılık Yaklaşımlarının İncelenmesi" konulu çalışmada; kalkınma problemini tartışan, Modernleşme Okulu İle Bağımlılık Okulu arasındaki "Modernleşme Teorileri ve Bağımlılık Yaklaşımları" nı incelemekte, özellikle I. Dünya gelişmiş ve III. Dünya gelişmemiş coğrafyalar arasındaki ilişkiyi tartışmakta, neden-sonuç ilişkileri ile kalkınma hamlelerinin başarı ve başarısızlıklarına cevap aramaktadır. Çalışma kapsamında her iki okul; doğuşu, gelişme süreçleri, teorileri, varsayımları ve eleştirileri üzerinden kıyaslanarak tartışılmıştır.

Sayının ikinci makalesi, Dz. Atğm. Aşır SERTÇELİK tarafından hazırlanan, "Fransa'nın, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi" konulu makaledir. Çalışmada, Türkiye'nin Avrupa Birliğine dahil olma çabalarına karşılık, Fransa'nın rolü ve etkisi ele alınarak incelenmiş, Fransa'nın geçmişten bugüne Türkiye'nin üyeliğine bakışı, önyargıları, çekinceleri ve etkileri incelenerek ilişkilerdeki genel durum ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Takip eden çalışma, Dz. Kur. Alb. Selçuk AKARI tarafından hazırlanan "Vatanın Mavisine ve Kalan Cüzlerine Dair Köprüüstünden Fütürist Bir Bakış: 29 Ekim 2073 Cumhuriyetimizin 150'nci Yılına" konulu makaledir. Çalışmada

BAŞLARKEN...

fütüristik bir bakış açısıyla günümüzde Mavi Vatan'la başlayan vatan kavramlarının önümüzdeki elli yıllık bir süreçte daha nerelere kadar uzayabileceğine dair öngörülere yer verilerek bir farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır.

Sayının dördüncü makalesi, Dz. Kur Alb. Erhan AKBAYRAK tarafından kaleme alınan "Güvenlik Gelişmeleri Kapsamında Japonya'nın Çok Boyutlu Ülke Analizi" başlıklı yazıdır. Yazıda günümüzde dünyanın üçüncü büyük ekonomik gücüne sahip olan Japonya'nın tarihsel gelişimi incelenmiş, çok boyutlu ülke analiziyle birlikte Japonya'nın ve ülkesel, ikili, bölgesel, küresel seviyedeki iş birliği ile çatışma alanları irdelenmiştir.

Bu sayıda beşinci makale olarak, Dz. Alb. Nazif BOZKURT tarafından hazırlanan "Stratejik İletişim Bağlamında ABD Deniz Kuvvetleri Reklam Filmlerinin Analizi" konulu makaleye yer verilmiştir. Makalede yazar, iletişim ürünleri olarak ABD Deniz Kuvvetleri için hazırlanmış ve yayınlanmış reklamlardan seçilen örnekler üzerinden, kullanılan anlatıları ve verilen mesajları inceleyerek, ABD Deniz Kuvvetleri'nin kurumsal stratejik iletişim pratiğindeki önemli öğelerin neler olduğunu tartışmaktadır. Ayrıca çalışmada; "stratejik iletişim nedir?", "stratejik iletişimin önemli bir bileşeni olan anlatı teorisi nedir?" ve "ABD Deniz Kuvvetleri reklamlarında kullanılan anlatılar ve mesajlar nelerdir?" gibi sorulara da yanıt aramıştır.

Sayının altıncı makalesini ise Dr. Dz. Alb. Özgür Can KAYGISIZ ile Dz. Yb. Necdet Babür ATAKAN tarafından hazırlanan, "Uluslararası Antlaşmaların Askıya Alınması ve Sona Erdirilmesi" konulu çalışma oluşturmaktadır. Yazarlar bu çalışmada, niceliksel araştırma modelinin betimsel ve tarihsel yöntemlerini kullanarak, devletler arasında akdedilen

uluslararası antlaşmaların, taraf devletler tarafından sona erdirilmesi veya askıya alınması için gerekli şartları, antlaşma hükümleri ile örnek olaylar üzerinden incelemişlerdir.

Bir diğer çalışmamız ise Dz. İk. Kur. Yb. Salim KALENDER tarafından kaleme alınan, "Japon Denizcilik Tarihinin Gelişimi ve Dönemsel Olarak Etkisinin Değerlendirilmesi" konulu makaledir. Çalışmada yazar, Coğrafi keşiflerin başlangıcı olan 1492 tarihine kadar iki kez Moğol tehlikesi atlatan, 16'ncı yüzyılda Avrupalılarla tanışmasına, 19'uncu yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) gambot diplomasisi sonucu Batı'ya açılmasına ve Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarındaki faaliyetleri ile İkinci Dünya Savaşı sonunda siyasal ve ekonomik kaderini tamamen ABD'ye terk eden ancak, günümüzde en modern donanma gücüne, en genç deniz ticaret filosu ile dünyanın sayılı büyük balıkçı filosuna, en gelişmiş tersanelerine sahip olan Japonya'nın denizcilik tarihine ışık tutarak çıkarımlarda bulunmaktadır.

Bu sayının son çalışması Dz. Kur Alb. Erdiñç ALTINER ve Dz. İk. Tğm M. Sefa EREN tarafından yapılan, Jems C. COLLINS ve Jerry I. PORRAS'ın "Kalıcı Olmak" kitabının bir özetidir.

İyi okumalar dileğiyle...

Murat Kağan KOZANHAN
Dz. Alb.
Dr. Öğretim Üyesi

■ Dz.Yzb.Sadun ŞİFA

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE MODERNLEŞME TEORİLERİ İLE BAĞIMLILIK YAKLAŞIMLARININ İNCELENMESİ

Öz

Kalkınma problemini tartışan iki önemli okul arasında yer alan Modernleşme Teorileri ve Bağımlılık Yaklaşımları kendisine yön veren ve eleştiren akademisyenlerin mürekkebinde sürekli bir gelişim göstermiştir. Düşünsel kökleri insanlığın birbiri ile ilişkisine dayanmasına rağmen, araştırmaya konu bu iki okul özellikle I. ve III. Dünya yani gelişmiş ve gelişmemiş coğrafyalar arasındaki ilişkiyi tartışmakta, neden-sonuç ilişkileri ile kalkınma hamlelerinin başarı ve başarısızlıklarına cevap aramaktadır. Çalışma kapsamında her iki okulun doğuşu, gelişme süreçleri, teorileri, varsayımları ve eleştirileri üzerinden kıyaslanarak tartışılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Modernleşme, Bağımlılık, Kalkınma, Gelişmemişlik, III. Dünya.

Giriş

II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin ardından kalkınmanın nasıl olacağına ilişkin soruların cevabının aranmasında ortaya çıkan modernleşme teorileri ve müteakiben eleştiri temelinde gelişen bağımlılık yaklaşımları, ortaya çıkış nedenleri, gelişimleri ve sonrasında üretilen yeni yaklaşımlar ile önemli bir akademik birikim yaratmıştır. Sağlıklı bir karşılaştırmanın yapılabilmesi için ağırlıklı olarak Batı merkezli akademik inşa sürecinin kategorize edilerek sunulmasında fayda görülmektedir. Bu kapsamda aynı ihtiyacı hisseden Alvin Y. So; Modernleşme, Bağımlılık ve Dünya Sistemi okullarını ortaya çıkış, gelişme ve dönüşüm açısından kaleme aldığı çalışmasında¹ yeni okuyuculara da kapsayıcı bir kaynak sağlamıştır. Hem Modernleşme hem de Bağımlılık Okulu, "klasik" ve "yeni" olarak iki alt gruba ayrılmıştır.

"Kalkınma", ağırlıklı olarak 1950'li yıllarda Modernleşme Okulu'na konu olmuş, 1960'lı yıllarda ise Bağımlılık Okulu tarafından Modernleşme Okulu'na eleştirel olarak işlenmiştir.² Her iki okulun ortaya koyduğu fikirleri süzen Wallerstein, ortaya koyulan tezlerin doğruluğunu ya da gözden kaçırdıklarını tespit etmek üzere kalkınmanın problemleri öznesi olan Afrika'da da sömürge döneminin etkilerini gözlemlemiştir. Bu kapsamda

özellikle yeni bağımsızlık kazanan devletleri incelerken 150 yıllık bir süredir bağımsız olmasına rağmen benzer sıkıntıları yaşayan Latin Amerika coğrafyasını da ele alarak Modernleşme ve Bağımlılık Okullarını tartışarak bir "Dünya Sistemi" teorisini oluşturmaya gayret etmiştir.³ Bu sebeple okulların belli varsayımlar dâhilinde kabul görecektir modeller önerdiğini belirtmek yerinde olacaktır.

Değerlendirmeler genellikle, geleneksel-modern, gelişmemiş-gelişmiş, kötü-iyi vb. statüler verilerek yapılmış ancak devletleri ya da coğrafyaları hangi kriterlere göre tasnif etmek gerektiği tartışması süregelmiştir. Bununla birlikte "Her devletin her ferdi aynı seviyede midir?" sorusu da yeni bakış açılarına zorlamıştır. Şu kanı açıktır ki, coğrafi olarak dünyada genel Kuzey'in genel Güney'e süregelen bir önde kalkınma durumu mevcuttur. Çalışmanın gelecek bölümleri kalkınmayı kapsamlı bir şekilde ele alarak tartışan iki okulun kıyaslamasını Alvin S. Jo'nun kategorileri altında, varsayımları ve zaman akışı içerisinde ortaya çıkan önermelerine yapılan eleştirileri inceleyerek yapmaya gayret etmektedir.

1. Modernleşme Teorileri

Modernleşme teorisi, aydınlanma çağında teknolojik gelişmenin insana doğa üzerinde daha geniş bir kontrol yeteneği vereceğine olan inanç üzerine ortaya çıkmıştır.⁴ Refaha ulaşma, gelişme, büyüme kavramlarının tarihi, toplumsal olarak yüzyıllardır var olsa da günümüzde kullanılan "modernleşme" ve "kalkınma" yaklaşımı II. Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan Soğuk Savaş ortamında Batı'nın, eski kolonisi olan coğrafyaların yönetimine ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel olarak etkisi temelinde gelişmiştir.⁵ Özellikle Güney Yarım Küre'de yer alan devletler, savaş sonrasında siyasi eşit egemen birer devlet olarak bağımsızlıklarını kazanmış olsalar da eğitimli insan gücü, teknoloji, sanayileşme vb. birçok alanda çok daha geri konumda yer almışlardır. Modernleşme kuramı da bahse konu geri konumda bulunan devletlerin nasıl gelişecekleri ve dünya ekonomik düzenine nasıl entegre olacaklarına ilişkin kaygının neticesinde politika yapıcı ve

1 Alvin Y. So, *Social Change and Development*, SAGE Library, No 178, New Bury Park, 1990.

2 Alvin Y. So, *a.g.e.*, s. 12.

3 Imanuel Wallerstein, *The Modern World System I-Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*, Academic Press, New York, 1974, ss. 4-5.

4 Ronald Inglehart ve Christian Welzel, "A Revised Theory of Modernization", *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, 15-47, s. 16.

5 Cynthia Weber, *International Relations Theory: A Critical Introduction*, New York, 2009, s. 161.

akademisyenlerce ortaya konan düşüncelerden meydana gelmiştir.⁶

So'ya göre modernleşmenin tartışılmasının 3 temel unsuru vardır: Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) savaş sonrası süper güç olarak ortaya çıkışı ve Batı Avrupa'yı destek planları ile yeniden inşası, Sovyetler Birliği'nce Doğu Avrupa ve Asya üzerinde yayılan komünist ideoloji hareketi, Asya-Afrika-Latin Amerika'nın kolonyal imparatorluklardan ayrılması.⁷ Bu kapsamda etki alanlarındaki bölgeler için ekonomilerin geliştirilmesi ve politik bağımsızlığın ayakta tutulması

hedeflenmiştir. Teoriler, zayıf devletlerin neden gelişmediğine ve bu devletlerin nasıl gelişebileceğine ışık tutmaktadır.

İlk altyapısı Alman sosyolog Max Weber'in önerdiği kapitalizmin kültürel kökenleri⁸ üzerine inşa edilen Modernleşme Teorisi'nin temel paradigmatları Talcott Parson tarafından sunulmuştur. Evrim ve işlevselci teorilerden hareketle, geleneksel bir toplumdaki (III. Dünya) modern bir topluma (I. Dünya) geçiş mümkündür. Temel varsayım, Batı'nın en iyi yani ulaşılmaması arzu edilen son nokta olduğu ve bu kapsamda ekonomik kalkınma ile birlikte sosyal dönüşüm olarak önerilen yolun izlenmesi hâlinde tıpkı biyolojide uygun şartların belirli fiziksel sonuçlar doğuracağı gibi kalkınmanın da gerçekleşmesinin mümkün olmasıdır.⁹ Levy'ye göre modernleşme aynı zamanda bir homojenleşme sürecidir, zaman geçtikçe modernleşen her toplum birbirine benzemektedir.¹⁰ Modernleşmenin evrim teorisine dayanan diğer özellikleri ise; Avrupalılaştırma/Amerikanlaştırma, geri dönülmezlik, süreç ile ilerleyen ve uzayan bir yapı olmasıdır.¹¹ Sosyolojik düşünce yapısı ile işlevselciliğe zemin sunan Parson'a göre; geleneksel değerlere¹² katı bağlılık gelişmenin önündeki bariyerdir ve aşılması gereklidir. Modernleşme, bütünü ilgilendiren sistematik bir işlem, değişimden daha çok bir bilinçli dönüşüm ve bu bağlamda sosyal sistemi yaptığı etki seviyesine istinaden hızlı bir süreçtir.¹³

Okulun en çok bilinen ve kabul gören teorisyenlerinden biri olan Rostow'un 1960 yılındaki önermesinde ekonomik uygulama olarak devletlerin 5 gelişme basamağından geçtiği belirtilmektedir.¹⁴ Bu kapsamda devletler; "geleneksel", "kalkışa hazırlık", "kalkış", "olgunlaşma" ve "yüksek düzeyde

6 Ali Rıza Güngen, "Kalkınma, Eşitsizlik ve Yoksulluk", Evren Balta (ed.), *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, 433-454, s. 436.

7 Giovanni E. Reyes, "Four Main Theories of Development: Modernization, Dependency, World-System and Globalization", *Nómadas. Revista Crítica de Ciencias Sociales y Jurídicas*, Vol: 4, No: 2, 2001, 109-124. s. 2.

8 Weber özellikle rasyonelleşmeye önem atfederek bu özelliğin din, gelenek ve kişisel karizma gibi irrasyoneliği bırakarak sadece Batı'nın sahip olduğunu savunmaktadır. Mahmut Kaya, "Klasik Sosyolojik Perspektifte Modernleşme Tartışmaları", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol:2, No:2, 2012, Sayı:4, s. 111-130, ss. 125-126.

9 Henry Bernstein, "Modernization Theory and The Sociological Study of Development", *The Journal of Development Studies*, Vol: 7, No: 2, 1971, 141-160, ss. 141-143.

10 Michael Levy, "Social Patterns (Structures) and Problems of Modernization", Wilber E. Moore ve Robert M. Cook (ed.), *Readings on Social Change*, Engelwood Cliffs, 1967, 189-208, s. 203.

11 Giovanni E. Reyes, *a.g.m.*, s. 2-3.

12 Ayrımcılık, kolektivizm, ataerkillik, kadercilik, bireycilik, evrenselcilik, meritokrasi. Karl Thompson, "Modernization Theory", *ReviseSociology*, 19.09.2017, <https://revisesociology.com/2017/09/19/modernization-theory/>, (Erişim Tarihi: 25.04.2020).

13 Giovanni E. Reyes, *a.g.m.*, s. 3.

14 Walt Whitman Rostow, "The Five Stages-Of-Growth-A Summary", *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991, 4-16, ss. 4-11.

kitlesel tüketim” seviyelerinden birinde bulunmaktadır. Yapısal bir sıralama olan bu evrim sürecine göre, daha zayıf devletler daha önceden bu seviyeleri XVIII-XX. yüzyıllar arasında tecrübe etmiş bulunan kapitalist gelişmiş devletleri izlemelidir. Özetle; 1’inci seviyeye göre, üretim temel olarak tarıma dayalı ve teknoloji oldukça basit seviyededir, toplum küçük gruplar hâlinde dağılmış ve iş dağılımı ağırlıklı olarak aileden gelmektedir. 2’nci seviyeye geçmek için teknolojik ilerleme sağlanarak üreticilerin verimleri artırılmalı, sermaye fazlası ve dolayısıyla kâr sağlanmalıdır. 3’üncü seviyeye geçiş için ise elde ettiği kârı yeni nesil teknoloji ve altyapıya dönüştürecek girişimcilere ihtiyaç duyulmaktadır. %10 civarında bir ulusal gelirin aktarılması ile “kalkış” süreci başlayacak ve bir anlamda endüstrileşme gerçekleşecektir. 4’üncü seviyedeki durum, karşılanması gerekli yeni sosyal düzen ve lojistik altyapı ihtiyacını da beraberinde getirecektir. Sosyal düzenin en önemli hususlarından biri ise eğitilmiş personel olacaktır. Eğitilmiş personel için de devletin okul ve hastaneler gibi yeni altyapıları devreye sokması gerekecektir. Sürecin kuşaklara etki edecek şekilde benimsenmesi gereklidir. 5’inci seviye olan nihai aşamada ise varlık artışı bireyler özelinde artacak ve varlığa sahip bireyler temel ihtiyaçların ötesinde daha çok tüketimi gerçekleştirerek arzın yani üretimin artmasını sağlayacaktır.

Okulun “klasik” ve “yeni” olarak ayrılan yapısına bakıldığında; her iki grubun da çalışmalarının III. Dünya devletlerinin gelişmesini devlet seviyesi olarak dâhili faktörler, kültürel değerler ve sosyal kurumlar üzerinden incelediği ortak değerler olarak yer almaktadır. Buna karşın, klasik çalışmalarda “geleneğe” bir engel olarak görülürken yeni çalışmalarda katkı faktörü olarak görülmektedir. Metodolojik olarak ise klasik çalışmalar daha çok soyut fikirler üzerine inşa edilmişken, yeni çalışmalar tarihsel veriye dayalı somut örneklemeler üzerinden çalışmaktadır. Ayrıca “yeni” çalışmalar sadece ABD örneğinde değil, diğer örnekleri de hedef olarak ele

almakla birlikte klasik çalışmaların en önemli eksiği görülen dış etkiler ve çatışma olgularını da yorumlamaktadır.¹⁵

2. Modernleşme Yaklaşımına Eleştiri Olarak Bağımlılık Yaklaşımı

Bağımlılık teorisinin temeli olarak 1950’lerde yürütülen Latin Amerika ve Karayipler için Ekonomik Komisyon çalışmaları gösterilmiştir.¹⁶ Birleşmiş Milletler çatısı altında Raul Prebisch başkanlığındaki bahse konu komisyonca sunulan belgede¹⁷, iki uluslararası ticaret varsayımına eleştiri getirilmiştir. Prebisch, uluslararası iş bölümü kapsamında teknik gelişmeye bağlı oluşan fazlanın Latin Amerika gibi çevre devletlere eşit yansımadağını ve artan ticaret hacminin ekonomik kalkınmayı doğru orantı ile artırmadığını belirtmiştir. Merkez devletlerden çevreye teknik ilerlemelerin aktarılmaması ve korumacı politikaların neticesinde; çevrenin avantajlı olmasının önüne geçilmektedir.¹⁸ Çözüm olarak ise, devletin etkili mali politikalar yürüterek kalkınmaya etki edecek doğru yatırımlara yönelmesi, arz-talep dengesinin çeşitli araçlar ile kontrol edilmesi, ithal ikamesi, gelişen sektörlerin korunması, talebe bağlı dış bağımlılığın azaltılması sunulmaktadır.¹⁹

Modernleşme paradigmasına Marksist ekolden ise ilk kapsamlı eleştiri iktisatçı Paul Baran tarafından 1957 yılında getirilmiştir. Baran, ekonomik kalkınma açısından durumun az gelişmiş devletlerde kötü olduğunu, az gelişmiş devletlerin gelişmiş kapitalist devletler için yüksek kâr marjına sahip yatırım ve ucuz ham madde kaynağı sağladığını belirtmektedir. Bunun gereği olarak da az gelişmiş devletlerde gelişmiş devletlerin iktisadi çıkarlarına daha yakın karar alacak yönetimler bulunması, modernleşme kapsamında kalkınmanın bağımlılığa dayalı olması ve çıkarların korunması arzu edilmektedir.²⁰ Bu kapsamda oldukça yaygın bir ideolojik süreç de yeni ortaya çıkmış eski kolonyal devletlerin politik ve ekonomik özgürlüklerini baskılamak amacıyla çeşitli devlet kurumları, ekonomistler, antropologlar, sosyal psikoloji

15 Giovanni E. Reyes, *a.g.m.*, s. 4.

16 Giovanni E. Reyes, *a.g.m.*, s. 4.

17 Raúl Prebisch, “The Economic Development of Latin America and Its Principle Problems”, ECLAC, E/CN.12/89/Rev.1, 27.04.1950, https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/30088/S4900192_en.pdf, [Erişim Tarihi: 25.04.2020].

18 Ali Rıza Güngen, *a.g.y.*, s. 438.

19 Ali Rıza Güngen, *a.g.y.*, s. 438; Giovanni E. Reyes, *a.g.m.*, s. 5.

20 Paul Baran, *The Political Economy of Growth*, Penguin Books, 1962, s. 120.

uzmanları ve Batı'da yer alan diğer birçok unsur tarafından yürütülmektedir.²¹ Baran'ın eleştirisinin temel tezi olarak ülkesel bağımlılığın yanı sıra, sömürgeleştirilen devletlerin burjuvazisinin gelişmiş emperyalist devletlerdeki burjuva çıkarlarına hizmet etmek amacıyla bağımlı kılınması nedeniyle, az gelişmiş devlet burjuvazisinin ekonomiyi büyütecek sektörlerde üretime girmedeği, bu nedenle az gelişmişlik sarmalı içinde kalındığı gösterilmektedir.²² Foster-Carter ise yeni Marksist yaklaşımın üç temel farklılığını belirterek bağımlılık yaklaşımlarını destekleyenler arasındadır. Bu farklılıklar ise, küresel bir monopol yerine merkez-çevre bakış açısı, ulusal dönüşüm süreci için sermaye odaklarına daha yakın bir burjuvanın devrimine ihtiyaç yerine sosyalist bir hareketin gerekliliği, toplumsal devrim için endüstriyel proletarya yerine çatışmayı gerçekleştirecek devrimci köylülerin gerekliliğidir.²³

Baran'ın ardından daha geniş yer bulan eleştiriler Andre Gunder Frank'ın öncülüğünde Bağımlılık Okulu'nun teorik temelini oluşturmuştur. Ağırlıklı olarak Latin Amerika üzerine çalışan ve kapitalizmi Latin Amerika'nın mevcut durumunun nedeni olarak gören Frank'e göre²⁴; kalkınma teorisi, ağırlıklı olarak Kuzey Amerika ve Avrupalı gelişmiş devletler üzerinden incelenmiş, gelişmemiş kolonyal bölgelere yeterli dikkat verilmemiştir. Bu bilgi eksikliği ise bugünkü gelişmiş devletlerin erken hâlinin, bugünün gelişmemiş devletleri olduğu sanılmasına yol açmaktadır. Aslında bugünün gelişmiş devletleri hiçbir zaman gelişmemiş basamakta bulunmamıştır.²⁵ Tecrübelerle istinaden, gelişmemiş devletlerin gelişebilmesi, ancak bu yanıtsamalardan bağımsız bir şekilde mümkündür.²⁶ Kapitalist sistemin önerdiği teorinin izlenmesi az gelişmişlik döngüsünü devam ettirecek olup bu

durumun anlaşılması ve yeni bir bakış açısıyla irdelenmesi, gelişmemeyi ortadan kaldıracaktır.²⁷ Latin Amerika'nın geri kalmışlığının sebebi, geleneksel kültüre sahip olması değil, kapitalizmin bu coğrafyaya girerek bağımlılığı inşa etmesidir.²⁸

Ortaya çıkan düşünceler ışığında bağımlılık yaklaşımlarının ortak hipotezleri; merkez devletler kalkınma açısından daha içe dönükken çevre (III. Dünya) devletler için merkez ile ilişkisinin esas olması, çevre devletlerin gelişmelerini ancak merkezin ağır kontrolünden kurtulduklarında gerçekleştirmiş olmaları, merkez devletlerin fırsat bulduklarında çevre ile geniş ekonomik ilişkiler kurarken endüstrileşmelerinin de önüne geçecek şekilde yön vermiş olmaları ve çevre ne kadar geleneksel/feodal bir yapıda ise merkeze bağımlılığın o derece yüksek, ancak asimetrik olmasıdır.²⁹

Ancak, Doğu Asya devletlerinin öncelikle ucuz mal üretim politikaları ile gelir elde etmeleri ve ekonomik büyüme sağladıkça iş gücünün daha gelişmiş teknolojiye kayması, teorinin eleştirilmesinin somut örneklerini teşkil etmiştir.³⁰ Ayrıca, Bağımlılık Okulu'nun teorilerini açıklamakta somut delil eksikliği ve ilişkilerin sadece devlet-devlet olarak incelenmesi, bir eleştiri hususudur.³¹

Modernleşme Okulu gibi bağımlılık yaklaşımları da ortaya çıkış argümanlarında takılı kalmamış ve kendi içerisinde yeni bir bakış açısını çıkarmıştır. Yeni okulun yazarlarından Cardozo ve Falleto, üst ve alt seviye farklı ilişkilerin de gelişme problemlerine olumlu olabilecek yönlerini; O'Donnell, ekonomik ve politik faktörlerin karşılıklı ilişkisini; Evans, Brezilya örneğinde komşu devlet avantajlarını inceleyerek katkı sağlamaya çalışmıştır. Yeni bakış açısı sunan olarak bu yaklaşımlarda, III.

21 Paul Baran, *a.g.e.*, s. 123-124.

22 Ahmet Bekmen, "Marksizm: Praksis'in Teorisi", H.Birsen Örs (der.), *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 241.

23 Aidan Foster-Carter, "Neo-Marxist Approaches to Development and Underdevelopment", *Journal of Contemporary Asia*, Vol: 3, No: 1, 1973, 7-33, s. 21-30.

24 Latin Amerika'nın geri kalmasının nedeni olarak yaygın görüş "kapitalizm" dir. Buna karşın "feodalizm" de akademik olarak savunulan bir görüştür. Tartışma için bkz., Ernesto Laclau, "Feudalism and Capitalism in Latin America", *New Left Review*, Vol: 1, No: 67, May/June 1971.

25 Andre Gunder Frank, "The Development of Underdevelopment", *Monthly Review*, Vol: 18, No: 4, 17-31, s. 17.

26 Andre Gunder Frank, *a.g.m.*, s. 18.

27 Andre Gunder Frank, *a.g.m.*, s. 30.

28 Ahmet Bekmen, *a.g.y.*, s. 242.

29 Giovanni E. Reyes, *a.g.m.*, s. 6.

30 Ronald Inglehart ve Christian Welzel, "Modernization", G. Ritzer (ed.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology Ed.1*, Blackwell Publishing, Singapore, 2007, 3071-3078, s. 3072.

31 Giovanni E. Reyes, *a.g.m.*, s. 7.

Dünya hükümetlerinin uluslarını harekete geçirmedeki güçleri ve davranışlarının etkisi dikkate alınmıştır.³²

Kapitalizmi uluslararası bir sistem olarak gören Frank'i, Wallerstein da desteklemiştir. Ancak eleştirilerini geliştirerek farklı bir model olan dünya sistemi yaklaşımını ortaya koyan Wallerstein'in inşa ettiği teorik çatıya göre XVI. yüzyılın sonunda feodal üretim tipinde yaşanan sıkıntı nedeniyle kapitalizm sistemine geçiş yapılmış ve ardından yayılma ile dünyayı bütün olarak ele alan bir sistem doğmuştur. Kurulan dünya sisteminde detaylı bir iş bölümü yapılmış, ancak bu bölüşme coğrafi olarak gerçekleşmiştir. Bu kapsamda kapitalist sistem içerisindeki ulusal birimler; merkez-çevre konumlandırmasına göre ve ayrıca bu iki birim arasında aracı role sahip yarı çevre olarak işleyen bütün bir çevrimin unsurlarıdır.³³

Özellikle 1970'lerde yaşanan ekonomik bunalım, asker devlet-güçlü devlet yerine tüccar devlet-güçlü devlet neden sonuç ilişkisini ön plana çıkarmıştır.³⁴ Desteklenen birçok Avrupa devleti de sürekli bir bağımlılık sarmalında kalmamış ve etkin ekonomik güç unsurları hâline gelmiştir.

3. Tartışma ve Sonuç

Modernleşme teorileri ve bağımlılık yaklaşımları, farklı iki okul olmasının yanında hem ortak özellikleri içermekte hem de çeşitli ortak eleştirileri de almaktadır. Her iki okul da III. Dünya devletleri için kalkınma problemine çözüm aramakta, birim olarak "devlet"i ele alarak iki kutuplu çalışmaktadır. Buna karşın, kalkınmayı tartışan sonradan gelişen dünya sistemi ve küreselleşme okulları ise devletler arasındaki ticari ilişkilerle, uluslararası finans sistemi, küresel teknolojiyi ve askerî iş birliklerini ele almaktadır.³⁵

Farklılaşan temel nokta ise; Modernleşme Okulu, problemi dâhili unsurlara dayandırmaktadır. Ancak dış yardım için; merdivenin en altında bulunan devletlerin kısır döngüsünden

çıkması için çok pratik bir ilk adım olduğu ve ilerleme sağlandığı Sachs tarafından paylaşılırken³⁶, William Easterly ise bahse konu denizaşırı kalkınma yardımlarını eleştirmekte, zayıf hükümetler için bu yardımın daha zayıf yönetim ve yolsuzluğa sebep olacağını tartışmaktadır.³⁷ Bu kapsamda modernizmi destekleyenlerin temel olarak iç bariyerleri gelişmenin önündeki engel olarak algıladıkları, ancak daha belirgin dış bariyerleri göz ardı ettikleri değerlendirilmektedir. Dış etkenlerin gelişmeye olan etkisini eleştiren başlıca teori ise bağımlılık teorisi. Ayrıca ham madde ve teknoloji mevcut iken tamamen içe kapalı bir üretim gerçekleşse bile pazar için sınırların aşımı gerekecektir. Bu kapsamda, bağımlılık her zaman eşit dengede olmak durumunda kalmamaktadır. Keohane ve Nye tarafından bu denge için hassasiyet ve kırılabilirlik kavramlarının varlığı ortaya konulmuş olup geçerliliğini korumaktadır.³⁸ Bir budist ekonomist olan

32 Giovanni E. Reyes, *a.g.m.*, s. 7.

33 Imanuel Wallerstein, *a.g.m.*, 1974, s. 347-349.

34 Evren Çelik Wiltse, "Liberalizm, İşbirliği, Kolektif Güvenlik ve Neoliberal Kurumsalcılık", Evren Balta (ed.), *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, 133-150, s. 142.

35 Giovanni E. Reyes, *a.g.m.*, s. 7.

36 Jeffrey D. Sachs, *The End of Poverty: Economic Possibilities of Our Time*, The Penguin Press, New York, 2005, s. 73.

37 William Easterly, *The White Man's Burden: Why the West's Efforts to Aid the Rest Have Done So Much Ill and So Little Good*, Oxford University Press (E-Book), 2006, s. 745-775.

38 Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, Jr, *Power and Interdependence*, Pearson, Boston, 2012, s. 231-234.

Schumacher'in eleştirisi ise, ulaşılmaması istenen son nokta olan aşırı tüketimin daha büyük mutluluk ve varlığa hizmet etmeyeceğidir.

Süregelen fikir teatileri neticesinde görülmektedir ki sosyal bilimlerin zorlayıcı bir özelliği olarak dünya, ölçülmesi zor çok değişkenli bir yapıya sahiptir. Bununla birlikte ne coğrafya gibi fiziksel koşullar ne de asırların etkisinde şekillenmiş sosyal değerler açısından dünyanın homojen olmadığı açıktır. Dünya nüfusunun yaklaşık 8 milyar ve devlet sayısının 200 civarında olduğu, bununla birlikte şirketler ya da örgütler gibi sayılması neredeyse imkânsız her birimin ideal modellemede yeri vardır. Öne sürülen teorilerin tartışılması ve hipotezlerin çürütülmesi ise normal karşılanmalıdır. Eriştığımız bilgi seviyesi ve teknolojinin mutlak bilgiye nazaran çok ilkel kalması nedeniyle gelişen birçok okul, çeşitli varsayımlar ile örnekleme daraltarak tabiatı anlama çabası içerisinde sorunları anlamaya ve çözmeye çalışmaktadır. Teorilerdeki büyük eleştiri ve değişikliğin ağırlıklı olarak dünyada geniş kitleleri etkileyen olaylardan sonra yaşandığı görülmektedir. Bu değişim kabul edilmiş varsayımların değişmesinden kaynaklanmaktadır. Bugün yaşadığımız bir örnek ile de anlatmak gerekirse; üretimi çok basit olan yüz maskesinin gelişmiş devletlerce üretilmemesi, bu katma değeri düşük malzemenin serbest ticaret varsayımında kolayca alınabilecek olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak salgına bağlı ihracat yasakları nedeniyle piyasa değeri çok düşük olan bu malzeme, hükümetlerin siyasi desteğini dahi azaltmaya etki eder bir konuma gelmiş olup varsayımların gözden geçirilme ihtiyacını gündeme taşımıştır.

Sonuç olarak az gelişmişlik ve küresel eşitsizliğin, zayıf devletlerin seviye atlamada kendi özelinde ihtiyaç duyacağı anahtar yapısal bileşenlere hangi neden olursa olsun sahip olmamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Neden-sonuç ilişkisini erken dönem için inceleyen modernleşme ve bağımlılık yaklaşımlarının yanı sıra tartışmaya katılan farklı okullar da mevcuttur. Bununla birlikte ilerleyen zaman ile birlikte ölçme imkân ve kabiliyeti artarken ilişkilerin çeşitliliği de artmaktadır. Teoriler, başta zaman değişkeni olmak üzere önerdiği koşullar için çözümler sunmakta olup yeni koşulların yeni modelleri de beraberinde getireceği değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda çok disiplinli bir bakış açısıyla analiz etmeye sahip birimlerin gelecekte de yeni modeller ortaya koyacağı beklenmektedir.

Kaynakça

Kitaplar

- BARAN, Paul, *The Political Economy of Growth*, Penguin Books, 1962.
- BEKMEN, Ahmet, "Marksizm: Praksis'in Teorisi", H.Birsen Örs (der.), *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.
- EASTERLY, William, *The White Man's Burden: Why the West's Efforts to Aid the Rest Have Done So Much Ill and So Little Good*, Oxford University Press [E-Book], 2006.
- GÜNGEN, Ali Rıza, "Kalkınma, Eşitsizlik ve Yoksulluk", Evren Baltacı (ed.), *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, 433-454.
- INGLEHART, Ronald ve WELZEL, Christian, "Modernization", G. Ritzer (ed.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology Ed.1*, Blackwell Publishing, Singapore, 2007, 3071-3078.
- INGLEHART, Ronald ve WELZEL, Christian, "A Revised Theory of Modernization", *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, 15-47.
- KEOHANE, Robert O. ve NYE, Joseph S., Jr., *Power and Interdependence*, Pearson, Boston, 2012.
- LEVY, Michael, "Social Patterns (Structures) and Problems of Modernization", Wilber E. Moore ve Robert M. Cook (ed.), *Readings on Social Change*, Englewood Cliffs, 1967, 189-208.
- ROSTOW, Walt Whitman, "The Five Stages-Of-Growth-A Summary", *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991, 4-16.
- SACHS, Jeffrey D., *The End of Poverty: Economic Possibilities of Our Time*, The Penguin Press, New York, 2005.
- SO, Alvin Y., *Social Change and Development*, SAGE Library, No:178, New Bury Park, 1990.
- WALLERSTEIN, Imanuel, *The Modern World System I-Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*, Academic Press, New York, 1974.
- WEBER, Cynthia, *International Relations Theory: A Critical Introduction*, New York, 2009.
- WILTSE, Evren Çelik, "Liberalizm, İşbirliği, Kolektif Güvenlik ve

Neoliberal Kurumsalcılık”, Evren Balta (ed.), *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016, 133-150.

Makaleler

BERNSTEIN, Henry, “Modernization Theory and The Sociological Study of Development”, *The Journal of Development Studies*, Vol: 7, No: 2, 1971, 141-160.

FOSTER-CARTER, Aidan, “Neo-Marxist Approaches to Development and Underdevelopment”, *Journal of Contemporary Asia*, Vol: 3, No: 1, 1973, 7-33.

KAYA, Mahmut, “Klasik Sosyolojik Perspektifte Modernleşme Tartışmaları”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, Vol: 2, No: 2, 2012, Sayı:4, 111-130.

LACLAU, Ernesto, “Feudalism and Capitalism in Latin America”, *New Left Review*, Vol: 1, No: 7, May/June 1971.

FRANK, Andre Gunder, “The Development of Underdevelopment”, *Monthly Review*, Vol: 18, No: 4, 17-31.

REYES, Giovanni E., “Four Main Theories of Development: Modernization, Dependency, World-System and Globalization”, *Nómadas. Revista Crítica de Ciencias Sociales y Jurídicas*, Vol: 4, No: 2, 2001, 109-124.

İnternet Kaynakları

PREBISCH, Raúl, “The Economic Development of Latin America and Its Principle Problems”, ECLAC, E/CN.12/89/Rev.1, 27.04.1950, https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/30088/S4900192_en.pdf, [Erişim Tarihi: 25.04.2020].

THOMPSON, Karl, “Modernization Theory”, *ReviseSociology*, 19.09.2017, <https://revisesociology.com/2017/09/19/modernization-theory/>, [Erişim Tarihi: 25.04.2020].

http://www.sohu.com/a/398315814_676545

<https://paratic.com/kuresel-ekonomi-hatali-hamlelerle-devrilebilecek-hassas-bir-dengede/?hcb=1>

<https://fcw.com/articles/2019/03/28/comment-bah-change-management.aspx?m=1>

■ Dz.Atğ.Aşır SERTÇELİK*

FRANSA'NIN, TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

* Deniz Asteğmen, Milli Savunma Üniversitesi, Deniz Harp Enstitüsü, Strateji ve Güvenlik Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-3403-8544, e-posta: asirsertcelik@gmail.com.

Öz

Bu makalede, Fransa'nın Türkiye-Avrupa Birliği (AB) ilişkilerine etkisi analiz edilmiştir. Öncelikli olarak Avrupa Birliği'nin kendi içerisindeki tarihsel gelişimi ve Türkiye'nin bu bütünleşmede yer alma çabalarına yer verilen makalede; Türkiye'nin Avrupa entegrasyonuna dâhil olma çabalarına karşılık, Fransa'nın rolü ve etkisi ele alınmaya çalışılmıştır. Avrupa Birliği sürecinde Fransa'nın geçmişten bugüne Türkiye'nin üyeliğine bakışı, ön yargıları, çekinceleri ve etkileri incelenerek ilişkilerdeki genel durum ortaya konulmuştur. Kültür, din, kimlik ve medeniyet farklılıkları, ekonomik çıkar ve siyasi hedef farklılıkları; Fransa'nın Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerindeki etkisi giderilemeyen sorunlar olarak ele alınmıştır. Fransa'nın sözde Ermeni iddiaları ve Türkiye'de faaliyet gösteren terör örgütleri lehine izlediği politikalar ve bu konuları bir dış politika aracı olarak kullanmasının ilişkiler üzerindeki olumsuz etkisine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Fransa, Türkiye, Türk Dış Politikası, Uluslararası İlişkiler

Giriş

Avrupa Birliği'nin inşası ve bugünkü durumuna ulaşması yolunda birçok adım atılmıştır. Entegrasyon adına ilk somut adım 9 Mayıs 1950 tarihinde Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman'dan gelmiştir. Fransa'da üst düzey bürokrat olan Jean Monnet'in hazırladığı ve Schuman tarafından açıklanan plan; Almanya ve Fransa'nın kömür ve demir kaynaklarını ve üretimini bir araya getirmeyi ve isteyen Avrupalı devletlerin de bu topluluğa katılabilmesini öngörmüştür.¹ Bu yolda temel bir adım olan Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı'nı kuran Paris Antlaşması 1951 yılında Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında Paris'te imzalanmıştır. Paris Antlaşması, 1950 yılında Almanya ve Fransa arasında kömür ve çelik üretimini bir üst otorite yönetimi altında birleştirmek için oluşturulan Schuman Planı'nı daha büyük bir organizasyona dönüştürmüştür.² Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı (AKÇT) Antlaşması; kömür ve çelik ticaretinde serbestlik, pazarlardaki sınırlama ve ayrıcalıkların ortadan kaldırılması, işçilerin serbest dolaşımı ve özel durumlarda yüksek otoritenin müdahalesi konularında birtakım düzenlemeleri içermiştir.

AKÇT ulusal egemenlik haklarını tanımakla birlikte, ilgili olduğu alanlarda uluslar üstü (supranational) yetkilerle donatılmıştır. AKÇT Antlaşması ile tam entegrasyon kapısının sonuna kadar açıldığı anlaşılmıştır.³

Birlik yolunda atılan bir diğer adım ise AKÇT Antlaşması'na taraf olan altı ülkenin 25 Mart 1957 tarihinde bir araya gelerek Roma Antlaşması'nı imzalaması olmuştur. Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) oluşturulmuştur. EURATOM'un kurulmasındaki amaç nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla ve güvenli bir biçimde kullanılmasını sağlamak konusunda üye devletler arasında koordinasyonu sağlamak olmuştur. AET'nin kurulmasındaki amaç ise üye devletler arasında malların, sermayenin, iş gücünün ve hizmetlerin serbest dolaştığı bir ortak pazar kurmak ve en nihayetinde siyasi bütünlüğe gitmek olmuştur.

Birliğin teşkilatlanması yolunda atılan bir diğer önemli adım ise 1965 yılında Füzyon Antlaşması ile AKÇT, AET ve EURATOM'un tek bir konsey ve tek bir komisyon altında birleşerek "Avrupa Toplulukları" adını alması olmuştur. 1968 yılında Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesi ile beraber üye ülkelerin gümrük alanları tek bir gümrük alanı hâlini almıştır. 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren "Avrupa Tek Senedi" ile beraber 1992 yılına kadar tek pazarın önündeki fiziki, teknik ve mali engellerin kaldırılması amacıyla bazı düzenlemeler yapılmıştır. "Avrupa Tek Senedi"ne üye ülkeler, ABD ve Japonya ekonomileri ile rekabet edemedikleri için bu düzenlemelere gitmişlerdir.⁴ Senet, yeni rakip ülkelerle mücadele edebilmek için Topluluk'unun derinleşme yönünde attığı bir adım olmuştur.⁵

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çözülmesi ile Avrupa'nın siyasi yapısı baştan aşağı değişmiştir. Üye devletler bağlarını güçlendirme kararlılığı ile 10 Aralık 1991'de Maastricht'te toplanan zirvede kararlaştırılan yeni bir antlaşmanın müzakerelerine başlamışlardır.⁶ Müzakereler neticesinde birlik yolunda büyük bir adım daha atan Avrupalı devletler Şubat 1992 yılında Maastricht Antlaşması'nı imzalamışlardır. Maastricht Antlaşması; AKÇT, AET ve EURATOM ile ilgili antlaşmaları daha sağlam temellere oturttukça geliştiren,

1 Yaprak Gürsoy, Özge Onursal Beşgül, "Avrupa Birliğinin Tarihsel Gelişimi", Ayhan Kaya (ed.), *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2013, s. 20.

2 Şaban Çalı, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri; Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim*, Nobel Yayınları, Ankara, Ocak 2016, s. 36.

3 Çalı, *a.g.e.*, s. 37.

4 Gürsoy, Beşgül, *a.g.y.*, s. 27.

5 Davut Ateş, *Uluslararası Örgütler*, Dora Yayınları, Bursa, 2014, s. 251.

6 <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=105> [Erişim Tarihi:16.10.2017].

Topluluk mevzuatına ilave diğer yenilikler getiren ve Avrupa Birliği'ni kuran antlaşma olmuştur.⁷ Maastricht Antlaşması ile "Avrupa Topluluğu", "Ortak Dış ve Güvenlik Politikası" ve "Adalet ve İçişleri" olmak üzere Avrupa Birliği üç temel sütuna ayrılmıştır.⁸ Avrupa Birliği'ne meşruiyet kazandırmak ve onu halka yakınlaştırmak için Maastricht Antlaşması ile beraber Avrupa Birliği yurttaşlığı kavramı da yaratılmıştır.⁹

Avrupa Birliği'nin tarihinde önemli adımlardan biri olan ve 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile Avrupa Birliği'nin karar alma mekanizmalarındaki tikanlıkların giderilmesi ve Birlik'in daha demokratik ve etkili işleyen bir yapıya kavuşması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda kapsamlı değişikliklere gidilerek Avrupa Topluluğu'nu kuran Antlaşmanın adı "Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma" olarak değiştirilmiştir.¹⁰

Birlik'in derinleşme yolunda olduğu gibi genişleme yolunda da adımları olmuştur. Avrupa Birliği ilk olarak altı ülke ile kurulmuştur. Kuruluşunun ardından farklı dönemlerde genişleme politikası yürüterek üye sayısını artırmıştır. Avrupa Toplulukları'nın kuruluşundan itibaren göstermiş oldukları başarılı gelişim; başlangıçta Avrupa Toplulukları'na girmek istemeyen ülkelerin, daha sonra Topluluklar'a üyelik başvurusunda bulunmalarına yol açmıştır.¹¹ Birlik ilk olarak 1973 yılında Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda ile genişlemesini gerçekleştirmiştir. 1981 yılında Yunanistan, 1986 yılında İspanya ve Portekiz ile Birlik doğuya ve güneye doğru genişlemiştir. 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç'i kapsayan Avrupa Serbest Ticaret Birliği (European Free Trade Association-EFTA) ülkelerini içine almıştır.¹² 2004 yılında Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'yı da Birliğe dâhil ederek tarihindeki en büyük genişleme dalgasını gerçekleştirmiştir. 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya, 2013 yılında ise Hırvatistan birliğe dâhil olmuştur. Avrupa Birliği, genişleme politikasına alternatif oluşturması ve komşuluk bölgesinde istikrarın sağlanmasına katkıda bulunması amacıyla, 2004 yılında Avrupa Komşuluk Politikası'nı (European Neighbourhood Policy)

oluşturmuştur. Bu politika aracılığıyla Avrupa Birliği, siyasi ve ekonomik değerlerinin komşuluk bölgesine yayılmasını ve böylece bu ülkelerdeki refah ve istikrara katkıda bulunmayı hedeflemiştir.¹³ Günümüzde ise Avrupa Birliği'nin genişleme politikasına dair tartışmaların odağında Türkiye bulunmaktadır.

1. Türkiye'nin Birlik Yolunda Attığı Temel Adımlar

Türkiye'nin Batı ile olan dış politikasının en önemli icra kanallarından birisini, Türkiye-Avrupa bütünlüşmesi arasındaki ilişkiler oluşturmuştur. Türkiye'nin bu yönde attığı ilk adım 31 Temmuz 1959'da Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvurmak olmuştur. 27 Mayıs 1960'da Türkiye'de askerî müdahale olması üzerine ilişkiler kesintiye uğramıştır. Yaklaşık olarak üç yıllık bir kesintinin ardından Avrupa Ekonomik Topluluğu, Türkiye'nin ortaklık başvurusunu kabul etmiş ve ortaklık ilişkisinin hukuki altyapısını oluşturan Ankara Antlaşması, 12 Eylül 1963'de taraflar arasında imzalanmıştır.

1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Antlaşması'nın amacı, hazırlık, geçiş ve son dönem olmak üzere üç aşamadan sonrası nihai hedefi topluluğa katılımda tam üyeliktir. Ankara Antlaşması'nın ardından 23 Kasım 1970 tarihinde Gümrük Birliği'ne ilişkin kuralları içeren Katma Protokol imzalanmıştır. 1 Ocak 1973'te yürürlüğe giren Katma Protokol'ün amacı olarak Gümrük Birliği'nin tedricen yerleştirilmesi ve bütün muğlaklığına rağmen Türkiye'yi üyeliğe ekonomik anlamda hazırlamak olarak belirlenmiştir.¹⁴ Katma Protokol'le birlikte geçiş dönemi başlatılmış olmasına rağmen özellikle 1970'li yılların ikinci yarısında ortaya çıkan hem içsel hem dışsal faktörler nedeniyle Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ciddi bir erozyona uğramıştır.¹⁵

1983 yılında yapılan genel seçimler, Türkiye'nin hızla dışa açılma sürecine girmesinin ve Birlik yolunda Türkiye'nin adımlarının hızlanmasının yolunu açmıştır.¹⁶ 14 Nisan 1987 tarihinde Türkiye Avrupa Birliği'ne tam üye olmak üzere, Roma Antlaşması'nın 237'nci, AKÇT Antlaşması'nın 98'inci, EURATOM Antlaşması'nın 205'inci maddelerine dayanarak ayrı ayrı başvuru yapmıştır.

7 Emin Tatoğlu, *Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi (1951-1995)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2006, s. 30.

8 Gürsoy, Beşgül, *a.g.e.*, s. 28.

9 Gürsoy, Beşgül, *a.g.e.*, s. 31.

10 <https://www.ab.gov.tr/p.php?e=105> (Erişim Tarihi:16.10.2017)

11 Tatoğlu, *a.g.e.*, s. 57.

12 Senem Aydın Düzgüt, "Avrupa Birliği Genişlemesi ve Komşuluk Politikası", Ayhan Kaya (ed.), *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2013, s. 63.

13 Düzgüt, *a.g.y.*, s. 64.

14 Çalış, *a.g.e.*, s. 145.

15 Çalış, *a.g.e.*, s. 151.

16 Elvin Evrim Özcan, *Ulus Devlet ve Avrupa Birliği İlişkisinde Türkiye*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2003, s. 56.

1989 yılından 1995 yılına kadar Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesi yönünde olmuştur.¹⁷ 13 Aralık 1995'te Gümrük Birliği'nin son döneminin uygulamaya konulmasına ilişkin 1/95 sayılı Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Kararı, Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanmıştır. 31 Aralık 1995'te Ankara Antlaşması uyarınca Türkiye'nin Avrupa Birliği ile entegrasyon adına 22 yıl süren çabaları sonrası Geçiş Dönemi tamamlanmıştır. 1 Ocak 1996'da Türkiye ile Avrupa Birliği arasında sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsayan Gümrük Birliği tesis edilmiştir. 25 Temmuz 1996'da Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Antlaşması imzalanmıştır. 13 Aralık 1997 tarihli Avrupa Konseyi Lüksemburg Zirve Toplantısı'nda, Avrupa Birliği'nin beşinci genişleme dalgasına dair kararlar alınmış ve Türkiye'nin adı aday ülkeler arasında geçmemiştir. Ancak "üyelik için ehil" olduğu belirtilmiştir. Bu kararı takiben Türkiye, Avrupa Birliği ile siyasi diyalogun dondurulması kararını almıştır.

16 Haziran 1998 tarihli Cardiff Zirvesi'nde Avrupa Birliği'nin Türkiye için "üyelik adayı" tanımlaması dikkat çekmiştir. Ardından 11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de gerçekleştirilen Avrupa Birliği Zirvesi'nde diğer tam üyelik başvurusunda bulunan ülkelere verildiği gibi, Türkiye'ye de adaylık statüsü verilmiştir. Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin 40 yıllık çabası daha net ve somut bir şekil almıştır.

Türkiye, 4 Temmuz 2000 tarihinde 4587 sayılı Kanun ile Başbakanlığa bağlı olarak Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'ni kurmuştur. 8 Kasım 2000 tarihinde Avrupa Komisyonu Türkiye için "Katılım Ortaklığı Belgesi" ve "Genişleme Strateji Belgesi"ni açıklamıştır. Helsinki Zirvesi'nde eksik bırakılan, tüm aday ülkelere, adaylıklarının açıklanması ile birlikte sunulan, kamuoyunca da "Yol Haritası" olarak bilinen bu belge, kısaca Avrupa Birliği'nin aday ülkeden istediklerini ortaya koyan bir doküman olmuştur.¹⁸ Buna karşılık Türkiye de, 19 Mart 2001 tarihinde Katılım Ortaklığı Belgesi'ne cevaben ilk "Ulusal Program"ını kabul etmiştir.

13 Aralık 2002 tarihli Avrupa Birliği Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirisi'nde; "Eğer Komisyonun raporu ve önerisi temelinde, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığına karar verilirse 2004 Aralık ayında yapılacak Zirve'de müzakerelerin gecikme olmaksızın başlatılacağı" ifadesi yer almıştır. Ardından Türkiye, 19 Nisan 2003'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde "AB

Uyum Komisyonu"nu kurmuştur. 5 Kasım 2003'te "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu" ve "Genişleme Strateji Belgesi" yayımlanmıştır. 29 Haziran 2005'te "Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi ve İlgili Diğer Belgeler" yayımlanmıştır. Ve nihayet 3 Ekim 2005'te Lüksemburg'da yapılan Hükümetler Arası Konferans'ta Avrupa Birliği, Türkiye ile tam üyelik müzakerelerini başlatmıştır.

Türkiye'nin, Avrupa Birliği üyeliği sürecine ilişkin faaliyetleri koordine etmek amacıyla kurulan Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanmasına yönelik yapılacak çalışmaların yönlendirilmesi, izlenmesi ve koordinasyonu ile üyelik sonrası çalışmaların koordinasyonunu yürütmek için Türkiye'de 8 Haziran 2011'de Avrupa Birliği Bakanlığı kurulmuştur. Daha sonra 2018 yılında Avrupa Birliği Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı'na bağlanarak Avrupa Birliği Başkanlığı ismini almıştır. 16 Aralık 2013 tarihinde Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Zaptı ve Geri Kabul Antlaşması imzalanarak nihai hedefi Türk vatandaşlarına uygulanan Schengen vizesinin kaldırılması olan Vize Muafiyeti Süreci resmen başlatılmıştır. 18 Kasım 2014'te Türkiye'nin Yeni Avrupa Birliği Stratejisi ve 16 Ekim 2014'te Türkiye'nin Yeni Avrupa Birliği İletişim Stratejisi açıklanmıştır. Avrupa Birliği Kurumları Başkanları ve 28 üye ülke Devlet Başkanlarının katılımıyla ilk Türkiye-Avrupa Birliği Zirvesi 29 Kasım 2015'te Brüksel'de yapılmıştır. 9 Eylül 2016'da Türkiye-Avrupa Birliği Yüksek Düzeyli Siyasi Diyalog Toplantısı yapılmıştır. Siyasi Diyalog Toplantısı, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin temelini oluşturan ortak değerlere ve karşılıklı taahhütlere bağlılığın teyit edildiği bir toplantı olmuştur.¹⁹ 25 Nisan 2017'de Türkiye, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Genel Kurulu tarafından alınan karar ile 2004 yılından bu yana tabi olduğu denetim sonrası diyalog sürecinden çıkartılarak yeniden denetim sürecine sokulmuştur.

2. Fransa'nın Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi

Fransa'nın Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine etkisi 1959 yılında Türkiye'nin AET'ye ilk başvurusu ile birlikte başlamıştır. Türkiye ve AET arasında müzakereler devam ederken, Fransa politik gerekçeler ve Türk ürünleri ile rekabet etmek zorunda kalacak olan kendi tarım sektörünü koruma kaygısı ile belirli bir süre birtakım finansal ve ekonomik yardımların olduğu fazla karmaşık olmayan bir ticaret antlaşmasının oluşmasından

¹⁷ Özcan, a.g.e., s. 57.

¹⁸ Çalış, a.g.e., s.304.

¹⁹ https://www.ab.gov.tr/siteimages/2017_08/kronoloji.pdf (Erişim Tarihi:30.10.2017).

yana olmuştur.²⁰ 27 Mayıs 1960'da Türkiye'de gerçekleşen askeri müdahalenin ardından 26 Eylül 1961'de toplanan Avrupa Ekonomik Konseyi'nin, Türkiye'de serbest seçimler yapılınca kadar müzakereleri erteleme kararı alması yönünde Fransa ciddi şekilde baskı yapmıştır. Türkiye, AET ile arasındaki ortaklığı engelleyen Fransız vetosunu ortadan kaldırmak için çaba sarf ederken, Fransa; 27 Mayıs Müdahalesi'ni, akabinde yapılan uygulamaları, insan hakları ve demokrasi konularını ön plana çıkarmıştır. Fransa eski Cumhurbaşkanı De Gaulle ise ilk defa Türkiye'nin AET'ye ihtiyacı olmadığını çünkü Türkiye'nin Orta Doğu'nun tek gerçek ve en büyük ülkesi olduğunu söylemiştir. Tarihsel anlamda farklı bir kimliğe sahip olan Türkiye'nin, Avrupalı olamayacağını ima etmiştir.²¹ Fransa ilk başta Türkiye'nin AET'ye üye olmasına karşı çıkmıştır. Fakat AET'ye ortaklık başvurusunu takip eden yıllar içerisinde Fransa ile yapılan dış ticaretin hacmi artmıştır. İthalat-ihracat dengesi Fransa'nın lehine, Türkiye'nin aleyhine olacak şekilde yer değiştirmiştir.²² Kazançlı çıkan daha çok Fransa olmuştur.

1970'li yıllarda Kıbrıs Sorunu'nun yaşandığı günlerde Fransa çoğunlukla Türkiye'nin karşı tarafında yer almıştır. 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilanı ile birlikte Kıbrıs Türk Kurucu Meclisi'nin Rauf Denktaş'a gerektiğinde tek taraflı olarak bağımsızlık ilan etme yetkisini tanımış olması Fransa'yı memnun etmemiştir. Fransız eski Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing, 1975 yılında Yunanistan'a yaptığı bir ziyarette "Oldubittiler ile bir hakkın kazanılamayacağını" açıklamıştır.²³ Fransa, dolaylı olarak da Kıbrıs Rum Kesimi'ni Türkiye için oluşturulan Müzakere Çerçeve Belgesi'ni onaylamaması konusunda uzun süre desteklemiştir.²⁴ Fransa'daki Türkiye aleyhtarı kamuoyunun etkisiyle Jacques Chirac, Türkiye'nin bir AB ülkesi sayılan Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tanımadan AB ile üyelik müzakerelerine başlayamayacağını savunmuştur.²⁵

12 Eylül 1980 tarihinde Türkiye'de gerçekleşen askeri müdahale sonrası Avrupa Topluluğu içerisinde yer alan Türkiye ile ilişkilerin dondurulup dondurulmayacağı konusundaki tartışmada Fransa, ilişkilerin dondurulmasını isteyen tarafta bulunmuştur. Fakat 16 Eylül'de gerçekleştirilen Avrupa Topluluğu'nun Bakanlar Konseyi toplantısında ve 17 Eylül'de gerçekleştirilen Avrupa Parlamentosu'nun oturumunda ilişkilerin devam ettirilmesi kararı alınmıştır.²⁶ Ardından Fransa, 24 Eylül 1980 tarihinde Avrupa Konseyi bünyesindeki anlaşmayı Türkler için askıya aldığı bildirmiştir. Anlaşmayı askıya almasına paralel olarak Türkler için vize uygulamasını da başlatmıştır.²⁷

1995 yılında Fransız eski Dışişleri Bakanı Alain Juppe'nin "Kapıların Türkiye'ye tamamen kapatılması, Avrupa Birliği için önemli bir politik ve stratejik hata olur."²⁸ sözlerinden artık Fransa'nın Gümrük Birliği konusuna yeşil ışık yakmaya başladığı anlaşılmıştır. Fakat Gümrük Birliği'nin şartları zorlayıcı olmuştur. Çünkü Türk ekonomisini etkilemiştir. Avrupalılar için ise büyük bir zafer olmuştur. Çünkü bu denli zorlayıcı ve tek taraflı bir anlaşmayı Türkiye'ye kabul ettirmişlerdir.²⁹ Fransa, en başından itibaren Türkiye'nin sadece Gümrük Birliği ile yetinmesini istemiştir.³⁰

Ankara ile gerçekleştirilen yoğun mektuplaşma ve telefon diplomasisinin ardından 10 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi, Türkiye'ye adaylık statüsünün verilmesi ile sonuçlanmıştır.³¹ 11 Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesi'nde Türkiye aday ülke olarak ilan edilmiştir. Fakat medeniyet/kimlik, insan hakları, demokratikleşme ve kimlik gibi sorunlar bir türlü giderilememiştir. Çünkü Nisan 2000'de 39. Ortaklık Konseyi ilişkilerin önünü açmaya çalışırken Avrupalı muhafazakârlar; din, kültür ve medeniyet konusunu dile getirmiştir. Türkiye'ye aday üyelik statüsünün verilmesini benimsemeyen Fransa eski Cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing, "Yetenekleri ya da önemi ne olursa olsun

20 Çalış, *a.g.e.*, s. 75.

21 Çalış, *a.g.e.*, s. 85.

22 Ahmet Penez, *Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye Fransa İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2006, s. 56.

23 İsmail Soysal, "Türk Fransız Siyasal İlişkileri (1921-1984)", *Belleten*, Cilt: XLVII, Sayı: 188, Ekim 1983, Sayı 188'den ayrı basım, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003, s. 1022.

24 Çalış, *a.g.e.*, s. 403.

25 Ümit Çelik, "ABD'nin Türkiye'nin AB Üyelikine Bakışı: Türkiye-ABD-AB Güvenlik ve Savunma İlişkileri", *Akademik Bakış*, Sayı: 10, Eylül 2006, s. 2.

26 Anıl Yılmaz, *Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2005, s. 71.

27 https://www.ab.gov.tr/siteimages/2017_08/kronoloji.pdf (Erişim Tarihi: 27.10.2017).

28 Çalış, *a.g.e.*, s. 247.

29 Murat Ercan, "Dünden Bugüne Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri", Murat Ercan (ed.), *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*, Alfa Yayınları, Ankara, 2011, s. 11.

30 Penez, *a.g.e.*, s. 103.

31 Veysel Bozkurt, *Avrupa Birliği ve Türkiye: Siyasal Kuramlar, Çıkar Grupları, Kamuoyu, Ortaklık Belgeleri*, Vipaş Yayınları, Bursa, 2001, s. 432.

Türkiye, nüfusunun ve toprağının ana kısmı Avrupa dışında bulunan bir ülkedir.” diyerek Avrupa Birliği projesinin Avrupa ülkelerinden oluştuğunu, Türklerin projede yerlerinin olmadığını söylemiştir.³² Valery Giscard d’Estaing: “Bugün Avrupa’da hiçbir lider Türkiye’yi Avrupa Birliği içerisinde görmek istememektedir. Yarın içinde böyle bir niyetleri bulunmamaktadır. Türkiye’ye haksızlık edilmektedir. Çünkü Türkiye Avrupa Birliği tarafından aldatılmaktadır. Yunanistan “aday üyelik” sürecinde Türkiye’den istediklerini elde etmenin peşindedir. Türkiye’nin Avrupa Birliği içerisinde yeri olmayacaktır.”³³ sözleri ile Türkiye’nin karşı karşıya olduğu duruma da dikkat çekmiştir. Giscard d’Estaing, ayrıca Fransız Le Monde gazetesine verdiği bir demeçte “Türkiye’nin Avrupa Birliği’yle bütünleşmesi, Avrupa Birliği’nin sonu olur. Türkiye önemli bir ülke, ancak Avrupa ülkesi değildir. Türkiye nüfusunun büyük bir bölümü ve başkenti Avrupa dışında bir ülkedir. Türkiye’ye üyelik statüsü verilmesi yerine, Ukrayna gibi ortaklık ve iş birliği anlaşması yapılmalıdır. ” şeklinde ifadelerde bulunmuştur.³⁴

Türkiye, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine kıyasla demokratikleşme konusunda daha ileride olmasına rağmen Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine göre daha geride gösterilmiştir. Türkiye’de Avrupa Birliği’ne üyelik konusunda tüm siyasi gruplar arasında bir fikir birliği olmaması, Türkiye’de toplumun üyeliğe sembolik bir önem vermesi, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki birtakım mecburi etkenlerin bizde olmaması gibi sebepler; Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine kıyasla Türkiye’nin bu hususta geride gösterilmesinde rol oynamıştır. Türkiye’de demokrasi ve liberal ekonomik sisteme geçiş, adaylıktan önce olduğu için bu kavramlar ile Avrupa Birliği arasında özel bir bağlantı kurulmamıştır.³⁵ Avrupa Birliği’nin Kopenhag kriterlerine dayanarak öne sürdüğü demokratikleşme konusunda birtakım kriterler Türkiye’de yoğun tartışmalara sebep olmuştur. Hâl böyle olunca Fransa’nın “Türkiye için imtiyazlı ortaklık” gibi seçenekleri önermesine dayanak da oluşmuştur.

Nisan 2000 tarihinde Valery Giscard d’Estaing Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde “tam üyelik” yerine alternatif bir model olarak düşünülen “imtiyazlı ortaklık” fikrini ilk kez dile getirmiştir.³⁶ Kasım 2005’te Almanya’da Şansölye Angela Merkel’in Türkiye için “imtiyazlı ortaklık” önermesi ve ardından da Mayıs 2007’de Fransa’da Nicolas Sarkozy’nin “imtiyazlı ortaklık” önermesini önce seçim kampanyasında sonra da Cumhurbaşkanlığı görevinde gündeme getirmesi ve Sarkozy’nin Türkiye’nin üyeliğine karşı çıkması Avrupa Birliği’nde Türkiye’nin üyeliğine verilen desteğin düşmesinde rol oynamıştır.³⁷ Fakat Ankara Antlaşması ve Katma Protokol içerisinde “imtiyazlı ortaklık” şeklinde bir tanımlama olmamıştır. Topluluğun hukukunda olmayan bir statünün ise Fransa ve Almanya tarafından zorla kabul ettirilemeyeceği de bir gerçektir.³⁸

Fransa’nın PKK terör örgütünü destekleyici davranması, ilişkilere olumsuz yönde etki eden diğer önemli bir nokta olmuştur. Fransa eski Cumhurbaşkanı Mitterrand’ın eşi Danielle Mitterrand’ın terör örgütü PKK’nın ebebaşı için “kalbinde çok özel bir yeri olduğu”nu açıkça ifade etmesi ve bunun, başkanı olduğu France-Libertes’in (Fransa Özgürlükler Vakfı) tüm Fransız parlamenterlere gönderdiği bir broşürün ön sözünde yer alması³⁹ ilişkileri dibe doğru çekmiştir. Fransa eski Cumhurbaşkanı Mitterrand’ın eşi bayan Mitterrand’ın PKK terör örgütünün kamplarını ziyaret ederek birtakım mesajlar vermesi nedeniyle Türk kamuoyunda Fransa’ya karşı bir infial de oluşmuştur.⁴⁰ Ayrıca Türkiye’nin Avrupa Birliği ile yürüttüğü tam üyelik müzakere süreci Avrupa Birliği’nin birtakım sorunlara doğrudan müdahil olmasına hukuki bir zemin oluşturmuştur.⁴¹ Fransa ise PKK terör örgütünü yeri geldikçe, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine olumsuz etki edecek şekilde Türkiye’ye karşı bir dış politika aracı olarak kullanmıştır.

3 Ekim 2005’te başlamış olan Avrupa Birliği katılım müzakerelerinde bir arpa boyu yol alınamamıştır.⁴² Çünkü Fransa

32 Çalış, *a.g.e.*, s. 311-312.

33 Yılmaz, *a.g.e.*, s. 159.

34 Çelik, *a.g.m.*, s. 15.

35 Yaprak Gürsoy, “Katılımcı ve Çoğulcu Demokrasi”, Ayhan Kaya (ed.), *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2013, s. 257.

36 Ekrem Yaşar Akçay, “Türkiye-AB İlişkileri ve “İmtiyazlı Ortaklık” Meselesi”, *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 5, Temmuz 2016, s. 13.

37 Rıdvan Kartluk, “Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri Çıkamaz Sokakta mı?”, *Akademik Perspektif*, Yıl: 1, Sayı: 1, Kasım 2014, s. 8.

38 Rıdvan Kartluk, “Türkiye’ye AB’ye Üye Olmaması İçin Önerilen İmtiyazlı Ortaklık”, Murat Ercan (ed.), *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*, Alfa Yayınları, Ankara, Mart 2011, s. 31.

39 <http://www.hurriyet.com.tr/abdullahin-kalbimde-cok-ozel-bir-yeri-var-39050130> (Erişim Tarihi: 30.10.2017).

40 Penez, *a.g.e.*, s. 99.

41 Davut Ateş, *Türk Dış Politikasına Giriş: Yeni Muhafazakartlık ve Doğu-Batı Ekseninde Yapısal Değişim*, Dora Yayınları, Bursa, 2014, s. 165.

42 Kartluk, *a.g.m.*, 2014, s. 11.

26 Haziran 2007 tarihinde, Türkiye ile devam eden müzakerelerdeki 35 fasıldan 5'ini Türkiye'yi Avrupa Birliği üyeliğine yaklaştırdığı gerekçesi ile veto etmiştir.⁴³ Bu fasıllar; Tarım ve Kırsal Kalkınma, Ekonomik ve Parasal Politika, Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu, Mali ve Bütçesel Hükümler ve Kurumlar olmuştur. Çünkü Fransa'nın Türkiye'ye bakışı tam üyelikten öte farklı bir çerçevede şekillenmiştir. Fransa'daki muhafazakârlar, İslam kültüründe yetişmiş Türkleri, Hristiyan kültüründeki Batı'ya yabancı olan bir ulus olarak görmüş iken sosyalistler ve radikaller ise Türkiye'de insan hakları ve tam demokrasiye olan inancın yeterli olmadığı bahanesini öne sürmüşlerdir.⁴⁴

16 Mayıs 2007'de Fransa'da Cumhurbaşkanı seçilmiş olan Nicolas Sarkozy Türkiye'nin Avrupalı olmadığı konusunda ısrar etmiştir. Avrupa Birliği'ne tam üye olmasına karşı çıkarak "imtiyazlı ortaklık" fikri üzerinde durmuştur.⁴⁵ Nicholas Sarkozy, Testimony adlı kitabında neden Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine karşı olduğunu ve neden sözde Ermeni iddiaları ile ilgili yasayı desteklediğini açıklamıştır. Ayrıca Avrupa Birliği'nin, üyelik konusunda Türkiye'ye karşı dürüst olması gerektiğini de söylemiştir.⁴⁶ Sarkozy, Türkiye topraklarının çoğunluğunun Avrupa kıtası dışında olduğu, olası üyelik durumunda Türkiye'nin önümüzdeki yirmi yıl içerisinde Birlik'in en kalabalık ülkesi olacağı, kültür ağırlıklı olarak İslam'ın çeşitli yönlerini Avrupa Birliği içerisine taşıyacağı, Birlik içerisinde genel bir dönüşüm yaratacağı, Avrupa Birliği'nin kurucu babalarının öncülüğünü siyasi birlik açısından zayıflatacağı ve nihayetinde bir kaosa yol açacağı fikrine sahip olmuştur. Sarkozy, "Türkiye'nin neden Ermenistan'a karşı tarihsel sorumluluğunu yerine getirmek istemediğini anlayamıyorum"⁴⁷ diyerek sözde Ermeni iddiaları ile ilgili de Türkiye'ye bir sorumluluk yüklemenin peşinde olmuştur. 2007 yılında Türkiye-Avrupa Birliği arası siyasi ilişkilerde ciddi bir duraklama dönemi yaşanmıştır.

Fransa başta olmak üzere Avrupa Birliği ülkelerinden yapılan olumsuz yorumlar ve bu olumsuzlukların Türk kamuoyunda ve hükümetinde oluşturduğu yılgnlık psikolojisi sürecin hızını kesen en önemli sebeplerden olmuştur.⁴⁸ Fakat Sarkozy cumhurbaşkanı olduktan sonra, beklendiği kadar yumuşamamakla birlikte, dile getirdiği gibi de Türkiye'nin üyelik sürecini tamamen durduramamıştır.⁴⁹

Fransa'nın Sarkozy döneminde Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine ısrarla ve açıkça karşı çıkmasının nedenleri genel dış politika yaklaşımlarında ve Sarkozy özelindeki o dönemin Fransız dış politika yönelimlerinde aranmalıdır.⁵⁰ Türkiye'nin Avrupa Birliği eski büyükelçisi Selim Yener'e göre Sarkozy, ülkesindeki sağcı seçmenlerin oyunu kaybetmemek için bu kesime yaltaklanmıştır ve kişisel sebepleri yüzünden Avrupa Birliği'nin vize konularıyla atakalı fasıllarına da engel olmuştur.⁵¹ Sadece Fransa'da ya da Türkiye'de değil, Avrupa'da da Sarkozy'nin kişiliğine ve tarzına yönelik kuvvetli bir antipati söz konusu olmuştur.⁵²

Sarkozy, Türkiye'nin üyeliğine karşı bir engel olabilmesi ümidi ile bir Akil Adamlar Komitesi kurmuştur. Böylelikle, Türkiye'nin gelecekte Avrupa Birliği içerisindeki yerini incelemek istemiştir. Fakat Komite'nin sadece Türkiye'yi değil, tüm Avrupa Birliği geleceğini ele alması üzerine itirazlar meydana gelmiştir. Bunun ardından Sarkozy, Komite'nin raporundan Türkiye'nin üyeliğine karşı bir ses çıkacağını beklerken, müzakerelerin sürdürülmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.⁵³

3 Haziran 2008 tarihinde Fransız Ulusal Meclisi'nde Avrupa Birliği toplam nüfusunun yüzde beşinden fazla nüfusu olan ülkelerin Avrupa Birliği'ne tam üyeliğini otomatik olarak referandum şartına bağlayan bir karar onaylanmıştır.⁵⁴ Çünkü Fransa'nın en büyük çekincelerinden birisi, Türkiye nüfusunun büyüklüğüdür. Türkiye'nin

43 Erhan Akdemir, Kimlik ve Kültür Tartışmaları Bağlamında Avrupa Kimliğinin ve Kültürünün Oluşumu ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2012, s. 254.

44 Eşref Hilmi Açık, Geçmişten Günümüze Türkiye-Fransa İlişkileri ve Geliştirilebilecek Stratejiler, Yüksek Lisans Tezi, Gebze: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü; Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 484.

45 Aslıhan Turan, "Fransız Dış Politikası ve Türkiye'nin AB Üyeliği", <http://www.bilgesam.org/incele/766/-fransiz-dis-politikasi-ve-turkiye%E2%80%99nin-ab-uyeligi/#.We9B6o-OPMy> (Erişim Tarihi: 24.10.2017).

46 Esra Lagro, "Why is President Sarkozy Actuaaly Against Turkish Accession to The EU? Facts and Challenges", *Perceptions*, Spring-Summer 2008, s. 61.

47 Lagro, *a.g.m.*, s. 72.

48 Giray Saynur Bozkurt, "AB'nin Güvenlik Politikasında Türkiye'nin Rolü", Murat Ercan (ed.), *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*, Alfa Yayınları, Ankara, Mart 2011, s. 47.

49 Deniz Altınbaş, "Fransa'da Yeni Yönetim ve Türkiye ile İlişkiler", *Ermeni Araştırmaları*, Sayı: 42, 2012, s. 110.

50 Turan, *a.g.m.*

51 Cengiz Mert Bulut, "Avrupa Birliği'nin Karar Alma Sürecinde Fransız-Alman Çiftinin Etkisi", <http://akademikperspektif.com/2014/08/08/avrupa-birliginin-karar-alma-surecinde-fransiz-alman-ciftinin-etkisi/> (Erişim Tarihi: 08.12.2017).

52 Altınbaş, *a.g.e.*, s. 95.

53 Altınbaş, *a.g.e.*, s. 111.

54 Akdemir, *a.g.e.*, s. 256.

olası üyeliği durumunda nüfus konusunda AB içerisinde ikinci ülke konumundan üçüncü ülke konuma gelecek olan Fransa, bu ağırlığını kaybetmek istememiştir.⁵⁵ Fransa'da diğer bazı üye ülkeler gibi, Türkiye'nin nüfusunun büyüklüğü, Birlik'in kurumsal işleyişine ve bütçesine yapacağı etkiler, kültürel farklılıklar ve ülke kamuoyundaki olumsuz algılar gibi nedenleri öne sürerek Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkmıştır.⁵⁶

Fransız eski Cumhurbaşkanı Hollande'nin "Müzakereler üyeliği gerektirmiyor ve üyelik konusu referanduma sunulacak"⁵⁷ sözlerinden Fransa'da o dönem Türkiye'nin üyeliğini referanduma götürmeye istekli olduğu aşikârdır. Fakat Hollande gibi liderler seçmenlerine; Türkiye'nin kendi tarihini reddeden, hatasını kabul etmeyen, Avrupa'nın insan haklarına saygı üzerine kurulu kültürüne ve değerlerine yabancı bir ülke olduğu fikrini yerleştirmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin halkın oyuna götürülmesi durumunda, bu fikre inandırılan halktan "evet" oyu vermesi de beklenmemiştir.⁵⁸

Fransa, özellikle Fransız kamuoyu, Türkiye Kopenhag kriterlerini sağlasa bile, kültürel ve dinî nedenlerden dolayı Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılımına güçlü bir şekilde karşı çıkmıştır.⁵⁹ Diğer bazı Avrupa ülkelerinin İslam'la ilgili tarihsel yargılarını üzerinden atamadığı gibi Fransa da "öteki" kabul ettikleri Türkiye'nin Birlik içinde diğerleriyle eşit statü ve şartlarda üye olmasını içine sindirememiştir.⁶⁰ Valery Giscard d'Estaing, Jean-Marie Le Penn ve Nicolas Sarkozy gibi siyasi şahsiyetler Avrupa Birliği'ni bir Hristiyan mirası temelinde tanımlamamışlardır. Bu durum ise Türkiye'nin üyeliği konusunda yaşanan evet-hayır tartışmalarını salt ekonomik ve siyasi kabul etmekten öte din temelinde dayalı kültürel bir kabule götürmüştür.⁶¹ Fransa'nın eski Başbakanı Michel Rocard ise, Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkanların büyük oranda kültürel ön yargılardan hareket ettiğini belirtirken, Türkiye'nin üyeliği ile birlikte Avrupa Birliği'nin küresel anlamda gücünün artacağını

ifade etmiştir. Bunun için de Fransa'nın karşı çıkmak yerine Türkiye'ye yardım etmesi gerektiğini savunmuştur.⁶²

Fransa'nın sözde Ermeni iddiaları konusundaki tutumu, gerek Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri gerek Türkiye-Fransa ilişkileri üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Türkiye'nin, sözde meseleyi ele alan ülkelerle ilişkilerini seri biçimde değiştirme potansiyeline sahip olan bu konu, uluslararası düzeyde ilk kez 1987 yılında Avrupa Parlamentosu'nun aldığı bir kararla ele alınmaya başlanmıştır ve Avrupa Birliği üyeliği ile ilişkilendirilmiştir. Kararda, Türkiye'nin sözde Ermeni soykırımını tanımamasının Avrupa Birliği'ne tam üyelik için bir engel oluşturacağı açıkça ifade edilmiştir.⁶³ Fransa eski cumhurbaşkanı Hollande liderliğindeki sosyalistler ise Türkiye'nin Avrupa Birliği ile müzakerelere başlayabilmesi için sözde soykırımı tanınması gerektiği şartını ileri sürmüşlerdir.⁶⁴ 1970'li yıllarda Fransa'da yaşayan Ermenilerin oylarını alma pahasına Türkiye ile dostluk, feda edilmiştir. Çünkü Fransa Ermenilerin Türkiye aleyhindeki propaganda faaliyetlerine göz yummuştur. 28 Mayıs 1998'de Fransa Ulusal Meclisi, 1915 olaylarını resmen tanıyan yasa tasarısını onaylamıştır. 7 Kasım 2000'de aynı yasa Fransız Senatosu'nda da kabul edilmiştir. 29 Ocak 2001'de Fransa eski Cumhurbaşkanı Jacques Chirac da meclis ve senatonun kabul ettiği metni imzalayarak yasalaştırmıştır. Türkiye ise böyle bir yasa tasarısının kabulü ile Türk-Fransız ilişkilerine 'ciddi ve kalıcı bir zarar' verildiğini açıklamıştır.⁶⁵

Fransa, göçmen sorununun beraberinde getirdiği problem nedeni ile de Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkmıştır. Çünkü 2000 yılında Fransa'da yapılan resmî INSEE nüfus sayımında en çok artan göçmen nüfusu, Türkler olmuştur.⁶⁶ Bundan dolayı Fransa, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne olası üyeliği durumunda milyonlarca Türk vatandaşının, Birlik ülkelerine göç edebileceği ihtimali söylemiyle tedirgin olmuştur. Fakat bu söyleme karşı yönde bir söylem ile bakmak da mümkündür. Örneğin; Portekiz, İspanya

55 Açık, *a.g.e.*, s. 487.

56 Düzgüt, *a.g.e.*, s.72.

57 <http://www.aljazeera.com/news/europe/2014/01/hollande-cautiously-backs-turkey-eu-bid-2014127185414651507.html> (Erişim Tarihi: 02.11.2017).

58 Altınbaş, *a.g.e.*, s. 113.

59 Akdemir, *a.g.e.*, s. 223.

60 Açık, *a.g.e.*, s. 515.

61 Akdemir, *a.g.e.*, s. 223.

62 Çalış, *a.g.e.*, s. 416.

63 Sezgin Mercan, "Türkiye-Fransa-AB Ekseninde Ermeni Soykırımı İddialarını İnkâr Yasası Meselesi", <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/fransa/2011/12/23/6420/turkiye-fransa-ab-ekseninde-ermeni-soykirimi-iddialarini-inkar-yasasi-meselesi> (Erişim Tarihi: 30.10.2017).

64 Altınbaş, *a.g.e.*, s. 112.

65 <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/kronoloji-paris-ankara-ermeni-krizi> (Erişim Tarihi: 30.10.2017).

66 Mehmet Ali Akıncı, "Fransa'daki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dini Kimlik Algıları", *Bilgi*, Sayı: 70, Yaz 2014, s. 36.

ve Yunanistan gibi ülkelerin AB'ye üyeliği ile beraber Batı Avrupa ülkelerinde bulunan Portekizli, İspanyol ve Yunanlıların büyük çoğunluğunun kendi ülkelerine dönüş yaptıkları bilinmektedir.⁶⁷ Fransa'da bulunan birçok Türk vatandaşı göçmenin de olası bir üyelik durumunda Türkiye'ye dönüşü söz konusu olabilir. Üyelik ile beraber milyonlarca Türk vatandaşının Birlik ülkelerine göç edeceği söylemi üzerinden bir engel oluşturmaya çalışmak ön yargılı bir söylemden ibaret olup anlamsızdır.

Fransa, Orta Doğu'daki birtakım sorunların kendi iç sorunları hâline gelmesine karşı çıkmıştır. Bundan dolayı Fransa, Türkiye'nin AB'ye olası üyeliğine karşı uzak olmuştur. Çünkü Türkiye'nin olası üyeliği ile sonuçlanacak bir durumun, AB'nin sınırlarını Suriye, Irak ve İran'a kadar uzatacak olması⁶⁸ sebebiyle Fransa tedirgin olmuştur. Fransa'nın bir diğer çekincesi ise Türkiye'nin ekonomik durumu olmuştur. Fransa ve Almanya gibi ülkeler, Avrupa Birliği'ne aldıklarından daha fazlasını vermişlerdir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olması, bu ülkelerin daha fazla katkıda bulunmasına sebep olacağı için Fransa ekonomisi ve Fransa halkı bu maliyeti kaldırmak⁶⁹ istememiştir.

2017 yılında Fransa'da cumhurbaşkanlığı seçimlerinin hemen öncesinde yürütülen Avrupa Birliği tartışmaları ve Türkiye tartışmaları yaşanırken gazeteci Fransız Olivier Bertrand'in Türkiye'de üç gün gözaltına alınması nedeni ile tartışmalar daha da alevlenmiştir. Merkez sağ ve sağ siyasetçilerden "Türkiye ile üyelik müzakereleri kesilsin." sesleri yükselmiştir. Fransa'nın eski AB Bakanı Bruno Le Maire; "Ölüm cezalarının geri getirilmek istenmesi, milletvekillerinin ve gazetecilerin tutuklanması gibi Avrupa'nın temel değerlerini çiğneyen Türkiye ile üyelik müzakerelerinin durdurulmasını istediklerini" söylemiştir.⁷⁰

Günümüzde ise Fransa, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'deki varlığı ve faaliyetleri sebebiyle AB'yi kışkırtmakla suçlamaktadır.⁷¹ Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Doğu Akdeniz söz konusu olunca AB'yi de devreye sokmaya çalışarak Türkiye'yi geri adım atmaya zorlayacak olan yaptırım kararlarını aldırılmaya çalışmaktadır.⁷² Bu konuda Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Yves Le Drian, AB'li mevkidaşları ile "Türkiye'ye uygulanabilecek misillemelerin çeşitliliği" hakkında daha önceden görüştiklerini bildirmiştir.⁷³

3. Sonuç

Avrupa'da 1950 yılında başlayan birlik olma sürecine, 1959 yılında Türkiye de katılmak istemiştir. Fakat Türkiye'nin başvurusundan bugüne birçok kez genişleme adımı gösteren Avrupa Birliği, söz konusu Türkiye olunca mesafeli durmaktadır. Birçok aşamadan geçen süreçte Türkiye açısından hâlen istenilen noktaya varılamamıştır. Bu hususta Birlik'in kurucu babalarından olan Fransa, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerini olumlu ve olumsuz anlamda etkileyen önemli diplomatik bir güç olmuştur.

Fransa'nın Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerindeki tarihsel süreçte rolü ve etkisi büyüktür. Fakat Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerindeki tarihsel süreçte etkisine bakıldığında Fransa'nın ilişkiler üzerindeki negatif etkisinin daha çok olduğunu söylemek doğru bir tespit olacaktır. Çünkü Türkiye'yi bir Orta Doğu ülkesi olarak gören Fransa, tarihsel süreçte Türkiye-AB ilişkilerine çoğunlukla olumsuz etki etmiştir. Fransa; göçmen sorunları, sınır sorunları, ekonomik sorunlar, siyasi çıkarlar, normatif değerler ve nüfus büyüklüğü gibi birtakım kendi rasyonel sebepleri dolayısıyla, Türkiye'nin entegrasyon içerisinde diğerleri ile eşit statü ve şartlarda yer almasından oldukça rahatsızlık duy(mak)tadır.

Fransa, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği ve Avrupalılığını hemen her fırsatta sorgulamıştır. Çünkü kültür, inanç, kimlik ve medeniyet ekseninde Kıta Avrupası'ndan farklı olarak gördüğü Türkiye'yi bir 'öteki' olarak kabul etmektedir. Salt ekonomik ve siyasi kabulün ötesinde kendi kriterleri doğrultusunda bir Türkiye ütopyası istemektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği için beklentilerinin olmasından, diğer gelişmiş ülkeler gibi, Fransa da faydalanmaya çalışmaktadır. Fransa, Kıbrıs Sorunu, sözde Ermeni iddiaları ve terör sorunları vb. vasıtasıyla Türkiye'ye kendi istekleri doğrultusunda yön vermeye çalışmış ve bunlar, ilişkilerde kırılma noktaları olmuştur.

Hâlen Avrupa Birliği'ne tam üye olmayan ve Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği içerisinde olan tek ülke Türkiye'dir. Avrupa Birliği'nin bazı kurumları ulusüstü yapılanmalara sahip olmasına rağmen, Avrupa Birliği'ndeki siyasi inisiyatiflerde Fransa'nın etkisi gözden kaçmaz. Fransa, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılma arzusu ve kararlılığına, kendi istekleri doğrultusunda yön vermeye çalış(mış)

⁶⁷ Ayhan Kaya, "Avrupa Birliği'nde Nüfus Hareketleri ve Entegrasyon Tartışmaları: Çokkültürcülük ve Cumhuriyetçilik", Ayhan Kaya (ed.), *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2013, s. 103.

⁶⁸ Çelik, a.g.e., s. 7.

⁶⁹ Açık, a.g.e., s. 487.

⁷⁰ <http://www.abhaber.com/fransada-turkiye-ab-tartismasi-gundem-ohal-ve-idam/> (Erişim Tarihi: 08.12.2017)

⁷¹ <https://www.sozcu.com.tr/2020/dunya/son-dakika-fransa-ve-almanyadan-dogu-akdeniz-karari-turkiyeye-bir-hafta-sure-6082601/> (Erişim Tarihi: 02.11.2020)

⁷² <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/fransa-nin-dogu-akdeniz-politikasini-anlamak/1944261> (Erişim Tarihi: 02.11.2020)

⁷³ <https://www.dw.com/tr/fransa-ab-liderler-zirvesinin-ana-g%C3%BCndemi-do%C4%9Fu-akdeniz-olacak/a-54833947> (Erişim Tarihi: 02.11.2020)

maktadır. Çünkü Fransa Türkiye'yi, Avrupa Birliği'nin içerisinde veya karşısında olmayan fakat Birliğe bağlı hatta bağımlı bir ülke konumunda görmek istemektedir.

Kaynakça

Kitaplar

ATEŞ, Davut, *Türk Dış Politikasına Giriş: Yeni Muhafazakarlık ve Doğu-Batı Ekseninde Yapısal Değişim*, Dora Yayınları, Bursa, 2014.

ATEŞ, Davut, *Uluslararası Örgütler*, Dora Yayınları, Bursa, 2014.

BOZKURT, Veysel, *Avrupa Birliği ve Türkiye: Siyasal Kuramlar, Çıkar Grupları, Kamuoyu, Ortaklık Belgeleri*, Vıpaş Yayınları, Bursa, 2001.

ÇALIŞ, Şaban, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri; Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim*, Ankara: Nobel Yayınları, 2016.

DÜZGİT, Senem Aydın, "Avrupa Birliği Genişlemesi ve Komşuluk Politikası", Ayhan Kaya (ed.), *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2013.

ERCAN, Murat, "Dünden Bugüne Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri", Murat Ercan (ed.), *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*, Alfa Yayınları, Ankara, 2011.

GÜRSOY, Yaprak, "Katılımcı ve Çoğulcu Demokrasi", Ayhan Kaya (ed.), *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2013.

GÜRSOY, Yaprak, Özge Onursal Beşgül, "Avrupa Birliğinin Tarihsel Gelişimi", Ayhan Kaya (ed.), *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2013.

KARLUK, Rıdvan, "Türkiye'ye AB'ye Üye Olmaması İçin Önerilen İmtiyazlı Ortaklık", Murat Ercan (ed.), *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*, Alfa Yayınları, Ankara, Mart 2011.

KAYA, Ayhan, "Avrupa Birliği'nde Nüfus Hareketleri ve Entegrasyon Tartışmaları: Çokkültürcülük ve Cumhuriyetçilik", Ayhan Kaya (ed.), *Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz*, İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2013.

Makaleler

AKÇAY, Ekrem Yaşar, "Türkiye-AB İlişkileri ve "İmtiyazlı Ortaklık" Meselesi", *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 3, Sayı 5, Temmuz 2016.

AKINCI, Mehmet Ali, "Fransa'daki Türk Göçmenlerinin Etnik ve Dinî Kimlik Algıları", *Bilgi*, Sayı: 70, Yaz 2014, s. 29-58.

ALTINBAŞ, Deniz, "Fransa'da Yeni Yönetim ve Türkiye İle İlişkiler", *Ermeni Araştırmaları*, Sayı: 42, 2012, s. 77-124.

AYHAN, Veysel, Mehmet Dalar, Muhittin Ataman, "Fransa'daki Türkiye Algısı: Türk Dış Politikası ve AB'ye Tam Üyelik Süreci Bağlamında Bir Analiz", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 22, Ekim 2010.

BOZKURT, Giray Saynur, "AB'nin Güvenlik Politikasında Türkiye'nin Rolü", Murat Ercan (ed.), *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*, Alfa Yayınları, Ankara, Mart 2011.

ÇELİK, Ümit, "ABD'nin Türkiye'nin AB Üyelikine Bakışı: Türkiye-ABD-AB Güvenlik ve Savunma İlişkileri", *Akademik Bakış*, Sayı 10, Eylül 2006.

KARLUK, Rıdvan, "Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri Çıkmaz Sokakta mı?", *Akademik Perspektif*, Yıl: 1, Sayı: 1, Kasım 2014.

LAGRO, Esra, "Why is President Sarkozy Actuaaly Against Turkish Accession

to The EU? Facts and Challenges", *Perceptions*, Spring-Summer 2008.

SOYSAL, İsmail, "Türk Fransız Siyasal İlişkileri (1921-1984)", *Belleten*, Cilt XLVII, Sayı 188, Ekim 1983, Sayı 188'den ayrı basım, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2003.

Tezler

AÇIK, Eşref Hilmi, Geçmişten Günümüze Türkiye-Fransa İlişkileri ve Geliştirilebilecek Stratejiler, Yüksek Lisans Tezi, Gebze: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü; Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

AKDEMİR, Erhan, Kimlik ve Kültür Tartışmaları Bağlamında Avrupa Kimliğinin ve Kültürünün Oluşumu ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2012.

ÖZCAN, Elvin Evrim, Ulus Devlet ve Avrupa Birliği İlişkisinde Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2003.

PENEZ, Ahmet, Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye-Fransa İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2006.

TATOĞLU, Emin, Avrupa Birliği'nin Tarihsel Gelişimi (1951-1995), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2006.

YILMAZ, Anıl, Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2005.

İnternet Kaynaklar

BULUT, Cengiz Mert, "Avrupa Birliği'nin Karar Alma Sürecinde Fransız-Alman Çiftinin Etkisi", <http://akademikperspektif.com/2014/08/08/avrupa-birliginin-karar-alma-surecinde-fransiz-alman-ciftinin-etkisi/>

MERCAN, Sezgin, "Türkiye-Fransa-AB Ekseninde Ermeni Soykırımı İddialarını İnkâr Yasası Meselesi", <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/fransa/2011/12/23/6420/turkiye-fransa-ab-ekseninde-ermeni-soykirimi-iddialarini-inkar-yasasi-meselesi>

TURAN, Aslıhan, "Fransız Dış Politikası ve Türkiye'nin AB Üyeligi", <http://www.bilgesam.org/incele/766/-fransiz-dis-politikasi-ve-turkiye%E2%80%99nin-ab-uyeligi/#.We9B6o-0PMY>.

<https://www.aa.com.tr>

<https://www.ab.gov.tr/>

<http://www.abhaber.com>

<http://www.aljazeera.com.tr>

<https://www.dw.com>

<http://www.hurriyet.com.tr>

<https://www.sozcu.com.tr>

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fransadanturkiye-ab-iliskileri-aciklamasi/693362>

■ Dz.Kur.Alb.Selçuk AKARI

Vatanın Mavisine ve Kalan Cüzlerine Dair Köprüüstünden; Fütürist Bir Bakış

**29 Ekim 2073
Cumhuriyetimizin
150'nci Yılına**

Öz

Mavi Vatan Dergimizde devam eden değerler¹ üzerine olan yazılarımızın bu kısmında; Mavi Vatan'dan taşan gayretlerimizin özetinde, önümüzdeki elli yıllık geleceğe (*Cumhuriyetimi-zin 97'nci yılından 150'nci şeref yaşına*) uzanan bir projeksiyonla; tamamlayıcı yeni vatan kavramlarına² katılımınızla birlikte yelken açacağız.

Stratejinin; zaman, mekân ve imkân unsurları üzerinden bir kısım kavramlara yeni yorumlar arayacağız. Bu yorumlarımızda; "Kudret ve kabiliyetten mahrum olanlara iltifat edilmez." gerçekliğinden hareketle, millî güç unsurlarımızın³ cevheri üzerinden özellikle teknolojiyi üretme/dönüştürme ve kullanma konusundaki yetenek ve kabiliyetlerimizin 25 yıllık bir zaman dilimi içerisindeki dönüşüm ve inkişafının, Deniz Kuvvetlerimiz özelinde tahlili ile önümüzdeki 50 yıllık bir geleceğe projeksiyonlar sunmaya çalışacağız.

Denizden bir denizci bakışı ile felsefenin kıyılarından, fütürizmin ufuklarına, fikirden fiiliyata bir düşünce seyrinde katılımınızla köprüüstü vardiyasında özel bir nöbet ihdas edeceğiz.

1. Denizler; Tarih Boyunca Kuvvet Ve Hayat Kaynağı İle Birlikte Mücadele Alanı Olmuştur.

İnsanlık tarihinde bir dönemi değerlendirebilmek için; diğer bir deyişle tarih içerisinde seçilen bir zaman dilimindeki teknoloji, ekonomi ve kültür gibi insanlığın ortaya koyduğu döneminin uygarlık seviyesini tespit etmek için en iyi laboratuvar ve bakılacak yer, daima denizler olmuştur. Denizler ve üzerindeki mücadeleler ile bu mücadelenin esasını teşkil eden gemiler, tarihin her döneminde âdeta zamanının teknolojik seviyesini gösteren önemli bir gösterge olmuştur.

2. Denizlerde; Kartaca'dan Günümüze Donanmalar Hep Aynı Şeyi Söyler... "Teknoloji"

Bir değerlendirme kapsamında MÖ 800'lerden günümüze ulaşan arkeolojik veriler göz önüne alındığında, Kartaca Donanmasına ait gemilerin söyledikleri ile bugün denizlerde gezen modern donanmaların gemilerinin söylediklerinin bir ortak paydası vardır. Bu payda ise içinde buldukları devrin teknolojik birikiminin en net özetleri olmalarıdır. Bir Kartaca gemisini incelediğinizde gemi inşa teknolojisinden denizde seyir yeteneğine, silahlarından taşıdığı yüke kadar o dönemin en iyi özeti size sunacak bir obje olarak karşınıza çıkar.

Gemiler; devirlerinin teknolojik özetleridir. Bu yönü ile çok kıymetli veri kaynakları oldukları kadar teknolojinin evriminin anlaşılması konusunda âdeta bir laboratuvar görevi görürler. Bu konuda Deniz Kuvvetleri eski komutanlarımızdan (Müt.) Ora. Özden ÖRNEK, "MİLGEM'in Öyküsü" kitabının⁴ ön sözünde şu satırlarla bizlere seslenmektedir.

"Deniz Kuvvetleri bilim ve teknoloji alanında Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün hedef gösterdiği şekilde, çağdaş uygarlıklar düzeyine gelebilmek için mücadele vermiştir. İşte sadece bu nedenle bile, bizler için "Deniz Kuvvetleri demek, teknoloji demektir."

3. Bir Düşünce Deneyi

"Deniz Kuvvetleri demek" teknoloji demektir. Biz de bu yazımızla yelken açtığımız yeni ufuklarda ihdas ettiğimiz bir düşünce vardiyasında; millî güç unsurlarımızın Deniz Kuvvetlerimiz üzerindeki iz düşümü üzerinde gemilerin teknolojik evrimini ve bunun nasıl bir anlamı nüvesinde barındırdığını anlamlandırmaya çalışacağız. Bu bakış açısı aslında bir düşünce deneyidir. Bu düşünce deneyinin cereyan tarzı için mesleki geçmişimde görev yaptığım dört gemi üzerinden mesleki kariyerimde yer alan 27 yıllık bir zaman diliminin içerisinde, gemilerimizdeki teknolojinin dönüşümünü ve bu dönüşüm içerisinde teknolojiyi kullanma, dönüştürme

1 Mavi Vatan Dergisi'nin 5'inci sayısında yer alan ve Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın vefatının 230'uncu yıl dönümü münasebetiyle; Deniz Okullarımızın kurucusu olması bağlamında, Deniz Kuvvetlerimiz ve Millî Savunma Üniversitemiz için ifade ettiği anlam hakkında kaleme aldığımız özü itibarıyla *değerlerimiz değer verdikçe değertleneceğimizi* konu alan yazımızla başlayan değerler serimizin 2'nci kısmını da bu yazımız oluşturmaktadır.

2 Bu yazımızda; hukuki olgunlaşma sürecini tamamlamış kavramlardan olan "Kara-Deniz-Hava Ülkesi" ve "Mavi Vatan" kavramlarının üzerine yeni oluşmakta olan ve de arz kürenin sathından yükselerek uzaya doğru uzanan "Gök Vatan-Sonsuz Vatan" kavramları ortaya atılarak ilk kez bu yazımızla bir başlangıç olarak değerlendirmelerimize sunulmaktadır. Söz konusu yeni kavramlara tarafımızdan türetildiği şekli ile bir yorum getirilerek denizci bir yaklaşımla anlamlar ve tanımlar geliştirmeye çalışılmakta ve bu bağlamda bir vizyon arayışına girilmektedir.

3 Millî güç; siyasi, askerî, ekonomik, nüfus, coğrafi, bilimsel ve teknolojik, psiko-sosyal ve kültürel güçten meydana gelir. Millî güç unsurlarının birbirini tamamlaması esas olmakla birlikte önem ve öncelik sırası tayin edilmez ve duruma bağlı olarak bazı unsurlar diğerlerine göre daha baskın konuma gelebilmektedir.

4 Özden ÖRNEK, *Milgem'in Öyküsü*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2020. (Sayın Komutanımızın aziz hatırasını saygı ve rahmetle anıyoruz.)

ve de üretme yeteneğimizin evrimini anlamlandırma ufkuza taşımaya gayret edeceğiz. Bahse konu seçilen dört gemi⁵ ile denizlerde görev yaptığım 1993-2020 yılları arasındaki teknolojinin kat ettiği mesafeyi sadece gemilerin bir unsurunu; silah-sensör ve manevra problemlerinin çözüldüğü ana bilgisayarlarındaki değişim üzerinden özetlemeye, ifade etmeye ve anlamlandırmaya çalışacağız. Gemilerin bir eçhizesi üzerinden bugüne ve geleceğimize dair bir kısım öngörüler ile âdeta düşünce denizinde dalgaların kıyıya ya da açıklara sürüklenmesi gibi fütürizmin kıyalarına ya da ufuklarına uzanacağız. Bu itibarla çalışmamız emsalleri arasında münhasır bir konumu haizdir.

4. Köprüüstü Müsaade !

“*Vatan sevgisi ruhları kirden kurtaran en kıymetli rüzgârdır.*” diyen Deniz Lisesi’nin giriş broşürünün çağrısıyla Mektebi Şahane’nin kapısına geldiğimizde, bir büyük tarihin parçası olacağımızdan elbette ki habersizdik. Bu büyük ve kutlu ocağın, Mektebi Şahane’nin, ekmeği, suyu ve feyizli havasından çocukluğumuzdan ilk gençliğimize kadar olan en kıymetli zamanlarımızda rızıkımıza düşenleri aldıktan sonra; Deniz Harp Okulu’nu bitirip köprüüstü müsaade⁶ diyerek denizlerde başladığım bahriye hayatımın 27 yıllık ceridesinin mahfuz olduğu şanlı gemilerimizden⁷ seçilmiş; TCG GAYRET - TCG YÜCETEPE - TCG GAZİANTEP ve TCG HEYBELİADA ile düşünce denizlerinde bir seyir vardiyesi ihdas ederek bir düşünce deneyini icraya başlıyoruz.

Bu şanlı gemilerimizin ilk ikisi an itibarı ile müze olarak yaşamlarını sürdürürken diğer ikisi ise denizlerde şanlı bayrağımızı şerefle dalgalandırmaya devam ediyor.

Münfesi (hizmet dışına ayrılmış) olan GAYRET ve YÜCETEPE’nin hatıraları, görevde olan TCG GAZİANTEP ve TCG HEYBELİADA’nın ise başarıları daim olsun...

Bu bağlamda iki müze gemi ile mavi vatanın her mili bahrisinde, her kertesinde; destan yazmaya devam eden iki kahraman geminin teknolojilerinin evrimi üzerinden, geleceği tasavvur etme gayreti

ile bu düşünce deneyinin eşliğinde, bir kısım kavramlar üzerinden yeni fikirlere uzanmaya çalışacağız.

Şanlı gemilerimizin sadece bir aksam (*kısım*) ve eçhize (*cihaz*) tarihçesinin bize anlattıklarını dinleyeceğiz. Aslında geçmişin hikâyesinde bulacağımız, geleceğimizin kendisidir. Diğer bir deyişle, burada hikâye edilen vaka analizlerinin öznesi; teknolojinin ahvali, hâli nihayetinde istikbalidir.

5. Görev Yaptığımız Gemilerin Eçhizelerinin (Bilgisayarlarının) Üzerinden Teknolojinin 2000 Yıllık Kısa Tarihi.

Başlangıç noktamız müzeler ve sizleri ülkemizin ilk gemi müzesine⁸ davet ediyorum;

TCG GAYRET (D -352)

USS EVERSOLE (DD- 789)

1946 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde denize indirilerek 1973 yılına kadar Amerikan Deniz Kuvvetleri Pasifik Donanması’nda görev yapmış, Kore ve Vietnam Savaşlarına katılmıştır.

1973 yılında Amerika’dan Türkiye’ye transfer edilmiş ve 1995 yılına kadar 22 yıl Türk Deniz Kuvvetlerinde hizmete kalmıştır. Hizmette olduğu süre içerisinde birçok tatbikatta sancak gemisi görevlerini icra etmiştir.

Türk Donanması’nda ilk güdümlü torpido (ASROC) atışı yapan ve TCG AKAR akaryakıt gemisinden denizde seyir hâlinde akaryakıt ikmal yapan ilk gemi olma özelliklerini taşımaktadır.

⁵ Deniz Teğmen rütbesi ile branş subayı olarak görev yaptığım TCG GAYRET ve TCG YÜCETE ile ABD Donanması’ndan Türkiye’ye transferinde görev aldığım ve ilk Muhabere Subayı olarak atandırıldığım TCG GAZİANTEP firkatényi ile Komodorluğunu deruhte ettiğim MİLGEM’lerin ilki olan TCG HEYBELİADA’dır. 1993-2020 yılları arasında denizlerde yaşananların müşahidi olarak teknolojiyi kullanmada-dönüştürmede ve de üretmedeki evrimimizin ceridesinde geleceğe dair bir ufuk turuna çıkmaktadır.

⁶ Geminin kumanda mevkisi olan köprüüstüne çıkan her personel; “Köprüüstü Müsaade.” raporu ile kendini arz ederek köprüüstüne girer ve çıkar. Örneğin; “köprüüstü müsaade muhabere subayı” şeklinde.

⁷ Bahriyede görev yapma şerefine eriştiğim gemilerimiz: Özetle, Branş Subayı olarak; TCG SOKULLU MEHMET PAŞA, TCG YÜCETEPE, TCG GAYRET, TCG GAZİANTEP (aynı zamanda Komutanlık Stajı olan II. Komutanlık görevi), TCG GEMLİK (Bölüm Amirliği), TCG GÖKÇEADA (Komutan) ve 1’inci Korvet Filotillası Komodoru olarak; TCG HEYBELİADA, TCG BÜYÜKADA, TCG BURGAZADA, TCG KINALIADA, TCG BOZCAADA, TCG BEYKOZ, TCG BARTIN, TCG BAFRA, TCG BODRUM, TCG BANDIRMA, (kısa bir süre ile Karakol ve Çıkarma Gemileri Komodoru olarak TCG İSKENDERUN ve karakol botlarımız.) diğer bir deyişle bir deniz savaşçısının 27 yıllık “Curriculum Vitae”si.

⁸ <https://golcukdenizmuzeleri.dzkk.tsk.tr/en> (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2020)

TCG GAYRET, 1995 yılında hizmet dışına ayrılmıştır. Denizcilik kültürünün gelişimine katkıda bulunmak üzere Donanma Komutanlığı ve Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin projeye katılımları ile 1997 yılının Ağustos ayında şu anki yerinde⁹ Türkiye'de ilk "Müze Gemi" olma özelliği ile faaliyete başlamıştır.

Türk Deniz Kuvvetleri'nin şanlı tarihinin 22 yıllık kısmına vaziyet eden TCG GAYRET'in son Muhabere Subayı olarak 27 yıllık deniz yaşamının en güzel anılarını taşıması yanında, denizlerdeki imkân ve kabiliyetlerimizin geldiği noktayı tespit bağlamında bir başlangıç noktası olarak aldığımızda, anlam biraz daha derinlik kazanmaktadır. Şimdi ise sizleri İzmit Körfezi'nden biraz daha uzaktaki başka bir gemi müzesine davet ediyorum. İzmit Körfezi'nden Amerika kıtasına, ABD'de¹⁰ Louisiana Eyaletindeki (Calcasieu River) kıyılarında hatıraları yaşatmaya devam eden USS ORLECK Naval Museum'a¹¹ uzanıyoruz.

TCG YÜCETEPE (D-345)

USS ORLECK (DD-886),

<https://orleck.org>

(USS ORLECK Deniz Müzesi sitesinden alınmıştır.)

TCG YÜCETEPE; ABD ve Türk Deniz Kuvvetleri'nde hizmet vermiş Gearing sınıfı bir muhriptir. USS ORLECK olarak Teksas'ta inşa edilmiş, 12 Mayıs 1945'te denize indirilmiştir. 15 Eylül 1945'te ABD Donanması'nda göreve başlamış, TCG GAYRET (USS EVERSOLE) gibi Vietnam ve Kore Savaşlarına katılmıştır. 1 Ekim 1982 tarihinde ABD Donanması'ndan Türk Deniz Kuvvetleri'ne transfer edilmiş ve TCG YÜCETEPE (D 345) olarak 1 Nisan 1998 yılına kadar Türk Deniz Kuvvetleri'nde 16 yıl süre ile başarılı görevler icra etmiştir. İzmir'de faydalı malzemesi söküldükten sonra, yedeklenerek (çekilerek) ABD'ye götürülmüş ve müze

gemi olarak kullanılmaya başlanmıştır. TCG GAYRET ve TCG YÜCETEPE muhriplerinde; subaylığımızın ilk yılları olan Branş Subaylığı görevlerini diğer bir deyişle 1945 yılı teknolojisini haiz gemilerde ifa ederken, aynı günlerde 1996 yılının Ekim ayında Norfolk/Virginia ABD'de TCG GAZİANTEP adını alacak olan USS CLIFTON SPRAGUE firkateyninin Türk Deniz Kuvvetleri'ne transferini sağlamak üzere Gabya Sınıfı gemilerin birincisi olan TCG GAZİANTEP'in ilk personel kafitesi içerisinde Muhabere Subayı olarak tefrik edildim¹².

Resim-1: MK1A computer

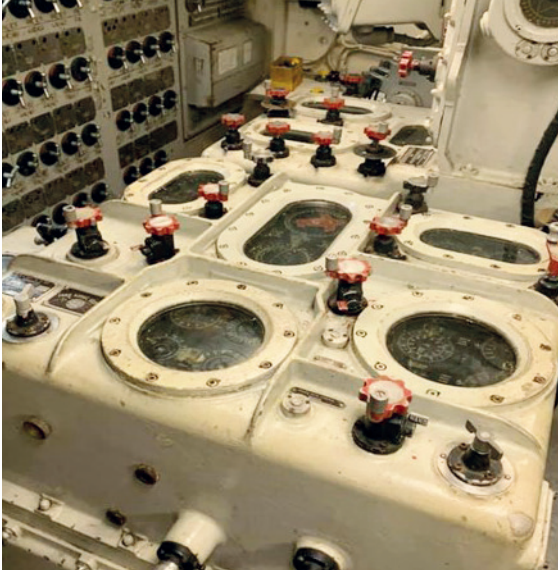
<https://orleck.org/>(USS ORLECK Deniz Müzesi sitesinden alınmıştır.)

Yukarıda gördüğümüz Muhabere ve Savaş Harekât Merkezi Subaylığı görevlerini deruhte ettiğim TCG YÜCETEPE'nin beyni olan Mark 1A (Computer) Hesap Masasıdır. Bu sofistike eçhize, analog bilgisayarların son mükemmel temsilcisi olarak içerisinde 10.000 adet dişli çark ile geminin; nispi hareketinden atış kontrol problemlerine çözümü sağlayan, silahlara ve ilgili ünitelere (birimlere) bu çözümlere ilişkin bilgi setlerini analog ve sinkro-servo donanımları ile ileten, gemi bünyesini bir sinir sistemi gibi kaplayan yapının beynini oluşturur. Resmi sunulan

9 Kozluk, Alim, No:56, Oramiral Salim Dervişoğlu Cd. 41200 İzmit/Kocaeli
10 604 N Enterprise Blvd, Lake Charles, LA 70601, Amerika Birleşik Devletleri
11 <https://orleck.org/> (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2020)

12 Cem GÜRDENİZ, Çelik Gemiler Demir Bahriyeliler, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, 2016, s.70.

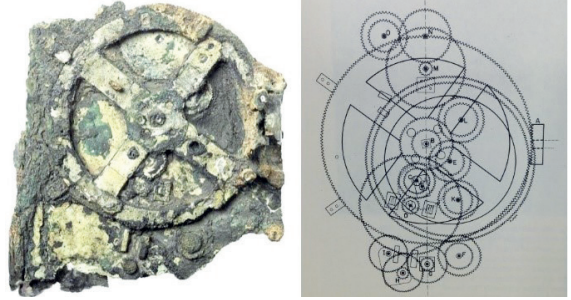
“Mark 1A Computer” İkinci Dünya Savaşı'nın zorlu koşulları altında, teknolojik gelişmelerin birbirini tetiklediği yüksek tansiyonlu ortamında, analog bilgisayarların mükemmelleşmiş son hâlidir. Bilim tarihi açısından çok değerlidir. Deniz Teğmen rütbesi ile bu fenomen analog bilgisayarla (seri numarasındaki üretim tarihi; 11 Şubat 1946) tanışarak mesaisine ortak olmuş olmak bizleri de bu tarihin bir parçası yapmıştır.

Resim-2: MK1A computer
<https://orleck.org/USSS ORLECK Deniz Müzesi sitesinden alınmıştır.>

Burada sergilenen iki resim dikkat edilirse aynı eçizenin resimleridir. Resim-1, eçizenin tarihçesini gösterir hâlde yakın çekimdir. Resim-2 ise bütün hâlini gösterir şekildedir. Bu mükemmelleşmiş analog bilgisayar, öyle bir tarihin temsilcisidir ki; matematiksel işlemlerin dişli çarklarla yapıldığı 2.000 yıllık kadim teknolojiyi haizdir. Bu teknolojinin ilk örneğini yine Anadolu'da görüyoruz. Şöyle ki, elde mevcut arkeolojik veriler ve yazılı metinler incelendiğinde, MÖ 108'de MİTHRADATES Anadolu'da keşif gezisine çıktığında elinde MİTHRADATES çarkı denilen bir cihazın varlığından bahsedilir. İşte bu eçize, bilinen ilk analog bilgisayardır. Bu söz konusu ilk antik bilgisayar ile Mark 1 A Computer, teknoloji ve algoritma bağlamında aynı temel üzerindedirler¹³. Söz konusu MİTHRADATES çarkı, daha sonra Roma ve Antik Yunan'da geçmiştir. Bunun bir örneği, ilk olarak 1901'de Çuha-Karşı Çuha Adaları arasında bir batıkta bulunmuş ve literatürde ANTYKTARA gearing olarak bilinmektedir. Söz

konu arkeolojik buluntu taşlaşmış bir yapı hâlinde olduğundan incelendiğinde bir değerlendirme yapılamamış, fakat daha sonra 1950 yılında röntgen ışınları ile incelendiğinde içerisindeki bir kısım çarklar tespit edilmiştir. Devamında deneysel arkeolojinin tüm unsurları kullanılarak söz konusu mekanizmanın çalışma prensipleri çözülmeye çalışılmış, nihayetinde söz konusu mekanizmanın 37 adet dişli çarkı olan bir mekanizma olduğuna dair akademik çevrelerde bir mutabakat sağlanmıştır. Sonuç olarak; söz konusu mekanizma, astronomi amaçlı kullanılan ilk dişli çarkları haiz analog bir bilgisayardır.

Karşı Çuha Mekanizmasında (The Antikythera Mechanism) görülen en büyük çark 13 cm çapındadır¹⁴. MİTRAHADATES'in 2.000 yıl önce 37 adet çark ile işlem yapan ilk analog bilgisayarıdır; 1945 yılında analog bilgisayarların son mükemmel temsilcisi olan Mark 1A Computer (Hesap Masası) ise 10.000 adet çark ile bir geminin ihtiyaç duyduğu silah ve sensörlerin koordinasyonu ile manevra problemlerinin tamamını çözebildiğini hatırlatarak teknolojinin evrimine devam ediyoruz. Söz konusu teknoloji kadimdi, ancak isterler karşısında ortaya konulan çözüm kabiliyeti maksada matuf hâldedir, diğer bir deyişle, mevcut teknoloji günün isterleri karşısında günceldir. Belki de kadim yerine eskimeyen demek daha isabetlidir.

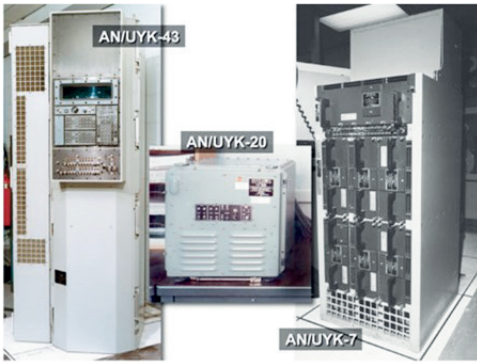
Biz devam edelim. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Uzay Çağı'nın yarışı başlamıştır. Bilgi işlem teknolojisi, Uzay Çağı'nı hazırlamaya başlar. İşlenecek veri miktarındaki artış, hesap algoritmalarını ve bunların üzerinde hayat bulacağı mekâzımları değiştirir.

Bilgisayarlardaki dönen dişli çarkların yerini, transistör denen yarı iletken mucizesi ile sıfır ile birin yeni imparatorluğu almaya başlar. 1955'lerde Uzay Çağı ile bilgi işlem teknolojisi dramatik olarak değişmeye başlamıştır. Transistörler çıktığı gibi kalmaz,

¹³ İlk çarklı bilgisayarın 37 adet çarktan 10.000 adet çarka ulaşabilmesi için (MÖ 108-1945) 2053 yıllık süre ile bir dünya savaşının teknik gelişmeleri zorlayan ivmesinin yarattığı hasılaya baktığımızda artan çark sayısı ile artan hesaplama yeteneği, transistörlerin ortaya çıkmasından sonra küçüldükçe ve sayısı arttıkça evrimleşen işlemcilerin kaderine benzer bir durum ortaya koymuştur.

¹⁴ www.en.wikipedia.org/wiki/Antikythera_mechanism (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2020)

tabii küçülür, küçülerek işlem gücünü artırır. Intel'in kurucusu Gordon Earle Moore'un yasa tadında söylediği gibi işlem gücü her sene kendini katlayarak işlem kapasitesini artırır. Peki nereye kadar? Küçülen transistörler öyle bir sınıra gelir ki, mikron seviyelerine iner ve mikron seviyesinde küçülen transistörler, artık elektronlara bariyer kuramıyor diğer bir deyişle bir ve sıfır olamıyordur. Bu durum son mucize dokunuşu getirir, yeni yasalar, kuantum yasaları, küçülen evrenin bu yeni yasaları çok şeyi temelinde dönüştürür. Artık başka bir çağ başlar: Kuantum Çağı. Kuantum bilgisayarları ile işlem gücü artık tahminlerin ötesindedir. Özetle, birler-sıfırların imparatorluğu süperpozisyon denen gerçekliğin içinde hem bir hem sıfır olabilme imkân ve kabiliyeti ile yeni bir eşiği aştığımızı bize söylemektedir. Zekânın yapayı; aslının emrinde iken önüne mi geçiyordu? Şimdi biz tekrar kendi düşünce deneyimizde dönen çarklı bilgisayarların dönüştüğüne şahit olduğumuz günlere dönelim. TCG GAYRET'in hizmet dışına ayrılması ile geminin son Muhabere Subaylığı'ndan TCG GAZİANTEP'e (Norfolk/Virginia) Ekim 1995'te geminin ilk Muhabere Subaylığı'na atandığımda âdeta 1945 teknolojisinden 1970'lerin teknolojisine terfi etmiş oluyorduk. Bununla birlikte; 10.000 adet dişli çarktan oluşan analog bilgisayar Mark 1A Hesap Masası'nın yerini artık 128 bit işlem kapasiteli transistörlü mikro işlemcili UYK-7 Bilgisayarları almış oluyordu.

Uzay Çağının sonuçlarının ABD Donanması'ndaki bilgisayar uygulamaları

Bizler bu durumda bu düşünce deneyimizde; farkında olmadan âdeta bir "zaman yolcusu" olurken, teknolojinin evrimleşen en dramatik hâllerine şahitlik ediyorduk. Ancak bizler için bu yeni

olan söz konusu sistem, içinde bulunduğumuz 1996 yılı için bile oldukça eskiydi. Ama bitmedi; düşünce deneyimizle bir zaman yolcusu olmuşuk bir kere. On yıl sonra TCG GAZİANTEP firkateynine II. Komutan olarak atandığımda yeni bir dönüşümün içinde buluyorduk kendimizi. Artık söz konusu sistemlerin GENESİS¹⁵ Projesi kapsamında mühendislerimizin modernize etmesine şahitlik ediyorduk. Bu gurur tablosu ile çok büyük bir eşiği aştığımızın farkındaydık ilk kez gemilerin beyin-sinir sistemini yerli ve millî imkânlar ile modernize etmeye cüret ediyorduk ve bunu emsalsiz şekilde başarıyorduk¹⁶.

Bunun bir modernize faaliyetinden çok daha fazla bir şey olduğunu biliyorduk; tarihin tecrübe deryasını, akıl ve vicdanında içselleştirmiş münevverler, bu gayretlerin millî gemiye giden destansı yoldan çok daha fazla bir değer ifade ettiğini bilerek mesai mefhumu gözetmeden; emek ve ömürlerini vakfediyorlardı.

Bu süreçte bir deniz subayı olarak her geçen gün artan millî yeteneklerimizle yedi denizde şanlı sancağımızı şerefle dalgalandırıyor, rotalarımızı bir görevden diğerine vıyalıyorduk. Bu yıllar içerisinde denizlere ömürümüzü vakfederken, denizlerden damıttığımız tecrübe, üzerimizde hükümünü işletir ve takvimler Eylül 2016 yılına geldiğinde Komodor¹⁷ olarak

15 GENESİS Savaş Yönetim Sistemi (SYS) geliştirme projesi G-Sınıfı firkateynlerin SYS'lerini modernize etmek üzere başlatılmış bir projedir.

16 Çünkü Perry Class Firkateynleri üreten bir kısım ülkeler bizden aldıkları ithamla böyle bir dönüşümü gündemlerine alsalar da kendilerine özgü birikim ve kültürleri gereği böyle bir dönüşümü realize etmede bizdeki başarıyı gösterememişlerdir.

17 TDK; denizde Amiral yetkisini kullanan Deniz Subayı.

TCG HEYBELİADA ile tarihin elimizde şekil almasına da şahit oluyorduk. Bu mukaddes görev süresince Donanmamızın hücumbotlarından, korvet ve fırkateynlerine kadar tüm vurucu unsurlarında tecrübe biriktirme onuruna sahip olmuş hâle 2019 yılının Eylül ayına kavuştuğumuzda üç yıldan taşan süre ile büyük bir bahtiyarlıkla deruhte ettiğim Komodorluk görevimi; terkihi 10 parça gemiye ulaşmış Filotillamı ve Şanlı Sancağımı benden sonra gelen silah arkadaşlarıma devir/teslim ediyor ve bir kez daha *KÖPRÜÜSTÜ MÜSAADE diyorduk. Bizim için şimdilik denizlere veda "Bismillah Makine-Dümen Tamam" deme zamanıdır*¹⁸. 25 yılda denizlerde teknolojik olarak katettiğimiz yol âdeta 250 yıllık bir dönüşüme denk düştüğünün alan müşahidi olarak; Bu yazı bahriyenin nüvesinde bir milletin teknoloji üretme imkân ve kabiliyetinin âdeta uyanış ve şahlanmasıdır.

Karamürsel Bey'in Bizans çektirileri üzerinden kendi özgün gemi modelini üretmesinden, Kemal Reis'in Gökelerine, Mahmudiye Kalyonu'ndan Berk ve Peyk Muhriplerimize uzanan son olarak ARMERKOM'la¹⁹ habitatını bulan, GENESİS ile taçlanan ve TCG HEYBELİADA ile mühürlenilen sürecin evrimleşen, evrimleştiğçe devleşen, çelikten bir azim ve kararlılık belgesidir.

¹⁸ "Bismillah Makine-Dümen Tamam" bir bahriye komutudur. Gemi, seyir sonunda manevrasını tamamladığında kumanda eden gemi komutanının makinaların ve dümen motorlarının durdurulması için verdiği standart emirdir.

¹⁹ Araştırma Merkezi Komutanlığı

²⁰ Bahr-i Azam; Okyanus

²¹ Türk Deniz Kuvvetleri'nin; asli görevlerini başarı ile deruhte etmesinin, uzay merkezli yetenekleri daha etkin bir şekilde kullanması ile mümkün olacağı gerçeğinden

"Başkası için yapılan zırh, size ya küçük ya da büyük gelir." diyen Sun-Tzu'a nazire edercesine artık kendimiz için yapılan zırhlarla donanmış olarak millî menfaatlerin tahakkuku yolunda gayretlerimizi; Devlet-i Ebed-Müebbed'e viyalamış hâlde **"Türkiye Cumhuriyeti'nin ilelebet payidar kalacağına"** olan inanç ve bağlılığımızı bu satırlar ile geleceğe vesika bağlamında sunuyoruz. Bir anlamda zaman kapsülüne bir kısım görüş ve değerlendirmelerimizi arşivliyoruz.

6. Yeni Bahr-i Azam²⁰; Uzaydır.

Bu düşünce deneyi ile denizlerden taşan fikirlerimiz bizleri şu kavramın kıyılarına yaklaşıyor. Gelişmeler sayesinde "Uzay", artık yeni Bahr-i Azam'dır.

Uzay; denizler ve okyanuslar gibi insanlığın yeni mücadele alanı olarak her geçen gün daha da erişilebilir hâle gelmektedir.

Türk'ün denizlerdeki tarihinin büyük dönemecine vaziyet etmenin bahtiyarlığı içinde önümüzdeki elli yıllık sürecin, Cumhuriyetimizin 150'nci şeref yaşına takaddüm edecek günlerinde; 2073 yılının 29 Ekim'inde vatanımızın bekası, milletimizin refahının tesisi için bugün millî imkânlarla var ettiğimiz sayısız yeteneğin artarak denizlerden uzaya taşması stratejik bir kader olacaktır.

Türk denizcileri; bir yandan Mavide Vatan müdafaasına devam ederken şimdi de Vatan'ın kalan cüzlerini, Bahr-i Azam'dan ufkuza taşıyor. Kara-Deniz-Hava Ülkesinden "İstikbalî Göklere" taşıyarak Atamızın verdiği ereğe ermiş hâlde düşerimizi uzaya taşıyoruz²¹.

Barbaros'un varisleri olarak;

Denizlere Hâkim Olan,
Cihan'a Hâkim Olur!

Hükümün mirasını,

Bahr-i Azam'da (Uzay) izi olmayanın,
Küre-i Arz'da (Dünya) sözü olmaz!

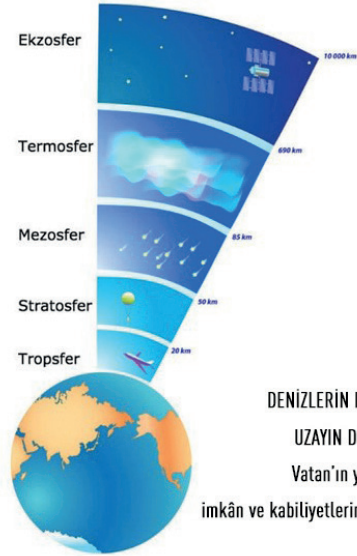
Hükümüne tahvil ediyoruz.

6.A Gök-Vatan ;

Uluslararası hukuk ile ifadesini bulan "Hava Ülkesi"nin bittiği yerden²² başlayıp yer çekiminin bittiği yüksekliğe uzanan alan, "Hava-Uzay Ülkesi"dir²³.

6.B. Sonsuz-Vatan;

Gök-vatan'ın bittiği yerden başlayıp derin uzaya uzanan; imkân ve kabiliyetlerimizin ulaşabildiği alan ise, "Uzay-Zaman Ülkesi"dir (Mekânsal ve zamansal bütünlük aranmaz.).

DENİZLERİN ENGİNLİĞİNDEN
UZAYIN DERİNLİĞİNE
Vatan'ın yeni cüzleri;
imkân ve kabiliyetlerimizin taşmasını bekliyor.

7. Yelkenlerimizi Dolduran

Artık Rüzgârlar Değil
Güneşin Fotonlarıdır.

Bu yazımızla ilan ettiğimiz "Gök-Vatan" ve "Sonsuz Vatan" kavramlarının; kavramsal²⁴ boyutundan hukuksal boyutlarına dönüştüğü, bu hukuksal boyutlar dâhilinde millî imkânları ile var

hareketle, millî uzay çalışmalarına bu bağlamda yaklaşılmasının önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte; dünyanın elli yılı aşan "Uzay Kültürü"nü özünü "Denizcilik Kültürü"nü oluşturduğu bir vakadır. (Bu konu önümüzdeki sayıda ayrıca incelenecek olmakla birlikte "Uzay Kuvvetler Komutanlığı"ni yeni ihdas eden ABD'de bu konunun olgunlaşma aşamasındaki tartışmaların incelenmeye değer olduğu görülmektedir. Sadece bir örnek olması bağlamında; (<https://news.clearancejobs.com/2020/09/02/why-the-space-force-must-use-navy-ranks/>) Linki verilen haber bile kısa bir fikir verebilir. "Türkiye'nin Millî Uzay Stratejisi" içerisinde "Millî Uzay Kültürümüz"ün mayasının diğer emsallerinde olduğu üzere "Bahriye Kültürümüz"den evrimleştirecek yaklaşım ve gayretler üzerinde şimdiden çalışılmasının önemli diğer bir unsur olduğu düşünülmektedir. Bu gerekçeler yanında, bilim kurgudan başlayan ve bilimsel gerçekliğe uzanan vakaların literatüründe; uzayın bir okyanus olarak tanımlandığı ve hatta "derin uzay" (deep space) tanımlamasının bile bunun en basit tezahürü olduğu açıklar. Şimdiye kadar yapılan insanlı uzay görevlerinin başrollerinin denizci nosyonu ile yetişmişlerde olması elbette bir tesadüf değildir. NASA Astronot Programı'na ABD Donanması'ndan katılan "Deniz Üsteğmen Neil Alden Armstrong" aya ilk ayak basan insan olmuştur. Sonuç olarak, Mavi'de vatan mücadelesinde olan denizcileri yakın gelecekte, vatanın yeni cüzlerinde, yeni mücadeleler beklemektedir. Bu yazı dâhilindeki tanımlar ve kavramlar, bir denizci bakışı ile bu eksen üzerinde inşa edilmiştir.

22 Dünya'nın çekim etkisinin tamamen yok olduğu bir nokta, matematiksel olarak dünyamızdan 21 milyon kilometrelik bir mesafedir. Bu da diğer bir ifade ile Ay'dan 87 kat daha uzak bir mesafe demektir.

23 "Gök-Vatan" ve "Sonsuz Vatan", sadece bu yazı dâhilinde kullanılmak üzere yazarı tarafından türetilmiş bir kavramlardır.

24 Uluslararası hukukta "Uzay" kavramının 1966 yılından günümüze olan serüveni hakkında kısa bir özet derlemesi yapılmıştır. Öncelikle "Uzayın nasıl tanımlanacağı ve sınırlandırılacağı" hakkında bitmeyen tartışma, Fransa'nın 1966 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na bir önerge sunması ile başlamıştır. BM nezdinde kurulmuş olan United Nations Committee on the Peaceful Uses of Outer Space'in (UNCOPUOS) alt birimlerinden HUKUK ALT KOMİTESİ, 1967'deki oturumunda konuyu ilk kez doğrudan ele almıştır. Bununla birlikte UNCOPUOS bünyesinde, bugüne kadar, icra edilen oturumlar boyunca birçok görüş ele alınmış, hatta bir sınır belirlemenin gereksiz olduğu bile tartışılmıştır. Hâlihazırda bir sonuca ulaşılmış değildir. Bununla birlikte, zaman zaman konunun Hukuk Alt Komitesi'nin gündeminden çıkartılması dahi teklif edilmiştir. Burada asıl ihtilaf konusu olan sınırlar hakkındaki konu şudur: Her ülkenin kendine ait bir "hava sahası" vardır ve bu hava sahasında hâkimiyet tümüyle o ülkenin elindedir. Başka bir ülkeye ait hava araçları bu sahayı ihlal edemezler. İşte bu hava sahasının kaç km yüksekliğe kadar devam ettiği hususu temel tartışma konusudur. Örneğin, 10 km yüksekten geçen bir uçak, hava sahasını ihlal ediyorsa 100 km yüksekten geçen bir araç da ihlal ediyor sayılmaz mı? 1960'ların ruhuna uygun olarak en somut ve ısrarlı öneriler, SSCB tarafından sunulmuştur. Bu önerilere göre, deniz seviyesinden itibaren 100-110 km yükseklik, bir anlaşmayla hava sahası ile uzay arasındaki sınır olarak belirlenmelidir. Ayrıca, bu öneriler kapsamında, uzay nesnelerinin yörüngeye ulaşmak veya yeryüzüne dönmek için üzerinde uzlaşılan sınırın altındaki irtifalarda yabancı ülkeler üzerinden zararsız şekilde geçiş hakkının "devam edeceği" de (SHALL RETAIN) savunulmuştur. Birçok açıdan uzayın ne olduğunun tanımlanması ve sınırlandırılması, hava sahası ile uzay arasındaki sınır meselesi hakkında birçok bilim insanı, hukukçu, kurum, birim ve devlet tarafından uzun zamandır farklı platformlarda çeşitli görüşler öne sürülmektedir. Hava sahası ile uzayın ayrılması için bazı irtifaların yanında;

i) Yer çekimi etkisinin sona erdiği nokta, (Bir yaklaşım olarak ortaya koymaya çalıştığımız Gök-Vatan kavramının dayandığı husus)

olan, bu var oluşun sonucu olarak; menfaatlerini tahakkuk ettiren bir Türkiye'nin gelecekte bize baktığını görüyoruz.

Bu yazımızda kurguladığımız düşünce deneyinin bize sunduğu sonuçlar; millî güç unsurlarımızın potansiyelinin, bu düşlerimizin realizesine mukteditir olduğudur.

Denizlerden uzaya taşınan düşlerimizin izinde millî güç unsurlarımızın, Yeni Bahri Azam olan "Uzay"ı âdeta yoklayan gayretlerine kısaca değinerek vizyon arayışımızı sonlandıracağız.

Ülkemizin uzay hazırlıklarını öncelikle Uzay Ajansımızın²⁵ rehberliğinde tüm paydaşları ile insicam hâlinde sürdürdüğüne ilişkin sadece iki faaliyete değinerek bir durum tespiti yapmaya çalışacağız.

Birincisi; 2019'un Eylülünde icra edilen uluslararası bir konferans *Uzay Hukuku ve Politikası Konferansı*'dir. İkincisi ise 2020'nin Eylülünde dijital ortamda başarılı bir şekilde icra edilen *5'inci Global Satellite and Space Show Fuarı*'dır.

Türkiye'nin sadece bu iki faaliyetinin özetine bakılarak bile dünyada söz sahibi olmak için uzayda var olma mücadelesini vermeye başladığı görülmektedir.

7.1 Uluslararası Uzay Hukuku ve Politikası Konferansı

Türkiye Cumhuriyeti'nin ev sahipliğinde TÜBİTAK, Türkiye Uzay Ajansı ve Asya-Pasifik Uzay İş Birliği Örgütü'nün organizasyonu ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nin (İTÜ) desteğiyle 23-26 Eylül 2019 tarihlerinde İstanbul'da Üniversite'nin Ayazağa kampüsünde gerçekleştirilmiştir. Etkinlikte, uzay faaliyetlerine dair hukuki ve idari konular masaya yatırılmıştır.

"Uzay Hukuku ve Politikası Konferansı"nın temelleri BM Uzay Hukuku ve Politikası Çalıştaylarına dayanmakla birlikte 2002 yılından bu yana 10 farklı ülkenin ev sahipliğinde gerçekleşen çalıştaylar silsilesi ile uzay faaliyetlerinde hukuki ve idari açıdan gelişim sağlamak amaçlanmaktadır. Konferans'a 200'den fazla uluslararası uzman grubu katılmıştır.

7.2 5'inci Küresel Uydular ve Uzay Fuarı (Global Satellite And Space Show)

Uzay ve uydular ekosisteminde bir trilyon doları bulan ekonomik büyüklüğün yüzde seksenini kumanda eden kurum, kuruluş ve firmaların bir araya gelmesi amacıyla düzenlenen büyük

- ii) Atmosferin veya atmosferin çeşitli katmanlarının üst sınırı,
- iii) Altındaki devletin etkili kontrolünün erişebildiği sınır,
- iv) Yörüngedeki yapay uyduların yeryüzüne en yakın olduğu nokta,
- v) "Von Karman çizgisi" (Sonda Roketimiz bu çizgiyi 4'ncü kez olmak üzere 29 Ekim'de icra edilen test ile aşmıştır.)
- vi) Hava direncinin son bulunduğu nokta,
- vii) Uçuşun icra edilebileceği üst sınır gibi kriterler önerilmiştir.

Özellikle Uzay Çağı'nın başlamasıyla, meseleyi ele alan görüşler iki ana başlık altında toplanmaktadır:

-Sahacı (Spatialist;Territorialist) Yaklaşım

-İşlevselci (Functionalist) Yaklaşım şeklinde özetlenebilir.

²⁵ Türkiye Uzay Ajansı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal uzay ajansıdır. Türkiye'nin uzay bilimleri programı ile genel havacılık ve uzay araştırmalarının koordinasyonundan sorumludur.

buluşma, 1-2 Eylül 2020'de dijital ortamda gerçekleştirilmiştir. Söz konusu fuar ile ilgili istatistikler, etkinlik organizatörleri tarafından 8 Eylül'de yayınlanmış, verilere göre etkinlikte 60'dan fazla ülkeden yirmi beş binden fazla kayıtlı kullanıcının çevrim içi olarak faaliyetlere iştirak ettiği tespit edilmiştir. Söz konusu faaliyetler, Türkiye'nin Uzay konusunda uluslararası görünürlüğü ve prestiji açısından önemli etkiler doğurmuştur.

8. Sonuç

Türkiye'nin millî güç unsurlarının kapasitesi hakkında deneme türünde bir çalışma ile ortaya koyduğumuz fikir ve tespitler; bir bakış açısı, bir vizyon arayışıdır.

Hayatı denizlerde geçmiş bir deniz savaşçısının görev yaptığı gemilerin özelinde, ülkemizin 25 yıllık teknolojik gelişimine dair münhasır bir değerlendirmedir.

İki bin yıllık siyasi tarih; güçlerin denizlerde yükselip çöktüğünü söylemektedir.

Üçüncü bin yıldan yıl aldığımız bu dönemde güçlerin yükselip çökeceği yer denizlerden uzaya taşmıştır.

Üçüncü bin yılın başında kendi uzay çağımız için gayretlerimizin insicam içerisinde olduğunu çöşkuyla görüyoruz.

Türkiye, uzayda var olma yarışında, var olmayı sürdürdüğü sürece ülkemizin bekasını sağlayıcı teknolojileri ve milletimizin refahını tesis edecek kazanımları elde ederek; Cumhuriyetimizin üçüncü yarım yüzyılına daha emin adımlarla ilerliyor olacaktır.

29 Ekim 2073 Pazar²⁶

Kaynakça

- DANIŞMAN, Zeynep Seyitoğlu, *Uzay Hukukunda Devlet Egemenliği ve Mülkiyet*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- GÜNEL, Reşat Volkan, *Uluslararası Hukuk Açısından Uzay Madenciliği Uzay Hukuku Space Law*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.
- GÜRDEMİZ, Cem, Çelik Gemiler Demir Bahriyetiler, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul, 2016.
- MAYOR, Andrienne, *Mithradates*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- ÖRNEK, Özden, *Milgem'in Öyküsü*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2020.
- SORGUCU, Ayhan, *Hava ve Uzay Hukuku Air and Space Law*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- <https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/turkiye-uzayin-kapisini-boyle-acti/1958374>

²⁶ 29 Ekim 2073 Pazar günü bu satırları dijital arkeoloji ile uğraşan bir gencimizce okunma ihtimali ile aynı günlerde Kuiper kuşağından dünya yaklaşma sularına getirdiğimiz ve Gök-Vatan'da Parsel-V dâhilinde ihdas ettiğimiz beşinci astroid işleme bölgesinde yer alan GÖKTAŞ-5 Maden Ocağı'nın işletilmeye başlandığı haberinin okunma ihtimali sizce nedir? Bekamız ve refahımız bu analogideki ihtimaller dâhilindedir. Bu arada, satırlarımızı gelecekte okuyan gencimize vereceğimiz mesaj kısa ve nettir: *"Türkiye Cumhuriyeti, İlelebet Payidar kalacaktır."*

■ Dz.Kur.Alb.Erhan AKBAYRAK

GÜVENLİK GELİŞMELERİ KAPSAMINDA JAPONYA'NIN ÇOK BOYUTLU ÜLKE ANALİZİ

Öz

Günümüzde dünyanın üçüncü büyük ekonomik gücüne sahip olan Japonya, bu gelişmesini 1850'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin gambot diplomasisi neticesinde dışa açılmasını sağlayan Kanagawa Antlaşması ile 1868-1912 yılları arasındaki Meiji Restorasyonu'na borçludur. Bu makalede küresel güvenlik gelişmeleri kapsamında Japonya'nın çok boyutlu ülke analizi yapılmıştır. Japonya'nın ülkesel, ikili, bölgesel ve küresel seviyedeki iş birliği ve çatışma alanları incelenmiştir. Makale bulguları göstermektedir ki, Japonya'nın özellikle dış politikasını ve güvenliğini ABD ile 1960 İttifak Antlaşması şekillendirmektedir. Japonya'nın yeni küresel güvenlik tehditleri de dâhil olmak üzere küresel güvenlik gelişmeleri karşısında güçlü ekonomisi, yüksek teknolojik altyapısı ve yetişmiş insan gücü ile mevcut durumunu muhafaza edeceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Japonya, Japonya Ülke Analizi, Küresel Güvenlik ve Japonya, Japonya'nın Bölgesel İlişkileri, Japonya'nın İkili İlişkileri.

Giriş

Bu makalenin amacı, sebep ve sonuç ilişkisi kapsamında açık kaynaklardan faydalanarak Japonya'nın ülkesel, ikili, bölgesel ve küresel seviyedeki iş birliği ve çatışma alanlarını çok boyutlu olarak incelemek ve nihai olarak bütüncül bir bakış açısıyla anlamlandırılmış ülke analizini ortaya koymaktır. Ülke analizinde, küresel güvenlik gelişmeleri başta olmak üzere aşağıda sunulan konular kapsanacaktır.

- Japonya'nın çok boyutlu ve dört seviyeli (ülkesel, ikili, bölgesel ve küresel) ülke analizi,
- Japonya'nın jeopolitik analizi,
- Japonya ile küresel aktörlerin [Çin, Rusya Federasyonu (RF), Avrupa Birliği (AB), ABD] karşılıklı politikalarının analizi,
- Japonya'nın Uzak Doğu'daki bölgesel rekabet ve güç odakları ile ilişkileri,

- Japonya'nın ikili ve bölgesel çatışma alanlarının sebep sonuç ilişkisi içinde analizi,
- Japonya'nın bölgesel ve küresel güvenliğe etkilerinin ortaya konulması ve anlamlandırılması.

Japonya'nın tarihi yaklaşık M.Ö. 14.000'lerden itibaren başlar.¹ Feodal çağı (1000-1800) samuray savaşıları yönetiminde dış dünyadan izole bir şekilde geçiren Japonya, 1800'lü yıllarda modern çağa geçişle birlikte, özellikle "Meiji Restorasyonu" sonrasında dış dünyaya daha fazla açılmıştır.² Bu açılımda ABD'nin önemli rolü bulunmaktadır. ABD'li Amiral Matthew Perry'nin baskısı ile Japonya ve ABD arasında 1854 yılında "Kanagawa Antlaşması" imzalanmıştır. Bu zorlayıcı antlaşma ile Japonya yaklaşık 220 yıl süren içe kapanmasını terk etmek zorunda kalmış, limanlarını (Shimado, Hakodate Limanları) ABD gemilerine açmıştır. ABD Donanması'nın gölgesinde imzalanan bu antlaşma, tarihteki gambot diplomasisi örneklerinden biridir. ABD'nin bu girişimi yapmasının arkasındaki asıl sebep, Birleşik Krallık ve Fransa'nın Asya'daki kömür kaynakları üzerindeki tekeli kırılmak olmuştur.

Yakın çağa tarihî perspektiften baktığımızda Japonya, 1800'lü yıllarda Kore üzerindeki çıkarları nedeniyle Çin ile, 1900'lü yıllarda ise Mançurya üzerindeki çıkarları nedeniyle RF ile sürekli çatışma hâlinde olmuştur. Japonya, 1930'larda Doğu Asya'yı kendi etki alanı ilan etse de II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin denkleme girmesiyle geri adım atmak zorunda kalmıştır. Şimdi, bu kısa tarihî geçmişin sağladığı vizyonla Japonya'nın jeostratejik ve jeopolitik önemine değinilecektir.

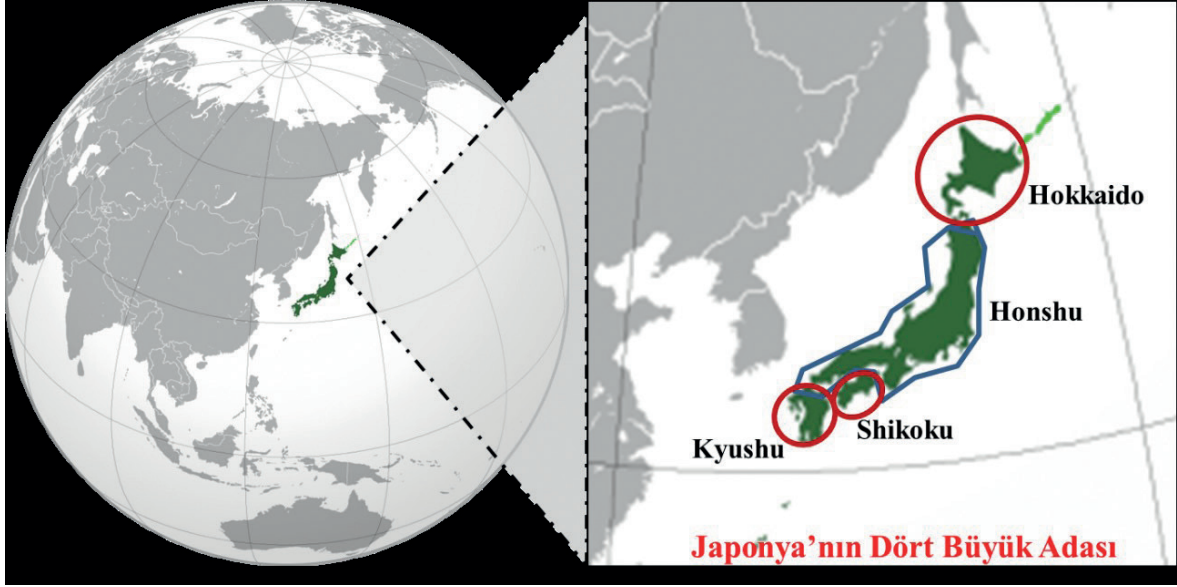
Japonya, Uzak Doğu'da yaklaşık 6.852 ada/adacıktan oluşan bir takımada ülkesidir. Bu takımada ülkesinin yüz ölçümü 377.975 km²'dir. Bu alanın %97'sini oluşturan dört büyük ada³ (Honshu, Hokkaido, Kyushu ve Shikoku) Şekil-1'de sunulmuştur. Bu takımada ülkesi, yaklaşık 126 milyon nüfusu ile dünyanın en kalabalık 11'inci ülkesidir. Japonya, sadece deniz ulaştırma yolları üzerinde bulunan küresel konumu ve nüfusu dikkate alındığında dahi Uzak Doğu'da jeostratejik açıdan ön plana çıkar.

Japonya, 1947 yılından itibaren anayasal monarşi ile yönetilmektedir. Japon devletini İmparator, hükümeti ise

1 Bu döneme "Jomon Dönemi" ismi verilir. Avcı toplayıcı bir kavim olan "Jomonlar" Japonya'da tarımla uğraşan ilk yerleşik topluluktur.

2 Kazuhiko Togo, *Japan's Foreign Policy 1945-2003*, Brill Leiden, Leiden, 2005, ss. 1-4.

3 Bu adalar genellikle "ev adaları" olarak bilinir.

Sekil-1: Japonya'nın Dört Büyük Adası.

Başbakan temsil etmektedir. Seçimlerle oluşan bir parlamentoya sahiptir. Birçok uluslararası organizasyona üyedir. Bunlar arasında BM, ASEAN, G4, G5, G7, G8, G10, G20, OECD, OSCE, PIF, SAARC, WTO önem arz etmektedir. Günümüzde Japonya, diğer G4 ülkeleri (Almanya, Brezilya, Hindistan) ile birlikte Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) daimî üyesi olmak için çaba

sarf etmektedir. Ayrıca, Japonya dünyada dış ticaret fazlası veren ender ülkelerden biri olarak gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasına da katkıda bulunmaktadır. Jeopolitik öneminin bir işareti olarak Japonya, dünyada en fazla diplomatik misyon bulunduran 5. ülke konumundadır. Japonya'nın ülke künye bilgileri Tablo-1'de sunulmuştur.

JAPONYA ÜLKE KÜNYE BİLGİLERİ			
Bayrağı		Etnik Gruplar	Japon (%97,8) Çinli (%0,6) Güney Koreli (%0,4) Diğer (%1,2)
Başkent	Tokyo	Gayri Safi Yurt içi Hâsıla (GSYİH) ⁴	5,2 trilyon dolar (2019)
Yüz Ölçümü	377.975 km ²	Kişi Başına Düşen Millî Gelir ⁷	39.675 dolar (2019)
Nüfusu	126.150.000 (2019)	Satın Alma Gücü Paritesi ⁵	38.900 dolar (2019)
Millî Dili	Japonca	Nüfus Artış Oranı	- %0,27 (2019)
Para Birimi	Japon Yeni	Ortalama Yaşam Süresi ⁴	84,1 yıl
Yönetim Biçimi	Anayasal Monarşi	Zaman Dilimi	UTC+9

Tablo-1: Japonya'nın Ülke Künye Bilgileri.

⁴ International Monetary Fund (IMF), Country Report No. 20/39 (Japan), IMF Publication Services, Washington, D.C., 2020, s. 5.

⁵ The World Bank Official Web Page, "Human Capital Index", <https://data.worldbank.org/country/japanview=chart> (Erişim Tarihi: 08.01.2020).

Japonya'nın uluslararası ilişkilerinin pivot noktasını 1960 yılında ABD ile imzaladığı "Karşılıklı İş Birliği ve Güvenlik Antlaşması" oluşturmaktadır.⁶ Bu antlaşma özellikle askerî ve ekonomik açıdan iki ülkeyi birbirine yaklaştırmıştır. Japonya için ABD iyi bir ekonomik pazar, ABD için Japonya ise Uzak Doğu'da güvenilir bir ortak ve denizasırsı üslerinin bulunduğu merkezi bir ülkedir.⁷ ABD bu antlaşma ile Japonya'nın güvenliğini sağlamayı taahhüt etmiştir. Japonya, ABD'nin savunma kalkanında kalarak enerjisini teknolojik üstünlük ve ekonomik gelişmeye vermiştir.

Japonya'nın bölgesel sorunları genel olarak aidiyeti ve deniz yetki alanları tartışmalı ada, adacık, kayalık ve mercan resiflerinden kaynaklanmaktadır. Bunlar arasında, RF ile Güney Kuril Adaları, Güney Kore ile Liancourt Kayalıkları, Çin ve Tayvan ile Senkaku Adaları ve Okinotorishima Mercan Resifleri bulunmaktadır. Bu sorun alanları müteakip bölümde detaylı olarak incelenecektir.

Makalenin müteakip bölümlerinde, Japonya'nın ülkesel, ikili, bölgesel ve küresel seviyedeki iş birliği ve çatışma alanları çok boyutlu olarak incelenecek ve müteakiben bütüncül bir bakış açısı ile sonuç ve değerlendirme yapılacaktır. Bu kapsamda, makalenin araştırma sorusu olarak, "Küresel güvenlik gelişmeleri kapsamında Japonya'nın çok boyutlu duruşu, ilişkileri ve tehditlerden etkilenme seviyesi nasıl olacaktır?" belirlenmiştir. Makalenin hipotezi ise şudur: "Ho: Japonya'nın ülke analizi çok boyutlu olarak incelendiğinde, yeni küresel güvenlik tehditleri (COVID-19 salgını vb.) de dâhil olmak üzere küresel güvenlik gelişmeleri karşısında güçlü ekonomisi, yüksek teknolojik altyapısı ve yetişmiş insan gücü ile mevcut durumunu muhafaza edebilecektir."

1. Japonya'nın Çok Boyutlu Ülke Analizi

Makalenin bu bölümünde Japonya'nın sırasıyla yönetim, askerî, ekonomik, güvenlik, enerji ve kültür boyutlarıyla ülke analizi yapılacaktır. Ülke analizinin ağırlık merkezi küresel güvenlik gelişmelerinin Japonya üzerindeki etkileri olacaktır.

1.1. Yönetim Boyutu

Japonya anayasal monarşi ile yönetilen bir ülkedir. Japon İmparatoru, Birleşik Krallık'ta olduğu gibi sadece törensel ve manevi şahsiyeti ile ülke yönetimine katılır. Japonya'da iki alt

meclisten oluşan bir diyet meclisi, yasama işlerini yürütür. Bu alt meclisler; Temsilciler Meclisi Ve Konsüller Meclisi olarak adlandırılır. Her iki meclisin üyeleri birbirinden bağımsız olarak seçilir. Diyet Meclisi yasama görevleriyle birlikte, Başbakanı da seçmekle görevlidir. Japonya'nın anayasası genel olarak 1947 yılında revize edilen "Meiji Dönemi" anayasasına dayanır.⁸ Bu anayasa, zamanın Prusya ve Birleşik Krallık anayasalarının bir karışımıdır. Japon anayasası kapsamında serbest seçimlerle iş başına gelen hükümet, Harita-1'de sunulan 47 büyük şehre atadığı valiler ile yürütme işlemini yerine getirir.

Harita-1: Japonya'nın İdari Teşkilatlanması.

Japonya'nın dış politikasının köşe taşı 1960 yılında ABD ile imzaladığı "Karşılıklı İş Birliği ve Güvenlik Antlaşması" oluşturmaktadır.⁹ Japonya, ABD'nin nükleer güvenlik şemsiyesi altında Çin, Kuzey Kore ve RF'yi tehdit olarak algılamakta

6 Jennifer M. Miller, *Cold War Democracy*, Harvard University Press, Cambridge, 2019, s.17.

7 Hidetaka Yoshimatsu, *Japan and East Asia in Transition*, Palgrave Macmillan, London, 2003, s.109.

8 Meiji Dönemi, 1868-1912 yılları arasında İmparator Meiji'nin yönetimini kapsayan dönem olarak adlandırılır. Bu dönemde Japonya izole olduğu feodal kabuğundan sıyrılmış, her alanda modern çağın gerektirdiği yenilikleri toplumsal hayata uygulamıştır. Bakınız: Kazuhiko Togo, *a.g.e.*, ss. 1-2.

9 Julie Gilson et al, *Japan's International Relations*, Routledge, London, 2005, ss. 127-129.

	KARA ÖZ SAVUNMA BİRLİKLERİ 	DENİZ ÖZ SAVUNMA BİRLİKLERİ 	HAVA ÖZ SAVUNMA BİRLİKLERİ
Karargâh Merkezi	Tokyo	Tokyo	Tokyo
Personel Mevcudu	150.000 ¹²	150.000	50.300
Organizasyon ve Konuşlanma	* 5 Ordu Komutanlığı (Kuzey, Kuzey Doğu, Doğu, Batı ve Merkez Orduları) * Toplam 17 tugay (8 muharip, 9 muharebe destek tugayı)	* Donanma 5 bölgesel Görev Grubu olarak teşkilatlanmıştır. * Bunlara ilave olarak Denizaltı, Deniz Hava ve Mayın Filosu	* Hava gücü 4 bölgesel filo olarak teşkilatlanmıştır. (Kuzey, Batı, Güneybatı ve Merkez Hava Filoları)
Ana Platform ve Silahları	* 10 ve 90 sınıfı tanklar * 16 ve 96 sınıfı zırhlı personel taşıyıcıları * 87 sınıfı zırhlı hava savunma araçları * 89 sınıfı amfibi kara araçları * 99 sınıfı 155 mm obüs topları * 12 sınıfı karadan denize füze rampaları * AH-64D ve AH-1S taarruz helikopterleri	* Toplam 154 gemi: 4 LHD 26 destroyer 10 fırkateyn 19 denizaltı 6 refakat gemisi 3 çıkarma gemisi 30 mayın karşı tedbirleri gemisi 6 karakol botu 8 eğitim gemisi 21 lojistik gemisi * 200 Uçak (F-35B, P-3C, EP-3C, P-1, C-130R, U-36A) * 145 Helikopter (UH-60J, SH-60, CH-101, TH-135)	* 370 avcı uçağı (F-35A, F-15, F-2A/B, F-4E) * 400 muharebe destek uçağı / helikopter (EC-1/2, C-1/2, C-130H, KC-767J, UH-60, CH-47)

Tablo-2: Japonya'nın Öz Savunma Kuvvetleri.¹⁰

ve dış politikasını bu çerçevede şekillendirmektedir.¹¹ Japonya Dışişleri Bakanlığı'nın resmî internet sayfasında yayımlanan "Diplomatic Blue Book 2019" dokümanı, bu ülkenin dış politikasını birincil kaynak olarak ortaya koymaktadır.¹³ Bu dokümanda öne çıkan dış politika konuları Ek-1'de özetlenmiştir.

1.2. Askerî Boyut

Japonya'nın askerî gücünü oluşturan "Japon Öz Savunma Kuvvetleri" 2018 yılı verilerine göre yaklaşık 300 bin personelden oluşmaktadır.¹⁴ Savunma bütçesi yaklaşık 47 milyar dolardır.¹⁵

Japonya her ne kadar ABD ile 1960 yılında imzaladığı "Karşılıklı İş Birliği ve Güvenlik Antlaşması" kapsamında ABD'nin savunma şemsiyesi altına girse de kendi silahlı kuvvetlerini güçlü tutmaya devam etmektedir.¹⁶ Japonya'nın savunma önceliği Kuzey Kore ve Çin tehdidi merkezlidir. Askerî alanda ABD, Hindistan, Singapur, Tayvan ve Güney Kore ile karşılıklı iş birliği faaliyetleri bulunmaktadır.

Savunma Bakanlığına bağlı Japon Öz Savunma Kuvvetleri'nin açık kaynaklarda geçen bilgileri Tablo-2'de özet olarak sunulmuştur.

10 https://en.wikipedia.org/wiki/Japan_Self-Defense_Forces (Erişim Tarihi: 10.01.2020)

11 Anthony Difilippo, *Japan's Nuclear Disarmament Policy and The U.S. Security Umbrella*, Palgrave Macmillan Press, New York, 2006, s. 6.

12 Yaklaşık 50.000 rezerv hariç aktif görev yapan personel sayısıdır.

13 Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Diplomatic Blue Book 2019*, Ministry of Foreign Affairs, Tokyo, 2019, ss. 12-305.

14 Bu askerî gücün yaklaşık 250.000'i aktif görevde, 50.000'i ise rezerv (yedek) olarak görev yapmaktadır.

15 Japonya GSYİH'nin yaklaşık %0.9'unu askerî harcamalara ayırmaktadır. Askerî harcama açısından dünyada 8. sırada yer almaktadır.

16 Anthony Difilippo, *a.g.e.*, ss. 5-8.

1.3. Ekonomik Boyut

Japonya 5,2 trilyon dolar GSYİH ile ABD ve Çin'den sonra dünyanın üçüncü büyük ekonomisine sahiptir. Japon ekonomisinin yıllık ortalama büyüme oranı %1,5'tir. Japonya'da işsizlik oranı düşük olup yaklaşık %4'tür. Japon ekonomisi motor, makine parçaları, motorlu araçlar, demir, çelik, yarı iletkenler, otomobil parçaları gibi yüksek teknoloji mamul mallarının üretimine ve ihracatına dayanır. Japonya, ihracatının yaklaşık %20'sini ABD'ye, %17'sini Çin'e, geri kalan büyük kısmını ise sırasıyla Güney Kore, Hong Kong ve Tayland'a yapmaktadır.

Japonya'nın ithal ettiği ürünler arasında en çok fosil yakıtlar, gıda, tekstil, kimyasallar ve çeşitli ham madde kaynakları yer almaktadır. Japonya ithalatının %24'ünü Çin'den, %10'unu ABD'den, geri kalan büyük kısmını ise Avustralya, Güney Kore ve Körfez ülkelerinden yapmaktadır.

Japon endüstrisinin en önemli üç sanayi kolu, elektronik, makine ve otomotiv sektörleridir. Bu sektörler Japon ekonomisinin yaklaşık %30'unu oluşturmaktadır. Örneğin, Japonya dünyanın en çok otomobil üreten üçüncü ülkesidir. Bu sektörlerin ayakta kalması için ihtiyaç duyulan enerjinin %46'sı petrolden üretilmektedir. Bu nedenle, Japon endüstrisi başta petrol olmak üzere fosil yakıtlara oldukça bağımlıdır.

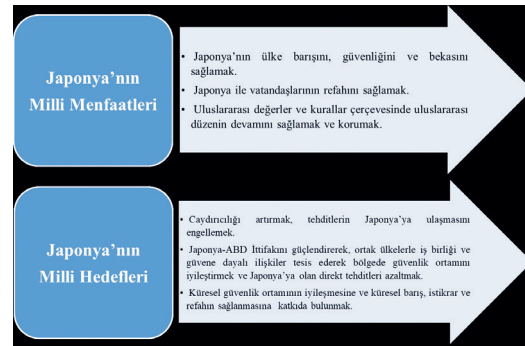
Japonya'nın nüfusunun ülke topraklarına kıyaslandığında fazla olması, başta petrol ve doğal gaz olmak üzere ham madde kaynaklarının kısıtlı olması, ülke topraklarının tarıma elverişli olmaması¹⁷ gibi faktörler düşünüldüğünde, Japon ekonomisinin neden teknoloji yoğun sektörlere kaydığını anlamak zor değildir. Bu durum, Japonya için hem avantaj hem de dezavantaj sağlar. Avantaj sağlar, çünkü yüksek teknoloji ürünlerin ihracatının parasal getirisi fazla olup kalabalık bir toplum için yeterli istihdamı yaratır. Dezavantaj sağlar, çünkü enerji ve ham madde kaynakları ile tarımsal ürünlere olan yüksek bağımlılık küresel ekonomik krizler

karşısında kırılabilir ve sürdürülmesi zor bir ortam hazırlar. Özetle, Japonya kendi fosil yakıt kaynaklarına sahip olmadığı ve tarımda kendi kendine yeterli hâle gelmediği sürece her zaman ekonomik buhranlardan ciddi derecede etkilenme potansiyeline sahiptir.

1.4. Güvenlik Boyutu

Japonya bir takımada devleti olarak ülke güvenliğini deniz sınırlarının ötesinden başlatır. Bu nedenle Japonya'yı çevreleyen denizlerin güvenliği Japonya için elzemdir. Japonya'nın hâlihazırda yürürlükte olan millî güvenlik stratejisi 17 Aralık 2013 tarihinde yayımlanmıştır.¹⁸ Bu strateji belgesinde Japonya'nın öne çıkan millî menfaatleri ile millî hedefleri Şekil-2'de sunulmuştur.¹⁸

Japonya ülke güvenliğini kara, deniz, hava öz savunma kuvvetleri ve ABD ile 1960 yılında imzaladığı "Karşılıklı İş Birliği ve Güvenlik Antlaşması"¹⁹ kapsamında ele almaktadır. Çin ve Kuzey Kore gibi nükleer güce sahip ülkelere karşı öz savunma kuvvetlerinin yetersiz kalabileceği, ülke analizinin askerî boyutu incelenirken görülmüştür. Bu sebeple, 1960 tarihli "Karşılıklı İş Birliği ve Güvenlik Antlaşması" Japonya

Şekil-2: Japonya'nın Millî Güvenlik Stratejisi (Millî Menfaatleri ve Millî Hedefleri).¹⁸

için Çin, Kuzey Kore gibi tehditler göz önüne alındığında hayati öneme sahiptir. Toplam 10 maddeden oluşan söz konusu antlaşmanın 5'inci ve 6'ncı maddeleri önem arz

¹⁷ Japonya'nın ülke topraklarının sadece %12'si tarıma elverişlidir. Tarımın GSYİH içindeki payı yalnızca %1,5'tir. Bu sebeple Japonya, tarımda %50'nin altında kendi kendine yeterlilik oranıyla dünyada en çok tarım ürünü ithal eden ikinci ülkedir. Japon genç nüfusunun giderek daha az tarım sektöründe çalıştığı dikkate alındığında, gelecekte Japonya'nın tarım ürünlerine duyacağı ihtiyaç çok daha fazla olabilecektir.

¹⁸ Ministry of Foreign Affairs of Japan, *National Security Strategy (December 17, 2013)*, Ministry of Foreign Affairs, Tokyo, 2013, ss. 1-37.

¹⁹ Ministry of Foreign Affairs of Japan Official Web Page, "Treaty of Mutual Cooperation and Security Between Japan and The United States of America", <https://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2020).

ANTLAŞMA MADDESİNİN ÖZETİ	ANTLAŞMA MADDESİNİN YORUMLANMASI
Madde 5: Taraflardan her biri, Japonya idaresi altındaki bölgelerde herhangi bir tarafa yönelik silahlı saldırının kendi barış ve güvenliği için tehlikeli olacağını kabul eder ve anayasal hüküm ve süreçlerine uygun olarak ortak tehlikeyi karşılamak için harekete geçeceğini beyan eder.	Bu madde BM Antlaşması'nın 51. maddesi kapsamına giren "saldırı" fiili hâlinde uygulanabilecektir. Japonya'nın özellikle Çin ve Kuzey Kore tehdidine karşı ülke savunmasında büyük caydırıcılık sağlamaktadır.
Madde 6: Japonya'nın güvenliğine ve Uzak Doğu'da uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmak amacıyla; ABD'ye ait kara, deniz ve hava kuvvetleri Japonya'daki tesisleri, üsleri ve antlaşmayla belirlenen diğer alanları kullanabilecektir.	Bu madde kapsamında ABD'nin Tokyo, Okinawa, Nagasaki, Kanagawa, Hiroshima ve Saitama'da üsleri bulunmaktadır. Bu üslerde toplam yaklaşık 50.000 ABD askeri, görev yapmaktadır. ²⁰

Tablo -3: Japonya-ABD Karşılıklı İş Birliği ve Güvenlik Antlaşması'nın 5. ve 6. Maddelerinin Yorumlanması.¹⁹

etmektedir.¹⁹ Her iki maddenin güvenlik boyutu ile yorumlanması Tablo-3'de sunulmuştur.

Japonya'nın hâlihazırda yürürlükte olan millî güvenlik stratejisinde belirtilen hususlardan önem arz edenler aşağıda sunulmuştur.²¹

- Japonya-ABD İttifakı Japonya'nın güvenliğinin köşe taşıdır. Bu nedenle ABD Japonya'da devamlı askerî güç bulundurmaktadır.²²
- Japonya uluslararası sistemde proaktif yaklaşımla daima barışa katkıda bulunan ülke olmak istemektedir.
- Japonya, denizci bir ülkedir. Ekonomik gelişmişliğini deniz ticaretine ve gelişmiş denizcilik kaynaklarına borçludur. Japonya, denizlerin açık, serbest ve güvenli olmasına önem vermektedir.
- Japonya denizci bir ülke olarak ekonomik güvenliği için özellikle Asya-Pasifik bölgesinde serbest ticareti ve rekabetçi piyasaları desteklemektedir.
- Japonya için Asya-Pasifik bölgesinin güvenliği çok önemlidir. Japonya-ABD İttifakı'nı güçlendirmek ve diğer ortaklarla güvenlik alanında iş birliğini artırmak hedeflenmektedir.
- Japonya'nın Asya-Pasifik bölgesinde algıladığı bazı tehditler:

• Çin ve Hindistan'ın teknoloji alanındaki inovatif girişimleri ve hızlı büyümeleri.

• Çin'in uluslararası sistemdeki görünürliğini artırması ve güç dengesinin Çin'e kayması.²³

• Kuzey Kore'nin askerî gücü, nükleer güç kapasitesi ve kısırtıcı eylemleri.²⁴

• Küresel terörizm ve kitle imha silahlarının yayılması.

• Deniz ulaştırma yollarına ve deniz güvenliğine yönelik tehditler.

• Doğu ve Güney Çin Denizi'nde Çin ile yaşanan deniz yetki alanları ve hava sahası sorunları.

• Japonya artan tehditler karşısında kademeli olarak kapsamlı savunma mimarisini oluşturmak ve askerî gücünü istikrarlı bir şekilde artırmak istemektedir.

• Deniz güvenliğine, siber güvenliğe, dış uzayın güvenlik amaçlarıyla kullanımına önem vermektedir.

Japonya'nın resmî güvenlik stratejisi dikkate alınarak hazırlanan güvenlik boyutu SWOT analizi, Şekil-4'te sunulmuştur.

1.5. Enerji Boyutu

Japonya'da enerjinin yaklaşık %46'sı petrolden, %21'i ise doğal gazdan elde edilmektedir. Japonya'da elektrik üretimi amacıyla inşa edilmiş toplam 50 adet nükleer reaktör bulunmaktadır. Fakat bu nükleer reaktörlerden büyük bir kısmı

²⁰ ABD'nin Japonya'daki asker sayısının Japonya'nın kendi aktif öz savunma birliklerine oranı yaklaşık %20'dir.

²¹ Ministry of Foreign Affairs of Japan, *National Security Strategy (December 17, 2013)*, Ministry of Foreign Affairs, Tokyo, 2013, ss. 1-37.

²² Japonya'nın Okinawa Adası'nda Şubat 2019 ayında yapılan referandumda, vatandaşların yaklaşık %72'si adada yeni ABD üssü kurulmasına karşı oy kullanmıştır. Bu nedenle, Japonya'nın Okinawa Adası'nda bulunan ABD'ye ait deniz piyade birliklerinin Guam'a taşınması planlanmıştır.

²³ Victor Teo, *Japan's Arduous Rejuvenation as a Global Power*, Palgrave Macmillan, Hong Kong, 2019, ss. 108-115.

²⁴ Karol Zakowski et al., *Japan's Foreign Policy Making*, Springer, Cham, 2018, ss. 77-94.

Şekil 4: Japonya'nın Güvenlik Boyutunun SWOT Analizi.

2011 yılında meydana gelen Fukushima Nükleer Felaketi²⁵ nedeniyle kullanım dışında tutulmaktadır. Nükleer felaketten sonra ilk defa 2015 yılında Sendai şehrindeki nükleer reaktörler devreye alınmıştır. Japonya'da enerjinin sadece %4'ü nükleer tesislerden elde edilmektedir. Bu nedenle, Japonya Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan petrol, doğal gaz ve türevi enerji kaynakları ithal etmektedir.

Orta Doğu bölgesi, Japonya'nın âdeta enerji ham madde deposu olarak işlev görmektedir. Japonya, ham petrol ihtiyacının yaklaşık %80'ini Orta Doğu'dan gemiler vasıtasıyla karşılamaktadır. Japonya'nın kendisinden uzak Orta Doğu ve Kuzey Afrika coğrafyası ile ilgilenmesi petropolitik kapsamında değerlendirildiğinde, Japonya'nın kendi enerji arz güvenliğini ve çeşitliliğini sağlama çabası olarak anlaşılabılır.

Japonya'nın enerji güvenliği temel olarak aşağıda sunulan iki alt başlığı kapsar. Japonya enerji ham maddesi ithal ettiği ülkeler ile iyi ilişkiler geliştirmekte, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın istikrarı için uluslararası girişimlere katılmakta ve bu bölgelerden Japonya'ya olan deniz ulaştırma yollarının güvenliğine büyük önem vermektedir.

- Japonya'nın petrol, doğal gaz ve türevlerini ithal ettiği Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile ikili ilişkileri ve bu bölgelerin istikrarının korunması,
- Japonya ile Orta Doğu ve Kuzey Afrika arasındaki deniz ulaştırma yollarının güvenliği.

1.6. Kültür Boyutu

Japonya'da toplum dil, etnik köken ve kültür açısından homojen bir yapıya sahiptir. Japonya'nın nüfusunun yaklaşık %98,1'i Japon kökenlidir. Nüfusun %99'u Japonca konuşmaktadır. Japon toplumu, geleneklerine çok bağlı bir kültürel yapıya sahiptir. Buna ilave olarak modern Japon kültürü Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika kıtasından etkiler taşımaktadır.

Japonya'nın en büyük sermayesi yüksek eğitimli nüfusedir. Japonya bu sermayesini Meiji Restorasyonu döneminde 1872 yılından itibaren başlanan ilk, orta, lise ve üniversiteden oluşan eğitim sistemine borçludur. Günümüzde Japonya'da 25-64 yaş aralığındaki vatandaşların yaklaşık %30,4'ü lisans eğitimine sahiptir.

²⁵ Japonya'nın Fukushima şehrinde 2011 yılında meydana gelen deprem ve sonrasında oluşan tsunami nedeniyle Fukushima Nükleer Tesisi'nin dört reaktörüne 14 metreyi bulan dalgaların getirdiği deniz suyu dolmuş ve bu nedenle hidrojen pattamaları meydana gelmiştir. Bu durum 1986'da Chernobyl'de yaşanan nükleer felaketten sonra dünyada yaşanan en büyük ikinci nükleer felaket olarak bilinmektedir.

Diğer taraftan Japon nüfusu giderek yaşlanmaktadır.²⁶ Japonya'da ortalama yaşam süresi 2019 yılı verilerine göre 84,1'dir. Japonya'da yaklaşık her beş kişiden biri 70 yaş üzerindedir.²⁷ Bunun nedeni Japonya'da gittikçe düşen doğum oranı ve artan yaşam süresidir.²⁸

2. Japonya'nın Uluslararası İlişkileri

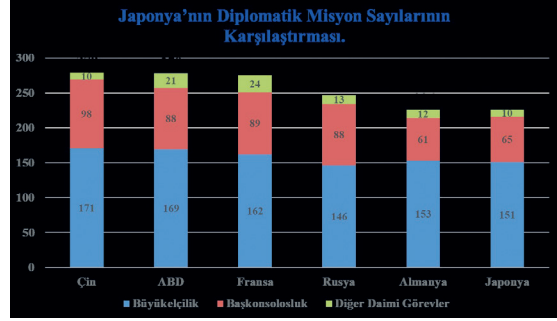
Makalenin bu bölümünde Japonya'nın sırasıyla ülkesel, ikili, bölgesel ve küresel seviyede ülke analizi yapılacaktır. Ülke analizinin ağırlık merkezini küresel güvenlik gelişmelerinin Japonya'nın uluslararası ilişkileri üzerindeki etkileri oluşturacaktır.

2.1. Ülkesel Seviye

Japonya'nın diplomasi yol haritası Japonya Dışişleri Bakanlığı tarafından "Diplomasi Mavi Kitabı 2019 (Diplomatic Blue Book 2019)" isimli millî strateji dokümanında belirtilmiştir.²⁹ Bu dokümanda Japonya'nın diplomasisinin Japon milletinin desteği ve katkısı ile gerçekleşebileceğinden bahsedilmektedir.³⁰ Bu kapsamda stratejik iletişim araçları (medya, internet, yayınlar, dersler vb.) kullanılarak Japon milletine Japonya'nın uluslararası ilişkileri ve dış politikası rutin olarak anlatılmaktadır.

Bunlara ilave olarak, Japonya ülkesindeki ve denizaşırı ülkelerdeki vatandaşlarını diğer dünya milletleri ile sıkı bağlar geliştirmeleri yönünde teşvik etmektedir. Japon toplumundan, millî değerlerine sahip çıkarken uluslararası alanda âdeta ülkesinin birer temsilcisi gibi davranması beklenmektedir.

Japonya dünya genelinde 151 büyükelçilik, 65 başkonsolosluk, 10 diğer daimî diplomatik görevler olmak üzere toplam 226 adet daimî diplomatik misyona sahiptir. Japonya'nın uluslararası ilişkilere verdiği önemi daha iyi anlamak için bu sayıları gelişmiş bazı ülkelerin diplomatik misyon sayıları ile kıyasladığımızda Şekil-5'te belirtilen sayılara ulaşılmaktadır.³¹ Görüleceği üzere Japonya, dünyada en fazla diplomatik misyona sahip altıncı ülkedir.

Şekil-5: Japonya'nın Diplomatik Misyon Sayılarının Karşılaştırması.³¹
2.2. İkili Seviye

Japonya tarafından dünyada toplam 195 ülke tanınmaktadır. Bu ülkelerden 151'inde Japonya büyükelçiliği bulunmaktadır. Japonya'nın ikili uluslararası ilişkilerinde ABD, Çin, Güney Kore, RF, Avustralya ve Tayvan önemli yer tutmaktadır. Makalenin bu kısmında yukarıdaki altı ülke ile Japonya'nın ikili ilişkileri incelenecektir. Japonya'nın en fazla diplomatik ilişki geliştirdiği ülke ABD'dir. Japonya hem ekonomik hem de askeri alanda bu diplomatik ilişkisini yaklaşık 70 yıldır devam ettirmektedir. Japonya'nın ABD, Çin, Güney Kore, RF, Avustralya ve Tayvan ile ikili ilişkileri incelenmiş, öne çıkan hususlar Ek-2'de sunulmuştur.

2.3. Bölgesel Seviye

Japonya'nın bölgesel seviyedeki uluslararası ilişkileri Asya ve Okyanusya ağırlıklı olmakla birlikte, Kuzey Amerika, Güney Amerika ve Karayipler, Avrupa, Orta Doğu ve Afrika'da bulunan birçok ülke ile başta ticaret olmak üzere birçok alanda diplomatik ilişkiler tesis edilmektedir. Japonya bölgesel seviyede faaliyet gösteren şu uluslararası kuruluşlara üyedir: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Asya-Pasifik Ekonomik İş Birliği (APEC), Asya Kalkınma Bankası (ADB), Doğu Asya Zirvesi (EAS). Buna ilave olarak Japonya'nın Afrika Kalkınma Bankası'na bölge dışı üyeliği mevcuttur. Japonya'nın bölgesel seviyedeki uluslararası ilişkileri Tablo-4'de özetlenmiştir.

²⁶ William Pesek, *Japanization*, Wiley, Singapore, 2014, s. 181.

²⁷ Japonya'nın nüfusunun yaklaşık %20,7'si, 70 yaş ve üzerindedir. Japonya'da doğum oranının düşük olması nedeniyle nüfusun 2060 yılına kadar 2010 yılına göre %30-50 oranında azalması beklenmektedir. Bakınız: Igarashi Chikako, "A Collapse in Regional Infrastructure", Yoichi Funabashi, (ed.), *Japan's Population Implosion*, Palgrave Macmillan, Tokyo, 2018, 51-78, s. 52.

²⁸ Oguro Kazumasa, "Population Growth Policy and Public Finance", Yoichi Funabashi, (ed.), *Japan's Population Implosion*, Palgrave Macmillan, Tokyo, 2018, 155-172, s. 158.

²⁹ Ministry of Foreign Affairs of Japan, *a.g.e.*, ss. 12-305.

³⁰ Ministry of Foreign Affairs of Japan, *a.g.e.*, ss. 351-361.

³¹ Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Diplomatic Blue Book 2019*, Ministry of Foreign Affairs, Tokyo, 2019.

BÖLGE	JAPONYA'NIN ULUSLARARASI İLİŞKİLERİNİN ÖZETİ
Asya ve Okyanusya	Asya ve Okyanusya, Japonya'nın refahı ve güvenliği için vazgeçilmez önem taşımaktadır. Doğu Asya Zirvesi'ne üye ülkelerin (ABD ve RF hariç) nüfusu dünya nüfusunun %48'ini oluşturmaktadır. Üye ülkelerin 10,3 trilyon dolar olan toplam ihracat ve ithalat miktarları ise AB'nin toplam ihracat ve ithalat miktarına neredeyse eşittir. Bu çerçevede, Asya ve Okyanusya Japonya için çok önemli ekonomik pazar potansiyeline sahiptir. Japonya bu bölgede Kuzey Kore'yi güvenlik, Çin ve RF'İ ise hem güvenlik hem de ekonomik açıdan kendisine tehdit / risk olarak görmektedir. Bu bölgede Güney Kore, Tayvan, Hindistan ve Avustralya ile iyi ilişkiler geliştirmektedir.
Kuzey Amerika	Japonya-ABD İttifakı, Kuzey Amerika ilişkilerinin temelini oluşturur. Buna ilave olarak Japonya'nın Kanada ile ilişkileri üst seviyededir. Japonya ihracatının %20'sini Kuzey Amerika'ya yapmakta, ithalatının ise %13'ünü bu bölgeden karşılamaktadır.
Güney Amerika ve Karayipler	Japonya, 650 milyon nüfusa sahip ve 5,6 trilyon dolarlık toplam milli geliri olan bu bölgeye ekonomik gerekçelerle yakın ilgi göstermektedir. Japonya, her geçen gün bölge ülkeleri ile serbest ticaret antlaşmaları yapmaya devam etmektedir. Japonya, Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR) ülkeleri ile ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi için 2012 yılından itibaren diyalog toplantılarına hız vermiştir. Japonya, Karayipler Topluluğu (CARICOM) ile de yakın ilişkiler geliştirmektedir. Bu topluluğa üye 14 ülke ile ekonomik bütünleşme ve dış politika alanlarında iş birliği yapılmaktadır.
Avrupa	Japonya ile dünyanın millî gelirinin %21'ine sahip Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkiler genel olarak ticari zeminde sürdürülmektedir. Japonya, Avrupa ülkelerinden en çok Almanya ile ticari ve diplomatik ilişki geliştirmektedir. Çin'in "Bir kuşak Bir yol" Projesi karşısında Hint-Pasifik deniz ulaştırma yollarının açık tutulmasında Fransa ve Birleşik Krallık ile yakın iş birliği yapılmaktadır. Japonya ile AB arasında 2018 yılında Serbest Ticaret Anlaşması (JEFTA) imzalanmıştır. Bu anlaşma ile 2019 yılından itibaren gümrük vergileri kaldırılmış, tarım ve gıda ürünlerinde kısıtlamalar sona ermiştir.
Orta Doğu	Orta Doğu, Japonya'nın ihtiyaç duyduğu enerji ham maddelerinin (petrol, doğal gaz vb.) yaklaşık %80'den fazlasını karşılamaktadır. Bu nedenle Japonya, kendisinden yaklaşık 8.700 km uzaklıkta olan Orta Doğu'nun istikrarına ve güvenliğine büyük önem vermektedir. Bu bölgeden en çok petrol ve doğal gaz ithalatı yaptığı ülkeler sırasıyla, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar ve Kuveyt'tir.
Afrika	Japonya'nın en az ekonomik ilişki geliştirdiği bölge Afrika'dır. Japonya'nın tüm Afrika ülkeleri ile yaptığı ticaretin toplamı, yaklaşık olarak Kanada ile olan ticareti kadardır. ³² Japonya, Afrika'nın potansiyel yer altı kaynaklarını göz önüne alarak bu kıtaya Çin'in yaptığı gibi düzenli olarak doğrudan dış yardım yapmaktadır. ³³

Tablo-4: Japonya'nın Bölgesel Seviyedeki Uluslararası İlişkileri.³¹

2.4. Küresel Seviye

Japonya küresel ölçekte değerlendirildiğinde 5,2 trilyon dolar GSYİH'si ile gelişmiş bir Uzak Doğu ülkesidir. G7 üyesi olan Japonya; Almanya, Brezilya ve Hindistan ile BMGK'nin daimî üyesi olarak küresel meselelerde daha fazla söz sahibi olmayı hedeflemektedir. ABD'nin sağladığı güvenlik şemsiyesinin altında dış politikasında barışçıl yaklaşımlar benimseyen Japonya, neredeyse bütün gücünü ekonomik gelişmeye ve teknolojik ilerlemeye vermiştir. Japonya, dünya araba ve araç yedek parça pazarının büyük bir kısmını elinde bulundurmaktadır. Bunun yanı sıra, teknoloji yoğun endüstri alanlarında (yarı iletkenler, robotlar vb.) inovatif girişimleriyle dünyada öncü ülkelerin başında gelmektedir.

Japonya, BM çatısı altında oluşturulan birçok küresel seviyedeki uluslararası kuruluşa üyedir. Japonya, bu kuruluşlarda Hint-Pasifik deniz ulaştırma yollarının güvenliğini son zamanlarda daha fazla ön plana çıkarmakta ve farkındalık yaratmaktadır.

Japonya'nın küresel seviyede bu farkındalığı yaratma isteğinin arkasında, ihtiyacı olan petrol ve doğal gazın Orta Doğu'dan bu deniz yolu ile taşınması yatmaktadır. Japonya'nın uluslararası ilişkilerinin öncelik değerlendirmesi Şekil-6'da sunulmuştur.³¹

3. Sonuç

Bu makalede Japonya'nın ülke analizi çok boyutlu olarak yapılmış, ülkesel, ikili, bölgesel ve küresel seviyedeki iş birliği ve çatışma alanları sebep-sonuç ilişkisi içerisinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Öncelikle Japonya'nın bugün dünyanın üçüncü büyük ekonomisi olmasının arkasında 1854 yılında ABD'li Amiral Matthew Perry'nin baskısı ile imzaladığı "Kanagawa Antlaşması" yatmaktadır. Bu antlaşma ile Japonya, 220 yıl süren içe kapanmasını terk etmek zorunda kalmış ve limanlarını ilk defa bir yabancı ülkeye açmıştır. Denilebilir ki, ABD'nin kendi çıkarları için uyguladığı

³² Afrika ülkelerinin, Japonya'nın toplam ihracat ve ithalatındaki payı %2'nin altındadır. Japonya, genel olarak Kuzey Afrika ülkelerinden petrol ve türevi enerji ham maddesi ithal etmektedir.

³³ Pedro Miguel et al, "China's and Japan's Foreign Aid Policies", Africa Spectrum, 2015, 3/2015, 49-79, ss. 65-67.

Sekil-6: Japonya'nın Uluslararası İlişkilerinin Öncelik Değerlendirmesi.³¹

gambot diplomasisi Japonya'yı günümüze kadar sürecek olan serbest ticarete yönlendirmiştir. Serbest ticaret ise bugün 5,2 trilyon dolarlık GSYİH'ye sahip Japonya'yı inşa etmiştir. Japonya'nın günümüzde en fazla ticari ve diplomatik ilişki geliştirdiği ülkeler arasında ABD, Çin, Güney Kore, Tayland, Hong Kong, Avustralya ve Almanya bulunmaktadır. Otomotiv sektörü başta olmak üzere, yarı iletkenler, makine, motor parçaları ve demir-çelik endüstrisi Japonya'nın önde gelen sanayi sektörleridir.

Japonya'nın uluslararası ilişkilerinin pivot noktasını 1960 yılında ABD ile imzaladığı "Karşılıklı İş Birliği ve Güvenlik Antlaşması" oluşturmaktadır. ABD, bu antlaşma ile Japonya'nın güvenliğini sağlamayı taahhüt etmiştir. Japonya, ABD'nin savunma şemsiyesi altında kalarak enerjisini teknolojik üstünlük ve ekonomik gelişmeye vermiştir. Japonya'nın dış politikası genel hatlarıyla ABD ile olan ittifakı çerçevesinde şekillenmektedir. ABD için Japonya, Uzak Doğu'da güvenilir bir ortak ve deniz aşırı üslerinin bulunduğu merkezi bir ülkedir.

Japon ekonomisi için en kırılgan husus, Orta Doğu başta olmak üzere enerji kaynaklarının ithalatına olan yüksek bağımlılıktır. Bu enerji ham maddeleri deniz yolu ile Japonya'ya ulaşmaktadır. Bu nedenle, Japonya, deniz ulaştırma yollarının serbest ve açık olmasını, kendi ülkesi ve uluslararası toplumun istikrarının ve refahının temeli olarak görmektedir. Japonya ekonomisi için Hint-Pasifik deniz ulaştırma yollarının açık ve serbest olması hayati önemi haizdir.

Japonya, Asya-Pasifik bölgesinde genel olarak üç ülkeyi

kendisine tehdit ve / veya risk olarak görmektedir. Bu ülkeler; Kuzey Kore, Çin ve RF'dir. Genel olarak barışçıl bir dış politika sergileyen Japonya, az da olsa bazı bölgesel sorunlar yaşamaktadır. Japonya'nın bölgesel sorunları genel olarak aidiyeti ve deniz yetki alanları tartışmalı ada, adacık, kayalık ve mercan resiflerinden kaynaklanmaktadır. Bunlar arasında, RF ile Güney Kuril Adaları, Güney Kore ile Liancourt Kayalıkları, Çin ve Tayvan ile Senkaku Adaları ve Okinotorishima Mercan Resifleri bulunmaktadır.

Deprem kuşağında yer alan Japonya'nın doğal afetlere karşı yüksek hazırlıklı bir ülke olduğu genel olarak kabul görmektedir. Günümüzde tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını karşısında da Japonya başarılı bir strateji yürütmektedir. Japonya'nın mevcut kalabalık nüfusu ve şimdiye kadar gerçekleşen COVID-19 vaka sayıları dikkate alındığında, birçok gelişmiş dünya ülkesine göre COVID-19 salgınından göreceli olarak daha az etkilendiği görülmektedir.

Özetle, Japonya'nın çok boyutlu ülke analizi makalenin hipotezini doğrulamaktadır. Japonya yeni küresel güvenlik tehditleri de dâhil olmak üzere küresel güvenlik gelişmeleri karşısında güçlü ekonomisi, yüksek teknolojik altyapısı ve yetmişmiş insan gücü ile mevcut durumunu muhafaza edebilecektir.

Kaynakça

Kitaplar

AKIMOTO, Daisuke, *The Abe Doctrine*, Palgrave Macmillan, Tokyo, 2018.

COONEY, Kevin, *Japan's Foreign Policy Since 1945*, M.E.Sharpe Press, London, 2007.

DIFILIPPO, Anthony, *Japan's Nuclear Disarmament Policy and The U.S. Security Umbrella*, Palgrave Macmillan Press, New York, 2006.

GILSON, Julie et al, *Japan's International Relations*, Routledge, London, 2005. International Monetary Fund (IMF), *Country Report No. 20/39 (Japan)*, IMF Publication Services, Washington, D.C. , 2020.

MILLER, Jennifer M., *Cold War Democracy*, Harvard University Press, Cambridge, 2019.

Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Diplomatic Blue Book 2019*, Ministry of Foreign Affairs, Tokyo, 2019.

Ministry of Foreign Affairs of Japan, *National Security Strategy (December 17, 2013)*, Ministry of Foreign Affairs, Tokyo, 2013.

PESEK, William, *Japanization*, Wiley, Singapore, 2014.

TEO, Victor, *Japan's Arduous Rejuvenation as a Global Power*, Palgrave Macmillan, Hong Kong, 2019.

TOGO, Kazuhiko, *Japan's Foreign Policy 1945-2003*, Brill Leiden, Leiden, 2005.

YOSHIMATSU, Hidetaka, *Japan and East Asia in Transition*, Palgrave Macmillan, London, 2003.

ZAKOWSKI, Karol et al, *Japan's Foreign Policy Making*, Springer, Cham, 2018.

Makaleler ve Kitap Bölümleri

CHIKAKO, Igarashi, "A Collapse in Regional Infrastructure", Yoichi Funabashi, (ed.), *Japan's Population Implosion*, Palgrave Macmillan, Tokyo, 2018, 51-78.

GRAHAM, Euan, "Divining the Fluid Element: From Cooperation To Conflict in Japan-China Maritime Relations", *Security Challenges*, 2015, Vol. 11, No. 1 (2015), 51-73.

KAZUMASA, Oguro, "Population Growth Policy and Public Finance", Yoichi Funabashi, (ed.), *Japan's Population Implosion*, Palgrave Macmillan, Tokyo, 2018, 155-172.

MIGUEL, Pedro et al, "China's and Japan's Foreign Aid Policies", *Africa Spectrum*, 2015, 3/2015, 49-79.

İnternet Kaynakları

"Japan Self-Defense Forces", https://en.wikipedia.org/wiki/Japan_Self-Defense_Forces (Erişim Tarihi: 10.01.2020).

Ministry of Foreign Affairs of Japan Official Web Page, "Treaty of Mutual Cooperation and Security Between Japan and The United States of America", <https://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html> (Erişim Tarihi: 10.01.2020).

The World Bank Official Web Page, "Human Capital Index", <https://data.worldbank.org/country/japanview=chart> (Erişim Tarihi: 08.01.2020).

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Japonya#/media> (Erişim Tarihi: 10.01.2020).

<https://www.google.com.tr/maps/place/Japonya> (Erişim Tarihi: 10.01.2020).

(Footnotes)

1 International Monetary Fund (IMF), Country Report No. 20/39 (Japan), IMF Publication Services, Washington, D.C. , 2020, s. 5.

2 The World Bank Official Web Page, "Human Capital Index", <https://data.worldbank.org/country/japanview=chart> (Erişim Tarihi: 08.01.2020).

3 Daisuke Akimoto, The Abe Doctrine, Palgrave Macmillan, Tokyo, 2018, s. 14.

4 Ministry of Foreign Affairs of Japan, age, ss. 15-16.

5 Julie Gilson et al, age, s. 90.

6 Ministry of Foreign Affairs of Japan, age, s. 16.

7 Euan Graham, "Divining the Fluid Element: From Cooperation to Conflict in Japan-China Maritime Relations", *Security Challenges*, 2015, Vol. 11, No. 1 (2015), 51-73, ss. 64-69.

8 Japonya ekonomisi için gerekli olan fosil yakıtların neredeyse tamamını Hint-Pasifik deniz ulaştırma yolları vasıtasıyla temin etmektedir.

9 Çin, Doğu ve Güney Çin Denizi'nde tek taraflı MEB ve kıta sahanlığı ilan etmiştir. Buna ilave olarak Çin, son yıllarda Japonya'yı çevreleyen denizlerde yoğun bilimsel araştırma faaliyetleri icra etmektedir. Güney Çin Denizi'nde Spratly ve Woody Adalarını askerî maksatlarla kullanmaya başlamış ve alçak su zamanı su altında kalan bazı mercan resiflerini doldurarak adacık haline getirmiştir. Doğu Çin Denizi'nde ise Senkaku Adaları'na ilişkin egemenlik tartışması, deniz yetki alanları anlaşmazlığı, araştırma faaliyetleri devam etmektedir.

10 Kazuhiko Togo, age, s. 194.

11 Japonya temsilcisi tarafından 2017 yılında icra edilen "Japon-Arap Politik Diyalog Toplantısı"nda Orta Doğu politikasının Japonya'nın genel dış politikasının altı sütunundan biri olduğu ifade edilmiştir.

12 Yaklaşık 50.000 rezerv hariç aktif görev yapan personel sayısıdır.

13 ABD'nin Japonya'daki asker sayısının Japonya'nın kendi aktif öz savunma birliklerine oranı yaklaşık %20'dir.

14 Kazuhiko Togo, age, ss. 136-137.

15 Kazuhiko Togo, age, ss. 161-163.

16 Japonya ve RF karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi ve kalıcı bir barış antlaşması yapılması yol haritası kapsamında 2018 yılını karşılıklı olarak "RF ve Japonya" yılı olarak ülkelerinde deklare etmişlerdir.

17 Kazuhiko Togo, age, ss. 228-230.

18 Japonya'nın hak iddia ettiği RF egemenliğindeki dört ada: Iturup, Kunaşir, Şikotan ve Habomai Adaları'dır.

19 Bahse konu adalar üzerindeki gerginliği azaltmak için son yıllarda bazı koşullarla eski ada vatandaşı olan Japonların Güney Kurul Adaları'na ziyaret yapabilmelerine imkân tanınmıştır. Ayrıca, bu adalarda müşterek ekonomik faaliyetler yapma konusunda Japonya ile RF arasında görüşmeler devam etmektedir.

20 Avustralya'da yaklaşık 360.000 kişi Japonca bilmektedir. Bu sayı nüfusa oranlandığında dünyada en fazla Japonca öğrenilen ülke Avustralya'dır. Ayrıca, Avustralya'da 100'den fazla şehir Japonya şehirleri ile "kardeş şehir" statüsüne sahiptir.

21 Afrika ülkelerinin, Japonya'nın toplam ihracat ve ithalatındaki payı %2'nin altındadır. Japonya, genel olarak Kuzey Afrika ülkelerinden petrol ve türevi enerji ham maddesi ithal etmektedir.

22 Pedro Miguel et al, "China's and Japan's Foreign Aid Policies", *Africa Spectrum*, 2015, 3/2015, 49-79, ss. 65-67.

EK-1 : JAPONYA'NIN ÖNEMLİ DIŞ POLİTİKA KONULARI¹

KONU	İŞ BİRLİĞİ ALANLARI
Japonya'nın dünya barışına proaktif katkı sağlayan ülke olarak öne çıkması. ² Japonya'nın barışsever bir ülke olarak bilinmesi.	Japonya'nın diplomasi söyleminin temelinde "barışsever ülke olma" vardır. ³ Kendisini ve ittifak antlaşması gereği ABD'nin güvenliğini ilgilendirmeyen konularda mümkün olduğunca tarafsız kalarak dünya barışına katkı sağlama çabasını stratejik iletişiminde ön plana çıkarmaktadır.
Japonya-ABD ittifakının güçlendirilmesi, diğer müttefik ve dost ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi.	Japonya için ABD ile olan ittifak antlaşmasının korunması ve güçlendirilmesi en öncelikli dış politika konusudur. ⁴ Japonya resmî diplomasi belgesinde ABD ile olan ittifakının dış politikasının ve güvenliğinin köşe taşı olduğunu açık olarak ifade etmektedir. ⁵ Politik, ekonomik ve güvenlik alanlarında ABD ile artan ilişkiler Japonya için önem arz etmektedir. Japonya-ABD ittifakının nedeni, karşılıklı bağımlılık ilkesine dayanmaktadır. Japonya; Çin, RF ve Kuzey Kore'ye karşı II. Dünya Savaşı'ndan itibaren ülke savunmasını ABD'ye üs vererek güçlendirmiştir. Ayrıca, savunmaya daha az kaynak ayırarak ekonomisini kalkındırmıştır. ABD ise Pasifik'te stratejik coğrafi konuma sahip Japonya'da daimî askerî üsler elde etmiş ve bunun katkısıyla Çin, RF ve Kuzey Kore'nin Pasifik'teki etkisini kontrol altında tutabilmiştir.
Komşu ülkeler ile karşılıklı ilişkileri artırmak.	Çin ile istikrarlı ilişkiler geliştirmek Japonya için önemlidir. Özellikle Doğu Çin Denizi'nde Senkaku Adaları ve Okinotorishima Mercan Resifleri üzerinde Çin ve Tayvan'ın egemenlik iddiaları ile bu denizde Çin ile kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge paylaşımı sorunları, ilişkileri zedelemektedir. ⁶ Japonya'nın Güney Kore ile olan ilişkileri tarihten gelen husumet nedeniyle gergin seviyededir. Diğer taraftan, "Liancourt Kayalıkları" ve "Dokdo / Takeşima" Takımadaları iki ülke arasında egemenlik tartışmasına sebep olmaktadır. Japonya, RF ile ilişkilerini 1956 Japon-Rus Müşterek Deklarasyonu çerçevesinde geliştirme gayreti içerisinde. Özellikle Kuzey Kore'nin nükleer gücünün kontrol altına alınmasında RF ile iş birliği yapmaktadır.
Ekonomi diplomasisini desteklemek.	Japonya'nın ekonomi diplomasinin temelinde liberal küresel ekonomik sistemde kural koyucu olmak yatmaktadır. Japonya bu maksatla kamu-özel sektör ortaklıkları geliştirerek ve şirketlerinin yurt dışında faaliyet göstermesini destekleyerek ekonomi diplomasisini sürdürmektedir.
Küresel sorun alanlarına çözüm üretmek.	Japonya, silahsızlanma ve silahların yayılmasının önlenmesi, uluslararası barış, sürdürülebilir kalkınma, afet risk azaltma tedbirleri, çevre ve iklim değişikliği vb. küresel sorun alanlarında çözüm üreten ülke olmayı hedeflemektedir.
Hint-Pasifik bölgesinin deniz ulaştırma yollarının açık ve serbest olmasını desteklemek.	Japonya, deniz ulaştırma yollarının serbest ve açık olmasını, uluslararası toplumun istikrarının ve refahının pivot noktası olarak görmektedir. Bu sebeple Japonya, dünya nüfusunun yaklaşık yarısından fazlası için âdeta can damarı olan Asya-Pasifik'ten Hint Okyanusu'na, Orta Doğu ve Afrika'ya kadar uzanan bölgeyi Hint-Pasifik bölgesi (Indo-Pacific) olarak tanımlamaktadır. Japonya ekonomisi için Hint-Pasifik deniz ulaştırma yollarının açık ve serbest olması hayati önemi haizdir. ⁷

1 Ministry of Foreign Affairs of Japan, age, ss. 12-28.

2 Daisuke Akimoto, *The Abe Doctrine*, Palgrave Macmillan, Tokyo, 2018, s. 14.

3 Ministry of Foreign Affairs of Japan, *a.g.e.*, ss. 15-16.

4 Julie Gilson et al, *a.g.e.*, s. 90.

5 Ministry of Foreign Affairs of Japan, *a.g.e.*, s. 16.

6 Euan Graham, "Divining the Fluid Element: From Cooperation to Conflict in Japan-China Maritime Relations", *Security Challenges*, 2015, Vol. 11, No. 1 (2015), 51-73, ss. 64-69.

7 Japonya ekonomisi için gerekli olan fosil yakıtların neredeyse tamamını Hint-Pasifik deniz ulaştırma yolları vasıtasıyla temin etmektedir.

KONU	İŞ BİRLİĞİ ALANLARI
Çin'in dünyadaki güç dengesini değiştirmesinden duyulan kaygı.	Japonya, Çin'in hızlı ekonomik büyümesinden ve askerî kapasitesinden kaygı duymaktadır. Dünyadaki güç dengesinin değişmesi, artan belirsizlikler ve Çin'in devasa tedarik zinciri Japonya için risk teşkil etmektedir.
Çin'in artan askerî gücü ve statükoyu değiştirme çabaları.	Japonya, Çin'in savunma bütçesini artırmasından, savunma amaçlı üretimlerinde şeffaf olmamasından, dış uzay, siber uzay ve elektromanyetik spektrumda gerçekleştirdiği faaliyetlerden rahatsızlık duymaktadır. Diğer taraftan, Çin'in Doğu ve Güney Çin Denizi'nde statükoyu değiştirmeye yönelik çabaları Japonya'yı kaygılandırmaktadır. ⁸
Kuzey Kore'nin nükleer gücü ve balistik füze geliştirme kapasitesi.	Japonya, BMGK kararlarına rağmen Kuzey Kore'nin kitle imha silahları ile nükleer silah ve füzelerine sınırlama getirmemesini tehdit olarak algılamaktadır. ⁹
Küresel terörizm ve yeni tehdit algıları.	Japonya, özellikle Asya Kitası'nda güvenlik alanında artan "gri bölgeler" konusunda endişe duymaktadır. Bu gri bölgeler, hibrid tehditler, kitle imha silahlarının yayılması, küresel terör örgütlerinin çoğalması, siber ve dış uzay tehditleri, kuantum ve robot teknolojisinin insanlığa güvenlik alanında getirebileceği fayda ve mahzurlar ile salgın hastalıklar olarak ifade edilebilir. Japonya, 2019 tarihli dış politika stratejisinde bulaşıcı hastalıklar ve mücadele yöntemlerine yoğun yer vermiştir. Ülkeye gelebilecek EBOLA, MERS (Orta Doğu Solunum Sendromu), LEPRA (Hansen hastalığı, cüzzam), sarıhumma (yellow fever), sıtma vb. gibi bulaşıcı hastalıklar konusunda politikasını yayımlamıştır.
Orta Doğu'nun barış ve istikrarına katkıda bulunmak.	Japonya, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan petrol ve türevi enerji kaynakları ithal etmektedir. Özellikle Orta Doğu Japonya'nın âdeta enerji ham madde deposu olarak işlev görmektedir. Japonya ham petrol ihtiyacının %80'ini Orta Doğu'dan ithal etmektedir. Bu nedenle her iki bölgenin istikrarı ve güvenliğine yönelik uluslararası girişimlere katkı sağlamaktadır. ¹⁰ Japonya bu çerçevede uluslararası barışı destekleme ve koruma görevlerinde aktif rol almaktadır. Japonya'nın kendisinden uzak Orta Doğu ve Kuzey Afrika coğrafyası ile ilgilenmesi petropolitik kapsamında değerlendirildiğinde, Japonya'nın kendi enerji arz güvenliğini ve çeşitliliğini sağlama çabası olarak yorumlanabilir.

⁸ Çin, Doğu ve Güney Çin Denizi'nde tek taraflı MEB ve kıta sahanlığı ilan etmiştir. Buna ilave olarak Çin, son yıllarda Japonya'yı çevreleyen denizlerde yoğun bilimsel araştırma faaliyetleri icra etmektedir. Güney Çin Denizi'nde Spratly ve Woody Adalarını askerî maksatlarla kullanmaya başlamış ve alçak su zamanı su altında kalan bazı mercan resiflerini doldurarak adacık haline getirmiştir. Doğu Çin Denizi'nde ise Senkaku Adaları'na ilişkin egemenlik tartışması, deniz yetki alanları anlaşmazlığı, araştırma faaliyetleri devam etmektedir.

⁹ Kazuhiko Togo, *a.g.e.*, s. 194.

¹⁰ Japonya temsilcisi tarafından 2017 yılında icra edilen "Japon-Arap Politik Diyalog Toplantısı"nda Orta Doğu politikasının Japonya'nın genel dış politikasının altı sütunundan biri olduğu ifade edilmiştir.

ÜLKE	İŞ BİRLİĞİ ALANLARI	YAŞANAN SORUNLAR
ABD	<p>ABD-Japonya Savunma İttifakı Japonya'nın dış politikasının temelini oluşturmaktadır. Bu kapsamda, balistik füze savunma sistemi, siber savunma, dış uzay ve deniz güvenliği alanlarında her iki ülke sıkı iş birliği yapmaktadır.</p> <p>Japonya, Kuzey Kore'nin balistik füze tehdidine karşılık ABD'nin desteği ile "Aegis Ashore" balistik füze savunma sistemini ülkesinde geliştirmiş ve 2017 yılı içerisinde bu proje tamamlanmıştır. Japonya 2006 yılından itibaren SM-3 Blok IIA SAM füzelerini ABD ile birlikte ortak üretmektedir.</p> <p>Politik, ekonomik ve askerî alanda karşılıklı olarak yoğun iş birliği yapılmaktadır.</p> <p>Japonya ihracatının %20'sini ABD'ye yapmakta, ithalatının ise %10'unu ABD'den gerçekleştirmektedir. ABD Japonya'ya karşı dış ticaret açığı vermektedir.</p>	<p>Japonya'daki ABD üsterinde bulunan bazı ABD askerleri ile bölge halkı arasında yerel düzeyde bazı gerginlikler yaşanmıştır. Bunun etkisiyle Okinawa'da bulunan 9.000 ABD deniz piyadesinin 2020 yılı içerisinde Guam'a taşınmasına karar verilmiştir.</p>
Çin	<p>Japonya ihracatının %17'sini Çin'e yapmakta, ithalatının ise %24'ünü Çin'den gerçekleştirmektedir. Japonya, Çin'e karşı dış ticaret açığı vermektedir.</p>	<p>Japonya'nın Çin ile tarihten gelen sorunları bulunmaktadır. Bu sorun alanlarından en önemlileri, Doğu ve Güney Çin Denizi'nde deniz yetki alanlarının belirlenmesi, aidiyeti tartışmalı adalar üzerinde Çin'in hak iddiaları, Çin'in yapay adalar inşasıdır.</p> <p>Senkaku (Diaoyu) Adaları ve Okinotorishima mercan resifleri yakın zamanda öne çıkan sıcak sorun alanlarıdır. Çin, her iki coğrafi oluşumun da kendisine ait olduğunu iddia etmekte ve bu adaların bazılarında asker çıkararak fiilî (de facto) durum yaratmaktadır.¹</p>
Güney Kore	<p>Japonya ihracatının %7,8'ini Güney Kore'ye yapmakta, ithalatının ise %4,2'sini Güney Kore'den gerçekleştirmektedir. Güney Kore, Japonya'ya karşı dış ticaret açığı vermektedir.</p>	<p>Japonya ile Güney Kore arasındaki en önemli sorunlardan biri Güney Kore tarafından kontrol edilen Liancourt Kayalıkları'dır (Takeshima)² Japonya bu kayalıkların egemenliği üzerinde hak iddia etmektedir.</p>
RF	<p>II. Dünya Savaşı'ndan itibaren geçen yaklaşık 70 yıldan fazla bir zaman diliminde Japonya ile RF arasında barış antlaşması yapılamamıştır. Bu çerçevede özellikle 2018 yılından itibaren seri şekilde "barış antlaşması" müzakere görüşmeleri yapılmakta ve çeşitli sorunlar üzerinde müzakereler yürütülmektedir.³ Bu görüşmelerin önündeki en büyük engel RF yönetiminde olan Japonya'nın kuzeyindeki dört adet Güney Kuril Adası'dır.⁴</p> <p>Japonya ile RF arasındaki ithalat ve ihracat oranları karşılıklı olarak %2'nin altındadır. Diplomatik ilişkilerin temkinli olması ekonomik iş birliğinin gelişmesini engellemektedir.</p>	<p>Japonya ile RF arasındaki en önemli sorun alanı Güney Kuril Adaları'dır.⁵ RF'nin bu adalar üzerinde askerî tesisler inşa etme gayretine Japonya tarafından şiddetle karşı çıkmaktadır.</p> <p>Japonya dört Güney Kuril Adası'nı ülkesinin bir parçası olarak görmekte ve "Dört Kuzey Adaları" olarak isimlendirmektedir. Bu adalar etrafında canlı kaynakların (balıkçılık vb.) işletilmesi de iki ülke arasında zaman zaman gerginliğe yol açmaktadır.⁶</p>

1 Kazuhiko Togo, *a.g.e.*, ss. 136-137.

2 Kazuhiko Togo, *a.g.e.*, ss. 161-163

3 Japonya ve RF, karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi ve kalıcı bir barış antlaşması yapılması yol haritası kapsamında 2018 yılını karşılıklı olarak "RF ve Japonya" yılı olarak ülkelerinde deklare etmişlerdir.

4 Kazuhiko Togo, *a.g.e.*, ss. 228-230.

5 Japonya'nın hak iddia ettiği RF egemenliğindeki dört ada: Iturup, Kunaşir, Sikotan ve Habomai Adalarıdır.

6 Bahse konu adalar üzerindeki gerginliği azaltmak için son yıllarda bazı koşullarla eski ada vatandaşı olan Japonların Güney Kuril Adaları'na ziyaret yapabilmelerine imkân tanınmıştır. Ayrıca, bu adalarda müşterek ekonomik faaliyetler yapma konusunda Japonya ile RF arasında görüşmeler devam etmektedir.

ÜLKE	İŞ BİRLİĞİ ALANLARI	YAŞANAN SORUNLAR
Avustralya	<p>Japonya, ABD ile olan ittifakının da etkisiyle Avustralya ile ortak stratejik çıkarlara sahiptir. Bu sebeple Japonya ile Avustralya "özel stratejik ortaklık" statüsünü karşılıklı olarak tanımaktadır.⁷</p> <p>Japonya, ihracatının %2,3'ünü Avustralya'ya yapmakta, ithalatının ise %5,5'ini Avustralya'dan gerçekleştirmektedir. Japonya, Avustralya'ya karşı dış ticaret açığı vermektedir.</p>	<p>Japonya ile Avustralya arasında önemli bir sorun alanı bulunmamaktadır.</p>
Tayvan	<p>Tayvan uluslararası toplantı ve görüşmelere katılmadığından, Japonya ile Tayvan ilişkileri Çin ile Japonya arasında 1972 yılında yapılan Ortak Deklarasyona uygun olarak icra edilmektedir</p>	<p>Senkaku (Diaoyu) Adaları ve Okinotorishima mercan resifleri üzerinde her iki ülke hak iddia etmektedir.</p> <p>Tayvan, 2011 yılında Japonya'da gerçekleşen büyük depremden itibaren Japon gıda ürünlerine büyük sınırlamalar getirmiştir. Japonya bu sınırlamaların kaldırılmasını ısrarla talep etmektedir.</p>

⁷ Avustralya'da yaklaşık 360.000 kişi Japonca bilmektedir. Bu sayı nüfusa oranlandığında dünyada en fazla Japonca öğrenilen ülke Avustralya'dır. Ayrıca, Avustralya'da 100'den fazla şehir Japonya şehirleri ile "kardeş şehir" statüsüne sahiptir.

■ Dz.Alb.Nazif BOZKURT

STRATEJİK İLETİŞİM BAĞLAMINDA ABD DENİZ KUVVETLERİ REKLAM FİMLERİNİN ANALİZİ

Öz

Bu makale, iletişim ürünleri olarak ABD Deniz Kuvvetleri için hazırlanmış ve yayınlanmış reklamlardan seçilen örneklem üzerinden kullanılan anlatıları ve verilen mesajları inceleyerek, ABD Deniz Kuvvetleri'nin kurumsal stratejik iletişim pratiğindeki önemli öğelerin neler olduğunu tartışmak amacıyla yazılmıştır. Bu çalışmada; "Stratejik iletişim nedir?", "Stratejik iletişimin önemli bir bileşeni olan anlatı teorisi nedir?" ve "ABD Deniz Kuvvetleri reklamlarında kullanılan anlatılar ve mesajlar nelerdir?" araştırma sorularına yanıt aranmış ve yapılan literatür taraması neticesinde edinilen bulgulardan faydalanılarak, örneklem olarak alınan reklamlar anlatı analizi yöntemiyle incelenmiş ve yorumlanmıştır. Böylece, ABD Deniz Kuvvetleri'nin örgütsel davranış biçimi olarak stratejik iletişimi nasıl kullandığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Stratejik İletişim, Anlatı, Anlatı Analizi, Örgüt, Hedef Kitle

Giriş

Stratejik iletişime ilişkin çalışmalarda dikkat çeken ilk husus, söz konusu kavramın tanımlanma sorunudur. Konuya ilişkin yazılmış kaynaklarda kavramın ortak bir tanımı üzerinde henüz sağlanmış bir konsensüs bulunmamaktadır. Sözcüklere odaklanıldığında, stratejik iletişim kavramı, stratejik olması ve iletişimle ilgili olmasıyla ön plana çıkmaktadır. Ancak bu sözcükler stratejik iletişimi çok iddialı bir hâle getirmektedir. Birçok insan stratejik iletişimi sadece stratejik düzeyde yani üst düzeyde yapılan bir faaliyet olarak algılamaktadır. Aslında gerçek, bu algıdan farklıdır. Bununla birlikte, bir organizasyon ve hedef kitleleri açısından baktığımızda stratejik kavramının varlığı ve sirkülasyonu tek taraflı ve asimetric ya da yukarıdan aşağıya bir iletişim yaklaşımını çağırıştırılmaktadır. Hallahan ve arkadaşları stratejik iletişimi basitçe; bir organizasyonun misyonunu gerçekleştirmek üzere amaçlı bir şekilde iletişim kurması olarak tanımlamaktadır.¹ Guerrero-Castro ise stratejik

iletişime şu ifadeyle vurgu yapmaktadır: "Strateji olmadan sadece iletişim yapabiliriz. Ancak strateji ile stratejik olarak iletişim yapabiliriz." Bu ifadede, stratejik iletişiminin stratejik seviyesi değil, bir strateji ve plan dâhilinde yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.²

ABD'nin ulusal güvenliğinde stratejik iletişimin önemli bir rolü vardır. ABD'de kamu diplomasisinde, istihbarat ve savunma alanlarında, yasama süreçlerinde, içişlerinde, Kongre'nin işleyişinde ve Beyaz Saray'ın faaliyetlerinde sürekli kullanılan bir pratiktir. ABD Savunma Bakanlığınca yayınlanan Müsterek Askerî Terimler Sözlüğü'nde stratejik iletişim; ABD'nin çıkarları, politikaları ve hedeflerine hizmet edecek uygun koşulların oluşturulması, güçlendirilmesi ve muhafaza edilmesi için bir takım koordineli programlar, planlar, temalar, mesajlar ve ürünlerle belirli bir hedef kitlenin anlaşılması ve bu kitle ile angajmana girilmesi faaliyeti olarak tanımlanmaktadır.³ Bununla birlikte, stratejik iletişim faaliyetleri devamlı olarak ana temalar ve mesajlar üretmeyi, belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını ölçmeyi ve yapılan değerlendirmeler neticesinde çeşitli ayarlamalar ve değişiklikler yapmayı gerektirmektedir.⁴

Anlatı, stratejik iletişim açısından çok önemli bir bileşendir. Bir organizasyonun yürüttüğü stratejik iletişim faaliyetlerini ve kullandığı anlatıları inceleyerek o organizasyonun davranış biçimlerini anlayabiliriz. Naratoloji ya da anlatı bilimi; kültürel insan ürünleri olarak bir hikâye anlatımına ilişkin anlatıların, anlatı metinlerinin, imgelerin, görüntülerin ve olayların kuramıdır. Böyle bir kuram anlatıları anlamamızı, analiz etmemizi ve değerlendirmemizi sağlar.⁵ Anlatılar, sadece hikâyelerde, romanlarda ya da tarihsel yazılarda bulunmaz. Anlatı; etrafımızda her gün, her yerde ve her zaman karşı karşıya olduğumuz bir eylemdir. Radyoda konuşan bir spiker, bir televizyon habercisi, bir köşe yazarı, okuldaki bir öğretmen, trendeki bir yolcu, akşam yemeğinde eşlik ettiğimiz bir partner, yatmadan önce okuduğumuz romandaki bir anlatıcı, kısacası bize bir şeyin anlatıldığı her yerde anlatı vardır. Gündelik

1 Kirk Hallahan, Derina Holtzhausen, v.d., "Defining Strategic Communication", *International Journal of Strategic Communication*, Vol: 1, No:1, 2007, s. 3.

2 Cristian E. Guerrero-Castro, "Strategic Communication for Security & National Defense: Proposal for an Interdisciplinary Approach", *The Quarterly Journal*, Vol: 12, No: 2, Spring 2013, s. 51.

3 Joint Publication 1-02 Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, <https://marineparents.com/downloads/dod-terms.pdf> (Erişim Tarihi: 05.05.2020).

4 Cristian E. Guerrero-Castro, *a.g.m.*, s.28.

5 Mieke Bal, *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*, (Revised By Christine Van Boheemen), University Of Toronto Press, Toronto, Buffalo, London, 1997, s. 3.

hayatta başkalarıyla yaptığımız konuşmalarda aslında hepimiz birer anlatıcıyız. Hatta bazen profesyonel anlatıcılar; öğretmenler, basın mensupları ya da tiyatro oyuncularına buna örnek olarak verilebilir.⁶

Oldukça yaygın bir eylem olan anlatı, kavram olarak anlatmak fiil kökeninden türetilmiştir. Anlatı, anlatmanın konuşma eylemiyle ve anlatıcı figürüyle yakından bağlantılıdır. Ancak bir anlatıcının anlattığı her şey anlatı değildir.⁷ Örneğin, bir otomobile ait çeşitli talimatları içeren bir el kitabı bir anlatı değildir. Anlatı, anlatıcının birbirine bağladığı, uyumlu eylemler dizisinin bir sunumudur. Anlatıların yapısında, başlangıç, orta ve son olarak uyumlu bir düzen vardır. Birbirine ilişkilendirilen bir veya birden fazla hikâye birleşimi bizi belli bir noktaya götürür.⁸ Gerçekten hepimiz hikâyeleşmiş hayatlar süreriz. Anlatı, etrafımızdaki dünyayı anlamlandırmanın ve deneyimlemenin temel insani yoludur.⁹

Araştırmalar; insan beyninin anlatı formundaki karmaşık ilişkileri, metaforları ve analogileri (alt anlatıları) kolaylıkla kavrayabildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Anlatı teorisinin insanlar üzerinde oldukça etkili olduğu bilinmektedir. Pratikte anlatılarla hep yüz yüzeyizdir. BBC, CNN, TRT World gibi başlıca uluslararası TV kanalları anlatı teorisini oldukça etkili bir şekilde kullanan medya kuruluşlarıdır. Örneğin, Afrika'dan seçilen hikâyeleri televizyon ekranına taşırlar. Sürekli olarak spor, müzik ve magazin dünyasından çıkarılan Top Story'leri gündeme getirirler. Öte yandan psikologlar ve tıp doktorları terapi ve tedavi süreçlerinde, hastanın hayat hikâyesine merkezi önem verirler. Kültürel hafızanın ve tarihsel birikimin devamı için de anlatıların rolü büyüktür. Tarihsel metinlerin ve unutulmuş dillerin keşfedilmesinde ve çözümlenmesinde anlatılardan yararlanılır.¹⁰ Etrafımızda her gün duyduğumuz ya da tanık olduğumuz anlatılar; reklamların, kamu spotlarının ya da diğer medya ürünlerinin de çoğu zaman asli öğelerinden biri olarak karşımıza çıkar.

Günümüz tüketim toplumunda, küresel ölçekte üretilen mal ve hizmetlerin daha çok satılması, markalara ilişkin imajların tanıtımı ve pazarlanması amacıyla görsel ve işitsel bir yayıncılık alanı olarak reklamcılık sektörü, egemen ve vazgeçilmez bir konuma yerleşmiş bulunmaktadır. Reklamlar, gerçekliğin alımlayıcılarda¹¹ imgeler, semboller ve çağrışımlar yoluyla çoğaltılarak sürdürülmesi mantığına dayanmaktadır. Reklamın karakteristik özelliklerine bakıldığında; mesaj iletilmesi, bilgilendirmesi, belli bir zaman diliminin ya da mecrâ yüzeyinin satın alınması, kitle iletişim araçlarının kullanılması, üretici ile tüketici arasında bir köprü kurması, ikna edici bir iletişim biçimi olması ve ürünün bilişsel olarak zihinlere yerleştirmeye çalışması gibi özelliklere rastlanmaktadır. Tellan ve Yılmaz'a göre; reklamlar tüketicilerin kimi zaman beklenti ve düşlerinden, kimi zaman öz güvensizliklerinden, kimi zaman mutsuzluklarından ve korkularından yararlanarak sanal gerçeklikler kurgulamakta, sahte çözümler üretmekte ve yapay tatminler ile geçici özgürlükler vadetmektedir.¹²

Anlatı, reklamlarda yoğun bir şekilde kullanılan ve vazgeçilmez öğelerinden biridir. Tellan ve Yılmaz'a göre; reklamlarda kullanılan dört tip anlatı biçimi vardır. Bunlar; doğrudan anlatı, dolaylı anlatı, gülmece anlatısı ve sürrealist anlatıdır. Reklamlarda bunların yalnızca biri değil, birden fazlası da melez bir anlatı biçimi olarak sık sık kullanılmaktadır. Doğrudan anlatıda, neden-sonuç ilişkisi içerisinde, mesajın doğrudan algılanması için izleyicinin dikkati mal veya hizmete yönlendirilir. Amaç, mal ya da hizmetin en kısa zamanda alınması için tüketiciyi harekete geçirmektir. Dolaylı anlatıda, içerik esteteze edilmekte, romantikleştirilmekte, yumuşak ışık, pastel renkler, fon müzikleri, efektler vb. kullanılmaktadır. Verilen mesajlarda arkadaşlık, uyum, sevgi, saygı, aşk vb. konular işlenmektedir. Burada amaç, doğrudan satışın ötesinde markanın bilinirliğini sağlamak ve imajını güçlendirmektir. Böylece bir markanın birden fazla ürünü için ortak bir anlatı

6 Monika Fludernik, *An Introduction To Narratology*, (Translated from the German by) Patricia Häusler-Greenfield and Monika Fludernik, Routledge, Taylor and Francis Group, London, 2009, s. 1.

7 Fludernik, *a.g.e.*, s. 2.

8 Anglia Ruskin University İnternet Sayfası, "Basic Introduction to Narrative Analysis & Research", <http://web.anglia.ac.uk/narratives/basics1.phtml>, (Erişim Tarihi: 19.05.2020).

9 Catherine Kohler Riessman, *Narrative Analysis: Qualitative Research Methods*, Sage Publications, Thousand Oaks, Ca, 1993, s. 4.

10 Monika Fludernik, *a.g.e.*, s. 1.

11 Bkz. İzleyici, dinleyici ve okuyucular anlamında kullanılmıştır.

12 Derya Tellan ve Adem Yılmaz, "Görüntünün Egemenliği: Televizyon Reklamcılığı", Derya Tellan, (ed.), *Reklamcılık: Bakmak Ve Görmek*, Ütopya Yayınları, Ankara, 2009, s. 230-242.

gerçekleştirilmiş olur. Gülmece anlatısında, mizah ve eğlence unsurları kullanılır. Çarpıcı söylem tekniklerinden yararlanır. Amaç ürüne ilişkin olumlu duyguları harekete geçirmektir. Sürrealist anlatıda ise; farklı, birbirinden bağımsız ve olağan dışı görsel öğeler kullanılır. Metaforların da sıkça kullanıldığı mesaj dizgesi, tüketicilerin düşsel dünyasını harekete geçirir. Reklam filmlerinde gerçeküstü anlatılara sık sık başvurulmaktadır.¹³

Küresel bir aktör olarak ABD'nin bu konununun en önemli teminatı olan ABD Deniz Kuvvetleri; personel temini, kariyer çağrısı ya da kurumsal imajını güçlendirmek amacıyla; reklam filmlerini kullanarak kitle iletişim araçları, internet siteleri, sosyal medya, akıllı telefon uygulamaları ya da NFL (National Football League), NBA (National Basketball League) ve MLB (Major League Baseball) vasıtasıyla Deniz Kuvvetleri'ne katılmaları ve kariyer yapmaları için gençlere çağrıda bulunmakta ve aynı zamanda kendi imajını güçlendirmeye yönelik mesajlar vermektedir. Personel temini ve kariyer amaçlı olarak ABD Deniz Kuvvetleri için yapılan reklamlar, anlatı teorisini belirgin bir şekilde sergileyen ürünlerdir. Reklamlarda başarılı biyografilere yer verilerek hedef kitlenin Deniz Kuvvetleri'ne katılımı sağlanmakta ve Deniz Kuvvetleri'nin imajı güçlendirilmektedir. Anlatının alımlayıcı tarafından kolayca kavranabilmesi, kişileştirilen rollerin somut bir örnek teşkil etmesi ve alımlayıcıların empati kurabilmesi bakımından anlatı teorisi, bu tür reklamlarda başarılı bir şekilde kullanılabilir. Bu çalışmada; örneklem olarak seçilen, ABD Deniz Kuvvetleri için yapılmış ve yayınlanmış altı adet reklam anlatı analizi yöntemiyle incelenecek ve tartışılacaktır.

Yabancı literatürde nitel araştırma yöntemlerinden biri olarak sıkça rastlanan anlatı analizi yöntemi, Türkiye'de akademik alanda kullanılan metin analizi ve söylem analizi gibi benzer yöntemlerle karıştırılmaktadır. Anlatı analizi, söz konusu analiz yöntemlerinden yararlanmış olmakla birlikte farklı temellere dayanan disiplinler arası bir karaktere sahiptir. Anlatı analizi yaklaşımlarının bütünsel (holistic) bir doğası vardır.¹⁴ Literatürde bulunan; Teun A. Van Dijk'in Handbook of Discourse Analysis (1985), Terry Eagleton'in Edebiyat Kuramı (1999) ve Yasemin G. İnceoğlu ve Nebahat A. Çomak'ın Metin Çözümlemeleri (2009) kitapları anlatı analizinden farklı

çözümleme geleneklerini temsil etmektedir. Ancak bununla birlikte, anlatı analizinin; çeşitli analitik yaklaşımları içine alan şemsiye bir kavram olduğu söylenebilir.

Yapılan literatür araştırmasında, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan anlatı analizine yönelik olarak; Mieke Bal'ın Narratology: Introduction to the Theory of Narrative (1997), Monika Fludernik'in An Introduction to Narratology (2009), Luc Herman ve Bart Vervaeck'in Handbook Of Narrative Analysis (2005), Yvonna S. Lincoln ve Norman K. Denzin'in Turning Points In Qualitative Research: Tying Knots In A Handkerchief (2003), Michael Matheas ve Phoebe Sengers'in Narrative Intelligence (2003), Catherine Kohler Riessman'ın Narrative Analysis: Qualitative Research Methods (1993) ve Narrative Methods for the Human Sciences (2008) ile Marie-Laure Ryan ve Jan-Noel Thon'un Storyworlds across Media: Toward a Media-Conscious Narratology (2014) gibi kitapları mevcuttur. Bununla birlikte anlatı teorisi üzerine; The Journal Of Narrative And Life History, Narrative Inquiry, The Journal Of Narrative Theory ve The Journal Of Narrative Technique gibi akademik dergiler yayınlanmaktadır.

1. Anlatı Analizi Yöntemi

Sosyal bilimlerde metin çözümlemesi yapmak için kullanılan; semiyotik ya da gösterge bilimi, hermenötik ya da yorumbilim, söylem analizi ve diğer metinsel yaklaşımlar bulunmaktadır. Ayrıca yapısöküm metodu da yaygın olarak kullanılmaktadır. Naratolojistler, bu yaklaşımlardan faydalanmakla birlikte, yorumlamaya dayanan güvenle, anlatı analizi bu yaklaşımlardan ayrılmaktadır. Anlatı analizi, bir başkahramanın olayları yorumlamasına benzer. Sistematik biçimde yorum yapmayı gerektirir. Bu yaklaşım, insan failine ve hayal gücüne büyük önem vermektedir. Bu bakımdan, öznellik (sübjektiflik) ve kimlik çalışmalarına uyar. Elbette ki sübjektiflik, bağlam-duyarsız yasalara ve genel geçer tanımlamalara değer veren ana akım sosyal bilimler için pek güvenilir bir özelliktir. Sosyolojik olarak anlatıları incelemek, bir bireyin hikâyesi üzerinden sosyal hayatın ve kültürün ortaya çıkarılması açısından faydalıdır. Bireylerin konuşmaları bağlamında doğal karşılanan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini, etnik baskıları ve diğer iktidar pratiklerini

¹³ Derya Tellan ve Adem Yılmaz, *a.g.m.*, s. 236-237.

¹⁴ Catherine Kohler Riessman, *a.g.y.*

incelemek mümkündür. Anlatıcılar doğalmış gibi konuşmaya çalışsalar da, kültürel ve tarihsel olarak arızı sapmalar ya da belirsizlikler tespit edilebilir. Anlatı analizi artık sadece bir edebiyat alanı yöntemi değildir. Aynı zamanda sosyal bilimlerde tarih, antropoloji, folklor, psikoloji, sosyoloji ve sosyo-linguistik gibi alanları da kucaklamaktadır. Hatta nicel araştırmalar bile anlatı analizini kullanmaya başlamıştır.¹⁵ Ayrıca, günümüzde ulusal güvenlik ve askerî istihbarat alanlarında da anlatı analizi kullanılmaktadır.

Bir kimsenin hakkımızda bilgi edinmesini ve kim olduğumuzu bilmesini istediğimizde, deneyimlediğimiz bir şey hakkında anlam üretmeye çalıştığımızda, başkalarına deneyimlerimizi aktarmak istediğimizde bir tür hikâye anlatmayı, düşüncelerimizi, deneyimlerimizi ve kimliklerimizi iletmeyi sağlayan anlatı formunu kullanırız. Anlatılar önemlidir; çünkü dil, insanın dünyayı anlamlandırması için en temel araçlarından biridir. Anlam dil yoluyla üretilir.¹⁶ Bununla birlikte, dil; anlamları şeffaf, sarıh ve sabit bir şekilde yansıtan bir araçtır. Deneyimlerimizi dil ile anlamlandırırız. Ama sadece dil ile değil, aynı zamanda anlatıyla. Anlatıda olaylar rastgele değil, bir zaman-olaylar dizisi içerisinde, kronolojik ya da hareket-zaman bağlamında anlamlı bir sırayla anlatılır. Anlatı, gerçeğin kimlikle ve subjektiflikle inşa edilmesidir.¹⁷

Anlatı analizi, anlatı metinleri üzerine yapılan bir çalışmadır. Bu anlatılar; özel, kamusal ya da siyasal alanda bulunmuş, doğal olarak ortaya çıkmış, sözel ya da yazılı olarak araştırma amacıyla toplanmış, kamusal/siyasal belgeler ya da medya metinleri olabilir. Riessman'a göre anlatı analizine ilişkin dört tür metodolojik yaklaşım vardır. Bunlar kısaca şöyle tanımlanabilir:¹⁸

Tematik Analiz'de esas odak içerik üzerinedir. Anlatının nasıl söylendiği ya da yazıldığı üzerinde pek fazla durulmaz. Bu tür yaklaşım, hikâyenin bozulmadan kalmasını ve anlatının tematik anlamlarının ve anlayışının dil üzerinden ve yapısal olarak vurgulanmasını sağlar. Anlatılar, genellikle yerel bağlamda ihmal edilirken makro bağlamda konumlandırılır.

Yapısal Analiz; içeriğin analiz edilmesinin yanı sıra, iletişimsel eylemler için, altta yatan anlamları açıklamaya ve anlatı formuna odaklanan bir yaklaşımdır. Yapı; bir tarz, daha büyük bir olaylar dizisi ya da dilsel bir biçim ile ilgili olabilir. Anlatının nasıl oluştuğunu anlamak için konuşmanın detaylarına büyük dikkat teksifi gerekir. İçeriğin nasıl organize edildiğine yönelik bu odaklanma anlatıda basitçe söylenenin ötesinde bir anlayış kazandırır.

Diyalojik/Performans Analizi: Bu yaklaşımda, hikâye üzerine ne zaman ve neden soruları ön plana çıkar. Anlatıyı diyalojik olarak üretilen ve gerçekleştirilen bir olgu olarak gördüğümüzde, diyalojik/performans analizi hikâyeleri; bir kişi ya da grup olduğu gibi toplum ya da kültür hakkında çok şey söyleyen insan eliyle yapılmış sosyal ürünler olarak görür. Bu analitik yaklaşım, sosyal gerçekliğin karşılıklı etkileşime dayanan doğasını önemseyen farklı geleneklerin melez hâlidir.

Görsel Anlatı Analizi: Bu yaklaşım, bireysel ve kolektif kimliklerin görsel olarak nasıl oluştuğunu ve sahnelendiğini anlamak için sözcükleri ve imajları (fotoğraf, resim, video, kolaj vs.) birlikte inceler. Görsel anlatı analizinde Riessman, imajın üretilmesinin hikâyesi, imajın kendisi ve nasıl okunacağı olmak üzere bu üç alanın birlikte ele alınmasını önermektedir.

Analiz süresince bir anlatının genellikle altı boyutu mercek altına alınabilir: Karakterler, kurgu, olaylar, hedef kitle, nedensel ilişkiler ve temalar. Bu bağlamda bir anlatı analizcisinin sorabileceği sorular şunlardır: Anlatıda geçen kişi, grup, sınıf, kültür, toplumsal cinsiyet vs. kimdir, nedir? Olaylar ya da olgular nasıl işliyor? Örgütler, uzman bilgisi ya da iktidar konumlarını anlamak için, bağlantılar nelerdir? Anlatı sosyal bağlamı nasıl yansıtıyor ya da şekillendiriyor? Kolektif anlatılarda güç ilişkileri nasıl yansıtılıyor? Kimlerin anlatısı ön plana çıkarılıyor, kimlerinki hariç tutuluyor ve bunun etkileri nelerdir? Belirli sosyal amaçları gerçekleştirilebilmek için anlatılar nasıl kullanılıyor? Kime meşruiyet ve güç atfediliyor? Odaklanılan değerler nelerdir?¹⁹

15 Catherine Kohler Riessman, *a.g.e.*, ss. 5-6.

16 Banu Dağtaş, *Reklamı Okumak*, Ütopya Yayınları, Ankara, 2003, s. 29.

17 Youtube, "What is Narrative Analysis? by Vanessa May", <https://www.youtube.com/watch?v=vWTNuloKSGQ>, (Erişim Tarihi: 22.05.2020).

18 Catherine Kohler Riessman, *Narrative Methods For The Human Sciences*, Sage Pub., Thousand Oaks, Ca., 2008, s. 53-183.

19 The University of Manchester, "Qualitative Methods", <https://www.methods.manchester.ac.uk/themes/qualitative-methods/narrative-analysis/>, (Erişim Tarihi: 23.05.2020).

2. Örneklem Olarak Seçilen ABD Deniz Kuvvetleri Reklam Filmlerinin Anlatı Analizi Yöntemiyle Çözümlemesi²⁰

2.1. Seçilen birinci anlatı, Nükleer Mühendisi Yzb. Jean Barnwell'in başarı hikâyesini içeren bir reklam filmidir (4 dk. 10 sn.). ABD Deniz Kuvvetleri'nin nükleer reaktörlerde çalışacak personel temini ve gemilerde kullanılan nükleer gücün güvenli olduğu konusunda kamuoyuna mesaj vermek amacıyla yapıldığı değerlendirilmektedir. Bir yüzbaşı personelin anlatısıyla hem bireysel olarak bir nükleer reaktörler mühendisinin hayatı hem de ABD'nin Deniz Kuvvetleri'nde nükleer enerjinin kullanımı tarihsel olarak anlatılmaktadır.²¹ Reklamdaki anlatının tercümesi aşağıdadır:

Şey, sanırım ben lisede, fizik dersinde fizik ve nükleer enerjiye ilgi duymaya başladım. Fizik problemi çözmek konusunda gerçekten heyecanlıydım, sıkı çalışma gerektiren şeylere bayılırdım. Aslında fizik öğretmenim benim fizikçi olmamı istedi ama bilirsiniz işte, problem çözmek benim için daha çok heyecan vericiydi ve M.I.T'ye gitmeye karar verdim. Sonra, Deniz Kuvvetleri'nin bir mensubu olarak mekanik mühendisliği alanında yüksek lisans derecemi aldım ve deniz reaktörlerinde çalışmaya başladım.

Aslında, program İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlamış. Kongre, nükleer güce sahip olmak için doğru zaman olduğuna karar vermiş. Tüm programı başlatan Amiral Rickover, esas olarak Deniz Nükleer Takat Programını oluşturan kişidir.

Gerçekte, Deniz Reaktörleri Komutanlığı, çok küçük bir karargâhtır. Burada sadece 200-250 mühendis görev yapmaktadır. Tüm faaliyetlerin nihai kontrolünü ve yönetimini biz yapıyoruz. Deniz Reaktörleri sadece bir dizayn kuruluşu değil, aynı zamanda regülatörleri de kapsamaktadır. Yani yaptığımız işin en önemli parçalarından birini oluşturan reaktörlerin ayarlama işlemini de biz yapıyoruz. Bunu çok ciddiye alıyoruz. Bunun bir gereği olarak da gemilere gidip mürettebatın reaktörü güvenle kullanmaya hazır olup olmadıklarını kontrol ediyoruz. Onlara gerçekten zor sorular soruyoruz. Ama ilginç olan şey tüm soruların cevaplarını bilmeleri.

Resim-1: "Navy Nuke" Reklam Filmindeki Nükleer Reaktörler Mühendisi Yzb. Barnwell.

ABD Deniz Kuvvetleri'nin 10 adet uçak gemisinden biri olan USS Nimitz (CVN-68) uçak gemisindeyiz. Nimitz, nükleer takatli bir gemidir. Bugün aslında çok heyecanlıyım, çünkü hem gemiyi göreceğim hem de personel ile görüşeceğim. Bakalım mürettebat gemiyi gerçekten güvenli bir şekilde kullanmak için hazır mı?

- Talim timinin gelişimi izleme konusundaki performansı hakkında ne düşünüyorsun?

- Benim gördüğüm kadarıyla, tabii ki reaktör dairesinde değildim ama izleme odasından gördüğümüz kadarıyla sanırım oldukça iyi bir iş başardılar.

Deniz Reaktörleri Komutanlığında çalışmak sivil bir iş gibi. İşe sivil kıyafetle gidiyorum, tıpkı bir memur gibi sabah işe gidiyor akşam olunca eve geliyorum, gemiyle seyre çıkmıyorum. Bu sistem, aslında geçmişte Rickover tarafından kurulmuş. Buradaki düşünce, kararların rütbeye göre alınmaması. Rickover, karargâhtaki tüm kararların tekniğe dayanarak alınmasını istemişti.

Oldukça esnek bir programımız var. Öğle yemeği zamanında, egzersiz yapmaya gidebiliyoruz. Zor bir problem üzerinde çalışırken gerçekten bir teneffüse ihtiyaç oluyor. Ben bir koşuya çıkayım diyorsun. Kafadaki sorunları temizlemek için. Koşarken de yeni mühendislik alanının fırsatlarını ve zorluklarını, problem

²⁰ Örneklem olarak seçilen, ABD Deniz Kuvvetleri reklamlarına ait anlatı metinlerinin İngilizce asılları Ek'te sunulmuştur.

²¹ Youtube, "Navy Nuke", <https://www.youtube.com/watch?v=tlJLgQkGi20>, (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

çözümlerini falan düşünüyorsun. İşe geri döndüğünde bir bakmışsın bir çözüme ulaşmışsın.

Sanırım, yaptığımız işe ilişkin bir çeşit ikilik var. Sana, Deniz Nükleer Takat Programı'na yönelik büyük bir takdir sağlıyor. Çünkü burada sadece mevcut filomuzu desteklemiyoruz, aynı zamanda geleceğe de bakıyoruz. 60 yıldan daha uzun süredir gemi inşa ediyoruz. Bilirsiniz, en son kayıtlara göre; 136 milyon mil'den daha çok yapılan seyirler için güvenli bir şekilde stim ürettik, bu herşeyi açıklıyor. Sanırım, diğer büyüleyici bir şey de şu: ilk nükleer denizaltımız olan Nautilus'ü ürettikten hemen sonra (ülkede) ilk ticari nükleer santral kurulmuş. Tarihin bir parçası olmak gerçekten kendini önemli hissettiriyor.

Merhaba, benim adım Jean Barnwell, Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri'nde yüzbaşıym ve bir deniz reaktörleri mühendisiyim.

Reklam filminde, ana karakterler; Yzb. Barnwell ve Deniz Kuvvetleri'dir. Yardımcı karakterler ise fizik öğretmeni, Amiral Rickover, Deniz Reaktörleri Komutanlığı, Kongre, Nimitz uçak gemisi, gemi personeli ve Nautilus denizaltısıdır. Seçilen ana karakter; tipik Anglo-Sakson görünüşüyle beyaz, sarışın, sporu seven, eğitilmiş ve başarılı bir Amerikalı nükleer mühendisi, bilim insanı ve deniz subayıdır. Aynı anda birçok özelliği kendisinde barındırıyor. Reklamın başkahramanı olarak Yzb. Barnwell'in başarılı yaşam öyküsü kendi ağzından anlatılıyor. Kurulmuşta görev yaptığı söylenen 200-250 subay/mühendis içerisinde (ki askerî bir tesiste kadınların mevcudunun genelde erkeklere oranla çok daha az olmasına rağmen) bir kadın karakter seçilmesi hem Deniz Kuvvetleri hem de ABD devlet politikası açısından eşitliğe ve çeşitliliğe (diversity) yapılan kurumsal vurguya işaret ediyor.

Reklam filmindeki kurgu, Yzb. Barnwell'in profesyonel meslek hayatından kesitler sunuyor. Olayların dizisi Yzb. Barnwell'in lise yıllarına ve fizik derslerinden başlıyor. Bilime olan eğiliminin problem çözme merakına ve yeteneğine dayandığını, ilk olarak fizik öğretmenin kendisini başarılı bulduğunu ve onun da bir fizikçi olmasını istediğini söylüyor. Anlatıda geçen; "Sıkı çalışma gerektiren (sıkıcı) şeylere bayıldım.", "Benim için problem çözmek çok heyecan vericiydi." gibi çarpıcı sözler kişiliğinin çalışkan, başarılı ve bilimsel yönlerini tarif etmek için kullanılmış. Anlatıda kronolojik bir sıra göze çarpıyor. ABD'de mühendislik alanında en iyi üniversitelerden biri olan M.I.T.'yi bitirdikten sonra, Yzb. Barnwell Deniz Kuvvetleri'ne katılmayı tercih ettiğini söylüyor. Deniz Kuvvetleri de kendisine yüksek lisans yapma,

yüksek mühendis olma ve deniz reaktörleri konusunda uzmanlık imkânı sağlamış. Dolayısıyla; Deniz Kuvvetleri'nin kariyere önem verdiği ve kendisini geliştirmeye istekli personeli desteklediği mesajı veriliyor.

Bununla birlikte anlatıda, Yzb. Barnwell'in kişileştirilmiş yaşam öyküsü kendi ağzından ve ben vurgusu yapılarak anlatılıyor. Ben şahıs zamirini kullanarak kişisel deneyimleri ön plana çıkarmak, Batı anlatı geleneğinin bir özelliğidir. Bu, Kuzey Amerika bireyselleşmesine özgü bir şeydir. Âdeta bir "mülakat toplumu" gibi yetiştirilen ve eğitim verilen bireylerin, tarihsel ve kültürel bağlamda bir "benlik" inşa etmesi sağlanır. Dolayısıyla Yzb. Barnwell, anlatısıyla bu geleneğin bir temsilcisi olarak karşımıza çıkıyor.²²

Bu arada, hem ABD Deniz Kuvvetleri'nde ve hem de ülkede nükleer güç geliştirme programı hakkında bilgiler veriliyor. Analojiye göre, ABD'de nükleer gücün kullanımının İkinci Dünya Savaşı sonrasında Kongre'nin kararıyla ilk olarak ABD Deniz Kuvvetleri'nde Nautilus denizaltısı ile başlatıldığı ve bu programın baş mimarının Amiral Rickover olduğu belirtiliyor. Nükleer gücün ticari ve sivil maksatlı kullanımına, askerî alandaki uygulamadan daha sonra geçildiği vurgulanıyor. Bununla birlikte denizaltıların yanı sıra, Nimitz gibi toplam 10 adet uçak gemisinde nükleer reaktör kullanıldığı ve Yzb. Barnwell ve arkadaşlarının sadece reaktör dizayn etmedikleri, bu reaktörlerin ayarlanmasını gerçekleştirdikleri ve güvenli kullanımını denetledikleri belirtiliyor. Aynı zamanda 60 yılı aşkın bir süredir ve gemilerin seyir sialarına göre yapılan bir hesaplama göre, reklam filminin yapıldığı tarihe kadar 136 milyon deniz mili mesafe katledilerek nükleer gemilerin güvenli bir şekilde kullanıldığı söyleniyor. Burada verilen mesaj; ABD'nin nükleer enerjiyi çok uzun zamandır güvenli bir şekilde kullandığı, herhangi bir kazanın meydana gelmediği, nükleer teknolojinin tehlikeli olmadığı ve bu teknolojiyi kullananların işlerini ciddiyetle ve profesyonel bir şekilde yaptıklarıdır. Ayrıca bu mesaj, canlı olarak Yzb. Barnwell'in hayat hikâyesi üzerinden gösteriliyor. Yzb. Barnwell, uçak gemisinde görevli personele sorular soruyor ve reaktörün güvenli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını denetliyor.

Öte yandan, yine hem kendi hayatıyla hem de mesleği ile ilgili bilgiler veriyor. Nükleer mühendislerin, gemilere gidip kısa süreli çalışmalar yapsalar da aslında işlerinin sivil bir işten farklı olmadığını, sivil kıyafetler ile işe gidip geldiklerini, her akşam

²² Catherine Kohler Riessman, *a.g.e.*, s. 2.

eve gidebildiklerini ve gemiyle uzun seyirlere çıkmadıklarını söylüyor. Aynı zamanda öğle yemeği ve benzeri zamanlarda esnek çalışma saatlerine sahip olduklarını, gün içerisinde spora çıkabildiklerini, egzersiz yapabildiklerini bu uygulamanın da performanslarını arttırmada olumlu etki yaptığını vurguluyor. Burada hedef kitleye, Deniz Kuvvetleri'nin zorluklarından ziyade, mesleğin kendine özgü kuralları olmakla birlikte uzun süre denize çıkarak ailelerden ayrı kalma gibi bir durum söz konusu olmadığı mesajı veriliyor. Ayrıca, çalıştığı Deniz Reaktörleri kuruluşunda kararların rütbeye göre değil, bilime, tekniğe ve müzakereye bağlı olarak ortak akılla alındığı vurgulanıyor. Burada bilimselliğin her zaman esas olduğu mesajı veriliyor. Yzb. Barnwell, Deniz Kuvvetleri'nin ve tarihsel bir sürecin bir parçası olmaktan dolayı kendini değerli hissettiğini ve bundan gurur duyduğunu vurguluyor.

Yzb. Barnwell, konuşurken anlatısında hem bilimsel hem de samimi bir dil kullanıyor. Sıkıcı şeyler (geeky stuff), hımm ya da ee (humm), bilirsiniz işte (you know), falan filan (stuff like that) gibi ifadeler genelde Amerikan gençlerinin gündelik yaşamda kullandığı ifadelerdir. Dolayısıyla dilin kullanımı bize hedef kitleye yönelik bir ipucu veriyor. Bu reklam filmindeki hedef kitle, başarılı, bilime gönül vermiş, ülkenin mühendislik alanında en iyi üniversitelerinden mezun olan ve Deniz Kuvvetleri'nin sağlayacağı imkânlarla kendini geliştirmek ve kariyerini daha ileriye taşımak isteyen gençlerdir. Reklamda sözcüklerle hiç ifade edilmese de, aslında açıkça gençlerin Deniz Kuvvetleri'ne katılmaları ve burada kariyer yapmaları için çağrı yapılmaktadır.

Ayrıca reklamda, genel olarak halka nükleer teknoloji güvenlidir, korkmayın; biz bu konuda uzmanız, işimizi ciddi ve profesyonel bir şekilde yapıyoruz, mesajı verilmektedir. Tabii ki bu reklamda; ne İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonya'ya atılan atom bombaları ve bunların yarattığı büyük felaket, ne ABD'de daha önce meydana gelen, 1979 yılında Three Mile Adası'nda bulunan nükleer santral kazası ve 2002 yılında Ohio David Besse reaktöründe çekirdeğin erimesiyle bir facianın eşliğinden dönülmesi, ne de dünyada 1986 yılında Çernobil/Ukrayna, 2003 yılında Cruas/Fransa, 2011 yılında Fukushima/Japonya gibi nükleer felaketlerden ve yıkımlardan hiç söz edilmiyor. ABD'nin dünyada en yüksek sayıda (30 eyalette toplam 98 adet) nükleer santrale, nükleer uçak gemisi ve denizaltılardan oluşan savaş gemilerine ve birçok nükleer başlıklı füzeye sahip olduğu düşünüldüğünde reklam filmine sponsor olan ABD Deniz

Kuvvetleri açısından bu reklamın değeri ve önemi daha iyi anlaşılabilir.

2.2. Dil Uzmanı (Linguist) Astsubay Çavuş Angel Diaz'ın anlatısını içeren reklam filmindeki (1 dk.) konuşmaların tercümesi aşağıdadır:²³

Deniz Kuvvetleri'nde bir dil uzmanı olarak işim beni dünyanın her tarafına götürdü; İspanya, İtalya, Cezayir, Karayipler, Akdeniz ve Basra Körfezi. (Farklı dillerde konuşuyor.) Benim adım Angel Diaz ve ben, Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri'nde bir dil uzmanıyım. Biz yabancı dilleri çeviririz. Ben altı dil konuşurum. Öğrencilerim burada, çünkü onlar bir fark yaratmak istiyor. Onlar, Birleşik Devletler'in gözlerinde ve kulaklarındaki kişiler olarak ülkemizi savunmakta.

İşimin bir fark yaratacağını bilmek inanılmaz derecede kıvanç verici. Diller arasında çeviri yaptığımızda aslında kültürler arasında çeviri yapıyorsunuzdur. Böylece birbirimizi daha iyi anlarız ve aynı şeyleri istediğimizi görürüz. Bir dil uzmanı olmak, denizasırlı ülkeler arasında köprüler kurmamı ve insanların hayatını kurtarmamı sağladı.

Görev yaptığım üste, her gün pencereden baktığımda Berlin Duvarı'nın parçalarını görüyorum. Bu bana, bir fark yarattığımı hatırlatıyor. Çünkü o bariyerlerin ve o duvarların yıkılmasına yardımcı olduk. Yapmak isteyeceğim başka bir iş yok, bu işi yapmak isteyeceğim başka bir yer de yok.

Amerika'nın Deniz Kuvvetleri. İyilik İçin Küresel Bir Güç...

Reklamın kahramanı Çavuş Angel Diaz, adından da anlaşılacağı gibi Latin kökenli bir Amerikalıdır. Anlatısını kendi ağzından dinlediğimiz Çvş. Diaz, ABD Deniz Kuvvetleri'nde dil uzmanı olarak görev yapmaktadır. Yabancı dil öğrenme konusunda oldukça yeteneklidir ve altı dil bilmektedir. Reklam esnasında bizzat konuşarak örnekler verdiği egzotik diller kulağa hoş gelmektedir. Çvş. Diaz, bu yeteneği sayesinde dünyanın değişik coğrafyalarında önemli görevler üstlenmiş, hatta hayatlar kurtarmıştır. Şimdi de Almanya'da, Berlin Duvarı'nın kalıntılarını gören bir ABD üssünde görev yapmaktadır.

Çvş. Diaz anlatısında ben şahıs zamiri ile konuşmaktadır. Batı kültürünün ve bireyselciliğinin simgesi olan bu özellik diğer reklam anlatılarında da göze çarpmaktadır. Görevi gereği Çvş. Diaz, hem farklı diller arasında tercüme yapmakta

²³ Ispot.TV, "U.S. Navy TV Commercial, 'Linguist'", <http://www.ispot.tv/ad/7qtl/us-navy-linguist> (Erişim Tarihi: 14.03.2020).

hem de öğrenciler yetiştirmektedir. ABD’de asli unsur olduğu varsayılan Anglo-Sakson beyaz Amerikalıların, tüm dünyanın İngilizce öğrenmeye çalıştığı ve sanki bunun bir mecburiyetmiş gibi algılandığı dünya konjonktüründe yabancı bir dil öğrenme konusundaki isteksizlikleri ve buna ihtiyaç duymamaları göz önüne alındığında, bu reklam için ana karakter olarak Latin kökenli Çvş. Diaz’ın seçilmesi bir tesadüf değildir. Çvş. Diaz, ailesinin ya da kendisinin çabalarıyla Amerika’ya gelmiş bir göçmendir ve Deniz Kuvvetleri’ne katılmıştır. Bu bağlamda, Çvş. Diaz özelinde kişileştirilen bir başarı öyküsü anlatılmaktadır. Çvş. Diaz reklamda, işini çok sevdiğini ve Deniz Kuvvetleri’nde görev yapmaktan onur duyduğunu vurguluyor.

Amerikan halkının “gözlerinde ve kulaklarındaki kişiler olarak”; öğrencilerinin çok önemli bir misyon üstlendiklerini ve gelecekte ülkeleri için bir fark yaratacaklarını vurguluyor. Tıpkı kendilerinden önce ABD Deniz Kuvvetleri’nde görev yapmış denizciler gibi. Çünkü onlar İkinci Dünya Savaşı’nı kazandıktan sonra, denizaşırı ülkelerde kültürler arasında köprüler kurdukları gibi Berlin Duvarı’nın yıkılmasına da yardımcı olmuşlar ve birçok kez görevleriyle fark yaratarak kendilerini kanıtlamışlardır. Berlin Duvarı’nın kalıntılarına eliyle dokunan Çvş. Diaz’ın görüntüsü bu vurguya işaret ediyor. Şimdi sıra yeni dil uzmanlarıdır. Çünkü dünyanın her yerinde varlık göstermeyi ve “yeni köprüler kurmayı” hedefleyen ABD Deniz Kuvvetleri’nin denizaşırı ülkelerde yeni dil uzmanlarına ihtiyacı vardır. Reklamda, hiçbir yerde; “dil

uzmanlarına ihtiyacımız var, gelin ve Deniz Kuvvetleri’ne katılın” gibi sözcüklerle ifade edilen bir mesaj olmamasına rağmen, aslında genç ve yetenekli Amerikalılara, hatta ABD’ye gelmiş yetenekli göçmenlere -özellikle çok dil bilen İspanik gençlere- verilmesi istenen mesaj budur.

Peki, İkinci Dünya Savaşı çoktan bittiğine, Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku çöktüğüne, Berlin Duvarı yıkıldığına, Almanya’da ve Doğu Avrupa’da toplumlar arasında yeni köprüler kurulduğuna göre, neden hâlâ ABD’nin Almanya’da askeri üssü bulunmaktadır? Çvş. Diaz, eve ne zaman dönecektir? Anlatı, bu sorulara cevap vermekten uzak görünmektedir.

2.3. ABD Donanması’na ait USS Topeka (SSN-754) denizaltısında Yara Savunma Subayı olarak görev yapan Ütgm. Carlos M. Iguina’nın başarı öyküsünün yer aldığı reklam filmindeki (2 dk. 24 sn.) anlatı aşağıdadır:²⁴

Benim adım Carlos. ABD Deniz Kuvvetleri’nde Üsteğmenim ve USS Topeka adlı nükleer denizaltıda Yara Savunma Subayı olarak görev yapıyorum. Miami, Florida’da doğdum. Babam İspanya’da doğdu ve Porto Riko’da büyüdü. Annem Porto Riko’da doğdu ve New York’ta büyüdü.

Deniz Kuvvetleri’nde bana cazip gelen şey fırsatlardı; ki bu kendimden daha büyük olan bir şeyin parçası olmak ve bana çok şey veren ülkeme hizmet etmekten kaynaklanıyordu. Ailem bana çok destek verdi. Özellikle babam ve amcalarım da asker olduğu için; “Eğer yapmak istediğin şey buysa arkadayız ve %100 seni destekliyoruz”, dediler.

25 yaşında gemi nöbetçi subayı olarak doğrudan Gemi Komutanı’nın temsilcisiyim ve bütün gemiden ve geminin harekâtlarından sorumluyum. Her fırsatta ciddi olarak işimi en iyi şekilde yapıyorum. Gemi nöbetçi subayı olduğumda ya da makine dairesinde nöbet tuttuğumda odaklanmak, hazır olmak ve “işini nasıl eğitim aldysan öyle yap” prensibine göre yapmak zorundasın.

Deniz Kuvvetleri’nin kendisini gururlandıran özelliği çeşitlilik içeren bir topluluğa sahip olmasından geliyor. Latin bir kökenden gelmekten dolayı gurur duyuyorum ve büyürken ailemin bana öğrettiği değerleri beraberimde taşıyorum. Kendi bölümümdeki personele de Deniz Kuvvetleri’nde ve gelecekte nasıl daha iyi birer insan olabileceklerini ve nasıl kendilerini geliştirebileceklerini öğretmek için deneyimlerimden faydalanıyorum.

Resim-2: ABD Donanmasına Ait Bir Nükleer Denizaltı.

²⁴ Youtube, “LTJG Carlos Iguina - Damage Control Assistant” <https://www.youtube.com/watch?v=P-a4dIGL2Lk&t=57s>, (Erişim Tarihi: 22.05.2020).

Hâlen iletişim içerisinde olduğum sivildeki akranlarım okumaya ve kariyerlerine atılmaya çalışıyorlar. Henüz kariyerlerinin başındalar. Ben ise Deniz Kuvvetleri'nde kariyerimde yol aldım. Daha şimdiden bölümümden sorumlu olduğum 20 personel var, gemide nöbetçi olduğum zamanlarda ise tüm gemi personeli her şeyi bana rapor ediyor. Şimdi sadece 25 yaşındayım ve denizlerin yüzlerce metre altında bir savaş gemisinden sorumluyum. Oldukça ilham verici ve harika bir sorumluluk bu.

Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri. İyilik için Küresel Bir güç...

Bu reklamda ana karakter Ütçm. Iguina, babası, annesi ve gemide görevli personelden oluşan yardımcı karakterler de gösteriliyor. Arka planda Ütçm. Iguina'nın gemideki görevlerine dair görüntüleri gösteriliyor. Reklamın konusu Latin kökenli bir aileden gelen başarılı bir deniz subayı. Deniz Kuvvetleri'nin, devletin kurumsal bir sektörü olarak birçok fırsatlar sunabileceğini ve gelecek için güvenli bir kurum olduğu mesajı veriliyor. Ailesi de Ütçm. Iguina Deniz Kuvvetleri'ne katılmasından dolayı mutlu olmuş ve onu daima desteklemiştir.

Reklam filminde Ütçm. Iguina'nın temsil ettiği önemli bir başarı öyküsü var. Ütçm. Iguina, hem akademik hem de askerî liderlik alanında önemli başarılarla imza atmış. Daha 25 yaşında bir genç olmasına rağmen Ütçm. Iguina nükleer bir denizaltıda önemli sorumluluklar üstlenmiş ve bundan gurur duyuyor. Filmde kökenlere yönelik bir gönderme var. Bu konuda herhangi bir tereddüt olmadığı, bir kez ABD vatandaşı ve başarılı olduğu zaman, herkese eşitlik ve adalet çerçevesinde tüm fırsatların sunulduğu mesajı veriliyor.

Böylece Amerikan gençleri, kişileştirilmiş bir öz yaşam öyküsü üzerinden, Deniz Kuvvetleri'ne katılmaları ve kariyerlerine Deniz Kuvvetleri'nde devam etmeleri için bu reklamla motive ediliyor ve özendiriliyor. Ütçm. Iguina'nın denizaltıda görevi başındayken verilen görüntülerle hikâye güçlü bir anlatıya dönüşmüş. Deniz Kuvvetleri'nin sağladığı fırsatlar ve Ütçm. Iguina'nın Deniz Kuvvetleri'nde iyi bir kariyeri olması ikna edici argümanlar olarak ortaya konulmuş. Ayrıca, Deniz Kuvvetleri'nin Amerikan kamuoyunda imajının güçlendirilmesi hedefleniyor.

Reklamda İspanyolcaya ve Latin kökenlere yapılan vurgu Deniz Kuvvetleri'nin içerisindeki çeşitliliğe, her türlü etnik kökene ve ana dile saygılı olduğu mesajını veriyor. Öte yandan, ABD'de en çok konuşulan ikinci dil olduğu için ve ABD'nin güneyinde yaşayan birçok İspanik nüfus olduğu için İspanik bir karakter seçilmiş. ABD'nin özgürlükçü politikalarına ve ırkçılık karşıtı felsefesine ilişkin bir gönderme yapılmış. Bu mesaj, aslında örgütsel davranış bağlamında ABD Deniz Kuvvetleri'nin çeşitlilik yönetimi stratejisinin bir göstergesidir. Deniz Kuvvetleri'ndeki karar vericiler olarak ABD'li Komutanların konuya verdiği önem bu anlatıda öne çıkmaktadır.²⁵

2.4. ABD Deniz Kuvvetleri'nin 234'üncü Kuruluş Yılı Dönümü için hazırlanmış olan "Vazifeye Çağrı" reklam filminin (1 dk.) anlatısı şöyledir:²⁶

Vazifeye çağrı; ama ses ile değil! Ben o çağrıyı, benden önce hizmet etmiş olanların onurlu fedakârlıklarını anlatan rüzgârın fısıltısında duydum. Vazifeye çağrı; ama belli bir formu yok! Ben o çağrıyı, değerine paha biçilmez bir cesaret ile görev yapan erkeklerin ve kadınların gözlerinde gördüm. Vazifeye çağrı; ama bir yük değil! Ben o çağrıyı, ellerimle yakaladım. Onu, ülkem güvende oluncaya ve daha az şanslı olanlarımızın acısı dininceye kadar kalbime yakın bir yerde taşıyacağım. Vazifeye çağrı; bir çırpıda görünmez ama ülkesi için, insanları için ve kendileri için evet demeyi seçenlere daima vardır. O, yeryüzünün en güçlü ordusudur.

Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri. İyilik için küresel bir güç...

Bu reklam filminde edebî bir dille süslenmiş doğrudan bir anlatı bulunmaktadır. Gençlerin Deniz Kuvvetleri'ne katılımı için açık bir çağrıda bulunuluyor. Reklamdaki karakter anonim. Deniz Kuvvetleri'nin her türlü meslek grubu temsil ediliyor. Gemilerde, uçaklarda, helikopterlerde ve karada görev yapan personel gösteriliyor. Doğal afet tahliye harekâtında helikopterle siyahi bir çocuğu kurtaran bir denizci gösteriliyor. Hepsinin görev esnasındaki yavaş çekimdeki görüntülerine yer veriliyor. Kimi çekik gözlü Uzak Doğulu, kimi siyahi, kimi İspanik, kimi kadın, kimi erkek birçok etnik köken ve kadın-erkek birlikte gösteriliyor. Bakışlar kararlı, karakterler kendinden emin. Amerikan Deniz Kuvvetleri'ndeki çeşitliliğe vurgu yapılmış. Hem kadınlar hem erkekler temsil ediliyor.

25 Stephen P. Robbins ve Timothy A. Judge, Örgütsel Davranış, İnci Erdem, (ed.), Hayat Ebru Erdost Çotak (çev.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 54.

26 Youtube, The Call to Serve, https://www.youtube.com/watch?v=R_b5EX07mLk, (Erişim Tarihi: 23.05.2020).

Resim-3: "ABD Deniz Kuvvetleri Dil Uzmanı (Linguist)" Reklam Filmindeki Astsubay Çavuş Angel Díaz.

Ulusal manevi değerlere yapılan bir vurgu da var. Sanki Amerika'nın bir saldırı karşısında olduğu ve ülke güvende oluncaya dek tüm vatansız gençlerin vazifeye katılması gerektiği vurgulanıyor. Bu uğurda canını feda etmiş olan eski denizcilerin de ruhlarının huzur bulması için, Deniz Kuvvetleri'ne katılacak gönüllülerin gayret göstermesi gerektiği vurgulanıyor. Kamera zaman zaman yüzlere odaklanıyor. İnanmış ifadeli, ciddi bakışlı yüzler. Arka fonda hüzünlü bir trompet sesi var. Çağrışı güçlendiriyor. En sonda verilen mesaj kesin ve çarpıcı: "O, yeryüzünün en güçlü ordusudur." Ve son olarak bir gong sesiyle birlikte Deniz Kuvvetleri'nin mottosu geliyor: "Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri. İyilik için küresel bir güç."

Öte yandan, reklamın anlatısı aynı zamanda "Called to Serve" adlı ABD Mormon Kilisesi'nin en popüler ilahilerden biri olan 249 no'lu ilahinin izlerini taşıyor. Söz konusu ilahide, "O'na hizmet için çağrıldım, O ki zaferin göksel hükümdarı, Onun adına şahitlik etmek için çağrıldım, uzakta ve enginlerde (Kutsal) Baba'nın hikâyesini anlatırız, uzakta ve enginlerde O'nun sevgisini gösteririz..." diye devam eden mısraları olan ve koro hâlinde söylenen bir ilahidir. Dolayısıyla, ABD Deniz Kuvvetleri bu reklam filminde dinsel motiflere yer verdiği, gençlere Deniz Kuvvetleri'nde kutsal bir göreve katılmak için çağrı yaptığı anlaşılmalıdır.

Bu reklam, asker ihtiyacının çok arttığı bir dönemde yapılmışa benziyor. Deniz Kuvvetleri'ne katılmaları için gençlere doğrudan bir çağrı var. Ulusal ve manevi değerlere önemli vurgu var. "Yeryüzünün en güçlü ordusu" ve "İyilik için küresel bir güç" gibi çok iddialı ifadeler var. Reklamdan çok bir propaganda filmine benziyor. New York'taki 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD yönetiminin ve Pentagon'un savunma algısını yansıtıyor. Anlatıda hem paranoyak hem de saldırgan motifler var. Bir taraftan bir ortak iyilik vurgusu yapılırken, diğer taraftan bu iyiliğin muhtemel saldırganlara karşı bir zaferle sağlanabileceği anlaşılıyor. Reklamın Hollywood tarzında bir senaryo ve tekniklerden faydalanılarak yapılmış bir kurgusu ve anlatısı var.

ABD'nin bir savaşta olduğu algısı veriliyor. Nitekim ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde Çin, Rusya, Kuzey Kore, İran ve ulusötesi tehdit grupları (terörist örgütler, suç örgütleri vs.) ABD'nin öncelikli tehditleri olarak sıralanmış ve ABD'nin "büyük güç mücadelesi – great power competition" adını verdiği bir rekabet içerisinde olduğu ifade edilmiştir. Söz konusu küresel rekabet askerî, siyasi ve ekonomik alanlarda esas olarak Çin ve Rusya ile yapılmaktadır. ABD bu küresel rekabeti ne pahasına olursa olsun kazanmak için çalışmaktadır.²⁷ Aksi hâlde, 2050'li yıllarda dünya iki ya da üç kutuplu bir hâle gelecek ve Amerikan hegemonyası sona erecektir.

2.5. "Ben bir Birleşik Devletler denizcisiyim." reklam filminde (30 sn.) yer alan anlatı şöyledir:²⁸

Ben bir Birleşik Devletler Denizcisiyim. Amerika Birleşik Devletleri'nin anayasasını destekleyecek ve koruyacağım. Komutanlarımın ve üstlerimin emirlerine itaat edeceğim. Deniz Kuvvetleri'nin muharip ruhunu ve benden önce, tüm dünyada özgürlük ve demokrasiyi savunanları temsil ediyorum. Ülkemin, onur, cesaret ve sadakatle çalışan Deniz Kuvvetleri'nin muharip gücüne gururla hizmet ediyorum. Kendimi mükemmelliğe ve herkese adil davranılmasına adadım. Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri. İyilik için küresel bir güç...

Bir andın sözlerini çağırıştıran "Ben bir Birleşik Devletler Denizcisiyim." adlı bu kısa film, personel temini, Deniz Kuvvetleri'nin imajını güçlendirmek ve ABD'nin küresel rakiplerine caydırıcılık amacıyla ABD Deniz Kuvvetleri'nin yaptırdığı bir

²⁷ The White House, "National Security Strategy", <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

²⁸ Youtube, "I am a United States Sailor", https://www.youtube.com/watch?v=V0FONk_7VKY, (Erişim Tarihi: 24.05.2020).

televizyon reklamıdır. Ülkede aynı zamanda Cumhuriyetçiler ile Demokratlar arasında bir tartışmaya yol açmıştır. Reklamdaki anlatı, Obama'nın geleneksel değerlerden sapma ve değişim politikasını yansıttığı konusunda eleştirilere neden olmuştur.²⁹

Reklamda Deniz Kuvvetleri'nin farklı meslek gruplarından (gemici, pilot, SEAL Komando, patlayıcı madde uzmanı, uçak gemisi uçuş güverte ekibi vb.) personel görüntüleri ağır çekimde gösteriliyor. Cinsiyet ve etnik köken temsiline önem verilmiş. Beyaz, siyahi, İspanik ve melez Amerikalı kadın-erkek denizciler görülüyor. Anlatıda, aslında Amerikan askerinin görev tanımı var. Ulusal değerler ile Deniz Kuvvetleri'nin mottosu "Onur, Cesaret ve Sadakat" temel değerler olarak vurgulanıyor. Dünyada özgürlük ve demokrasinin tesisi için Amerikan denizcisinin üstlendiği misyona vurgu yapılıyor. Anlatıda, ABD Deniz Kuvvetleri'nin dünyaya "adalet ve özgürlük" götürme gayretine devam edeceği anlaşılıyor!

Diğer reklam filmlerinde olduğu gibi bu anlatıda da personele aşılana mükemmellik ve idealizm var. Batı'nın bireycilik geleneğinin ifadesi olarak yine ben şahıs zamiri kullanılarak anlatı aktarılıyor. Deniz Kuvvetleri'nde görev yapmaktan duyulan gurur ifade ediliyor. ABD'de tartışma yaratan ifade: "Kendimi mükemmelliğe ve herkese adil davranılmasına adadım." ifadesi. Buradaki herkese adil davranılması (fair treatment of all), ifadesinin LGBT'lerin Deniz Kuvvetleri'ne katılmaları için bir davet olduğu konusunda sosyal medyada çıkan tartışmalar var. Bunun Obama Dönemi'nde uygulanmaya başlanan "Sorma, söyleme" (Don't ask, don't tell.) politikasının bir parçası olduğu söyleniyor. Bu tür sosyal uyum ve gelişim programlarının ordudaki geleneğe ve otoriteye aykırı olduğu ifade ediliyor. Ülkedeki rahiplerin de tartışmaya dâhil olduğu ve Obama'nın bu politikasına karşı çıktıkları belirtiliyor. Anlatının son bölümünde Deniz Kuvvetleri'nin mottosu geliyor: "Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri. İyilik için küresel bir güç."

Diğer ABD Deniz Kuvvetleri reklamlarında olduğu gibi; Deniz Kuvvetleri'nin personel temin politikasını destekleyen bir reklam filmi olduğu anlaşılacaktır. Aynı zamanda imajın güçlendirilmesine yönelik mesajlar veriyor. Ulusal değerlere önemli vurgular var. Reklamın en son verdiği mesaj olan "İyilik için küresel bir güç" ifadesi buna işaret ediyor. Ortak ve anonim

bir iyilikten bahsediliyor. Eleştirel bir alımlayıcı bu reklamda; "Kimin için iyi? Bu konsensüse nasıl varıldı? Demokrasi ve özgürlüğe ihtiyaç duyan halkların ABD'den bu yönde bir talepleri mi var?" sorularını kendine sormadan edemiyor. Anlatı, bu tip soruları tartışmanın dışında bırakıyor.

2.6. "% 100 Gözetim Altında" adlı reklam filminde (30 sn.) yer alan anlatı şöyledir:³⁰

Dünyanın %70'i sularla kaplıdır. Dünya nüfusunun %80'i denizlere yakın yerlerde yaşamaktadır. Dünya ticaretinin %90'ı deniz yoluyla yapılmaktadır. Dünya denizlerinin %100'ü ABD Deniz Kuvvetleri'nin gözetimi altındadır. Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri. İyilik için küresel bir güç...

Reklamda güzel ve mavi bir denizin üzerine yakamaz gibi düşen yüzdeler gözüktüyor. Dünyanın neredeyse dörtte üçünün sularla kaplı olduğu, zaten coğrafya derslerinden hemen herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Sonra anlatıda, insanların %80'inin denize yakın yerlerde yaşadığı ve dünya ticaretinin %90'ının deniz yoluyla sağlandığı belirtiliyor. Bundan sonra kadrajda devasa bir uçak gemisi beliriyor. Gemi tepeden çekimle gösteriliyor. Güvertede göreve hazır, pervaneleri çalışmakta olan helikopterleri ve onlarca uçağı görüyoruz. Bir yandan da yoğun askerî telsiz konuşmaları duyuluyor. Geminin ardında kalan dümen suyunda %100 gözetim altında ifadesi gözüktüyor. Dünyanın tüm denizlerini kontrol altında tutmak. Belli ki, ABD Deniz Kuvvetleri'nin böyle bir misyonu var! Yüzdeler ikna amacıyla, anlatı daha rasyonel ve bilimsel olsun diye kullanılmış. Bu reklam filmi, personel temininden ziyade daha çok Deniz Kuvvetleri'nin imajını güçlendirmek ve Amerika'nın rakiplerine caydırıcılık mesajı vermek için yapılmış. Verilen mesaj şudur: ABD'nin dünyanın her yerinde çıkarları vardır. Denizler bizim hâkimiyetimizdedir. ABD, sahip olduğu teknolojik üstünlük ve göreve hazır savaş aygıtlarıyla tüm dünyayı hegemonyasına almış durumdadır. ABD karşıtı devletlere ve ulusötesi örgütlere duyurulur!

3. Sonuç

Stratejik iletişim ABD'nin ulusal güvenlik alanında oldukça önem verilen bir pratiktir. ABD Kongresi'nden Beyaz Saray'a, Savunma Bakanlığı'ndan İçişleri Bakanlığı'na kadar devlet

²⁹ U.S. Naval Institute İnternet Sayfası, "Nobody Asked Me, But... - Treat LGBT Sailors Fairly", <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2016/october/nobody-asked-me-treat-lgbt-sailors-fairly>, (Erişim Tarihi: 30.05.2020).

³⁰ Youtube, "U.S. Navy 100% on watch", <https://www.youtube.com/watch?v=Vp-dkPFETUs>, (Erişim Tarihi: 25.05.2020).

kurumları tarafından stratejik iletişim faaliyetleri profesyonel bir anlayışla yürütülmektedir. Üzerinde uzlaşmış sabit bir tanımı olmamakla birlikte stratejik iletişim kavramı kısaca; bir organizasyonun misyonunu gerçekleştirmek üzere amaçlı ve planlı bir şekilde iletişim kurması olarak tanımlanabilir.

Stratejik iletişimin önemli bir bileşeni olan anlatı; sadece hikâyelerde, romanlarda ya da tarihsel yazılarda değil, etrafımızda her gün, her yerde ve her zaman karşı karşıya olduğumuz bir eylemdir. Anlatı, etrafımızdaki dünyayı anlamlandırmanın ve deneyimlemenin temel insani yoludur. Araştırmalara göre; insanlar anlatı formundaki karmaşık ilişkileri, metaforları ve analogileri daha kolaylıkla kavrayabilmektedir. Anlatı teorisinin insanlar üzerinde oldukça etkili olduğu araştırmacılar tarafından tespit edilmiştir. Anlatı teorisi, ABD ve ABD Deniz Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen stratejik iletişim faaliyetlerinde yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

ABD Deniz Kuvvetleri; personel temini, ülkedeki yetişmiş insan gücünün kariyer seçimi Deniz Kuvvetleri'nden yana kullanması, ABD Deniz Kuvvetleri'nin imajını güçlendirmek ve Amerika'nın küresel rakipleri olan devletlere ve ulusötesi örgütlere caydırıcılık mesajı vermek amacıyla; reklam filmlerini kullanarak kitle iletişim araçları, internet siteleri, sosyal medya platformları, akıllı telefon uygulamaları ve basketbol, Amerikan futbolu ve beyzbol ligleri vasıtasıyla Deniz Kuvvetleri'ne katılıp kariyer yapmaları için gençlere çağrıda bulunmakta ve diğer hedef kitlelere de çeşitli mesajlar vermektedir. ABD Deniz Kuvvetleri için yapılan reklamların, anlatı teorisini belirgin ve başarılı bir şekilde kullandığı görülmektedir. Reklamlarda başarılı biyografilere yer verilerek belirlenen hedef kitlenin Deniz Kuvvetleri'ne katılımı sağlanmaya çalışılmaktadır. ABD Deniz Kuvvetleri'nin (yedeklerle birlikte) 450.000 kişilik bir güç olduğu ve boşalan kadroları doldurmak için her yıl yaklaşık 50.000 personel temini yaptığı düşünüldüğünde söz konusu reklam filmlerinin önemi daha iyi anlaşılabilir.

ABD Deniz Kuvvetleri'nin reklam filmlerindeki anlatılarda, ana karakterlerin; çeşitli etnik kökenlerden ve her iki cinsin eşit temsilini sağlayacak şekilde seçildiği ve Amerikan toplumunu temsil eden çeşitliliği yansıttığı, genellikle ben şahıs zamiri ile konuşarak Batı'nın ve özellikle Kuzey Amerika bireyselcilik geleneğine özgü anlatımları, kendi başarılı yaşam öykülerini anlatırken çeşitli analogilerle Deniz Kuvvetleri'nin ve ülkenin

ortak değerlerini öne çıkardıkları ve daima fırsatlardan, sağlanan imkânlardan ve güvenli bir gelecekte bahsettikleri göze çarpmaktadır.

Öte yandan, incelenen reklamlarda ABD Deniz Kuvvetleri'nin güçlü yanlarının öne çıkarıldığı, tarihsel referanslara yer verildiği ve hatta dinsel öğeler kullanıldığı tespit edilmiştir. Nükleer reaktörlerin kullanıldığı uçak gemilerinin ve denizaltıların güvenli olduğu ve alanında uzman olan denizci mühendisler tarafından işletildiği ve 60 yıldan daha uzun bir süredir herhangi bir kaza ya da tehlikeli bir olayla karşılaşmadan Deniz Kuvvetleri'nin nükleer enerjiyi başarıyla kullandığı ve bundan gurur duyduğu ifade edilmektedir. Bu reklamlarla aynı zamanda, "büyük güç mücadelesinde" ABD'nin küresel rakipleri olan Çin, Rusya ve diğer aktörlere caydırıcılık mesajı verilmektedir.

Bununla birlikte, hem ABD Deniz Kuvvetleri mensuplarına hem de Deniz Kuvvetleri'ne katılmasını istedikleri hedef kitleye profesyonellik, mükemmellik ve idealizm aşılması, ulusal değerlere sahip çıkılması ve geleceğin hep birlikte inşa edileceği, ulusal güvenliğe yönelik sürekli bir tehdit algısı ve savunma refleksi yaratılması, ABD Deniz Kuvvetleri'nin dünya ölçeğinde "özgürlük ve demokrasiyi" koruma misyonu olduğu şeklinde mesajlar verilmesi söz konusu reklamların ortak özelliğidir.

Ayrıca, ABD Deniz Kuvvetleri'nin "yeryüzünün en güçlü ordusu", "iyilik için küresel bir güç" olduğu şeklindeki sloganlar hem iddialı hem de propaganda maksatlı ifadelerdir. Netice itibarıyla, stratejik iletişim ürünleri olarak ABD Deniz Kuvvetleri reklamlarının çeşitli amaçlar için özenle hazırlandığı, güçlü anlatılara sahip olduğu, çeşitli hedef kitlelere yönelik mesajlar içerdiği ve Hollywood tarzı senaryolar ve çekim teknikleriyle yapıldığı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Kitaplar

BAL Mieke, *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*, Revised By Christine Van Boheemen, University of Toronto Press, Toronto, 1997.

DAĞTAŞ Banu, *Reklamı Okumak*, Ütopya Yayınları, Ankara, 2003.

FLUDERNİK Monika, *An Introduction To Narratology*, (translated by) Patricia Häusler-Greenfield and Monika Fludernik, Routledge, Taylor and Francis Group, London, 2009.

RIESSMAN Catherine Kohler, *Narrative Analysis: Qualitative Research Methods*, Sage Pub., Thousand Oaks, California, 1993.

RIESSMAN Catherine Kohler, *Narrative Methods For The Human Sciences*, Sage Pub., Thousand Oaks, California, 2008.

ROBBINS Stephen P. ve JUDGE, Timothy A., *Örgütsel Davranış*, İnci Erdem, (ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2013.

TELLAN Derya ve YILMAZ Adem, "Görüntünün Egemenliği: Televizyon Reklamcılığı", (der.) Derya Tellan, *Reklamcılık: Bakmak ve Görmek*, Ütopya Yayınları, Ankara, 2009.

WILLIAMSON Judith, Reklamların Dili: *Reklamlarda Anlam Ve İdeoloji*, (çev. Ahmet Fethi), Ütopya Yayınları, Ankara, 2001.

Makaleler

GUERRERO-CASTRO Cristian E., "Strategic Communication for Security & National Defense: Proposal for an Interdisciplinary Approach", *The Quarterly Journal*, Vol: 12, No: 2, 2013, s. 27-51.

HALLAHAN Kirk, HOLTZHAUSEN, Derina, VAN RULER, Betteke, VERČIČ, Dejan & SRIRAMESH, Krishnamurthy, "Defining Strategic Communication", *International Journal of Strategic Communication*, Vol: 1, No: 1, 2007, s. 3-35.

İnternet Kaynakları

Anglia Ruskin University İnternet Sayfası, "Basic Introduction to Narrative Analysis & Research", <http://web.anglia.ac.uk/narratives/basics1.phtml>, (Erişim Tarihi: 19.05.2020).

Ispot.TV, "U.S. Navy TV Commercial, 'Linguist'", <http://www.ispot.tv/ad/7qtl/us-navy-linguist> (Erişim Tarihi: 14.03.2020).

Joint Publication 1-02 Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms, <https://marineparents.com/downloads/dod-terms.pdf> (Erişim Tarihi: 05.05.2020).

The University of Manchester, "Qualitative Methods", <https://www.methods.manchester.ac.uk/themes/qualitative-methods/narrative-analysis/>, (Erişim Tarihi: 23.05.2020).

The White House, "National Security Strategy", <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.05.2020).

U.S. Naval Institute İnternet Sayfası, "Nobody Asked Me, But... - Treat LGBT Sailors Fairly", <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2016/october/nobody-asked-me-treat-lgbt-sailors-fairly>, (Erişim Tarihi: 30.05.2020).

Youtube, "What is Narrative Analysis? by Vanessa May", <https://www.youtube.com/watch?v=vWtNuloKSGQ>, (Erişim Tarihi: 22.05.2020).

Youtube, "Navy Nuke", <https://www.youtube.com/watch?v=tJLgQkGi20>, (Erişim Tarihi: 31.03.2020).

Youtube, "LTJG Carlos Iguina - Damage Control Assistant" <https://www.youtube.com/watch?v=P-a4dGL2Lk&t=57s>, (Erişim Tarihi: 22.05.2020).

Youtube, The Call to Serve, https://www.youtube.com/watch?v=R_b5EX07mLk, (Erişim Tarihi: 23.05.2020).

Youtube, "I am a United States Sailor", https://www.youtube.com/watch?v=V0FONk_7VKY,

(Erişim Tarihi: 24.05.2020).

Youtube, "U.S. Navy 100% on watch", <https://www.youtube.com/watch?v=Vp-dkPFETUs>, (Erişim Tarihi: 25.05.2020).

<https://www.navy.com/careers/nucleur-officer>

<https://www.bilgibaba.org/yazi/denizaltinin-icadi-ve-tarihsel-gelisimi?hcb=1>

EK-1

İNCELENEN REKLAM FİLMLERİNİN ORJİNAL TRANSKRİPTLERİ

1. NAVY NUKE

LT. Jean Barnwell - Well I guess in high school, in Physics I got the bug. Uhhh, kind of got really excited about solving problems. Really, geeky stuff like that. Actually my Physics teacher wanted me to be a physicist but you know, I thought solving problems was really more interesting. So I decided to go to M.I.T. As part of being in the Navy I've gotten my Masters degree in mechanical engineering and got sent off to Naval Reactors.

It actually all started after World War II, when Congress decided that it was the right time to actually harness the atom for nuclear propulsion and Admiral Rickover who started the entire program basically put together the Naval Nuclear Propulsion program.

Actually, Naval Reactors is a very small headquarters we're only about 200 - 250 engineers at headquarters and we have ultimate control, ultimate management over all of the facilities. Naval reactors is not only the design entity but also the regulator. So, we self regulate which is a very important part of what we do. And we take that very seriously. One aspect of that is going out to ships to ensure that the crew is ready to operate the reactor in a safe manner and you're asking really tough questions and what's really amazing is that they know the answers.

Today we're at the USS Nimitz, which is one of the 10 aircraft carriers that the United States Navy has. So this is a nuclear powered aircraft carrier. Actually, I'm really excited because today is one of the great opportunities for us to get out of the office and actually see the ship and we get to come and ask some questions and to make sure the crew is ready to operate the ship safely.

- Well how do you think the drill team performed in monitoring the evolution?

- From what I saw, and I wasn't down in the plant of course, but from what we saw in the locker I thought that they did a pretty good job.

Working at Naval Reactors is kind of like having a civilian job. I live at home, I go to work in civilian clothes. I come home at night. I don't deploy. That was established actually back by Rickover.

And the intent was that he didn't want the decisions that we made to be based on our rank. He wanted all of the decisions that were made at headquarters to be technically based.

We've got a very flexible schedule. Instead of taking lunch, we'll actually go work out. So you've been working on a tough problem all morning and you just take a break and you say I'm gonna go for a run. Clears the cobwebs. I think about new engineering challenges. How to solve something. Get into a groove, start thinking about the problem and sure enough by the time you get back, you know, you've got the solution.

I think there is a kind of a duality to what we do that ummm, kind of gives you that holistic appreciation for what the Naval Nuclear Propulsion Program is. We not only are supporting the existing fleet but we're also looking to the future. I mean, we've been designing ships for over 60 years. You know that over a 136 million miles steamed and the safety record is just outstanding. So, it's also fascinating I guess right after we created our first submarine, the Nautilus, we actually created the first commercial nuclear power plant. It makes you feel really important that you are a part of that legacy.

Hi, my name is Jean Barnwell and I'm a Lieutenant in the United States Navy and I am a Naval Reactors Engineer.

<https://www.youtube.com/watch?v=tLJLgQkGi20>

2. U.S. NAVY TV COMMERCIAL, "LINGUIST"

My job as a linguist in the Navy has taken me all over the world. Spain, Italy, Algeria, the Caribbean, the Mediterranean, and the Persian Gulf. (Speaking some exotic languages...) My name is Angel Diaz and I am a linguist in U.S. Navy.

We translate foreign languages. I speak six languages. My students are here because they want to make a difference. They will be the ones in the eyes and ears of the U.S. in defending our country. It's incredibly gratifying that my work will make a difference. When you translate between languages you are really translating between cultures. Then we can understand each other better and see that we want the same things.

Being that linguist has helped bridge gaps overseas and has helped save lives. On the base where I am stationed I can look out my window every day I see pieces of the Berlin Wall. It reminds me that what I do makes a difference. We helped break down

those barriers, we helped break down those walls. There is no other job I would rather do and there is no other place I would rather do it.

<https://www.ispot.tv/ad/7qtI/us-navy-linguist>

3. USS TOPEKA, LTJG CARLOS IGUINA - DAMAGE CONTROL ASSISTANT

My name is Carlos Iguina, Lieutenant Junior Grade (LTJG) in the U.S. Navy and I am Damage Control Assistant on board the USS Topeka, a fast attack nuclear submarine. I was born in Miami, Florida as my Dad was born in Spain and grew up in Puerto Rico and my Mom was born in Puerto Rico and grew up in New York City.

What attracted me in the Navy was the opportunities that came from that career being able to be a part of something greater than myself and providing back to the country that gave me so much. My family were all very supportive. Especially coming from military background my dad, my uncles you know, they are all really done. As they say if this is something you wanna do, we will back you up and support you 100%.

Being my age of 25 years old I am in charge on watch as the officer of the deck I am the Captain's direct representative on watch you know in charge of the entire ship and ship's operations. I think this job is very seriously I do my best in every opportunity that I get. When I am up there standing officer of the deck or standing watch in the engine room, you know you gotta be locked down ready to go, doing the right thing, doing the job as trained.

The Navy prides itself for being a very diverse community. Being Latino I am very proud of my heritage and I bring those values that I grow up with, my parents taught me. I bring that with me to teach my guys in my division how to be better people and just make better lives for themselves in the Navy and in the future.

I would think just we can too, friends I still came in touch with, a lot of them still studying and working towards their career, just starting on their career as I am already well into my career and I am already in charge of, just as a division officer, 20 men who report directly to me. And as officer of the deck onboard the ship, you know the entire crew reports to me. Now,

I am only 25 years old and can say in charge of a warship driving around hundreds of feet under the water. That's pretty inspiring and awesome responsibility. America's Navy. Al Servicio Del Bien. navy.com/diversity

<https://www.youtube.com/watch?v=P-a4dIGL2Lk&t=57s>

4. THE CALL TO SERVE

The call to serve, it has no sound, yet I have heard it, in the whispered retelling of the honorable sacrifices made by those who have served before me. The call to serve has no form, yet I have clearly seen it, in the eyes of women and men infinitely more courageous and more driven than most. The call to serve has no weight, yet I have held it in my hands, I will commit to carry it close to my heart, until my country is safe, and the anguish of those less fortunate has been soothed. The call to serve is at once invisible and always present, and for those who choose to answer the call, for their country, for their fellow men, for themselves, it is the most powerful force on earth. America's Navy: A Global Force for Good. To answer The Call...go to Navy. com or call 1-800-USA-NAVY

https://www.youtube.com/watch?v=R_b5EX07mLk

5. I AM A UNITED STATES SAILOR

I am a United States Sailor. I will support and defend the Constitution of the United States of America and I will obey the orders of those appointed over me. I represent the fighting spirit of the Navy and those who have gone before me to defend freedom and democracy around the world. I proudly serve my country's Navy combat team with Honor, Courage and Commitment. I am committed to excellence and the fair treatment of all. We are America's Navy. A Global Force for Good.

https://www.youtube.com/watch?v=V0FONk_7VKY

6. U.S. NAVY 100% ON WATCH

70% of the World is covered by water. 80% of all people live near water. 90% of all trade travels by water. 100% on watch. America's Navy. A global force for good.

<https://www.youtube.com/watch?v=Vp-dkPFETUs>

■ Dr.Dz.Alb. Özgür Can KAYGISIZ

■ Dz.Yb.Necdet Babür ATAKAN

ULUSLARARASI ANTLAŞMALARIN ASKIYA ALINMASI VE SONA ERDİRİLMESİ

Öz

1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, devletler arasında yapılan uluslararası antlaşmaları düzenleyen temel sözleşmedir. Türkiye, Sözleşme'ye taraf değildir. Antlaşmaların sona erdirilmesi veya askıya alınması için kimi şartların oluşması gerekmektedir. Genel olarak bu şartları; " tarafların ortak isteği", "tek taraflı istek" ve "yeni oluşan şartlar" olarak tanımlamak mümkündür. Antlaşmanın sona erdirilmesiyle birlikte tarafların antlaşmadan doğan yükümlülükleri ortadan kalkmaktadır. Antlaşmanın askıya alınma sürecinde ise askıya alan tarafların karşılıklı ilişkilerinde antlaşma yükümlülükleri dondurulmaktadır. Bu makalenin amacı; devletler arasında akdedilen uluslararası antlaşmaların, taraf devletler tarafından sona erdirilmesi veya askıya alınması için gerekli şartları, antlaşma hükümleri ve örnek olaylar üzerinden incelemektir. Araştırmada niceliksel araştırma modelinin betimsel ve tarihsel yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, Uluslararası Antlaşmalar, Antlaşmaların Sona Erdirilmesi, Antlaşmaların Askıya Alınması.

Giriş

İnsanoğlu, Uluslararası İlişkiler Hukuku kavramıyla 1648 Westphalia Barışı'ndan¹ sonra tanışmıştır. Westphalia Barışı'nın en büyük özelliği; ulus devlet kavramının, ilk defa ortaya çıkmasıdır. Günümüzde, Uluslararası Hukuk Sistemi'ne geçiş; eski sömürgelerin, Soğuk Savaş² döneminde, bağımsızlıklarını ilan ederek kendi bağımsız devletlerini kurmalarıyla gerçekleşmiştir.

Uluslararası hukukun asıl kaynaklarından biri olan uluslararası antlaşmaları,³ hukuk literatüründe en çok kullanılan şekilde: "Uluslararası hukukun kendilerine bu alanda yetki tanıdığı kişiler arasında, uluslararası hukuka uygun bir biçimde haklar ve yükümlülükler doğuran, bunları değiştiren ya

da ortadan kaldıran yazılı irade uyuşmaları" olarak tanımlamak mümkündür.⁴ Günümüzde, uluslararası antlaşmaların temel esaslarını belirleyen ve hükümlerinin büyük çoğunluğu yapılageliş kuralı⁵ değeri kazanmış olan en önemli sözleşme; 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesidir(VAHS). Sözleşme, 27 Ocak 1980 tarihinde, 36 devletin onayıyla yürürlüğe girmiştir. Sözleşme'ye 2018 yılı itibarıyla 116 devlet taraftır. Türkiye, Sözleşme'ye taraf olmamıştır. Devletlerin, devletler dışındaki diğer hukuk kişileri ile yapmış olduğu antlaşmalar, bu antlaşmanın konusu değildir.

Bu makalede, devletler arası antlaşmaların sona erdirilmesi ve askıya alınmasında uygulanacak usul ve esaslar, niceliksel araştırma modelinin betimsel ve tarihsel yöntemleri kullanılarak incelenmiştir. Makale hazırlanırken yapılan kaynak taramasında, antlaşmaların sona erdirilmesi veya askıya alınmasıyla ilgili Türk mevzuatında herhangi bir hüküm bulunmadığı tespit edilmiştir. 1969 VAHS, aynı zamanda, uyuşmazlıkların çözümünde görevli uluslararası yargı organları tarafından asıl kaynak olarak kullanılmaktadır.

Devletler arası antlaşmaların sona erdirilmesi veya askıya alınması meselesi, Sözleşme'nin V. kısmında açıklanmıştır. Konu, yazarlar arasında genel kabul gören üç alt başlık altında incelenmiştir. Bu alt başlıkları; " tarafların ortak isteği", "tek taraflı istek" ve "yeni oluşan şartlar" olarak ifade etmek mümkündür.

1. Uluslararası Antlaşmaların Askıya Alınması ve Sona Erdirilmesi

1969 VAHS, antlaşmaların sona ermesi veya askıya alınmasının, tarafların ancak Sözleşme'nin hükümlerine uymaları koşuluyla mümkün olduğunu belirtmektedir.⁶ Ayrıca, antlaşmayı sonlandıran veya askıya alan devletlerin bu işlemleri nedeniyle, antlaşma dışındaki diğer uluslararası sorumluluklarını ortadan kaldırmayacağı da sözleşme kapsamında hükme bağlanmıştır.⁷

1 1618 yılında Avrupa'da başlayan 30 Yıl Savaşları'nın ardından sağlanan barış sürecidir.

2 Soğuk Savaş Dönemi, Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılına kadar süren siyasi, ekonomik ve askerî bakımdan iki süper gücün (ABD ve SSCB) önderliğindeki ideolojik iki bloğun egemen olduğu dönemdir.

3 Hukuk literatüründe "antlaşma" olarak benimsenmiş olmasına rağmen, bu makalede Türk Dil Kurumuna ait Türkçe Sözlük esas alınarak "antlaşma" kelimesi kullanılmıştır.

4 Hüseyin Pazarcı, "Uluslararası Hukuk ve Türk Hukukuna Göre Antlaşma Kavramı", <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/99699> [Erişim Tarihi: 12.10.2019].

5 Devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerindeki fiili davranış ve tutumlarıyla ortaya çıkan, zamanla geleneleşerek hukuk kuralına dönüşen örf ve âdet kurallarıdır. Yapılageliş kelimesinin Türk Dil Kurumuna ait Türkçe Sözlük'te kelime karşılığı bulunmamasıyla birlikte, hukuk terminolojisine teamül olarak yerleşmiş bir kelimedir.

6 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 1969, Md. 42.

7 a.g.e., Md. 43.

Resim-1: 1969 Viyana Antlaşması

Bir başka ifadeyle; antlaşmanın sona erdirilmesi veya askıya alınması, sadece üzerinde mutabakata varılan antlaşma ile ilgili olup devletlerin diğer hukuksal işlemleri için geçerli olmayacaktır.

Tarafların yapılan antlaşmanın sona erdirilmesi veya askıya alınması konusunda irade beyan etmeleri, antlaşma metninde aksi öngörülmedikçe veya ortak karar alınmadığı sürece antlaşmanın tamamı için geçerlidir.⁸ Bu noktadan hareketle, antlaşmanın sadece belirli hükümleri için sona erdirilmesi veya askıya alınmasında hangi yolun izlenmesi gerektiği sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun cevabı, üç şarta bağlı olarak açıklanmış olup bu şartlar, söz konusu hükümlerin;

- Diğer hükümlerden net olarak ayırt edilebilmesi,
 - Antlaşmanın bütünselliğini ve ortak birlikteliğini bozacak nitelikte olmaması,
 - Kalan hükümlerin antlaşmanın yürütülmesi için adaletsizlik yaratmaması,
- olarak ifade edilmektedir.

Antlaşmanın sona erdirilmesi veya askıya alınması için hangi şartların oluşması gerektiği konusunun temel esasları ve örneklemeleri;

- Tarafların ortak isteği,
 - Tek taraflı istek,
 - Yeni oluşan şartlar,
- olarak üç başlık altında incelenmiştir.

1.1. Tarafların Ortak İsteği

Devletler arasında yapılan antlaşmaların tarafları ortak aldıkları kararlar, yürürlükteki antlaşmayı sona erdirmeye veya askıya alma hakkına sahiptir. Uluslararası hukuk açısından en uygun ve olagelen hâl tarzının bu olduğu konusunda yazarlar arasında birbirinden farklı düşünceler yoktur. Antlaşmaların tarafların ortak isteğiyle sona ermesi veya askıya alınması,

- Antlaşmanın maddelerinde belirtilmesi⁹,
 - Tarafların tamamının ortak karar alması¹⁰,
 - Tarafların oy çokluğuyla karar alması,
- olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.1. Antlaşmanın Maddelerinde Belirtilmesi

Devletler arasında yapılan antlaşmaların sona erdirilmesi veya askıya alınması için taraf devletlerin, antlaşma hükümlerinde aksi belirtilmedikçe, maddeler üzerinde düzenleme yapma hakları bulunmaktadır. Bu durumun tarafların ortak iradesi ile gerçekleştirilmesi esastır.

Konu kapsamını genişletmek maksadıyla, pek çok yazarın farklı düşüncelere dayalı olarak yaptığı sınıflandırmalar antlaşma metninde;

- Antlaşmanın ne zaman sona erdirileceğinin belirtilmesi,
 - Antlaşmanın geçerlilik süresiyle ilgili hükme yer verilmemesi,
 - Antlaşmanın sona erdirilmesi veya askıya alınmasının belirli şartlara bağlanması,
 - Belirtilen yükümlülüklerin veya şartların yerine getirilmesiyle antlaşmanın sona erdirilmesi,
- alt başlıkları altında toplanabilir.

⁸ a.g.e., Md. 44.

⁹ a.g.e., Md. 54/a ve 57/a.

¹⁰ a.g.e., Md. 54/b ve 57/b.

1.1.1.1. Antlaşmanın Ne Zaman Sona Erdirileceğinin Belirtilmesi

Tarafların ortak mutabakat sağladığı antlaşma hükümlerinde antlaşmanın sona erdirileceği tarihin açık ve net olarak ifade edilmesidir. 1969 VAHS hükümlerine aykırılık teşkil etmemekle birlikte, devletlerin taraf olduğu antlaşmalarda başvurdukları bir uygulamadır. Örneğin, 1969 VAHS'den çok önce bugünkü Hong Kong Özel İdari Bölgesi yönetimi ve İngiltere arasında yapılmış olan Pekin Antlaşması (24 Ekim 1860) ile Xinjie Bölgesi, iki tarafın 1 Temmuz 1898 tarihinde yapılan kira kontratı sonucunda 99 yıllığına İngiltere'ye verilmiş ve 1 Temmuz 1997 tarihinde kontrat sona ermiştir.¹¹

1.1.1.2. Antlaşmanın Geçerlilik Süresiyle İlgili Hükme Yer Verilmemesi

Antlaşma hükümlerinde antlaşmanın ne kadar süreyle yürürlükte kalacağına dair herhangi bir hüküm bulunmasa dahi, tarafların tamamının alacağı ortak kararla antlaşmanın sona ermesi veya askıya alınması sağlanabilmektedir. Uluslararası örgütlerin kurucu antlaşmaları genellikle belirsiz süreli antlaşma sayılmaktadır. Örneğin; Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın herhangi bir hükmünde antlaşmanın geçerliliği veya ne zaman sona ereceğine dair herhangi bir ifade kullanılmamıştır. Aynı şekilde sınır antlaşmaları nitelikleri gereği süresizdir. Örneğin; Uluslararası Adalet Divanı, Libya ve Çad arasında çıkan sınır uyuşmazlığına ilişkin vermiş olduğu bir kararında, iki devlet arasında imzalanan dostluk antlaşmasının belirli bir süre için geçerli olsa bile, antlaşmanın sınıra ilişkin hükümlerinin varlığını sürdüreceğini kabul etmiştir.¹²

1.1.1.3. Antlaşmanın Sona Erdirilmesi veya Askıya Alınmasının Belirli Şartlara Bağlanması

Taraf devletlerin, antlaşmanın sonlandırılması veya askıya alınması şartlarında ortak hükme varmalarıdır. Örneğin, Varşova Paktı'nın 11. maddesinde; Pakt'in Avrupa'da bir ortak güvenlik antlaşmasının yapılmasıyla sona ereceği öngörülmüştür. Ancak, güvenlik antlaşması oluşturulmadan Pakt, devletlerin ortak rızası ile tamamen sona erdirilmiştir.¹³

1.1.1.4. Yükümlülüklerin veya Şartların Yerine Getirilmesi Neticesinde Antlaşmanın Sona Erdirilmesi

Antlaşmanın yapılış amacının gerçekleşmesiyle antlaşmanın kendiliğinden sona ermesidir. Yükümlülüklerin taraflar tarafından ifa edilmesiyle, taraflar arasında tekrar bir irade uyuşmasına ihtiyaç duyulmadan yapılan antlaşmanın varlık nedeni ortadan kalkmakta ve otomatik olarak sona ermektedir. Örneğin, Barter Sistemi¹⁴, sisteme üye olan firmaların birbirleriyle alışveriş yapabildikleri bir ortak pazarda, satın alınan mal veya hizmet bedelinin, üretilen mal veya hizmet ile ödendiği bir finans sistemidir. Düzenlenen Barter Sözleşmesi'nin (örneğin, Silah Alım -Satım Sözleşmesi) borç ilişkisinin ifa edilmesiyle sonlandırılması çok sık karşılaşılan bir uygulamadır.

1.1.2. Tarafların Tamamının Ortak Karar Alması

Devletler arası antlaşmaların sona erdirilmesi konusunda geleneksel yöntem; tarafların ortak iradeleriyle antlaşmanın sona ermesidir. Bu durumda, taraflar hemfikir oldukları antlaşmanın yürütmesini durdurarak hükümlerin artık kendilerine uluslararası sorumluluk yüklemeyi ilan etmiş olmaktadır. Yürürlükten kalkan antlaşmanın, ilişkilerde ileride doğabilecek olumsuz etkisini ortadan kaldırmak için taraflar arasında yeni bir antlaşma yapmak gerekmektedir. Yeni antlaşmalarda iki yol izlendiği görülmektedir.¹⁵ Bunlardan ilki; tek amacı yürürlükteki antlaşmayı ortadan kaldırmak olan yeni bir antlaşma yapılmasıdır. Diğer ise değişen şartlara uygun olarak bir öncekinden daha kapsamlı yeni bir antlaşma yapılması ve yeni antlaşma içinde önceki antlaşmanın yürürlükten kalktığına dair hüküm bulunmasıdır. Bu noktada üzerinde durulması gereken bir husus vardır. Şöyle ki; antlaşmanın sadece iki taraf arasında yapılması hâlinde antlaşmanın tarafları yeni bir antlaşma yaparak sorunu kolaylıkla çözebilecek, hatta ortak bir karar alınmasa dahi, muhatap kalmayacağı için tek taraflı da olsa antlaşma yürürlükten kalkacaktır. Ancak, çok taraflı antlaşmalarda tarafların bir kısmının yeni antlaşmayı kabul etmesi, diğer kısmının ise kabul etmemesi hasıl olabilmektedir. Uluslararası hukukun bu konuda geliştirdiği çözüm; yeni

11 Erkin Ekrem, "Hong Kong'un Statüsü ve Geleceği", <https://www.sde.org.tr/erkin-ekrem/genel/hong-kongun-statusu-ve-gelecegi-kose-yazisi-11043> [Erişim Tarihi: 10 Ekim 2019].

12 Emre Kalay, Uluslararası Sınır Uyuşmazlıkları: Kıta Afrikası Örnekleri, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ, 2018, s. 90.

13 "Varşova Paktı", <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/varsova-pakti-1277> [Erişim Tarihi: 12 Ekim 2019].

14 Meltem Vural, Barter Sözleşmesi, (Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2018) s. 3.

15 Edip F.Çelik, *Milletlerarası Hukuk*, (İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1975), s. 265.

antlaşmanın bağlayıcılığının, sadece antlaşmaya taraf olmayı kabul eden devletler için geçerli olmasıdır. Taraf olmayan devletler için ise sadece kendi aralarında geçerli olmak üzere, eski antlaşma bağlayıcı olacaktır. Sonuç olarak; yürürlükte geçerli iki antlaşma olacak ve taraflar benimsedikleri ve kabul ettikleri antlaşmaya tabi olacaklardır. Örneğin, Savaş Hukuku'nu düzenlemeyi amaçlayan sözleşmeler arasında en önemlisi olan ve kara savaşının yasa ve teamüllerine ilişkin olan¹⁶ 1907 tarihli IV Nolu La Haye Sözleşmesi'nin 4. maddesi¹⁷, sözleşmenin taraf devletleri arasındaki münasebetlerde, kara harbinin kanunları ve âdetleri hakkında 29 Temmuz 1899 tarihli sözleşmenin yerine geçeceğini; 1899 tarihli sözleşmenin ise, 1907 tarihli sözleşmeye taraf olan ve olmayan devletler arasındaki münasebetlerde geçerliliğinin devam edeceğini hükme bağlamıştır. Yeni antlaşma ile bir önceki antlaşmanın dolaylı olarak sona erdirilmesi veya askıya alınması, 1969 VAHS'nin 59. maddesi kapsamında da değerlendirilmiş olup şu şekilde ifade edilmektedir.¹⁸

“Bir antlaşmanın bütün tarafları, meseleyi yeni antlaşmaya taşımaya ister ve aynı meseleyle ilgili ileri tarihli bir antlaşma imzalarsa ve ayrıca, daha sonraki antlaşmanın hükümleri daha öncekinin hükümleri ile ikisinin aynı zamanda uygulanamayacağı kadar bağdaşmıyorsa, ilgili antlaşma sona ermiş kabul edilir. Daha önceki antlaşmanın sadece yürürlüğünün askıya alındığının kabul edilmesi ise tarafların niyetinin bu olduğunun daha sonraki antlaşmadan anlaşılmasına bağlıdır.”

Ayrıca, çok taraflı bir antlaşmaya taraf olan iki veya daha fazla devletin, geçici olarak ve sadece kendi aralarında geçerli olmak üzere antlaşma hükümlerini askıya alabilmeleri de mümkündür. Antlaşmanın askıya alınabilmesi imkânı antlaşma hükümleri arasında yer alıyorsa, bu niyete sahip olan tarafların, diğer tarafları bilgilendirmesi ve hangi antlaşma hükümlerini askıya alacaklarını bildirmeleri gerekmektedir. İlave olarak, hükümlerin içinde antlaşmanın askıya alınabilmesi imkânına özel bir yasaklama bulunmuyorsa askıya alma niyetine sahip devletlerin almış oldukları kararın diğer taraf devletlerin

antlaşma yükümlülüklerini yerine getirmelerine engel teşkil etmemesi gerekmektedir.¹⁹

1.1.3. Tarafların Oy Çoğunluğuyla Karar Alması

Devletler arasında yapılan antlaşmaların sona erdirilmesi konusunda genel ve geçerli kural, tarafların ortak iradeleri neticesinde gerçekleşmesidir. Taraf devletlerin, oy çoğunluğuyla antlaşmanın sona erdirilmesi yönünde irade beyan etmesi, ortak iradenin istisnasını oluşturmaktadır. 1969 VAHS'nin hükümlerinde bu hususa yönelik ayrıca bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, uygulamada örnekleri mevcuttur. Örneğin, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi,²⁰ önemi itibarıyla konu üzerinde verilebilecek en güzel örnek olacaktır. Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 108. maddesinde şu ifadeler yer verilmektedir: “İşbu Antlaşma'da yapılacak değişiklikler, Genel Kurul üyelerinin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edilip Güvenlik Konseyi'nin sürekli üyelerinin tümünü kapsamak üzere Birleşmiş Milletler üyelerinin üçte ikisi tarafından her birinin anayasa kuralları gereğince onaylandığı zaman, tüm Birleşmiş Milletler üyeleri için yürürlüğe girer.”

Bir başka örnek ise, 1948 Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'dir.²¹ Sözleşme kapsamında antlaşmanın sona erdirilmesi ve yürürlükten kaldırılması için, üye sayısının on altının altına düşmesi şartı, 15. madde ile hükme bağlanmıştır. Sözleşmeye taraf olan devlet sayısı 140'dır. Bir başka ifadeyle, taraf devletlerden 124'ünün sözleşmenin sona erdirilmesi yönünde irade beyan etmeleri durumunda, sözleşme tarafların oy çoğunluğu ile sona ermiş olacaktır.

1.2. Tek Taraflı İstek

Uluslararası antlaşmaların sona erdirilmesi veya askıya alınması konusunda üzerinde durulması gereken konulardan bir diğeri de, iki veya daha çok taraflı uluslararası antlaşmaların tek taraflı istekle sonlandırılması veya askıya alınmasında izlenecek yoldur. 1969 VAHS'nin 42. ve 44. maddeleri konunun genel çerçevesinin belirlendiği maddeler olup bu maddeler kapsamında

16 Yasin Aslan, “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, *TBB Dergisi*, 2008, s. 240.

17 http://askerihukuk.net/FileUpload/ds158941/File/kara_harbinin_kanunlari_ve_adetleri_hakkinda_sozlesme.pdf (Erişim Tarihi: 13 Ekim 2019).

18 Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk*, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s. 79.

19 *a.g.e.*, 1969 Md. 58.

20 25 Nisan 1945'de aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 50 ülkenin temsilcileri San Francisco'da bir araya gelerek 111 maddeden oluşan Antlaşma'ya son şeklini verdiler. Konferans'ta temsil edilmemekle birlikte Polonya, Antlaşma'yı daha sonra imzaladı ve kurucu 51 üye devletten biri oldu. Antlaşma, 25 Haziran 1945'te oy birliği ile kabul edildi ve ertesi gün imzalandı. Türkiye, BM'nin kurucu 51 ülkesinden biridir. 24 Ekim 1945'te Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinin yanı sıra imza sahibi öteki devletlerin çoğunluğunun da onaylamasıyla Antlaşma yürürlüğe girdi ve Birleşmiş Milletler kuruldu.

21 9 Aralık 1948 tarihinde Paris'te toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 260 A (III) sayılı Kararı'yla kabul edilip imza, onay ve katılma açılmıştır. Sözleşme 13. maddeye uygun olarak 12 Ocak 1951 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye, Sözleşme'yi 23 Mart 1950'de onaylamıştır.

Sözleşme'nin 54. ve 56. maddelerine atıfta bulunulmuştur. Antlaşma hükümleri, yazarların genel yaklaşımları ve uluslararası teamül kuralları ile birlikte değerlendirildiğinde, tek taraflı istekle antlaşmanın sona erdirilmesi veya askıya alınması için iki türlü uygulamanın varlığından söz etmek mümkündür. Bu uygulamalar;

- "Fesih ve çekilme" ve
- "Vazgeçme" dir.

1.2.1. Fesih ve Çekilme

Uluslararası hukukta antlaşmanın feshi, iki taraflı bir antlaşmada taraflardan birinin tek taraflı irade beyanı ile antlaşmayı ortadan kaldırması olarak tanımlanmaktadır. Buna karşı çekilme ise, çok taraflı bir antlaşma için söz konusu olabilmekte ve taraflardan birinin o antlaşmayı sadece kendisi açısından sona erdirmesi olarak ifade edilmektedir.²² Bir başka ifadeyle, tek taraflı irade sergileyen devlet için sonuç değişme de fesih, iki taraflı antlaşmalar için uygulanırken; çekilme, çok taraflı antlaşmalarda geçerli olmaktadır. 1969 VAHS'nin 54. maddesinde bu hüküm:

"Madde 54- Bir andlaşmanın sona erdirilmesi veya bir tarafın çekilmesi aşağıdaki gibi olabilir:

- a- Andlaşma hükümlerine göre;
- b- Herhangi bir zamanda diğer akit Devletlerle istişare ettikten sonra bütün tarafların rızası ile."

olarak ifade edilmektedir.

1969 VAHS'de yer alan bu madde ile taraflarca akdedilen uluslararası antlaşmanın hükümlerinde bulunmaması halinde, tek taraflı istekle antlaşmadan çekilmek için, diğer taraf devletlerin de ortak irade sergilemeleri gerektiği hükme bağlanmıştır. Çekilme, diğer tarafların onay vermemesi durumunda mümkün olmayacaktır. Ancak, Sözleşme'nin 56. maddesinde, çekilme için herhangi bir hüküm bulunmaması durumunda konuya iki istisna getirildiği görülmektedir. Bu husus Sözleşme'nin 56. maddesinde:

"1. Sona ermesiyle ilgili hiçbir hüküm taşımayan ve fesih veya çekilmeyi öngörmeyen bir antlaşma, aşağıdaki hâller gerçekleşmedikçe feshe veya çekilmeye tabi değildir:

- a- Tarafların fesih veya çekilme ihtimalini kabul etme niyetleri tespit edilmedikçe; veya

b- Fesih veya çekilme hakkı antlaşmanın niteliğinden zımnen çıkarılmadıkça.

2. Bir taraf 1. paragrafta göre antlaşmayı feshetme veya ondan çekilme niyetini en az 12 ay önceden bildirecektir."

olarak ifade edilmektedir.

Sözleşme'nin 56. maddesi, yazarlar tarafından genellikle, yorumlanmasına ihtiyaç duyulan bir madde olarak değerlendirilmektedir. Antlaşmalar özleri itibarıyla, tarafların çıkarlarına hizmet etmek üzere kurgulanmaktadır. Uluslararası antlaşmalarda temel felsefe, antlaşmanın tüm tarafların ortak rızası ile oluşturulması, tüm tarafların çıkarlarına eşit ölçüde hizmet etmesidir. Antlaşmaların hukuk bağlamında hakkaniyet, iyi niyet ve ahde vefa ilkelerine ters düşmemesi çok önemli bir husustur. Bu gerekçelere dayanarak, Sözleşme'nin 56. maddesindeki hüküm üzerinden yorum yapma imkânı doğmaktadır. Yorum hakkı, Sözleşme'nin 31. ve 32. maddeleriyle de hükme bağlanmıştır. Sözleşme'nin 31. maddesinde şu ifadeye yer verilmektedir;

" Bir antlaşma, hükümlerine antlaşmanın bütünü içinde ve konu ve amacının ışığında verilecek alelade manaya uygun şekilde iyi niyetle yorumlanır..."

32. maddede ise, 31. maddeyi tamamlar nitelikte şu ifadelere yer verilmektedir:

" 31. maddenin uygulanmasından hasil olan manayı teyit etmek veya 31. maddeye göre yapılan yorum,

- a- Manayı muğlak veya anlaşılmaz bırakıyorsa,

b- Çok açık bir şekilde saçma olan veya makul olmayan bir sonuca götürüyorsa manayı tespit etmek için antlaşmanın hazırlık çalışmalarına ve yapıma şartları dâhil, tamamlayıcı yorum araçlarına başvurulabilir."

Sonuç olarak;

- Diğer taraflarının hak ve menfaatlerine zarar verilmemesi,
- Antlaşmadan tek taraflı çekilmenin antlaşmanın bütünlüğünü engellememesi,
- Antlaşma niteliğinin çekilme hukuki işlemi için uygun olması,
- Tarafların yükümlülüklerini yerine getirmeyerek diğer devletin hak ve menfaatlerini olumsuz etkilemeleri durumlarında,

²² Pazarıcı, *Uluslararası HukukTurhan Kitapevi, Ankara, 2017*, s. 91.

tek taraflı istek ile antlaşmadan çekilmenin uluslararası hukuk normları açısından uygun olacağı değerlendirilmektedir.

1.2.2. Vazgeçme

Vazgeçme; devletin, antlaşma kapsamında kendisine tanınan bir haktan müteakip dönemde yararlanmak istemediğini beyan etmesi, bu hakkın kullanımını sonlandırması ve bu işlemi yaparken diğer taraf devletlerin ortak iradesine tabi olmayacağını ilan etmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada en önemli husus; tek taraflı vazgeçme iradesinin tüm detaylarıyla açıklanması zorunluluğudur. Aksi hâlde, antlaşmadan doğan uyumsuzlukların çözümü aşamasında, ilgili devletin tek taraflı iradesini ispat etmesi gerekecektir.

Tek taraflı irade sonucu haklarından vazgeçen devletin sınırı, antlaşma kapsamında kendisine tanınan haklarla alakalı olmaktadır. Bir başka ifadeyle, ilgili devletin vazgeçme işlemi, diğer uluslararası sorumlulukları veya yükümlülüklerini ortadan kaldırmamaktadır.

Tek taraflı irade sergileyen devletin antlaşma kapsamında kendisine tanınan haklardan vazgeçmesinin genel olarak iki usulü bulunmaktadır. Bunlar;

- Antlaşma kapsamında devletin kullanımına sunulan hakların ortadan kalkması (hakkı yitirici vazgeçme),
- Tanınan hakların bir başka devlete devredilmesi (hakkı devredici vazgeçme)

olarak ifade edilmektedir.²³

"Hakkı Yitirici Vazgeçme" işleminde, hakların tamamen ortadan kaldırılması ve bir daha kullanılmaması söz konusu iken; "Hakkı Devredici Vazgeçme" işleminde, uygulayan devlet tarafından hem haklar ortadan kalkmakta hem de haklar bir başka devlete devredilmektedir.

1.3. Yeni Oluşan Şartlar

Uluslararası antlaşmalar yürürlüğe girdikten sonra, antlaşmaya taraf devletler tarafından öngörülemeden şartlar oluşabilmekte ve sözleşme yükümlülüklerinin yerine getirilmesini engelleyebilmektedir. "Yeni Oluşan Şartlar" olarak isimlendirilen bu şartlar iki alt başlık altında açıklanacaktır. Bu alt başlıklar; "rebus sic stantibus" ve "silahlı çatışma"dır.

1.3.1. Rebus Sic Stantibus

Uluslararası antlaşmaların sona erdirilmesi veya askıya alınmasında kullanılan önemli bir ilke de, "Rebus sic stantibus" ilkesidir. Genel bir ifadeyle; antlaşma yapıldıktan sonra koşullarda meydana gelen köklü değişiklik olarak tanımlanmaktadır. İlke, 1969 VAHS'nin 62. maddesinde uzun ifadelerle ve "Şartların Esaslı Şekilde Değişmesi" başlığı altında şu şekilde açıklanmıştır:

"1. Bir antlaşmanın akdedilmesi sırasında mevcut olan şartlarda meydana gelen taraflarca öngörülmeden esaslı bir değişikliğe, aşağıdaki şartlar yerine gelmedikçe... başvurulamaz:

- a. ... Tarafların antlaşma ile bağlanma rızalarının esaslı bir temelini teşkil etmedikçe ve
- b. Değişiklik... yükümlülüklerin kapsamını köklü bir şekilde değiştirme etkisini haiz olmadıkça.

2. ... Şu hâllerde başvurulamaz.

a. Antlaşma bir sınır tesis ediyorsa veya

b. Esaslı değişiklik ona başvuran tarafın ya antlaşmadan doğan bir yükümlülüğünü ihlal etmesinin ya da antlaşmanın diğer herhangi bir tarafına karşı herhangi bir milletlerarası yükümlülüğünü ihlal etmesinin neticesi ise.

3. ... bir taraf esaslı bir şart değişikliğine bir antlaşmayı sona erdirmeye veya ondan çekilmeye gerekçesi olarak başvurulabiliyorsa, ... antlaşmayı askıya almanın bir gerekçesi olarak da başvurulabilir."

62. madde kapsamında kullanılan ifadeler, "Rebus sic stantibus" ilkesinin hangi şartlarda uygulanacağı konusunda net açıklamalar sunmaktadır. Bu açıklamalar, genelgeçer değil, zorunlu ve katıdır. İlk olarak, birinci fıkranın giriş cümlesinde belirtildiği gibi, antlaşma şartlarında taraflarca öngörülemeden bir esaslı değişikliğin meydana gelmesi gerekmektedir. Öngörülemeden ifadesi taraf devletlerin, antlaşmanın hazırlık aşamasında, onay aşamasında ve yürürlüğe girdikten sonra ortada olmayan ancak gelişen ve değişen şartlara uygun olarak kendiliğinden ortaya çıkan bir durumu ifade etmektedir. Meydana gelen değişikliğin salt gerekçe gösterilerek antlaşmanın sona erdirilmesi veya askıya alınmasına herhangi bir etkisi olmayacaktır. Öngörülemeden esaslı değişikliklerin sahip olması gereken bazı nitelikler vardır. Bu nitelikler şöyle ifade edilebilir;

Meydana gelen esaslı değişiklik, antlaşmanın taraflarının

²³ Pazarıcı, a.g.e., s. 119.

bir araya gelmesine neden olan, antlaşmayı imzalamalarının asıl gerekçesini oluşturan bir nedene dayanmalıdır. Bir başka ifadeyle; gerekçe, antlaşmanın uygulanmasını ve yükümlülüklerin yerine getirilmesini engelleyecek kadar önemli olmalıdır. Özellikle ekonomik ve bilimsel alanlarda görülen hayati nitelikteki değişikliklerin esaslı değişiklik olduğu Uluslararası Adalet Divanı tarafından birçok davada ifade edilmiştir.²⁴ Bu tanıma mantıksal olarak katılmak mümkündür. Bunun nedeni günümüzde her şeyin hızla değişimi ve gelişimidir. Zamanın en güçlü silah olması ve önünde hiçbir gücün duramamasıdır. Hızla gelişen teknoloji ve finans sistemleri ile bunlarda meydana gelen değişikliklerin sosyal hayata uyum süresinin kısalığı göz önünde bulundurulduğunda, bu konulardaki antlaşmaların değişimlerden etkilenmemesinin imkânsız olduğu değerlendirilmektedir. İşte bu nedente, evrensel hukuk kurallarını oluşturan ve genellikle süresiz olarak devam eden ahde vefa (pacta sunt servanda) ilkesine bağlı antlaşmalar kadar, değişen şartlara ayak uydurmaya zorlayan rebus sic stantibus ilkesinin de yaygın kullanılacak bir ilke olduğu değerlendirilmektedir.

62. maddenin birinci fıkrasının b. bendindeki ifade ise a. bendine “ve” bağlacı ile birlikte bağlanmıştır. Burada çıkartılacak sonuç a. ve b. bentlerinin aynı anda gerçekleşmesi ve birbirlerine bağlayıcılık ifade etmesidir. Yani a. bendinde belirtilen “...bağlanma rızalarının esaslı bir temelini teşkil etme...” eylemi mevcut yükümlülüklerin yerine getirilmesini tamamen ortadan kaldırmalı, uygulanamaz duruma sokmalı ve kapsamlı değişikliğe ihtiyaç duyulmalıdır.

62. maddenin ikinci fıkrasının a. ve b. bentleri birinci fıkradan farklıdır. Bentlerde bu sefer “ve” bağlacı yerine “veya” bağlacı kullanılmıştır. Bir başka ifadeyle, 1. maddede belirtilen şartların her ikisinin de gerçekleşmesi gerekirken, 2. maddede belirtilen şartlardan birinin gerçekleşmesi yeterli bulunmuştur. 2. madde kapsamında esaslı değişiklik olarak tarif edilen mesele eğer devletler arasında sınır tesis ediyorsa bu ilkeye dayanarak

antlaşmanın sona erdirilmesi veya askıya alınması için başvuruda bulunulamaz. Ayrıca sınır şartından bağımsız olarak, taraf devletin diğer taraf devletlere karşı yükümlülüklerini yerine getirmesinde kusuruna dayalı bir esaslı değişiklik varsa Sözleşme kesin olarak bu durumu başvuru gerekçesi olarak kabul etmemektedir.

1.3.2. Silahlı Çatışma

Antlaşmaya taraf olan devletler arasında savaş çıkması durumunda bazı antlaşmaların sona erdirilmesi olağandır.²⁵ Konunun “savaş” olarak değil, silahlı çatışmalar olarak ele alınmasının daha uygun olacağı değerlendirilmektedir. 1969 VAHS’nde silahlı çatışma konusunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Hüküm bulunmaması silahlı çatışma içinde olan devletler açısından hangi usul ve esaslara göre hareket edileceği konusunda bir boşluk yaratmaktadır. Sözleşme’nin 73. maddesinde şu ifadeler yer verilmiştir:

“Bu sözleşmenin hükümleri herhangi bir devlete ait hakların başka bir devlete geçmesi veya bir devletin milletlerarası sorumluluğu veya devletler arasında ortaya çıkabilecek herhangi bir çatışma ile ilgili antlaşma hükümlerinden doğan sorununa ilişkin olarak peşin hüküm vermez.”

Silahlı çatışmalara dair boşluğun doldurulması amacıyla Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu²⁶ 2011 yılında “Silahlı Çatışmaların Antlaşmalara Etkisi Hakkında Taslak Maddeler”²⁷ hazırlamıştır.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan “Silahlı Çatışmaların Antlaşmalara Etkisi Hakkında Taslak Maddeler”in birinci maddesi silahlı çatışmaları şu ifadelerle tanımlamaktadır:²⁸

“Silahlı çatışma, Devletler arasında silahlı kuvvete başvurulduğu veya hükümet güçleriyle örgütlü silahlı gruplar arasında süregelen silahlı şiddetin bulunduğu durum anlamına gelir.”

24 B.Cihan Cantürk, “Uluslararası Hukukta Antlaşmaların Sona Erdirilmesi Kurumunun Bir Dayanağı Olarak ‘Rebus Sic Stantibus’ İlkesi, s. 4, <https://jurix.com.tr/article/4617> (Erişim Tarihi: 07.10.2019).

25 Enver Bozkurt, M. Akif Kütükçü, Yasin Poyraz, *Devletler Hukuku*, 1. bs. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000, s. 59.

26 Uluslararası Hukuk Komisyonu, BM Genel Kurulu tarafından 1947 yılında, uluslararası hukukun geliştirilmesi için kurulmuştur. Komisyon, Genel Kurul tarafından 5 yıllığına seçilen 34 üyeden oluşmakta ve yılda bir kere toplanmaktadır. Üyeler dünyanın başlıca yasal sistemlerini temsil etmekte ve kendi hükümetlerinin temsilcileri olarak değil; icra ettikleri görevin uzmanı olarak hizmet vermektedirler.

27 http://www.idi-ii.org/app/uploads/2017/06/1985_hel_03_en.pdf (Erişim Tarihi: 19.10.2019).

28 ILC, “Draft Articles on the Effects of Armed Conflicts on Treaties, with Commentaries”, (http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_10_2011.pdf, (Erişim Tarihi: 16.10.2019).

Taslak maddeler incelendiğinde, içeriğin 1969 VAHS'de belirtilen konularla benzerlikler taşıdığı, ancak maddelerin tamamının silahlı çatışmalar üzerine olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle, taslak maddelerin tamamı silahlı çatışmalar konusundaki eksikliğin giderilmesi maksadıyla hazırlanmıştır. Taslak maddelerin en önemli bölümünü yedinci maddede atfı yapılan ve silahlı çatışma durumunda tamamen veya kısmen devam edecek olan antlaşmalar oluşturmaktadır. Bu antlaşmalar:

- Silahlı Çatışmalar Hukuku Antlaşmaları (İnsancıl Hukuk Antlaşmaları dâhil),
- Daimî Rejim veya Statü Antlaşmaları (Sınır Antlaşmaları dâhil),
- Çok Taraflı Antlaşmalar,
- Uluslararası Ceza Adaleti Antlaşmaları,
- Dostluk, Ticaret ve Denizcilik Antlaşmaları,
- İnsan Hakları Antlaşmaları,
- Çevre Antlaşmaları,
- Uluslararası Su Yolları ve Bağlı Tesisler Antlaşmaları,
- Yer Altı Suyu ve Bağlı Tesisler Antlaşmaları,
- Uluslararası Örgütlerin Kurucu Antlaşmaları,
- Uyuşmazlıkların Uluslararası Barışçıl Yollarla Çözülmesine Dair Antlaşmaları,
- Diplomatik ve Konsolosluk Antlaşmalarıdır.

2. Antlaşmaların Sona Erdirilmesi veya Askıya Alınması Konusunda Örnek Olay

Rusya ve Fransa arasında Rusya'ya Mistral tipi iki helikopter taşıyıcı gemi teslim edilmesi konusunda anlaşma imzalanmış²⁹ ve ilk geminin 2014, diğerinin de 2015'te teslim edileceği öngörülmüştür. Ancak Fransa, Ukrayna krizindeki rolünü gerekçe göstererek gemilerin Rusya'ya teslimatını askıya almıştır. Teslim edilmeyen gemiler nedeniyle tazminat konusu gündeme gelmiş, Fransa tarafı 800 milyon euroyu ödemeye hazır olduğunu belirtmiş, Moskova yönetimi ise 1,1 milyar euro talep etmiştir.³⁰

Resim-2: Mistral Sınıfı Gemi

2.1. Örnek Olayın Antlaşmalar Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

1969 VAHS'nin hükümleri, anlaşmazlıkların ortak iradeyle ve barışçı yollarla çözümlenmesini benimsemiş, ahde vefa (pacta sunt servande) ve iyi niyet ilkelerini evrensel ilkeler olarak tanımlamıştır. Antlaşmaların sona erdirilmesi veya askıya alınması konusundaki hükümler, 1969 VAHS'nin beşinci bölümünde düzenlenmiş olup detayları yukarıda açıklanan taraf devletlerin ortak iradesi, tek taraflı istek ve yeni oluşan şartlar olarak üç farklı başlık altında toplanmıştır. Örnek olayda tarafların ortak irade sergilemeleri söz konusu olmadığı için, tek taraflı istek ve yeni oluşan şartlar hususları değerlendirilecektir.

2.1.1. Esaslı İhlal³¹

Esaslı ihlal oluşabilmesi için antlaşma hükümlerinin ihlal edilmesi gerekmektedir. Antlaşmanın sona erdirilmesi veya askıya alınması, taraf devletlerden bir/birkaçı veya tamamının ortak iradesiyle gerçekleşebilecektir. Fransa'nın gemileri teslim etmemesi esaslı bir ihlal nedenidir, uluslararası hukuka aykırıdır ve bu durumda Rusya'nın antlaşmayı sonlandırma hakkı bulunmaktadır.

2.1.2. Sonraki İmkânsızlık³²

Antlaşma konusunun yok olması veya tahrip olması gerekmektedir. Bu durumda antlaşma, tarafların ortak iradesine ihtiyaç duymadan olağan olarak sona erecektir. Fransa ve Rusya arasında yaşanan kriz ile ilişkilendirilememektedir.

²⁹ <https://uluslararasıhukukcalismalari.wordpress.com/2015/08/06/andlasmalarin-esasli-ihlali-sona-ermesi-ve-uluslararası-sorumluluk-ornegi-bir-olay/> [Erişim Tarihi:16.10.2019].

³⁰ <http://www.ntv.com.tr/dunya/fransa-rusyanin-savas-gemilerini-vermiyor,e2v6Q6BF6Eymn0C8k1ngqA> [Erişim Tarihi: 11.10.2019].

³¹ a.g.e., 1969, Md. 60.

³² a.g.e., 1969, Md. 61.

2.1.3. Rebus Sic Sitantibus:³³

Şartlardaki değişikliğin taraflarca yerine getirilmesi gereken yükümlülüklerin kapsamını köklü bir biçimde değiştirmiş olması gerekmektedir. Fransa'nın, Ukrayna krizini sebep göstererek Rusya'ya ambargo uygulaması hukuki olarak mümkün, ancak bu antlaşma kapsamında mümkün değildir. Bunun nedeni, söz konusu krizin, antlaşma kapsamında taraflara yüklenen yükümlülüklerle ilgili olmamasıdır. Dolayısıyla, durumun gemi alım-satımıyla ilgisi bulunmamaktadır. Fransa'nın ambargo uygulaması, Rebus Sic Sitantibus ilkesi ile ilişkilendirilememekte ve esaslı ihlal kapsamına girmektedir. Uluslararası hukuka aykırıdır ve gemilerin teslim edilmemesi Rusya'ya zarara uğratmıştır. Rusya'nın antlaşmayı sonlandırma hakkı bulunmaktadır.

2.2. Sonuç Değerlendirmesi

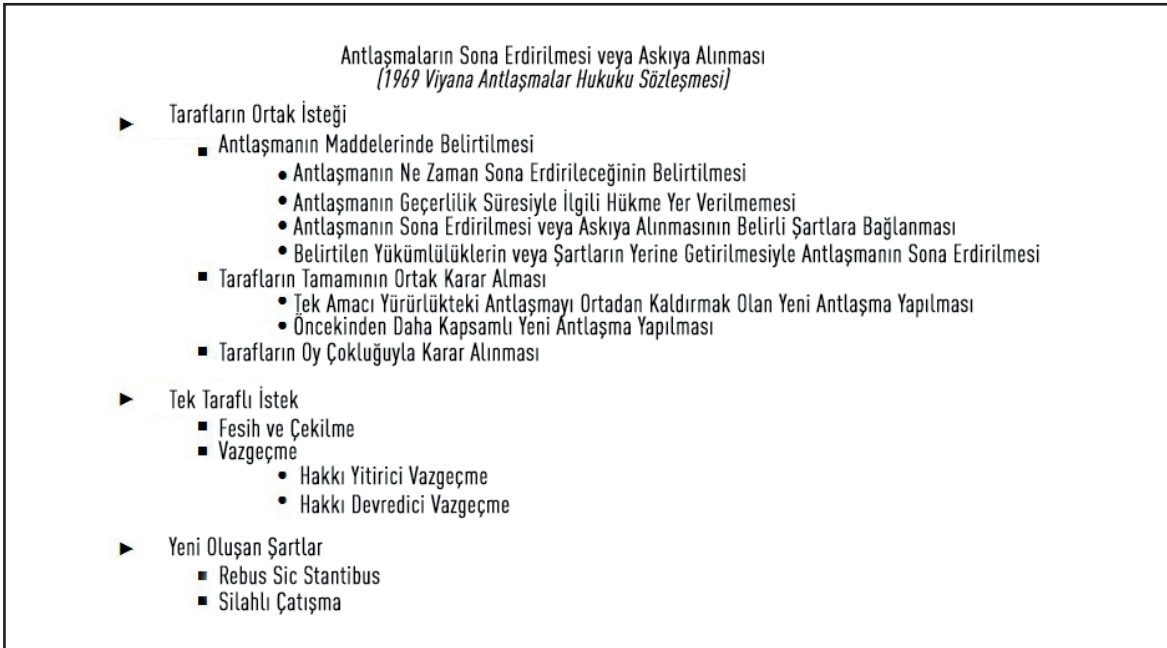
Fransa'nın tavrının uluslararası hukuk açısından uygun olmadığı ve uluslararası sorumluluğu bulunduğu değerlendirilmiştir. Rusya antlaşmayı feshetme hakkına sahiptir. Fransa, Rusya'nın zararını gidermek ve Rusya'ya tazminat ödemek zorundadır. Haberde ifade edildiği üzere, Fransa'nın antlaşmada ifade edilen cezai şartın tamamını ödeyeceğini bildirmesi, Fransa'nın sorumluluğunu kabul ettiğinin göstergesi olmaktadır.

3. Sonuç

Devletler arasında akdedilen uluslararası antlaşmalar hakkında usul ve esasları belirleyen yegâne antlaşma, 1969 VAHS'dir ve Türkiye, Sözleşme'ye taraf değildir. 1969 VAHS'nin beşinci kısmı; antlaşmaların geçersizliği, sona erdirilmesi ve yürürlüğünün askıya alınması hususlarını açıklamaktadır.

Antlaşmaların sona erdirilmesiyle birlikte, tarafların antlaşmadan doğan yükümlülükleri ortadan kalkmaktadır. Antlaşmanın askıya alınmasıyla, askıya alan tarafların karşılıklı ilişkilerinde antlaşma yükümlülükleri dondurulmaktadır. Antlaşmaların sona erdirilmesi ve askıya alınmasında kullanılan usuller tarafların ortak isteği, tek taraflı istek ve yeni oluşan şartlardır.

Antlaşmaların sona erdirilmesi veya askıya alınması koşulları hakkında devletlerin anayasalarında, antlaşmaların yürürlüğe girmesi veya onaylanması konularında olduğu gibi açık ifadeler bulunmamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında da bu konuda hüküm yoktur. Devletlerin, antlaşmaları sonlandırırken veya askıya alırken, kendi anayasalarından ziyade antlaşma hükümlerine göre hareket ettikleri değerlendirilmektedir. Bu konuda antlaşma hukuku kavramının ve içeriğinin daha evrensel niteliğinin bulunduğu, kurallarının uluslararası hukuk ve tarafları tarafından yapılageliş kuralı olarak benimsendiği, örf

Şekil-1: Antlaşmaların Sona Erdirilmesi ve Askıya Alınması Usulleri

33 a.g.e., 1969, Md. 62.

ve âdet hukuku kapsamında, devletlerin antlaşmalar hukuku hükümlerine uygun hareket ettiklerini söylemek mümkündür. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Anayasası'nda Başkan, Senato'nun tavsiye ve rızasıyla, mevcut senatörlerin üçte ikisinin onayı ile antlaşmalar yapma yetkisine sahiptir, ancak ABD Anayasası'nda antlaşmaların sona erdirilmesi veya askıya alınması hususunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Hükümlerin anayasalarda yer almaması konusunda iki teori geliştirmek mümkün gözükmektedir. Bu teoriler:

- Antlaşmalar tek taraflı bir hukuki işlem değildir. Birden çok tarafın ortak irade sergileyerek hükümler ve yükümlülükler üzerinde hemfikir olmasıyla akdedilen bir belgedir. Bu nedenle, anayasalarda, yetkilendirilmiş kişiler tarafından imzalanan antlaşmaların denetimi, onayı ve yürürlüğe girmesi için maddeler bulunması ve antlaşmaların sona erdirilmesi veya askıya alınması hususunda antlaşma hükümlerinin esas alınması son derece normal bir durumdur.

- Antlaşmaların sona erdirilmesi veya askıya alınmasında tek taraflı iradeyle de hukuki işlem yapılması mümkündür. Ancak bu irade antlaşmanın niteliğine göre pek çok değişken parametreyi içinde taşımaktadır. Örneğin, tek taraflı iradeyle askıya alınan antlaşmanın diğer taraflar üzerindeki etkileri, yükümlülüklerin hangi şartlarda devam edeceği gibi teferruatlar anayasaların konusu değildir. Bu hususlar antlaşma hükümlerinde düzenlenmektedir.

Sonuç olarak, devletler anayasalarında antlaşmaların yapılması, onaylanması, denetlenmesi, yürürlüğe girmesi konularını, bir başka ifadeyle ve kısaca, yüklediği sorumlulukların başlangıcını anayasalarında düzenlemekte, ancak bunların hangi şartlarda sona erdirileceği veya askıya alınacağı konusunu antlaşma hükümlerine bırakmaktadır.

Konuyla ilgili olarak, günümüzde karşılaşılan güçlüklerden biri de; dünyanın farklı coğrafyalarında her an cereyan etmekte olan silahlı çatışmaların antlaşmalar üzerindeki etkisidir. İşte bu nedenle, silahlı çatışmalara dair hukuki boşluğun doldurulması amacıyla Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından 2011 yılında "Silahlı Çatışmaların Antlaşmalarına Etkisi Hakkında Taslak Maddeler" hazırlanmıştır. Söz konusu maddeler incelendiğinde, hükümlerin 1969 VAHS'nde belirtilen usul ve esaslarla çok büyük oranda

benzerlikler taşıdığı ancak hükümleri, silahlı çatışmalar konusu çerçevesinde değerlendirdiği görülmektedir. Silahlı çatışma durumunda tamamen veya kısmen devam edecek olan antlaşmalar da bu taslak maddelere ek olarak açıklanmıştır.

Antlaşmaların sona erdirilmesi veya askıya alınmasında kullanılan usullerde bir nokta daha dikkat çekmektedir. Bu nokta; fesih, çekilme, vazgeçme, rebus sic stantibus ve hatta silahlı çatışma konularında, ekonomik ve askerî olarak diğer taraf/taraflardan daha güçlü olan devletlerin antlaşma hükümlerini kendi lehine çevirmek için bu usulleri kullanma konusunda daha serbest hareket etmeleridir. Özellikle evrensel niteliği olan ittifaklarda ve örgütlerde güçlü devletlerin hâkimiyeti açık olarak ortadadır. Bu konu kimi zaman güçlü devletlerin onay vermediği bir konuda karar alınamaması, kimi zaman güçlü devletlerin antlaşmalara taraf olmasalar dahi tüm etkileri ile antlaşma hükümlerine müdahale etmeleri ve sorumluluk yüklenmemeleri olarak kendini göstermektedir. Dolayısıyla, antlaşma hükümleri ne olursa olsun güçlü devletlerin diğer taraf devletlere karşı yaptırımlar dâhil pek çok avantajı bulunmaktadır. Dünya güç dengesinde başrol oynayan devletlerin bu gücü kendi avantajları için kullandığı ve kullanmaya devam edeceği sonucuna ulaşmaktadır.

Kaynakça³⁴

Kitaplar

ÇELİK, F.Edip. *Milletlerarası Hukuk*. 3. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1975.

ENVER, Akif, Yasin Poyraz. *Devletler Hukuku*, 1. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

GÜNDÜZ, Astan. *Milletlerarası Hukuk*. 8. Beta Yayınları, İstanbul, 2013.

PAZARCI, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk*, 16. Turhan Kitabevi, Ankara, 2017.

Makaleler

ASLAN, Yasin. "Savaş Hukukunun Temel Prensipleri". *TBB Dergisi*, 2008, s.79, ss. 235- 274.

CANTÜRK, B.Cihan. "Uluslararası Hukukta Antlaşmaların Sona Erdirilmesi Kurumunun Bir Dayanağı Olarak 'Rebus Sic Stantibus' İlkesi". <https://jurix.com.tr/article/4417> [Erişim Tarihi: 07.10. 2019].

ERKİN, Ekrem. "Hong Kong'un Statüsü ve Geleceği", <https://www.sde.org.tr/erkin-ekrem/genel/hong-kongun-statusu-ve-gelecegi-kose-yazisi-11043> [Erişim Tarihi: 10.10.2019].

PAZARCI, Hüseyin. "Uluslararası Hukuk ve Türk Hukukuna Göre Antlaşma

34 Makale ve Kaynakça formatı olarak Güvenlik Stratejileri Dergisi kullanılmıştır.

Kavramı". <https://dergipark.org.tr/download/article-file/99699> [Erişim Tarihi: 12.10.2019].

Tezler

KALAY, Emre. Uluslararası Sınır Uyuşmazlıkları: Kıta Afrikası Örnekleri. Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

VURAL, Meltem. Barter Sözleşmesi. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Antlaşma / Sözleşmeler

"Silahlı Çatışmaların Antlaşmalara Etkisi Hakkında Taslak Maddeler", 2011.

"The Effects of Armed Conflicts on Treaties Session of Helsinki", 1985.

"Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi", 1969.

İnternet Kaynakları

"Antlaşmaların Esaslı İhlali". <https://uluslararasıhukukcalismalari.wordpress.com/2015/08/06/andlasmaların-esaslı-ihlali-sona-ermesi-ve-uluslararası-sorumluluk-orneği-bir-olay/> [Erişim Tarihi: 16.10. 2019].

"Kara Harbinin Kanunları ve Adetleri Hakkında Sözleşme". http://askerihukuk.net/FileUpload/ds158941/File/kara_harbinin_kanunlari_ve_adetleri_hakkinda_sozlesme.pdf [Erişim Tarihi: 13 Ekim 2019].

<http://www.ntv.com.tr/dunya/fransa-rusyanin-savas-gemilerini-vermiyor,e2v6Q6BF6Eymn0C8k1ngqa> [Erişim Tarihi: 11.10.2019].

http://www.idi-ii.org/app/uploads/2017/06/1985_hel_03_en.pdf [Erişim Tarihi: 19.10.2019].

"Draft Articles on the Effects of Armed Conflicts on Treaties, with Commentaries", http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_10_2011.pdf [Erişim Tarihi: 16.10. 2019].

"Varşova Pakti", <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/varsova-pakti-1277> [Erişim Tarihi: 12.10.2019].

<https://legal.un.org/avl/ha/vclt/vclt.html>

<https://www.dw.com/tr/mistrallee-at%C4%B1c%C4%B1-aran%C4%B1yor/a-18633566?hcb=1>

Japon Denizcilik Tarihinin Gelişimi ve Dönemsel Olarak Etkisinin Değerlendirilmesi

Öz

Coğrafi keşiflerin başlangıcı olan 1492 tarihine kadar iki kez Moğol tehlikesi atlatan Japonya; 16'ncı yüzyılda Avrupalılarla tanışmış ancak içine kapanmayı tercih ederek sadece Hollandalılar ile kısıtlı irtibat sağlamıştır. 19'uncu yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) gambot diplomasisi sonucu Batı'yla ilişki kurmuştur. Coğrafyası bir deniz gücü olabilmesi için müsait olan Japonya, devlet otoritesinin denizcilik sürecinde kararlı ve bilinçli politikaları ile başarılı olmuştur. Japonya 1894-1895'te Çin ve 1904-1905'te Rusya ile savaşlarını ezici bir üstünlükle kazanmıştır. 1'inci Dünya Savaşı sona erdiğinde dünyanın üçüncü donanmasına sahip olan Japonya, 1942'de Pearl Harbor'da ABD Donanması'na karşı baskın yapmış, ancak savaşın devamında yıkılmıştır. Japonya, 2'nci Dünya Savaşı sonunda siyasal ve ekonomik kaderini tamamen ABD'ye terk etmiş ve bu ülkede stratejik deniz ve hava üsleri kuran ABD, yıllarca Japonya'nın savunmasını üstlenmiştir. Günümüzde en modern donanma gücüne sahip Japonya, ayrıca en genç ve sayılı deniz ticaret filosu, dünyanın sayılı balıkçı filosu ile dünyanın en gelişmiş ve en büyük tersanelerine sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Japonya, Japon Donanması, Pearl Harbor, Amiral Togo, Amiral Yamamoto.

Giriş

Bir ülkenin denizcilik tarihi için o ülkenin jeostratejik konumu incelenmeli ve millî hedefleri anlaşılmalıdır. Bu makalede Deniz Harp Akademisi'nde öğretim üyeliği de yapmış Emekli Albay Mert BAYAT tarafından millî gücü ve devleti anlatan öğretilerinden faydalanılmıştır.

Güç, kuvvet kullanma yeteneği ve verimliliği¹; güç kullanma ya da güç yönetme ise bir gücü, yaradığı işe sürüp verim alma işlemidir.

Gerçek güçlülük ise potansiyel güçlerin, aktif güce dönüştürülmesi, yarı aktif güçlerin hazır durumda idamesi ve bunların etkin bir güç kullanma işlemi ve uygun bir denge içinde çalıştırılıp geliştirilmesi ile elde edilen güçtür.²

Millî menfaat, bir milletin kendi güvenlik ve refahı için zorunlu olan hususlardır.³ Millî hedefler ise elde edilmesi hâlinde millî menfaatlerin gerçekleştirilmesini sağlayan sonuçlardır. Milletin tarihinden kaynaklanan hedefler ve içinde bulunulan durumdaki hedefler olmak üzere iki kısma ayrılmıştır.⁴

Bir devlet var olmak amacıyla güvenliğe ihtiyaç duyar, o devlet millî menfaatleri için millî hedeflere ulaşmak maksadıyla millî siyaset güder; millî siyaset için de millî strateji belirler; yeryüzü-kuvvet üçlemesi içinde güç oluşturmak ve güç kullanma hususlarını içeren genel stratejiyi oluşturur. Hedefine, barışçıl (diplomasi, yumuşak güç) ya da askerî (sert güç, hibrit/karma/sürekli savaş, savaş) yollarla ulaşmaya çalışmaktadır.⁵

Millî güç unsurları; siyasi güç⁶, askerî güç⁷, ekonomik güç⁸, demografik güç⁹, coğrafi güç¹⁰, bilimsel ve teknolojik güç¹¹ ve psiko-sosyal ve kültürel güçtür.^{12,13}

Denizcilik gücü, bir milletin, denize ve denizcilik ilişkilerin imkân ve kabiliyetlerinin, millî menfaatler yararına, değerlendirilmesi, kullanılması, korunması ve geliştirilmesi amacıyla harcanan; bilimsel, teknolojik, fikrî duygusal ve fiziki çabaların; coğrafi, demografik, siyasi, askerî ve ekonomik alanlarda oluşturduğu etkinliklerin toplam verimliliğidir.¹⁴ Bir devletin denizcilik gücünün oluşumunu üç sisteme ayırarak incelemek gerekmektedir:

Birinci (esas) sistem "Denizcilik Gücü (Maritime Power)": Denizcilik gücü ile ilgili olarak onun tanımında belirtilen maddi ve manevi, nitel ve nicel tüm değerleri, karada ve denizde denizcilik kapsamında veya onunla doğrudan ilişkili olarak yürütülen

1 Mert Bayat, *Millî Güç ve Devlet*, Amaç Basımevi, İstanbul, 1986, s. 3.

2 a.g.e., s. 9.

3 a.g.e., s. 22.

4 a.g.e., s. 24.

5 a.g.e., ss. 26-27.

6 İç siyasi güç, Anayasa, kanunlar, iktidar, dış siyasi güç, diplomasi, lider ve uluslararası organizasyonlardır.

7 Harp/savaş gücü, ordu, stratejiler ve harp sanatlarıdır.

8 Doğal/enerji kaynakları, sanayi, insan kaynakları, uluslararası ekonomik ilişkiler, para birimi, ulaştırma, haberleşme ve ekonomik sistemlerdir.

9 Nüfus, nüfus değişimi ve demografik yapılarıdır.

10 Mevki, konum, büyüklük, doğal yapı, iklim ve çevrelerdir.

11 Gelişim, imkânlar ve tutuculuktur.

12 Kültür ve uygarlık, millî bütünlük, din, dil, yazı ve kamuoyudur.

13 Mert Bayat, a.g.e., ss. 84-281.

14 Mert Bayat, a.g.e., s. 389.

faaliyetlerin, bunlarla ilgili kurum ve kuruluşların, gemiler ve araçların, çeşitli meslek uzmanlık ve görev aşamasındaki personelin, bu alandaki mevzuatın, siyaset ve stratejilerin tümünü kapsar.

İkinci (alt) sistem “Deniz Gücü (Sea Power)”: Denizcilik gücünün, denizde bulunan bölümleri ile bunların doğrudan bağlı oldukları kıyı kuruluşlarını kapsar; deniz ticaret filosunu oluşturan yük ve yolcu gemileri ile bunların yönetimini yapan kamu ve özel teşebbüs kuruluşları, bilimsel araştırma ve kurtarma (tahlisiye) gemileri, liman hizmet araçları, benzerleri ve bunları yöneten kıyı tesisleri gibi.

Üçüncü (alt) sistem “Deniz Kuvvetleri (Naval Power)”: Deniz gücünün içinde yer alan bu sistem, harp bahriyesinin gemileri, uçakları, araçları ve kıyıda çeşitli kademelerde düzenlenen komutanlık ve karargâhları ile kıyı ve liman savunma birlik ve tesislerinden, üsler, tersaneler ve diğer lojistik ve idari kuruluşlardan oluşur.¹⁵ (Şekil-1)

Şekil-1: Denizcilik Gücü Oluşum Sistemi

ABD, İngiltere, Japonya ve Almanya başta olmak üzere başat güçler için bir yol gösterici olarak kabul edilen Amerikalı deniz hâkimiyet teorisi kurucusu Amiral Alfred Thayer MAHAN'ın (1840-1914) kitabında¹⁶ deniz gücünün unsurları açıklanmıştır: Ülkenin coğrafi mevkii (konumu), ülkenin fiziki yapısı, ülkenin büyüklüğü, ülkenin nüfusu, milletin karakteri ve hükümetin karakteridir.^{17,18}

Baharat yollarından coğrafi keşiflere kadar ve aynı zamanda Çin Donanması'nın Amiral Zeng He komutasında dünyanın bilinmeyen yerlerinin keşfedildiği tüm gelişmelerde taşınan know how¹⁹ ile küreselleşmenin ilk adımları denizlerde atılmıştır. Tarih boyunca donanmalar sömürgeciliğin ve endüstri devrimi sonrası emperyalizmin bir aracı olmuş ve denize hükmedenler başat güç olmayı başarmıştır.²⁰ George Modelski²¹ tarafından dünyada hegemonya sağlamış deniz güçleri ve dönemleri; Portekiz için 1516-1609²², Hollanda için 1609-1714, İngiltere'nin 1'inci dönemi için 1714-1815, İngiltere'nin 2'nci dönemi için 1815-1945 ve ABD için 1945-devam, olarak sıralanmıştır.

Japonya jeostratejik konumu itibarıyla Uzak Doğu'da bir yüzü Asya Kitası'na bakan diğer yüzü ise Pasifik Okyanusu'na dönük olan bir takımada ülkesidir (Harita-1).

Uzak Doğu'da takımada devleti olan Japonya'nın dış dünya ile ilişkisi coğrafi keşiflerin başlamasına kadar 1274 ve 1281 yıllarında gerçekleşen Moğol saldırıları ile olmuştur.²³ Bu tehlikeyi tayfunların yardımı ile atlatan Japonya, 16'ncı yüzyılda Avrupalılarla tanışmıştır. Cizvitlerin²⁴ 1543 yılından itibaren Hristiyanlığı yaymasından hoşnut kalmayan Japonlar, Hristiyan misyonerlerin faaliyetlerinden etkilenmemek amacıyla içine kapanmayı tercih etmiştir.²⁵

¹⁵ a.g.e., ss. 391-392.

¹⁶ The Influence of Sea Power Upon History (1660-1783)-Deniz Gücünün Tarih Üzerindeki Etkisi.

¹⁷ Mert Bayat, a.g.e., ss. 393-396.

¹⁸ Sinan Topuz, *Modern Deniz Harbini ve Denizler İçin Mücadeleyi Anlamak*, Alibi Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 3.

¹⁹ Teknoloji ve bilişim alanında üst düzey “teknik bilgi”.

²⁰ Cem Gürdeniz, *Mavi Uygurluk Türkiye Denizcileşmelidir*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2015, ss. 25-29.

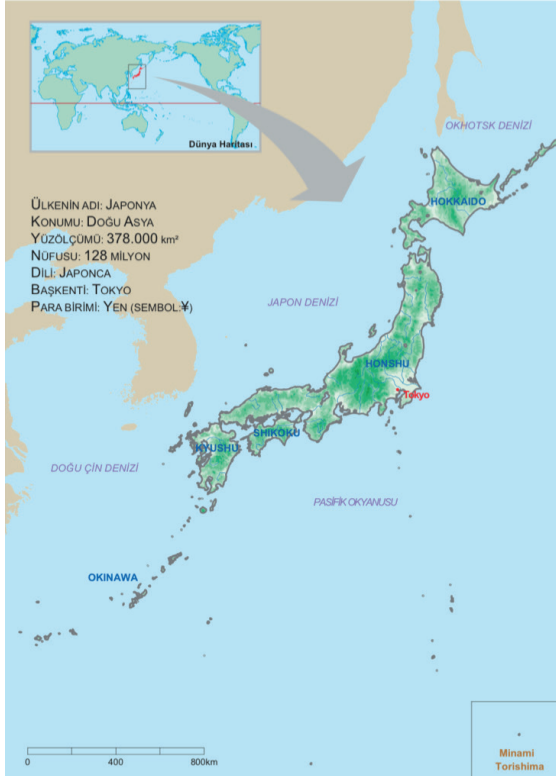
²¹ Washington Üniversitesi Politik Bilimcidir.

²² Portekiz'in 1580 yılında İspanya tarafından işgal edilmesi ve İspanya'nın 1588 tarihinde gerçekleştirdiği İngiltere seferi dikkate alındığında, aslında bu sürenin Portekiz için daha kısa sürdüğü değerlendirilmektedir.

²³ Moğol İstilas, <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/mogol-istilasi-915>, (Erişim Tarihi: 14.12.2019)

²⁴ Cizvit; İsa Derneği denilen bir Hristiyan derneğin üyesi.

²⁵ Japonya'da Hristiyan misyoner hareketleri, http://isamveri.org/pdfdrq/D02237/2007_13/2007_13_KUSCULUOA.pdf, (Erişim Tarihi: 15.12.2019)

Harita-1: Günümüz Japonya'sının Konumu²⁶

19'uncü yüzyılın ortalarına kadar süren izole devrinde sadece Hollandalılar ile kısıtlı irtibat sağlayan Japonların kapısını 1846'da çalan Pasifik'teki diğer komşusu ABD olmuştur. ABD, Yedo (Tokyo) Körfezi'ne iki gemi göndererek ticaret antlaşması imzalamaya çalışmıştır. 1853 yılında Mathew C.PERRY komutasındaki dört ABD savaş gemisi, ABD'ye hayır diyen Japonya'ya gambot diplomasisi^{27 28} uygulamış ve imzalanan antlaşmayla Japonya ilk defa Batı'yla ilişki kurmuştur. Coğrafyası bir deniz gücü olabilmesi için çok müsait ve takımadalar devleti olan Japonya, devlet otoritesinin denizcileşme sürecinde kararlı ve bilinçli politikaları ile başarılı olmuştur.²⁹

Japon Donanması'nın ivmelenmesinde o dönemdeki Asya Havzası çıkarları Japonlarla uyuşan İngilizlerin etkisi büyüktür. "Şogun" sonrası "Meiji Restorasyonu" döneminde denizcileşme

sürecinde asıl ivme yaşanmıştır. Japonlar aydınlanma ve reform hareketlerini harmanlayarak deniz gücünü yaratmışlardır. Japon tersanelerinde önce dış destek ile sonra kendilerine yeterli olacak şekilde denizaltı dâhil birçok geminin yapımını başarmışlardır. Baskın öğretisini İngilizlerden alan Japonların, aslında bir Samuray etkisi olan "ilk önce yen, daha sonra savaş" atasözü doğrultusunda 1894-1895'te Çin'e ve 1904-1905'te Rusya'ya saldırması başat güç olma mücadelesi olarak kabul edilmiştir. Her iki savaşı ezici bir üstünlükle kazanması özellikle Mahan³⁰ tarafından ortaya atılan görüşlerin Japoncaya çevrilmesi ve bu görüşlerin Japon devlet yönetimi tarafından benimsenmesi ile gerçekleşmiştir. Bölgesel bir güç olan Japonlar, 1'inci Dünya Savaşı süresince Almanya'nın Pasifik'teki bazı kolonilerine el koymuştur. Savaş sona erdiğinde ise Japonya gerek materyal gerekse personel açısından dünyanın üçüncü donanmasına kavuşmuştur. Ancak 1922 yılında imzalanan Washington Deniz Silahları Sınırlandırma Antlaşması Pasifik'teki bu yeni gücü kısıtlamıştır.³¹

Japon baskın kültürünün son uygulaması ise 1942'de Pearl Harbor'da ABD Donanması'na yapılmıştır. Baskın'dan istediği sonucu alamayan Japonlar, savaşın devamında Midway ve Leyte Körfezi yenilgileriyle yıkılmış ve bu gücün yok olmasına neden olmuştur. Japonya, 2'nci Dünya Savaşı sonunda siyasal ve ekonomik kaderini tamamen ABD'nin aklına ve egemenliğine terk etmiştir. Japonya'da stratejik deniz ve hava üsleri kuran ABD, yıllarca bu ülkenin savunmasını üstlenmiş; bu durum Japonya'nın ekonomik kalkınmasını ve Ar-Ge³² faaliyetlerine büyük kaynaklar ayırmasını mümkün kılmıştır. Japon Donanması, ekonomik mucizenin başlamasıyla birlikte, ABD'nin kontrolü ve onayıyla kendi savaş gemilerini inşa etmeye başlamıştır. Günümüzde Japon Donanması, özellikle suüstü donanma gücü olarak dünyanın en büyük donanmalarından birisidir. Pasifik bölgesinde hava savunma harbi (HSH) ve denizaltı savunma harbi (DSH) gücü olarak, Çin dâhil Japon Donanması'nı geçebilecek bir gücün olmadığı değerlendirilmektedir. Japon Donanması, ABD ile iş birliği içerisinde bölge denizlerinde egemenlik mücadelesi sergilemektedir.³³

26 Japonya Dış İşleri Bakanlığı *Japonya'yı Tanıyalım*, Tokyo, 2007, s. 4.

27 Büyük devletlerin diğer devletlere karşı gözdağı olarak savaş gemilerini kullandığı, literatürde "gambot diplomasisi" adı verilen bir politikadır.

28 Deniz gücünün bir kriz ortamında zorlayıcı diplomasi aracı olarak kullanılmasıdır; ateş gücü kullanım niyeti açıktır. Cem Gürdeniz, *age*, s. 93.

29 Japonya Dış İşleri Bakanlığı *Japonya'yı Tanıyalım* kitabı, *age*, s. 3.

30 Alfred Thayer Mahan, 1840-1914 yılları arasında yaşamış Amerikalı amiral, tarihçi ve stratejist.

31 Japonya Dış İşleri Bakanlığı *Japonya'yı Tanıyalım* kitabı, *age*, s. 3.

32 Araştırma ve geliştirme.

33 *age*, s. 3.

Japon Donanması'nın yanında en genç yaş ortalaması ile Japon Deniz Ticaret Filosu da dünyanın sayılı büyük filolarından biridir. Diğer yandan, Japon tersaneleri de son 50 yıldır dünyanın ilk üç en gelişmiş ve en büyük tersaneleri arasında yer almaktadır. Japon balıkçı filosu da dünyanın en büyük filoları arasındadır.

Devletin bekası, halkın refahı ve mutluluğu için denizcileşme ve deniz uygarlığına erişim oldukça önemlidir.³⁴ Denizcileşen ve denizcileşme süreci sonunda hegemonya kuran ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya ve Rusya örneklerinin yanında başat güç olmuş ancak bu egemenliğini koruyamamış Portekiz, İspanya ve Hollanda ile tabii ki Osmanlı İmparatorluğu³⁵ bulunmaktadır. Bu devletler tarihlerinin bir bölümünde okyanus donanması kurabilmiş ve denizlerde hegemonya sağlamış güç olarak dünya siyasetine etki edebilmiştir.³⁶ Bu egemenlik mücadelesinde gemilerin evrimleşmesi önemli kazanımlar sağlamıştır. Akdeniz'de Venedik/Cenova kadırgalarının yerini Portekiz'in "karavel"i almış, kürekten yelkene geçiş okyanus şartlarının bir gereği olarak yaşanmıştır. Portekizlilerden sonra İspanya öne çıkmış, ancak kadırga ağırlıklı bir donanma ile 1588'de İngiltere seferi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Daha sonra Hollanda, hem denizci bir ulus olmaları hem de Hansa Birliği geleneğiyle başat bir güç olmuştur. Gemi inşa sanayi ve Uçan Hollandalı adı verilen gemileriyle daha hızlı ve daha çok yük taşıma imkânlarına sahip olan Hollandalıların üstünlüğünü Fransa ve İngiltere'nin daha yüksek ateş gücüne sahip derin karinalı gemileri sona erdirmiştir. Savaşlardan sonra deniz hegemonyası, bunu uzun süre sürdürecektir İngilizlerin eline geçmiş ve bunu 1805 Trafalgar Savaşı ile iyice pekiştirmişlerdir. 1860-1945 arası muharebe gemisi ve dreadnot devrinde İngilizler hâkimiyetini sürdürse de her iki dünya savaşı sonrası başat güç olarak ABD yerini almıştır. İki kutuplu dünyada SSCB ile ABD, uçak gemisi, nükleer denizaltılar

ve daha sonra uzay ve bilişim teknolojileri alanlarında rekabete girişmişlerdir. Günümüzde bu rekabet Güney Çin Denizi'nde kıyasıya yaşanmaktadır.³⁷

Japon İmparatorluk Deniz Kuvvetleri 1869'da kurulmuş ve 1947'ye kadar görev yapmıştır.³⁸ Japonya Anayasası 9'uncu maddesi gereğince Silahlı Kuvvetlere sahip değildir. Ancak başta ülkenin savunması olmak üzere egemenlik haklarının korunması maksadıyla 26 Nisan 1952'de kurulmuş olan "Japon Deniz Öz Savunma Kuvvetleri" de dünyanın önemli deniz güçlerinden birisidir.³⁹ Ülkenin savunma politikası diğer devletlerle iş birliği içinde Birleşmiş Milletler tarafından verilecek görevlerin icrasına; milletin refahı ve güvenliği için gerekenin yapılmasına ve ABD ile Japonya arasındaki güvenlik antlaşmalarına dayanmaktadır.⁴⁰

Japonya denizciliğine ilişkin hazırlanan bu makalede yaşanan önemli tarihî olaylara istinaden "1846 yılı öncesi", "1846-1921 yılları arası", "1922-1945 yılları arası" ve "1946 yılı sonrası-günümüz" olmak üzere dört tarihî dönem ele alınmış; elde edilen veriler ışığında Japon denizcilik tarihinin gelişimi ve dönemsel etkileri belirlenmiştir.

1. 1846 Yılı Öncesi Dönem

Ülkenin bütün kıyı hattının taarruza açık olması nedeniyle İngiltere, Tayvan ve Japonya gibi ada ülkelerinde, savunma imkânlarını belirgin bir sınır cephesi üzerinde toplamak neredeyse imkânsızdır.⁴¹ Ada devletleri, denizcilik gücü veya deniz uygarlığı geliştirme açısından talihli devletler olup tek endişeleri deniz cephesindeki savunma ve güvenlidir.⁴² Kore Yarımadası⁴³ tarih boyunca Japonya için ya en önemli tehdit ya da Asya'ya bir çıkış yolu olmuştur.

Japonya tarihinde aslında 1550'lere kadar diğer dünya

34 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 68.

35 Bir dönem kadırgalarla Karadeniz ve Akdeniz'e egemen, ancak kalyona geçişi yapamayınca başarısız olmuş; bir dönem de aldığı/yaptığı gemilerle dünyanın nicelik olarak 3'üncü büyük donanmasına sahip olmuş bir devlettir.

36 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, ss. 69-70.

37 *a.g.e.*, ss. 79-94.

38 Japon İmparatorluk Deniz Kuvvetleri, https://tr.wikipedia.org/wiki/Japon_%C4%B0mparatorluk_Deniz_Kuvvetleri, (Erişim Tarihi: 07.02.2020).

39 Japon Deniz Öz Savunma Kuvvetleri, https://tr.wikipedia.org/wiki/Japon_Deniz_%C3%96z_Savunma_Kuvvetleri, (Erişim Tarihi: 07.02.2020).

40 Emre Akçadağ Alagöz, Japon Savunma Politikası ve Askeri Gücü, <http://www.bilgesam.org/incele/1844/-japon-savunma-politikasi-ve-askeri-gucu/#.Xj9Jl2gzZPY>. (Erişim Tarihi: 08.02.2020).

41 Brian Tunstall, *Denizde Dünya Harbi*, Çev., Kur.Kd.Yzb.Adnan AYKUT, Deniz Basımevi, İstanbul, 1942, s. 10.

42 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 35.

43 Kore, Japonya'nın kalbine saplanmış bir haçerdir. Tim Marshall, *a.g.e.*, s. 235.

devletlerini ilgilendiren önemli bir olaya rastlanmadığı, sadece Çin ve Kore ile alakalı kısmi hadiseler olduğu görülmüştür.⁴⁴ Moğolların dünyanın en büyük devletini kurması ve 1247-1281 yılları arasında Çin'e hâkim olması sürecinde Japonya'ya 1274 ve 1281 yıllarında sonu başarısızlıkla sonuçlanan saldırıları olmuştur.⁴⁵

Japonya, coğrafi keşiflerin başlamasıyla birlikte Portekizlilerin 1542 yılında gelişiyle⁴⁶ Avrupa'yla tanışmış, ancak Japonlar bu tanışmadan hiç de hoşnut kalmamışlardır. Coğrafi keşifler süresince gittikleri yerlere dinlerini taşıyan Hristiyan misyonerlerin faaliyetlerinden etkilenmemek isteyen Japonya, içine kapanmayı tercih etmiştir.⁴⁷ Kapıları kapama devri; Hristiyan rahiplerin misyonerlik faaliyetlerine karşı bir tedbir olarak uygulanmış, ancak sadece Hollandalılarda bu amaç görülmediğinden yalnızca onlara Nagasaki Limanı kolaylıkları sağlanmıştır.⁴⁸ Japonya 1636 yılından itibaren Hristiyanlığı menederek, Nagasaki'de küçük bir adaya hapsedilmiş bulunan ufak bir Hollandalı grubundan başka bütün Avrupalıları kovarak dış ülkeler ile irtibatı kesmiştir.⁴⁹

Bu politika 17'nci yüzyılın ortalarına kadar süren, dünyadan izole olmuş bir Japonya yaratmıştır. Bu zaman diliminde dışarıdan iş gücü ithali ve 50 tonu aşan gemi inşası⁵⁰ ile 23 metreden uzun gemi yapımı da yasaklanmıştır.⁵¹ Açık denizlere sefer yapabilecek gemilerin inşasının yasaklandığı bu devir 200 yıldan fazla sürmüştür. Gelişmelerden uzak kalan Japonların denizcilik hasletleri tamamen kaybolmuştur.⁵²

Japonların 1624 yılından itibaren dış dünya ile ilişkilerini kesilmesi 1853 yılında Amerikalı Komodor PERRY'nin Japonya'ya

gelmesi ve yeniden kapıların dünyaya açılması ile son bulmuştur.⁵³

2. 1846-1921 Yılları Arası Dönem

Batılılar, Afyon Savaşı'ndan sonra Japonya üzerindeki Hollanda tekelini kırmak maksadıyla baskı yapmaya başlamışlardır.⁵⁴

Aslında Japonların kapısı ilk kez 1846 yılında Pasifik'teki diğer komşusu ABD tarafından çalınmıştır. ABD Yedo Körfezi'ne iki gemi göndererek ticaret antlaşması imzalamaya çalıştıysa da Japonya bu teklifi geri çevirmiş, ancak Japonya'ya Pasifik'te yalnız olmadığını hatırlatmıştır.⁵⁵

ABD'ye Pasifik'te hem kömür ikmali yapabileceği yeni bir liman hem de ekonomik gelişimine katkı sağlayacak yeni bir pazar gerektiği için bu olaydan yedi yıl sonra 1853 yılında Mathew C.PERRY komutasındaki dört ABD savaş gemisi ile Japonya'ya gambot diplomasisi⁵⁶ uygulamıştır.

Japonya, önünde bulduğu iki seçenekten savaşmak yerine ticareti kabullenmek zorunda kalmıştır. Uzun seneler boyunca sadece Hollanda ile ikili ilişkiler içerisinde olan Japonlar, ABD'nin bu dayatmasına karşı koyamamıştır.⁵⁷ Bu dönemde Meiji devri ile kapıların tekrar açılması ve Komodor PERRY'nin gelişi, Japonya tarihi için dönüm noktalarından birisi olmuştur.⁵⁸

Japonya'nın söz konusu tarihte en güçlü derebeyi, sivil yönetimin ve ordunun başı olan Şogun Batı'nın gücü karşısında çaresiz kalmış ve 31 Mart 1854 yılında imzalanan antlaşmayla

44 Şeref Karapınar, *Japonya 2. Dünya Harbine Nasıl Girdi?*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1954, s. 17.

45 Moğol İstilas, *a.g.y.*

46 Şeref Karapınar, *a.g.e.*, s. 20.

47 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 177.

48 Şeref Karapınar, *a.g.e.*, ss. 20-21.

49 Brian Tunstall, *a.g.e.*, s. 178.

50 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 177.

51 BrianTunstall, *a.g.e.*, s. 178.

52 Şeref Karapınar, *a.g.e.*, ss. 20-21.

53 *a.g.e.*, s. 20.

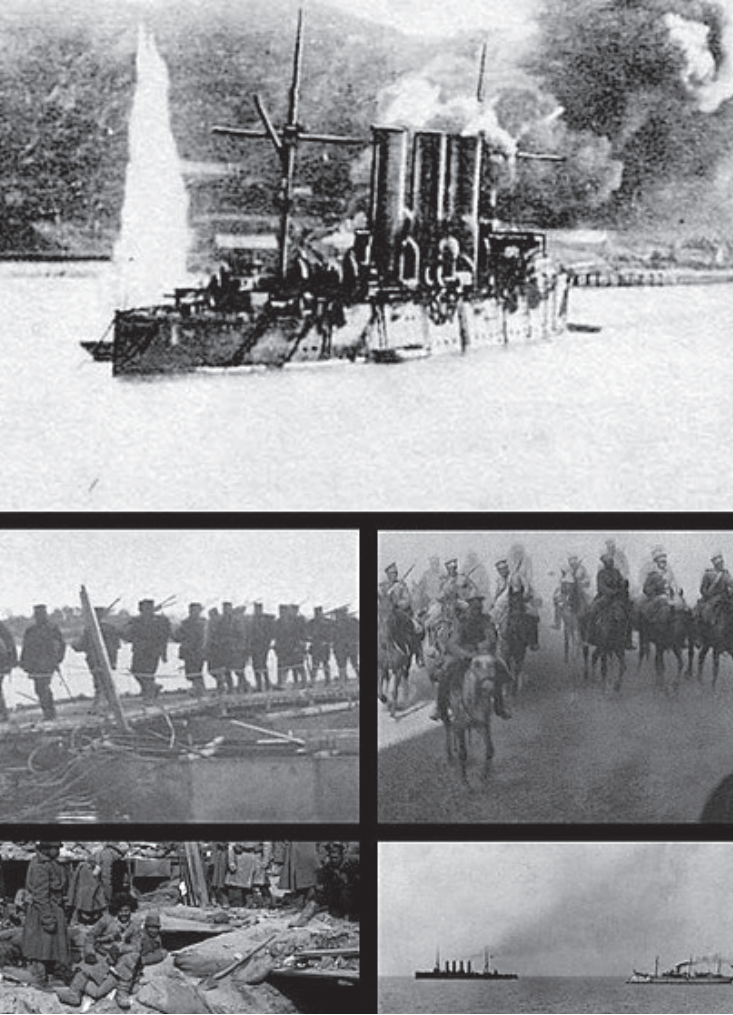
54 Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih 1789-2014*, Der Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 337.

55 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, ss. 177-178.

56 *a.g.e.*, s. 93.

57 *a.g.e.*, s. 178.

58 *a.g.e.*, ss. 22-23.

Resim-1 : Rus-Japon Savaşı (8 Şubat 1904-5 Eylül 1905)

Japonya ilk defa Batı'yla ilişki kurmak zorunda kalmıştır.⁵⁹ Böylece yaratacağı devden habersiz ABD, yaklaşık 90 yıl sonra boğaz boğaza geleceği dev uyardırmıştır.⁶⁰

Şogun, Japonya'yı bir deniz gücü yapma yolunda ilk adımları atmıştır. Coğrafyası bir deniz gücü olabilmesi için çok müsait olan Japonya, bu özelliğin deniz gücü olabilmek için tek başına yeterli olmadığını, bir devletin denizle buluşabilmesi maksadıyla öncelikle devlet otoritesinin denizcileşme sürecinde kararlı ve

bilinçli politikalar izlemesi gerekli olduğunu tespit etmiştir.⁶¹

17'nci yüzyılın ortalarına kadar sadece Hollanda ile ikili ilişkiler içinde olan Japonlar, yaşadıkları bu politika değişimi neticesinde, dünyanın en büyük deniz gücü olan Fransa ve İngiltere'yi fark etmişlerdir. 1858 yılında İngilizlerle ikili ilişkilerin kapısı aralanmış ve İngilizler, Japon İmparatoru'na buharla çalışan bir yat armağan etmiştir. 1861 yılında Japonların ticaret hacminin yarısından fazlası İngilizlerle gerçekleşmiştir. Şogun yönetimi ile İngiltere ve Japonya arasında eğitim ve materyal alanında bir iş birliği sürecini başlamıştır. İngilizler için önemli olan ise o dönemdeki Asya Havzası çıkarlarının Japonlarla uyuyor olmasıdır. Bu durum, deniz gücünü henüz oluşturamamış bölgesel güç olma yolunda ilerleyen Japonya'nın, İngiliz çıkarları doğrultusunda Pasifik terazisini dengede tutabilirliği olarak görülmüştür. Bu tarihten itibaren Japon Donanması'nın ivmelenmesinde ciddi bir İngiliz etkisi görülmüştür.⁶²

Japonya'da 1868 yılında yönetim değişikliği yaşanmış ve Şogun sonrası denizcileşme sürecinde asıl ivmenin yakalandığı "Meiji Restorasyonu" dönemi başlamıştır. Sadece denizcilik alanında değil diğer alanlarda da köklü reform hareketleri yaşanmıştır; 1872'de demir yolu inşasına başlanması, 1889'da ilk Anayasa'nın yapılması, eğitim alanında gelişmeler... Yaşanan bu süreçte Japon Donanması, merkezî bir rol üstlenmiştir.⁶³

Yetenek ve tecrübeden çok sadakate önem veren Japon anlayışı nedeniyle Meiji Restorasyonu'nun ilk yıllarında donanmanın omurgasını Satsuma bölgesindeki Samuray ailelerinin fertleri oluşturmuştur. "Denizci denizde yetişir" temel kuralını gelenekleri nedeniyle yürürlüğe koyamayan Japonlar, deniz taktiği, stratejisi ve teknolojisi için eğitim ve tecrübenin önemini çok geçmeden anlamışlardır. 1869 yılında Tsukiji'de Deniz Akademisi açılmış ve 1871 yılında Akademi adayları için sınavlar yapılmaya başlanmıştır. 1890'lı yıllara gelindiğinde ise sadece Samuray torunları değil, ülkenin tüm bölgelerinden gelen gençler Deniz Akademisi'ne girmeye başlamıştır.⁶⁴

Japonya deniz gücünün mimarı Satsuma doğumlu reformist Gamei Yamamoto, Satsuma doğumlu subayların birçoğunu 1893

⁵⁹ Brian Tunstall, *a.g.e.*, s. 177.

⁶⁰ Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 178.

⁶¹ *a.g.e.*, s. 178.

⁶² *a.g.e.*, ss. 178-179.

⁶³ *a.g.e.*, s. 179.

⁶⁴ *a.g.e.*, ss. 179-180.

yılında emekli etmiş ve bu tasfiye donanmadaki hemşerilik anlayışına son vermiştir.⁶⁵

Japonya, Donanmanın teknolojiye bağlı olduğunu ve iyi bir donanmaya sahip olabilmek için dönemin bilim hareketlerini takip etmek zorunda olduğunu kavramıştır. Bu bilim hareketi de nihayetinde modernleşmeyi, özgürlük hareketlerini ve zenginliği beraberinde getirmiştir. Japonlar da bunu çok iyi değerlendirip, aydınlanma ve reform hareketlerini sanayi devrimi ile harmanlayarak Japon deniz gücünü yaratmışlardır. İmparatorluğun ilk yıllarında gemi yapımında teknik ve eğitim altyapısı yeterli olmayan Japon Donanması, Fransa, İngiltere ve ABD'den gemi alımına gitmiş; 1890'lı yılların sonuna gelindiğinde ise Japon tersanelerinde dış destek ile birlikte gemi yapımı başlamıştır. Yirmi sene içerisinde sınıf atlayan Japonya tersanelerinde denizaltı dâhil birçok geminin yapımına başlanmış olsa da dışa bağımlılığın devam etmesi nedeniyle zırlı savaş gemisi yapımında zorluklar yaşamıştır. Karşılaşılan bu sorun İngilizler ile yapılan iş birliği neticesinde çözülmüştür. İngiliz Donanması, Japon Donanması'nın hem teknik hem de doktrin altyapısının oluşmasında önemli etkiye sahip olmuştur.⁶⁶

ABD'nin 1853 yılında savaş gemileri ile Japonya'ya gambot diplomasisi uygulamasından ve Rusya'nın baskısından daha birkaç yıl sonra 1860 yılında Hollanda'da yapılmış olan 350 tonluk ve tamamen Japon mürettebat ile donatılmış bir gemi ile ilk defa Büyük Okyanus'u aşarak San Francisco'ya gitmeyi başarmışlardır.⁶⁷

Coğrafi keşifler sonrası yaşanan Sanayi Devrimi'ne kayıtsız kalmak istemeyen Japonya, değişen Dünya ve 200 yıllık izolasyon süresince Avrupa'da yaşanan teknolojik gelişmelerin dışında kaldığını anlayan Japonlar, yavaş yavaş Batı ile aralarındaki güç dengesizliğinin farkına varmıştır.⁶⁸

Avrupa'nın üşüşmesi, Hollanda'ya verilen imtiyazlar, önce Amerika sonra Rusya ardından İngiliz ve Fransızların baskısı,

Japonların donanmalarına önem vermesine yol açmıştır. Donanmaya İngiliz, Japon Kara Ordusuna da Fransız/Alman hocalar getirilmiş; yurt dışına öğrenciler gönderilmiş; eğitim hamlesine yeni tersanelerin inşası ile devam edilmiştir. Modern esaslara dayanan büyük bir bahriye planı hazırlanarak 1890 yılında teşkilat yenilenmiştir.⁶⁹

Kapalılık döneminin sonunda Kore Yarımadası ve Güney Manchurya'yı hedef alan genişleme siyaseti güdülmüş ve bu siyaseti uygulamak için donanmaya ihtiyaç duyulmuştur. İlk aşamada gemilerini Britanya'dan tedarik eden Japonlar kısa zamanda kendi gemilerini inşa edecek kapasiteye ulaşmışlardır.⁷⁰ Eğitim alanında olduğu gibi tersanecilik alanında da İngilizler ile iş birliği yapmışlar ve dönemin endüstrisinin temel taşı olan çelik endüstrisini Japonya'ya getirmişlerdir. 1904 yılında Japonlar kendi olanaklarıyla torpidodan mayına kadar birçok askerî malzemenin yapımını başarmışlardır. Aradan geçen on yıl ve yaşanan savaşlar sonrası 1914 yılına gelindiğinde ise Japonya artık tamamıyla kendi kendine yeten bir deniz gücü olmuştur.⁷¹

Japonlar muazzam bir başarı yakalamış, bir ada devleti olarak coğrafi avantajlarının yanında, kesintiye uğramayan siyasi irade büyük etken olmuş; devlet, denizci bir Japonya istemiştir. Asya Kıtası'na bakan yüzünün Japonya için tehlike arz ettiğine ve arkasında kalan koca bir Pasifik'in onu çağırıldığına inanan Japonya'nın deniz gücü olması bir zorunluluk olarak görülmüştür. Dış zorlamalarla birlikte, ellerine geçen bu talihi de en iyi şekilde kullanan Japonların genetik kodlarının da çok elverişli olduğu anlaşılmıştır.⁷²

Batılılaşma hareketleri, eğitim alanında da sürmüş ve 1868 yılından itibaren Japon subayları denizaşırı ülkelere eğitimlere gönderilmiştir.⁷³

Japonya'da 1873-1879 yılları arasında görevlendirilen İngiliz subayları, İngiliz Donanması'nın profesyonelliğini ve geleneklerini Japonlara aşılama; bu aşı öylesine başarılı

⁶⁵ a.g.e., s. 180.

⁶⁶ a.g.e., ss. 179-180.

⁶⁷ Sermet Gökdeniz, *Rus-Japon Harbi*, Askerî Deniz Matbaası, İstanbul, 1944, s. 4.

⁶⁸ Cem Gürdeniz, a.g.e., s. 177.

⁶⁹ Sermet Gökdeniz, a.g.e., ss. 4-5.

⁷⁰ Brian Tunstall, a.g.e., s. 178.

⁷¹ Cem Gürdeniz, a.g.e., s. 179.

⁷² a.g.e., s. 180.

⁷³ 1904-1905 yıllarında yapılan Rus-Japon Savaşı'nda Japon Donanması'na komuta eden Amiral Heihachiro Togo, 1871-1878 yılları arasında İngiltere'de, 2'nci Dünya Savaşı sırasında Donanma Komutanı olan Amiral Isoroku Yamamoto ise ABD'de Harvard Üniversitesi'nde eğitim görmüştür. Cem Gürdeniz, a.g.e., s. 181.

olmuştur ki, üniformaların tasarımına kadar İngiliz Donanması'nın etkisi görülmüştür.⁷⁴

Japon Donanması belirli bir eğitim ve materyal seviyesine ulaştıktan sonra dış politika anlayışı da değişmiş; Pasifik'te bölgesel bir güç olan Japonya savunma sınırlarını da ülke dışından başlatan bir anlayışa bürünmüştür. Artan ham madde ihtiyacı ve Asya'nın kendisine bakan yüzünü ele geçirmek hedefleri maksadıyla Çin üzerinde hedefler belirlenmiştir.⁷⁵

Baskın kültürünü İngilizlerden alan ve "ilk önce yen, daha sonra savaş" Samuray atasözünü benimseyen Japonya "Pung Adası Savaşı"yla Kore'ye asker taşıyan Çin Donanması'nı resmî bir savaş ilan etmeden bir baskınla vurmuştur.⁷⁶ Japonların emperyalist emellerle yaptıkları ilk harp 1894-1895 1'inci Çin-Japon Harbi olarak tarihe adını yazdırmıştır.⁷⁷ 1894 yılında başlayan savaş öncesinde Japon sahilleri tahkimatsız ve donanması ise sadece 57.000 ton hacminde 51 parçadan oluşmaktaydı.⁷⁸

Bu baskından iki ay sonra, 17 Eylül 1894 tarihinde iki ülke donanmaları "Yalu Savaşı"yla⁷⁹ karşı karşıya gelmiş ve Çin Donanması'na ağır kayıplar verdiren Japonlar için bu savaş tam bir zafer olmuştur. Çin Donanması'nın eğitimi ve niteliğinin yetersizliği nedeniyle savaş Japonya'nın üstünlüğü ile sona ermiştir.⁸⁰ Hiç gemi kaybetmeden Sarı Deniz'in kontrolünü sağlamışlardır. Ancak, savaşta galip gelseler de Japonlar masada kaybetmiştir. 1894-1895 yılları arasında yapılan 1'inci Çin-Japon Savaşı sonunda galip devlet olsa da Rusya, Almanya ve Fransa'nın etkisi ve İngilizlerin tarafsız kalmasıyla Port Arthur'u iade etmiştir.⁸¹ Tüm toprak kazanımlarını geri veren Japonlar için

yeni dönemde Rus gerginliğinin ilk sinyalleri belirlemiştir.⁸²

Japon Donanması Yalu Savaşı'ndan sonra da yapılandırmasını sürdürmüştü; yeni dretnotlar, zırlı kruvazörler, muhripler ve denizaltılarla büyümeye devam etmiştir. Bu gelişmeler sonucu Japon Donanması Rusya'ya meydan okuyacak yapıya ulaşmıştır. Özellikle 1896 yılında, Mahan tarafından ortaya atılan görüşlerin Akilyama Saneyuki ve Sato Tetsutarō tarafından Japoncaya çevrilmesi ve bu görüşlerin Japon devlet yönetimi tarafından benimsenmesi en önemli adım olmuştur.⁸³ Teknoloji ve tecrübenin Batı'da bulunması nedeniyle bölgesel bir güç olmanın yolunun Batı'yla iş birliğinden geçtiğini fark eden Japonya; emperyalist misyonu doğrultusunda Pasifik'te yanına çekebileceği bir müttefik arayışında olan İngiltere; bölgede her an genişleyebilecek bir Rus tehdidine karşı müttefik olmuşlardır. İngiltere de bu sayede yeni bir üs ve dost edinmiştir.⁸⁴

Rusya'nın geri aldığı Liao-tung Yarımadası'nda bulunan Port Arthur Limanı'nı Pasifik üssü olarak kullanması, Çin'den askerlerini çekmemesi, Mançurya'yı işgal etmesi ve 1900'lü yılların başından itibaren bölgede izlediği politikanın Japonya'yı rahatsız etmesi, Japonya'nın Asya'daki varlığını tehdit eden adımlar olarak anlaşılmalıdır.⁸⁵

Tarih boyunca ilk hedefleri, Asya Kıtası'ndan Japonya'ya doğru uzanan Kore'yi ele geçirmek olan ve 1894-1895 tarihinde Çin'e karşı savaşı kazanan Japonya, aralarında 1.000 mil mesafe⁸⁶ olan Vladivostok⁸⁷ ve Port Arthur limanlarına sahip Mançurya üzerinde egemenlik tesis etmeye çalışan Rusya ile çıkar çatışmasına girmiştir. Rus Donanması için en dar yeri 120 mil⁸⁸ olan Tsushima ve Sugaro Boğazları'ndan geçmek çok önemli görülmüş ve Ruslar

74 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 181.

75 Rifat Uçarol, *a.g.e.*, s. 339.

76 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 181.

77 Şeref Karapınar, *a.g.e.*, s. 22.

78 Sermet Gökdeniz, *a.g.e.*, ss. 5-6.

79 Rees Laurence and R.G. Grant, *1001 Battles That Changed The Course of History*, 2'nci Baskı, Octopus Books, London, 2014, s. 672.

80 Sermet Gökdeniz, *a.g.e.*, ss. 5-6.

81 Şeref Karapınar, *a.g.e.*, ss. 30-31.

82 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 181.

83 *a.g.e.*, ss. 181-182.

84 *a.g.e.*, s. 181.

85 *a.g.e.*, s. 182.

86 Sermet Gökdeniz, *a.g.e.*, s. 14.

87 Şehrin anlamı "şarkın hâkimi"dir. Şeref Karapınar, *a.g.e.*, s. 29.

88 Sermet Gökdeniz, *a.g.e.*, s. 14.

bu bölgeye yönelik Trans-Sibirya tren hattını da tamamlamış; bununla birlikte Japonya da bu süre zarfında güçlü bir donanma hazırlamıştır.⁸⁹

İngiliz denizciliği etkisi altında Japonların baskın kültürünü tercih etmelerinin de etkisiyle 8-9 Şubat 1904 tarihinde Japon Donanması on muhriple Rusya'nın Port Arthur Limanı'nda yatan Pasifik Donanması'na bir baskın yapmış^{90 91} ve böylece 1904-1905 Rus-Japon savaşı başlamıştır.^{92 93}

Rusya Baltık, Karadeniz, Kuzey Denizi, Akdeniz ve Pasifik Donanmaları ile kuvvet konsantrasyonu sağlayamamış ve Akdeniz'de bulunan gemilerini zamanında Pasifik Filosu'na gönderememiştir. Savaş hazırlığını daha iyi yapan Japonya ise bu savaş öncesi İtalya'dan aldığı gemileri, zamanında ülkesine getirebilmiştir.⁹⁴

Japonya Kore'ye yerleşmeyi hedef olarak belirlediği için taarruz harbini tercih etmiş ve baskın sonrası çıkarma harekâtı icra ederek Port Arthur'u almış, Vladivostok'daki zayıf Rus Donanması'nı uzak abluka⁹⁵ altında tutmuş ve kendi deniz nakliyatını işletmiştir.⁹⁶

Rusya'nın harbin karşı tarafça başlatılması politikası, savaş emarelerinin tespit edilmesine rağmen gerekli tedbirlerin alınamamasına yol açmıştır.⁹⁷ Japonların ise bu savaşta tedbirli/çekişken hareket etmelerinin en büyük nedeni olarak kayıplar hâlinde temin edilmesinin uzun süre alacak olması bağlamında

elde bulunan tüm kuvvetleri kullanmak istememeleri olarak görülmüştür.⁹⁸

Harbin başladığı bilgisini alamayan ve mayın harbi ile ilk defa karşılaşan Ruslar limanın ikinci bir hücum ile düşmesinden korkarak kendi elleriyle gemilerini batırmışlardır.⁹⁹ Bu baskınla başlayan savaşın devamında 14 Ağustos 1904'te Vladivostok'daki Rus Filosu bir kez daha yenilgiye uğramıştır.¹⁰⁰

Bu yenilgilere cevap vermek için hazırlanan Rus Donanması'na 27 Mayıs 1905'te Tsushima Boğazı'nda¹⁰¹ Japonlar tarafından bir baskın daha yapılmış ve Ruslar bir kez daha yenilmişlerdir. Bu baskın sırasında Japon Donanması sadece 110 kayıp yaşarken, Ruslar 4830 personelini kaybetmiş 5917'sini de esir vermiştir.¹⁰² 2'nci Dünya Savaşı'nda Japon Donanması'na komuta edecek olan Amiral Isoroku Yamamoto da, teğmen rütbesiyle Amiral Togo'nun filosunda görev almış ve hatta yaralanmıştır.¹⁰³

Rusya'dan yola çıkan, aylarca seyir yapan ve büyük mesafeler kat eden Rus Baltık Filosu'nun amacının öncelikle Vladivostok'a ulaşmak, bakım onarım faaliyetleri ile lojistik desteği almak ve limandaki Rus gemileri ile birleşerek harekât icra etmek olduğu belirlenmiş; Japonların ise taarruz savaşını tercih ettiklerinden Tsushima Boğazı'nda pusu kurduğu görülmüştür.¹⁰⁴

27 Mayıs 1905 tarihinde gerçekleşen deniz savaşında¹⁰⁵ baskına uğrayan Rus Amiralinin tek gayesinin Vladivostok'a ulaşmak¹⁰⁶ olması ve daha savaşın başında kazanma ümidinin

89 *a.g.e.*, ss. 5-7.

90 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 182.

91 Sermet Gökdeniz, *a.g.e.*, s. 10.

92 Şeref Karapınar, *a.g.e.*, ss. 35-39.

93 Rees Laurence and R.G.Grant, *a.g.e.*, s. 690.

94 Sermet Gökdeniz, *a.g.e.*, ss. 10-11.

95 *a.g.e.*, s. 83.

96 *a.g.e.*, ss. 21-23.

97 *a.g.e.*, s. 25.

98 *a.g.e.*, s. 29.

99 *a.g.e.*, ss. 32-33.

100 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 182.

101 Rees Laurence and R.G.Grant, *a.g.e.*, ss. 694-695.

102 Rus Filosu %60 kayıp ve Japonlara göre 48 kat fazla personel zayıyatı yaşamıştır. Nelson zamanında bu oran sadece iki ila üç katı olmuştur. Sinan Topuz, *a.g.e.*, s. 207.

103 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 182.

104 Sermet Gökdeniz, *a.g.e.*, s. 98.

105 *a.g.e.*, s. 105.

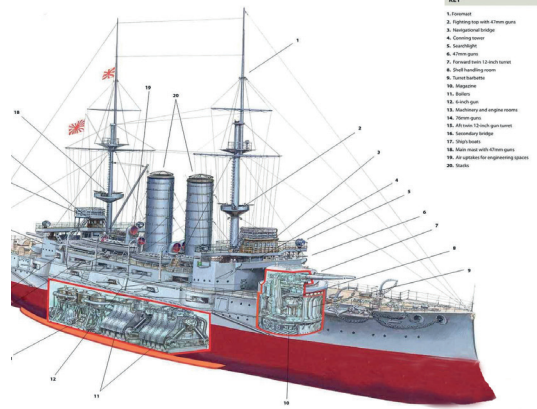
106 *a.g.e.*, s. 126.

olmaması da bu savaşın ağır bir yenilgiyle sonuçlanmasını engelleyememiştir.¹⁰⁷ Savaş sırasında Rus gemilerinin birçoğu batmış, kalanı teslim olmuş ve kaçabilen pek azı Vladivostok'a gidebilmiştir.¹⁰⁸

Dünya deniz savaşları tarihinde 1904-1905 Rus-Japon Harbi'nde icra edilen Tsushima Savaşı, 20'nci yüzyılın ilk büyük deniz savaşdır¹⁰⁹ ve söz konusu savaşta Japonlar ele geçirdikleri Rus gemilerini, onarım yaparak filolarına katmışlardır. Rus Donanması'ndan arta kalan birkaç geminin Vladivostok'a ulaşması, tarihte İspanya Kralı Philip'in donanmasının zaferi gibi gördüğü hikâyeye benzetilmiştir.¹¹⁰

Batı kaynaklı gemi gelişiminin aslında 200 yıl müddette sabit kaldığı, hatta ünlü İngiliz Amiral Nelson zamanında bile böyle bir yarış olmadığı görülmüş,¹¹¹ ancak 20'nci yüzyıl başında muazzam bir yarış başlamıştır. Muharebe gemisinin her tarafının zırhlanıp zırhlanmamak meselesi ilk defa 1865'te açık deniz muharebe gemisi olarak ve çelikten yapılan HMS Warrior gemisi üzerinde yapılan tartışmalarda meydana çıkmıştır.¹¹² Stimli gemi, çelik, pervane gibi dünya savaş gemilerinin gelişim sürecinde, Japon Amirali Togo'nun 1905 Tsushima Deniz Savaşı'nı komuta ettiği sancak gemisi "Mikasa" da yer almıştır. 1902 yapımı gemi, 415 feet¹¹³ uzunlukta, 18 knot¹¹⁴ sürate sahip, 4 adet 12 inch¹¹⁵, 14 adet 6 inch toplara ve 4 torpido kovanına sahiptir.¹¹⁶ (Resim-2)

Kendisine o kadar fazla güvenen, sadece saygınlığının bile yeteceğini hatta iş çatışmaya varırsa Rus Donanması'nın işi bitireceğine inanan bir Rusya'nın bulunması,¹¹⁷ bu savaşın modern savaşların en orantısızları arasına adını yazdırmasına yetmiştir; Ruslar 37 harp gemisinden 34'ünü, Japonlar ise hiçbir gemisini kaybetmemiştir.¹¹⁸

Resim-2: Mikasa Zırhlı Savaş Gemisi¹¹⁹

Japonya'nın Pasifik komşusu ABD'nin beklediği gibi gelişmemiş olan bu savaşta, Rus deniz gücü âdeta ezilmiş ve Japon Donanması ise mutlak zafer kazanmış, aslında neredeyse hiç yıpranmamıştır.¹²⁰ Japonya bu savaşta elektronik harbin ilk uygulayıcılarından olmuş ve telsiz sinyallerini karıştırmak suretiyle taktik avantaj sağlamıştır.¹²¹ Mayın harbinin de dikkatleri çeken tarihi, bu savaş olmuş; ancak dökülen mayınlar sadece düşmana değil, ülkelerin kendi ticari gemilerine de büyük zararlar vermiştir.¹²²

Bu savaştan sonra Japonya, hem ülkesel hem de sömürgesel genişlemek için kendisine hedefler belirlemiştir; Kuzeyde Shalin Adası, Kore ve Mançurya, Güneyde Formosa (Tayvan), Filipinler ve çevresindeki adalar, Çin'inde, gibi geniş alanlar ve daha sonra Çin, Hindistan ve Avustralya.¹²³

107 a.g.e., s. 138.

108 a.g.e., ss. 133-134.

109 Oliver Warner, *Great Sea Battles*, Spring Books, 5'inci baskı, Verona, İtalya, 1973, s. 243.

110 Oliver Warner, a.g.e., s. 249.

111 Brian Tunstall, a.g.e., s. 21.

112 a.g.e., s. 21.

113 1 feet karşılığı 30,48 santimetre uzunluğunda İngiliz ölçü birimidir.

114 1 knot 1 saatte kaydedilen 1 deniz miline yani 1852 metreye eşit olan ve denizcilikte kullanılan hız birimidir.

115 1 inch (inç) karşılığı 2,54 santimetre uzunluğunda İngiliz ölçü birimidir.

116 Oliver Warner, a.g.e., s. 302.

117 William Weir, *Dünyayı Değiştiren 50 Savaş*, Çeviren Pars Turhan Özer, Doruk Yayınevi, İstanbul, 2017, ss. 99-101.

118 a.g.e., s. 104.

119 <https://haberpop.com/dunyanin-en-buyuk-5-savas-gemisi/dunyanin-en-buyuk-en-iyi-en-guclu-savas-gemisi-mikasa/> Erişim Tarihi: 08.02.2020).

120 a.g.e., ss. 104-105.

121 Sinan Topuz, a.g.e., s. 297.

122 a.g.e., s. 327.

123 Şeref Karapınar, a.g.e., ss. 29-31.

Savaşın sonunda Portsmouth ABD'de 5 Eylül 1905 tarihinde imzalanan antlaşma ile Port Arthur ve Shalin Adası'nın güney kısmı Japonya'ya verilmiş, Japonya Kore ve Mançurya üstünde nüfuz edinmiş ve Mançurya ise Çin'e teslim edilmiştir.¹²⁴ Rusya bu yenilgi ile yüzünü tekrar Batı'ya ve Güney'e çevirmiş; Japonya'nın bu başarısı diğer denizci devletleri tedirgin etmiştir.^{125 126}

Bu savaş sonunda Japonya, Rusya'nın Mançurya ve Kore'deki etkisini sınırlayarak, Batı Pasifik'te kendini rakipsiz ilan etmiş, bölgesel güç hedeflerini yenileyerek artık kendilerine rakip olarak ABD'yi görmeye başlamıştır. ABD'nin deniz gücü temel alınarak gelişim için yeni hedef belirlenmiştir. Batı, artık dünya güç mücadelesinde Japonya'yı da hesaba katmak zorunda kalmış ve ayrıca 1907 Lahey Konferansı'na davet etmişlerdir.¹²⁷

Rus-Japon Savaşı'nın deniz tarihi açısından farklı bir özelliğini Amerikalı stratejist Milan Vego, "Operational Warfare at Sea" kitabında çeşitli deniz taktiklerinin peşi sıra uygulandığı; ülkeleri kesin zafere götüren ilk ve son savaş olarak tanımlamıştır. Bu savaşın Ruslar açısından çok farklı sonuçları olmuş ve bu yenilgi, Rusya'da 1905 Devrimi'ne yol açmıştır. Çarlık Rusyası bu yenilgiyle sallanmaya başlamış, Rusya'da işçi ve köylü sınıfının özgürlük hareketi sahne almıştır. Bu yenilgi sonrası sertleşen muhalefet, yeni anayasa hazırlanmasını ve halk meclisi DUMA'nın açılmasını sağlamıştır. Diğer yandan ise Pasifik'te yenilen Rus Donanması, gözünü hasta adamın nefes borusuna, yani Türk Boğazları'na çevirmiştir.¹²⁸

Savaş sonrası Japon Donanması'nın yeni yapılanma politikası, ABD Donanması'na göre planlanmıştır. Japon teorisyen Tetsutaro Sato, "Japon Donanması'nın, müteakip dönemde ABD ile yaşanabilecek bir savaşta zafer kazanmak istiyorsa ABD Donanması'nın %70'i oranında bir güce sahip olması gerektiğini" belirtmiştir. Bu standart 2'nci Dünya Savaşı öncesine kadar Japon Donanması'nın ortak amacı hâline

gelmiştir. 1910 yılında sekiz muharebe gemisi ve sekiz kruvazör hedefi koymuşlardır. Ancak ABD Donanması, Mahan'ın etkisiyle çok büyük bir ivme yakalamış ve Japonların yanına yaklaşması bile mümkün olamamıştır. 1905 ile 1922 arasında 121 muhrip, 56 denizaltı ve 23 hafif kruvazör inşa eden ABD, denizlerde artık bir dev olmuştur.¹²⁹

1894 yılında Çin'i, 1905 yılında Rusya'yı yenen Japonya, 1910 yılında Kore'yi de alarak genişleme siyaseti gütmüştür.¹³⁰ Japonya'nın Kore'yi ilhakı 22 Ağustos 1910 tarihinde gerçekleşmiş, aslında 17 Kasım 1905 tarihinden itibaren Japon himayesi altında bulunan Kore'yi isyanları bahane ederek elde etmiştir.¹³¹ Bu bölgeye yakın Moğolistan da iki ayrı parça olarak bölünmüş ve Dış Moğolistan Rusya'nın, İç Moğolistan ise Çin'in kontrolünde kalmış; daha sonra iki ülkenin anlaşması ile Dış Moğolistan, müstakil bir Sovyet Cumhuriyeti olarak istiklalini ilan etmiştir.¹³²

1904-1905 Rus-Japon Savaşı sonrasında Rus tehdidinin bertaraf edilmesiyle İngilizler açısından Japonların eski önemi kalmamıştır; aynı şekilde Japonlar için de, İngilizlerin.¹³³

Genişleme siyaseti güden Japonya 1914 yılında Britanya ile yaptığı ittifak neticesinde Alman Tsing-Tao Üssü'nü işgal etmiş; İtilaf kuvvetlerine yardım maksadıyla Akdeniz'e muhrip göndererek varlığını göstermiştir. Japonya ayrıca Çin'i siyasi, ekonomik ve askerî bakımdan sıkıştırmaya da devam etmiştir.¹³⁴ 1914 yılında Japon uçak gemisinden kalkan ve Alman mayın gemisini batıran harekât; tarihe denizden kalkarak yapılan ilk başarılı taarruz olarak geçmiştir.¹³⁵

Japonlar 1'inci Dünya Harbi'nin yarattığı müsait durumdan faydalanarak Çin üzerinde ve Rusya ile ilgili konularda amaçlarını gerçekleştirmek için çalışmalar yapmıştır. Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın yenilmesi ile Çin üzerindeki

124 Sermet Gökdeniz, *a.g.e.*, ss. 139-140.

125 *a.g.e.*, s. 140.

126 Rifat Uçarol, *a.g.e.*, s. 344.

127 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 183.

128 *a.g.e.*, s. 183.

129 *a.g.e.*, ss. 183-184.

130 Brian Tunstall, *a.g.e.*, s. 179.

131 Şeref Karapınar, *a.g.e.*, ss. 39-40.

132 *a.g.e.*, ss. 41-42.

133 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 184.

134 Brian Tunstall, *a.g.e.*, s. 179.

135 Sinan Topuz, *a.g.e.*, s. 111.

Resim-3 : Pearl Harbor Savaşı
imtiyazları elde etmeye çalışmışlardır. Ancak 1922 Washington Antlaşması ile Çin üzerindeki etkisi sınırlandırılmıştır.¹³⁶

Ayrıca 1915 yılında Japonların Asya politikası kapsamında Çin'den istediği 21 maddelik talep, Japon ve İngiliz politikalarının artık uyumadığını göstermiştir. Japonlar artık bölgesel güç seviyesini aşan bir görünüm sergilemiştir.¹³⁷

1'inci Dünya Savaşı'na girerken kendi kendine yeten bir ülke ve tamamıyla millî sanayisini oluşturan Japonlar iki deniz savaşını yaşayarak gerekli deniz tecrübesine sahip bir donanma olmuştur. İngilizlere eskisi kadar ihtiyacı olmayan Japonya savaş süresince Almanya'nın Pasifik'teki bazı kolonilerine el koyarak Pasifik'teki Alman etkisini azaltmıştır. Ayrıca, Akdeniz'e Amiral Kozo Sato komutasında bir kruvazör ve 14 muhrip göndererek müttefiklerin konvoy harekâtına destek vermişlerdir.¹³⁸

Sanayi, teknoloji, finans ve yetişmiş insan gücünün önemini anlayan Japonya tüm bu aşamaları dinî korkuları yüzünden 200 yıl boyunca sürekli denizi reddetmesine rağmen başarıyla gerçekleştirmiştir.¹³⁹ Japon Donanması, 1'inci Dünya Savaşı'nda

yer almış ancak denizlerde bir sıcak çatışma yaşamamıştır. Bu süreyi müteakip yıllarda ABD ile çıkabilecek bir savaş için hazırlık dönemi olarak geçiren Japonya 1'inci Dünya Savaşı sona erdiğinde gerek materyal gerekse personel açısından dünyanın artık üçüncü donanması olmuştur. Dünya artık Japonya'nın bir deniz gücü olduğunu anlamıştır.¹⁴⁰

3. 1922-1945 Yılları Arası Dönem

1'inci Dünya Harbi'nin galip devletleri arasında yer alan Japonya büyük bir sanayi atılımı yapmış ve senede bir milyon artan nüfusu ile bu durum ham madde ve yeni pazarlara olan ihtiyacını artırmıştır. Japon emperyalizminin nedenleri arasında ham madde kaynakları ve pazar temini arayışları önemli birer etken olmuştur.¹⁴¹

Amacı 1'inci Dünya Savaşı'ndan sonra süratle başlayan muharebe gemisi inşa yarışını tahdit etmek olan "Beş Kuvvet Deniz Silahları Antlaşması"¹⁴², 1922 yılında Washington'da Britanya, İtalya, ABD, Fransa ve Japonya arasında imzalanmıştır.¹⁴³ 1'inci Dünya Savaşı'ndan sonra hâlâ denizlerde başat güç olan ancak savaş yorgunu İngiltere'nin bu antlaşmadaki hedefi; silahların sınırlandırılması ve özellikle de Pasifik'te yükselen gücünden korktuğu Japonya'nın donanmasının sınırlandırılması olmuştur.¹⁴⁴ Söz konusu antlaşmayla, Japonların daha küçük bir donanma yapması karşılığında, İngiltere ve ABD, Uzak Doğu'da üs yapmamayı taahhüt etmiştir. Böylece Japonlara karşı en ileri Amerikan üssü, ABD'den 4.000, Japonya'dan da 3.000 deniz mili uzakta bulunan Hawaii Adası'nın Pearl Harbor Üssü olmuştur.

Söz konusu antlaşmanın imzalandığı yıl Japonya'nın ilk uçak gemisi Hoshō'nun denize indirildiği yıldır.¹⁴⁵

Pasifik'teki bu yeni gücü kısıtlayan Washington Deniz Silahları Sınırlandırma Antlaşması; ana donanma gemilerini içerirken, muhrip ve denizaltı yapımı kısıtlama dışında bırakmıştır. Bu da Japonları, yeni teknikler bularak tonaj farkıyla açılan mesafeyi kapatmaya itmiş ve Alman mühendisler sayesinde Alman yapımı

¹³⁶ Şeref Karapınar, *a.g.e.*, ss. 42-43.

¹³⁷ Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 184.

¹³⁸ *a.g.e.*, s. 184.

¹³⁹ *age*, s. 178.

¹⁴⁰ *a.g.e.*, s. 184.

¹⁴¹ Şeref Karapınar, *a.g.e.*, ss. 48-52.

¹⁴² Antlaşma oranı 5:5:3 (İngiltere: ABD: Japonya) olarak denge sağlamaktadır. Sinan Topuz, *a.g.e.*, s.45.

¹⁴³ Brian Tunstall, *a.g.e.*, ss. 28-29.

¹⁴⁴ Faruk Sönmezöğlü, *Dış Politika Analizinde İç-Dış Faktör Önceliği Tartışmaları*, DER Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 65.

¹⁴⁵ Sinan Topuz, *a.g.e.*, s. 112.

U-bot ve denizaltıların yapım tekniklerine ulaşmışlardır.¹⁴⁶

Bu yeni süreçte Japon Donanması tüm enerjisini Amerikan Donanması'nı yakalamaya ve yaşanacak muhtemel bir savaşa vermiştir. Hatta bu maksatla 1927 yılında Deniz Harp Akademisi'nde Pearl Harbor baskınının harp oyununu denemişlerdir.¹⁴⁷

Denizaltı ve muhriplere de kısıtlama getiren ve 1930'da imzalanan yeni Deniz Silahları Antlaşması Japonya'yı rahatsız etmiş ve bu antlaşmanın donanmanın önünü kestiğini düşünmüşlerdir.¹⁴⁸ Sonuçta, 1935 yılında Japonya tarafından "Beş Kuvvet Deniz Silahları Antlaşması"na bağlı kalmayacağı ilan edilmiştir.¹⁴⁹

Japonlar Batı medeniyetini kendilerine uydurduktan sonra, 1905 yılında Port Arthur'u, 1910 yılında Kore'yi, 1932 yılında Mançurya'yı ele geçirmişler ve Çin'in deniz ile irtibatını kesmişlerdir.¹⁵⁰ 1929 ekonomik buhranını; Mançurya'nın işgali, para birimi Yen'in değerini çok büyük oranda düşürmesi ve silahlanma ile atlatmıştır.¹⁵¹

Askerlerin giderek ülke yönetiminde ağırlığını hissettirdiği 1930'lu yıllarda "Asya Asyalılarındır!" sloganı ile bir tür "Japon Monreo Doktrini"¹⁵² ilan eden Japonya'nın amacı, Batıların Çin üzerindeki etkisini azaltarak bu bölgeyi kontrolüne almak olmuştur. Alan ve doğal kaynaklar bakımından sınırlı bir coğrafyaya sahip Japonya doğal genişleme alanı olarak da geniş Çin topraklarını görmüştür.¹⁵³

Avrupalıların kendi kıtalarında artan gerginlikle meşgul olmaları ve Çin'inde başta olmak üzere Uzak Doğu'daki menfaatlerini korumak olarak değerlendiren Japonya, 1931

yılında bir bahane ile kontrol altında tuttuğu Mançurya'yı işgal etmiş ve burada piyon bir devlet kurmuştur. Çin tarafından Cemiyet-i Akvam'a¹⁵⁴ yapılan müracaat ise bir fayda getirmemiştir.¹⁵⁵

Silahsızlanma sürecinin sona erdiği 1936 yılına gelindiğinde, yaklaşan savaşın ayak sesleri ve saldırganlaşan Japon dış politikası, askerlerini de yeniden yapılandırmıştır. 1932-1934 yılları arasında antlaşma yanlısı olan bir grup amiral, Amiral Mineo Osumi tarafından emekliye sevk edilmiştir. Yaşanan diğer gelişmeler arasında Japon Ordusu'nda anarşiyi temizlemek ve disiplini sağlamak amacıyla, 1935 yılında 4.700 subayı ilgilendiren bir tasfiye yapılmıştır.¹⁵⁶ Savaş siyasetinin, kurumsallaşmış bir deniz gücüne müdahale etmesi ve deniz savaşlarında asıl olanın deniz tecrübesi olması hususları bu dönemin dikkat çekici gelişmeleri olarak yaşanmıştır. Denizcilik tarihine isimlerini kazımış olan tüm komutanların denizlerde yetişmiş olması dikkate alınmadan Japon Donanması'nda nicelik niteliğin önüne geçmiştir.¹⁵⁷

Avrupalıların Almanya ve İtalya ile ilgilenmesi, ABD'nin de Monreo Doktrini ile içine kapanmasını fırsat bilen ve Almanya ile 1936 yılında akdedilen Anti Komintern Pakt¹⁵⁸ ile Rusya'yı hedef alan Japonlar; kuzeyden gelebilecek tehlikeye karşı koymak amacıyla Çin sorununu kökten çözmek istemişlerdir. 2'nci Çin-Japon Savaşı 7 Temmuz 1937-15 Ağustos 1945 tarihleri arasında yapılmıştır. Lukowkiao Köprüsü¹⁵⁹ aslında Japonlar tarafından patlatılmış olsa da bu olayı vesile ederek harp ilanına bile gerek duymadan büyük bir güçle Çin'e saldırmışlar ancak planladıkları başarıyı yakalayamamışlardır. Hainan Adası'nın işgali, stratejik önemi nedeniyle başta Fransa olmak üzere

146 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 184.

147 *a.g.e.*, s. 184.

148 *a.g.e.*, s. 185.

149 Brian Tunstall, *a.g.e.*, s. 30.

150 *a.g.e.*, s. 250.

151 Şeref Karapınar, *a.g.e.*, s. 61.

152 ABD tarafından 1823 yılında ilan edilen ve yalnızlık politikasını ifade eden Monreo Doktrini'nin benzeri politika güdülmesidir. Rifat Uçarol, *a.g.e.*, ss. 312-316.

153 Faruk Sönmezoğlu, *a.g.e.*, s. 71.

154 Milletler Cemiyeti.

155 Şeref Karapınar, *a.g.e.*, ss. 52-54.

156 *a.g.e.*, s. 66.

157 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 185.

158 Almanya ve Japonya arasında 1936 yılında Sovyetler Birliği'ne karşı yapılan antlaşmadır. Rifat Uçarol, *a.g.e.*, ss. 704-705.

159 Marko Polo Köprüsü 1937, Rees Laurence and R.G. Grant, *a.g.e.*, s. 789.

Avrupa'da tepkiyle karşılanmış, zaten kısa bir süre sonra da dünya savaşı başlamıştır.¹⁶⁰

Çin Savaşı'nın umulmadık bir şekilde uzaması Japon stoklarını eritmiş, ellerinde Kore, Mançurya, Formosa (Tayvan) ve kendi ada ülkesi olsa da doğal kaynaklar olarak oldukça zengin ve hayat alanı olarak gördükleri Çinhindi, Endonezya, Malezya ve hatta Avustralya'yı hedefe koymuşlardır. Ancak bu hedefin en temel engeli olarak ABD'yi görmüşlerdir.¹⁶¹

2'nci Dünya Savaşı'nın başında Japonya, Batı endüstrisine tam anlamı ile ve başarılı bir şekilde intibak eden yegâne Asya devleti olmuştur. Hem coğrafi konum hem de gelenekleri ile tam bir denizci devlet olan Japonya bu nedenlerle dünyada 3'üncü sıraya gelen bir deniz kuvveti yaratmıştır.¹⁶²

Japon Donanması, Almanya'yı kendine rol model almış olsa da büyük denizci güçlere casus yollamışlar, aldıkları teknolojiyi de kendi harp felsefeleri ile yönetmişlerdir. Japon Donanması'nın üst subayları, Batı bilimleriyle teçhiz edilmiş birer profesyonel Subay olmuşlardır.¹⁶³

Japonya'nın stratejik durumunu iki faktör belirlemiştir. İlki; deniz harekâtı için lüzumlu olan harp materyalinden mahrum oluşu ve ikincisi; deniz kuvvetlerinin harekât için büyük mesafeler katetmek mecburiyetidir. Harbi yürütebilmesi için harp etmeye mecbur olan Japonlar için işgal edeceği topraklar, yeni deniz problemleri ortaya çıkarmıştır. Amerika'ya yaklaşık 4500 mil, Panama'ya 8100 mil, Sidney'e 4300 mil olan mesafelerin de hem iyi hem de kötü yönü bulunmuştur. Bu mevkilere ulaşmak veya tehdit etmek için donanmanın çok uzun mesafeler katetmesi gerekmektedir. Buna karşılık; düşmanların ileri üsleri bir defa ele geçirildi mi veya savaş gemileri/uçakları kullanılmaz hâle getirildi mi, kendisine mukabil darbe vurmak için çok büyük güçlüklerle karşılaşacak olmasındır.¹⁶⁴

Güneyde mevcut adaların sömürge yapılması, 1'inci Dünya Savaşı sonrası Alman sömürgesi adaların Japonya'nın manda yönetimine verilmesi ve Amerika tarafından tahkim edilmiş Guam ve Wake Adaları'nın da Japon Donanması'nca kontrol altında tutulması sonucu Japonya en yakın kuzeyden tehdit edilebilir duruma gelmiştir.¹⁶⁵ 2'nci Dünya Savaşı'ndan önce Japonya; Japonya, Tayvan, Kore, Shalin, Kwantung, manda yönetimi altındaki Büyük Okyanus'ta bulunan bir kısım adalardan oluşmuş ve Mançurya'yı da etkisi altında bulundurmıştır.¹⁶⁶

Donanmasını gizlice geliştiren Japonlar, ayrıca donanmanın hava unsurlarını da ordununkinden ayrı olarak teşkil etmiştir. Halkın askerliğe istekli ve ordu ile bahriyede hizmeti en büyük şeref saydığı Japonya'da bir teğmen 4 yıllık okul ve asteğmen olarak 1 yıllık okul gemisi ile 1 yıllık donanma görevlerini müteakip subay nasbedilmekte, yüzbaşı iken de ihtisas kursuna sevk edilmektedir.¹⁶⁷ Donanmanın yanında ayrıca 1938 yılı dünya ticaret filosu sıralamasında, Büyük Britanya ve Amerika'dan sonra üçüncü sırada yer almıştır.¹⁶⁸ Aslında 1932 yılında çıkarılmış bir kanun, bu sıralamada etkili olmuştur. Hükümet bu kanunla, tank çıkarmaya ve en az 19 knot sürata sahip gemi inşaatına destek sağlamıştır.¹⁶⁹ Dünyanın birçok denizinde boy gösteren bu filo için 1940 yılına kadar Japonya'da 2800 liman inşa edilmiştir.¹⁷⁰ Aynı zamanda Kawasaki gibi özel sanayi firmaları bu sürecin dışında tutulmamış, yeni iş alanları yaratılmış ve halkın denizi fark etmesine de yardımcı olunmuştur. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, takındığı saldırgan dış politika, Japonya'nın sonunu hazırlamıştır.¹⁷¹

Aslında Batı tarafından antlaşmalarla sınırlandırılan Japon Donanması, 2'nci Dünya Savaşı başında kâğıt üzerinde korkunç bir tehlike olarak görülmemiş; kruvazör sayılarının yetersiz, yeni muharebe gemisi ve yeni uçak gemisinden mahrum olduğu, denizaltı gemilerinin ise iyi durumda olduğu değerlendirilmiştir.

160 Şeref Karapınar, *a.g.e.*, ss. 72-82.

161 *a.g.e.*, ss. 89-96.

162 Brian Tunstall, *a.g.e.*, s. 177.

163 *a.g.e.*, s. 177.

164 *a.g.e.*, ss. 179-180.

165 *a.g.e.*, s. 180.

166 Saim Besbelli, *Büyük Bahri Devletlerden I; Büyük Britanya, Birleşik Amerika ve Japonya*, Deniz Matbaası, 358 Sayılı Deniz mecmuasının lâhikası, İstanbul, 1940, s. 37.

167 *a.g.e.*, ss. 39-40.

168 *a.g.e.*, s. 41.

169 *a.g.e.*, s. 44.

170 *a.g.e.*, s. 45.

171 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 186.

Japonya bu kuvveti ile Uzak Doğu ve Pasifik'te bulunan adaları ele geçirebilecek, korunaklı bir üste bulunan devasa bir filoya saldırabilecek ve Avustralya'yı tehdit edebilecek güce sahip olarak dikkate alınmamıştır.¹⁷²

Japonya'nın da sonradan katıldığı 2'nci Dünya Harbi'ni iki kısımda incelemek gerekmektedir. Birincisi; 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'ya taarruz etmesi ile başlayan ve 7 Mayıs 1945'te müttefiklere teslimi ile nihayet bulan "Avrupa Harbi". İkincisi; 8 Aralık 1941'de Japonya'nın Pearl Harbor taarruzu ile başlayan ve 15 Ağustos 1945'te Müttefiklere teslim olması ile sona eren "Uzak Doğu Harbi". Japonya'yı asıl olarak ilgilendiren Uzak Doğu Harbi ise okyanus aşırı olan ve esas rolü deniz ve hava kuvvetlerinin üstlendiği bir sıçrama savaşı olarak kabul edilmiştir.¹⁷³

1927 yılında Deniz Harp Akademisi'nde Pearl Harbor baskınının harp oyununu deneyen¹⁷⁴ ve provasını da aslında 1904 yılında Rus Pasifik Donanması'na yapan Japonya; Batı ülkelerinin de beklentisi olan İngiliz ana üssü Singapur yerine, 7 Aralık 1941'de 6 uçak gemisinden 300 uçak kaldırarak iki dalga hâlinde¹⁷⁵ Pearl Harbor'a¹⁷⁶ baskın gerçekleştirmiştir.¹⁷⁷ Japonların başarılarındaki sır; müşterek harekâta sahip oldukları tecrübe ve eğitim ile casus teşkilatının mükemmel işlemesidir.¹⁷⁸ Aslında bu savaş, 07 Aralık 1941 günü bir baskın ile başlamış olsa da ilk anda ülkeler birbirlerine harp ilan etmemişlerdir.¹⁷⁹ Pearl Harbor Üssü, Japon baskınına uğrayıp ağır hasar almış ve ABD için 4 yıl boyunca devam eden savaşın merkez lojistik üssü olmuştur.¹⁸⁰

Bu baskın ile ABD uçak gemilerinden hiçbirinin nötralizasyonu gerçekleştirilememiş, düşman bir kamuoyu yaratılmış ve sonuç olarak taktik açıdan başarı¹⁸¹ stratejik bakımdan ise kısmi başarı sağlasa da psikolojik bakımdan tam bir başarısızlık doğurmuştur.¹⁸²

Japonların uçak gemileri ve denizaltıları, yardımcı araçlar gibi görmesi ve doktrini değiştirememesi pahalıya mal olmuştur.¹⁸³ Savaşın devamında 1942 yılında gerçekleşen ve tarihe ilk defa uçak gemileri savaşı olarak da geçen¹⁸⁴ Midway Deniz Savaşı ile başarı süreci tersine dönmüş ve bu dönüm/kırılma noktası ile artık Japon Donanması'nın savunma yapmak zorunda olduğu anlaşılmıştır.¹⁸⁵ Japonların uçak gemilerini, ABD'nin yaptığı gibi birbirinden 25 mil mesafelerde ve birbirlerini destekleyecek şekilde konuşlandırmaması ve çok geniş alana yayması ile doktrinde yazana uyup merkeze büyük savaş gemilerini koyması büyük hatalar olarak kabul edilmiştir.¹⁸⁶ Ayrıca radar kullanımı ABD gemilerine büyük avantajlar sağlamıştır.¹⁸⁷ 1944 yılında gerçekleşen Leyte Körfezi Deniz Savaşı¹⁸⁸ ile artık Japon Donanması'nın yalnızca kendi ana vatanında savaşabilecek duruma geldiğini gösteren bir dönüm/kırılma noktası olarak kabul edilmiştir. Aslında başta pilot olmak üzere yetmişmiş personel kayıplarını ABD kadar destekleyememişler, yani ABD personel politikasına yenilmişlerdir.¹⁸⁹ ABD, bu zaferle deniz savaşlarını Japonların evine taşımış, 7 binden fazla Japon pilotun hayatını kaybettiği Kamikaze (Kutsal Rüzgâr)¹⁹⁰ saldırıları, ABD gemilerine büyük kayıplar verdimiş ancak

172 Brian Tunstall, *a.g.e.*, s. 189.

173 Şeref Karapınar, *a.g.e.*, s. 1.

174 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 184.

175 Sinan Topuz, *a.g.e.*, s. 114.

176 Rees Laurence and R.G. Grant, *a.g.e.*, s. 824.

177 Brian Tunstall, *a.g.e.*, ss. 251-252.

178 *a.g.e.*, s. 253.

179 Şeref Karapınar, *a.g.e.*, s. 1.

180 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 136.

181 Sinan Topuz, *a.g.e.*, s. 114.

182 Brian Tunstall, *a.g.e.*, ss. 251-252.

183 Sinan Topuz, *a.g.e.*, s. 52.

184 *a.g.e.*, s. 114.

185 Oliver Warner, *a.g.e.*, s. 291.

186 Sinan Topuz, *a.g.e.*, ss. 114-115.

187 *a.g.e.*, ss. 116-118.

188 Filipin Denizi Savaşı olarak da adlandırılmaktadır. Sinan Topuz, *a.g.e.*, s. 119.

189 Sinan Topuz, *a.g.e.*, s. 119.

190 *a.g.e.*, ss. 119-120.

savaşın devamında Japonya sahip olduğu dünyanın üçüncü deniz gücünün yok oluşuna tanıklık etmiştir.^{191 192}

Japon Donanması'nda 1932 yılında 8184 olan subay sayısı, 1942 yılına gelindiğinde dört kat artarak 33.000'e kadar yükselmiştir. Ancak bu durum plansız ve savaş mantığı ile büyüyen bir donanmanın resmi olarak görülmüştür. 1930'lu yılların başlarına kadar özenle yetiştirilen ve gerekli deniz tecrübe ve altyapısına sahip Japon Donanması'nın kimyası, bu yıllarla birlikte bozulmaya başlamıştır. Plansız dış politika anlayışı donanmanın düzenini de bozmuş, dolayısıyla bu gücün oluşturulması ve bu güce komuta edecek personelin yetiştirilmesi süreçleri, gerçekçi dış politikalarla desteklenmemiştir. ABD'yi hedef tahtasına koyan Japonlar aslında 1930'lardan itibaren hata yapmaya başlamışlardır.¹⁹³

Donanmanın materyal olarak güçlendirilmesi maksadıyla gerekli gelişmeler süratle devam ettirilmiş ve 1930-1941 yılları arasında Japon Donanması'na %60'a yakını Japon özel tersanelerinde üretilen 61 parça muhrip ve 8 parça denizaltı katılmıştır. Japonya'nın denizcileşme hareketinin sadece devletle sınırlı kalmadığının, özel girişimlerin de bu harekete destek olduklarının en somut örneği olarak görülmüştür. Savaş sürecinde bu gemilerin gerekli bilgi ve beceriye sahip komutanların eline verilmemesi, dengesiz bir silahlanma süreci ve yeterli eğitim sağlanamaması, sonuçta başarısızlık getirmiştir. 2'nci Dünya Savaşı öncesinde uygulanmaya başlanan hatalı politikalar, bu gücün yok olmasına neden olmuştur.¹⁹⁴

Uzak Doğu'da devam eden savaşta Amerikan denizaltılarının 1942 yılından itibaren yoğun ve etkin bir denizaltı harbi¹⁹⁵ icra etmesi ve Japon tankerlerinin %80'inin batırılması, Japonları zor duruma düşürmüştür. Enerji sorununu çözmek maksadıyla 1944 yılında lastik şamandıralar yapıp içine petrol doldurarak Endonezya'dan Japonya'ya yedekte çekmeyi ya da denizaltılarıyla ana vatana petrol getirmeyi bile deneyen Japonlar başarılı

olamamışlardır. Böylece Japonya'yı teslim zorlayan nedenin aslında atom bombaları olmadığı, sorunun temelinde ham petrolün yattığı değerlendirilmiştir.¹⁹⁶

Savaşın sonunda, Japon Donanması 1'inci Dünya Savaşı'nda Alman Donanması'nın yaptığı gibi teslim olmamış, savaşarak yok olmayı tercih etmiştir. 2 Eylül 1945 günü Japon Donanması'ndan geriye kalan son gemiler; dört uçak gemisi, iki ağır ve üç hafif kruvazördür. 153 denizaltıdan da sadece 22'si kalmış, gerisi savaşarak batmıştır. Japon Donanması'nın sadece denizdeki personel kaybı 300 bini bulmuştur. Bu sayı, ABD'nin 2'nci Dünya Savaşı'nda tüm cephelerdeki toplam kayıbdan yalnızca birkaç bin kişi azdır. Tersane ve üslerin bombardımanında da 115 bin Japon denizcisi ölmüştür.¹⁹⁷

Japonya, savaş sürecinde Yamato gibi çok modern ve devasa zırhlı gemiler inşa etse de artık gelişen uçak teknolojisi büyük gemileri kolaylıkla imha eder olmuştur. Yani Yamato, Mikasa'nın döneminde yaptığı etkiyi yapamamıştır. Ancak savaş başladığında hiç kimse devasa savaş gemilerinin uçak gemileri tarafından değersizleştirileceğini düşünmemiştir.¹⁹⁸

Japonya'nın 2'nci Dünya Savaşı'na girerken modern ve deniz tecrübesine sahip bir donanması bulursa da rakip olarak karşısında ABD'nin bulunması ve bu savaşı ABD topraklarına taşımamasının sonuçlarına katlanmak zorunda kalmıştır. Japon İmparatorluğu'nun sınırlarını açarak onu bir dünya devi hâline getiren ABD, yaklaşık bir asır sonra yarattığı devi yok etmiş; diğer bir bakış açısıyla da Japonya da ABD devinin uyanmasında büyük rol oynamıştır. Savaşın sonunda Japon Donanması yok olurken, ABD Donanması erişilmesi çok zor olan bir kudrete erişmiştir.¹⁹⁹

Japon denizcileşme süreci, denizcileşme ve deniz gücü oluşturma süreçlerinde devletin bakış açısının ne kadar önemli olduğunun göstergelerinden birisi kabul edilmiştir. 1870'li yıllardan itibaren basamak basamak planlanan bir denizcileşme süreci; gücü ve yetenekleri bilen gerçekçi bir

191 Oliver Warner, *a.g.e.*, s. 291.

192 Brian Tunstall, *a.g.e.*, s. 265.

193 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 185.

194 *a.g.e.*, s. 185.

195 Denizaltıdan ve havadan yapılan mayınlamanın da büyük etkisi olmuştur. Sinan Topuz, *a.g.e.*, s. 329.

196 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, ss. 185-186.

197 *a.g.e.*, s. 186.

198 Sinan Topuz, *a.g.e.*, s. 13.

199 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, ss. 186-187.

yaklaşım ile yaratılmıştır. 1'inci Çin-Japon ve 1904-1905 Rus-Japon Savaşlarıyla şekillenen eğitim ve donanım programları, adım adım büyümeyi getirmiştir. Bununla birlikte 1'inci Dünya Savaşı sonrası genişleyen donanmanın analizi ve hedef seçimi doğru yapılmamış, ABD'nin sahip olduğu güç yeterince analiz edilememiş ve bu da yenilgiyi kaçınılmaz kılmıştır.²⁰⁰

Diğer yandan, Japonya 80 yıl gibi bir sürede, denizcileşme sürecini tamamlamış ve dünyanın en büyük donanmalarına sahip ülkeler arasına girebilmiştir. Modernleşme ve sanayi altyapısını Batılı bir devlet olmamasına rağmen Batılı ülkeler seviyesine taşınması, örnek olmuştur. Japonya devlet yönetimi olarak denizcileşmeye karar vermiş, hegemonyanın denizler üzerinden sağlanabileceğini kısa sürede algılayabilmiştir. Kurumsal bir eğitim düzeni kurarak Batı'nın sahip olduğu teknik ve deniz taktiği bilgilerini uygulama yeteneği kazanmış ve 2'inci Dünya Savaşı'na kadar komutanların çoğunu denizlerde yetiştirmiştir. Coğrafyanın gereklerini fark etmiş ve durumu dönemin sanayileşme ve aydınlanma akımlarıyla birleştirmiştir.²⁰¹

Ayrıca, bu dönemde yaşanan diğer gelişmeler arasında Türkiye'yi de ilgilendiren hususlar olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş belgesi olan Lozan Antlaşması'nda yer alan teminata ilave olarak dönemin dört büyük devleti İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Boğazlar Rejimine ilişkin Sözleşme²⁰² ile Boğazlar'ın savunmasına yönelik ek teminat vermiştir.²⁰³ Boğazlar'a ilişkin 1936 Montrö Sözleşmesi'nde²⁰⁴ de denizci bir devlet olarak bulunmuşlardır.²⁰⁵ Bu iki husus da küresel konularda Uzak Doğu'da bir gücün bulunduğunu vurgulamıştır.

4. 1946 Yılından Bugüne Japon Denizciliği

Japonya ve Almanya, 20'inci yüzyılın ilk yarısında büyük bir donanma yükselişi yaşamış, ancak her iki dünya savaşı sonunda geldikleri noktada tarih, onların küresel egemen güç olmasına izin vermemiştir. 2'inci Dünya Savaşı'nda Japonlar uçak gemisi

teknolojisi, Almanlar ise denizaltı harbinde dünyaya örnek yenilikler sunmuşlardır.²⁰⁶

Japonya, 2'inci Dünya Savaşı sonunda siyasal ve ekonomik kaderini tamamen ABD'nin aklına ve egemenliğine terk etmiştir. ABD'li General Mac Arthur tarafından Meiji döneminden sonra Japon tarihinin en büyük yenilenmesi gerçekleştirilmiş, gerçekleşen bu devrimler ile Japonların geleneklerine müdahale edecek seviyede değişiklikler yaratılmıştır. ABD tarafından Japonya'da stratejik deniz ve hava üsleri kurulmuş ve bu ülkenin savunması üstlenilmiştir. Bu durum Japonya'nın ekonomik kalkınmasına yol açmış ve Ar-Ge'ye büyük kaynaklar ayırmasını sağlamıştır. Ancak bu süreç Japon halkının, askerî tarihinden ve geleneklerinden tamamen uzaklaşmasına yol açmış, hatta 2'inci Dünya Savaşı'nda ölen askerlerin anılması bile toplumda eleştiri konusu olmuştur.²⁰⁷

Japon Donanması, ekonomik mucize olarak kabul edilen süreç sonunda ABD'nin kontrolü ve onanyıyla kendi savaş gemilerini inşa etmeye başlamıştır. Başlangıçta savaş gemileri ABD tasarımı ile inşa edilmiş, daha sonra Amerikan silah ve sensörleri kullanılarak Japon tasarımı savaş gemileri üretilmiştir. Böylece Japon Donanması, tamamen ABD standartları ve usulleri çerçevesinde kurumsallaşmıştır. 2'inci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD tarafından hibe edilen gemilerle kurulan Japon Öz Savunma Deniz Kuvvetleri, günümüzde Amerikan Donanması'yla tam uyum sağlayabilecek eğitim ve birlikte çalışabilirlik standartlarına sahip bir güç hâline gelmiştir.²⁰⁸

Günümüzde Japonya'nın deniz stratejisi; güvenlik ve ekonomik ihtiyaçların karşılanması ve merkez adalara yakınlıklar ile belirlenmektedir. Başkent Tokyo'nun jeopolitik ortamı, merkez adadan dışarı doğru hareket eden eş merkezli daireler hâlinde belirlenmektedir. Japonya'nın acil etki alanı olan ilk halka Japonya Denizi, Doğu Çin Denizi, Sarı Deniz'in bir kısmı ve Kuzey Pasifik Okyanusu'nu kapsamaktadır. Bir sonraki halka, Güney Çin Denizi'ne odaklanmaktadır. Üçüncü eş merkezli

200 a.g.e., s. 186.

201 a.g.e., s. 186.

202 Rifat Uçarol, a.g.e., ss. 781-783.

203 Faruk Sönmezoğlu, a.g.e., s. 98.

204 Rifat Uçarol, a.g.e., ss. 832-840.

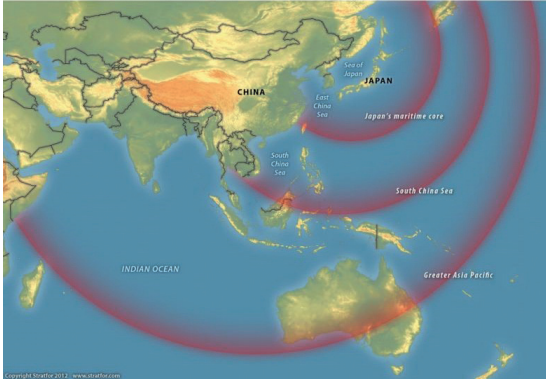
205 Faruk Sönmezoğlu, a.g.e., s. 102.

206 Cem Gürdeniz, a.g.e., ss. 77-78.

207 a.g.e., s. 187.

208 a.g.e., s. 187.

halka, Hokkaido'dan Arap Yarımadası'na ve güneyde Avustralya'ya kadar daha geniş Pasifik Kıyıları içermektedir. Çin'in ekonomik, politik ve deniz genişlemesinin, Japonya Öz Savunma Denizcilik Kuvvetleri için muhtemelen bir tehdit olmaya devam edeceği değerlendirilmektedir (Harita-2).²⁰⁹

Harita-2: Japonya Denizcilik Etki Alanı

Günümüzde Japon Donanması, özellikle donanmanın süüstü gücü olarak dünyanın en büyüklerinden birisi kabul edilmekte ve Pasifik bölgesinde HSH ve DSH gücü olarak, Çin dâhil Japon Donanması'nı geçebilecek bir güç olmadığı değerlendirilmektedir. Aslında Japon Donanması'nı bu şekilde güçlendiren özellikle gelecekte en önemli tehdit alanı olacak Balistik Füze Savunması ve DSH alanında külfet paylaşımına ihtiyacı olan ABD olmuştur. Çin deniz gücünün büyümesi ve deniz yetki alanları sorunlarından birisi olan stratejik Senkaku (Japonya)/Diaoyu (Çince) Adacıklarının egemenlik sorununun denizde çatışma riski taşıması; Japonya'nın 2013 yılından itibaren savunma bütçesini artırmasına neden olmuştur.²¹⁰ 2'nci Dünya Savaşı'ndan sonra ilk kez 2013 yılı Japonya Savunma ve Strateji Belgesi'nde potansiyel düşman olarak Çin'den bahsedilmiştir.²¹¹ Japonya helikopter taşıma gemilerini modernize ederek uçak gemisi yapmakta aynı zamanda yeni gemiler de inşa ederek donanmasını güçlendirmektedir.²¹²

Coğrafya, bazen sadece yakınlık faktörü nedeniyle denizde düşmanlık yaratmakta ve bu durum donanma ve denizcilik gücü geliştirmeye katkı sağlamaktadır. Pasifik Okyanusu'nda Rusya-Japonya, Çin-Japonya arasında olduğu gibi paylaştıkları denizlerdeki çıkarları çoğu zaman birbirleriyle rekabet hâlinde sorunlar yaratmaktadır.²¹³

Çin deniz tehdidinin güvenlikleştirme ile abartılı olarak büyütülmesi, ABD'nin Pasifik havzasında yeniden konuşlanması ve yeni üslerle kolaylıklar temin etmesi, özellikle 2008 krizinden sonra artan borçları nedeniyle kötü durumda olan ekonomisinin, küresel bir donanmayı her şeye rağmen desteklemeye devam etmesini sağlamak maksadı taşımaktadır.²¹⁴

Enerji kaynakları ve enerji ulaşım yollarını kontrol etmek isteyen ABD, iki kutuplu Soğuk Savaş süresince SSCB'yi kuşatma stratejini, günümüzde Çin'i tehdit olarak göstererek Japonya, Tayvan, Güney Kore ve hatta Avustralya ile sağlamaya çalışmaktadır.²¹⁵

Uluslararası ilişkilerde neorealist²¹⁶ teorisinin en önemli temsilcisi olan Kenneth Waltz tarafından Japonya'nın 1970'lerdeki ekonomik büyümesinin uluslararası politikada değişim yapacağı belirtilmiştir. Bugün Çin'in küreselleşen gelişimi ile Soğuk Savaş döneminden çok farklı bir uluslararası sistem oluşmuştur. Uluslararası sistemin yapısındaki değişimin, ABD'nin ciddi bir şekilde zayıflaması nedeniyle olmadığı; Japonya, Çin ve Batı Avrupa'nın etkileyici bir şekilde gelişirken, SSCB'nin güç kaybettiği için değişmeye neden olduğu değerlendirilmektedir. Ancak, önümüzdeki dönemde de ABD'nin ekonomik ve askerî olarak lider olmaya devam edeceği beklenmektedir.²¹⁷

1980'lerde Tayvan nedeniyle artan ABD-Çin gerginliğine istinaden, ABD, Güney Kore, Filipinler ve Tayland'daki askerî varlığını artırmış; Japonya ise ABD'nin yönlendirmesi ile kendi güvenlik politikasını oluşturmaya yönelmiştir.²¹⁸

SSCB'nin çökmesi sonucu sona eren Soğuk Savaş'tan sonra yükselen ekonomik gücü ile Çin, denizleri keşfetmiş ve

209 Japonya'nın Denizcilik Stratejisi-StratforWorldview, <https://worldview.stratfor.com/article/japans-maritime-strategy>, (Erişim Tarihi: 04.12.2019).

210 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, s. 187.

211 Tim Marshall, *a.g.e.*, ss. 237-238.

212 Sinan Topuz, *a.g.e.*, s. 47.

213 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, ss. 35-36.

214 *a.g.e.*, s. 143.

215 *a.g.e.*, s. 143.

216 Yeni gerçekçilik teorisidir.

217 Yusuf Çınar, *Örneklere Dış Politika Analizi*, Dora Basımevi, Bursa, 2018, ss. 23-24.

218 Faruk Sönmezoglu, *a.g.e.*, s. 130.

güçlü bir donanma oluşturmuştur.²¹⁹ ABD dünyanın en büyük donanmasına sahiptir, ancak tüm denizlerde varlık gösterme zorunluluğu bulunmaktadır. Buna karşın Çin, sadece çevre denizlerde ve sınırlı bir şekilde Hint Okyanusu'nda faaliyet göstermektedir. Çin Donanması, nicel ve nitel olarak her geçen gün güçlenmektedir.²²⁰ Çin, bu yeteneği Harekat Alanına Giriş ve Girişin Önlenmesi (AZAD)²²¹ ile de pekiştirmek ve caydırma bölgesini Japonya ve Mikronezya Adaları'na kadar ötelemek istemektedir.²²²

Çin Donanması'nın bu denli kuvvetlenmesi; Güney Kore, Japonya, Filipinler, Avustralya, Singapur, Hindistan ve Japonya'yı kaygılandırmaktadır.²²³ Altıncı küresel hegemonya mücadelesinin, günümüzde özellikle Pasifik ve Arktik havzaları üzerinde yoğunlaşarak ABD ile Rusya-Çin ikilisi arasında olacağı değerlendirilmektedir. Ayrıca, Doğu ve Güney Çin Denizi'nde deniz egemenlik alanlarında büyük bir rekabet yaşanmaktadır. Çin'in Rusya desteğini de alarak yapabileceği hareketlere, 2012 yılından itibaren donanmasını bu bölgeye kaydıran ABD'nin Güney Kore, Japonya ve Avustralya ile güvenlik ittifakı yaparak cevap vereceği değerlendirilmektedir.²²⁴

Japonya'nın bölgedeki en önemli müttefiki, başta Güney Çin Denizi olmak üzere bölgede yükselen Çin tehdidine karşı ABD Donanması'dır. Dünyanın farklı bölgelerini kapsayan altı filosu ile ABD, İtalya ve Japonya'da birden fazla yere konuşlanmış durumdadır.²²⁵

İnsani Yardım/Doğal Afet Harekâtı'nın en güzel örneklerinden birisi, iş birliği ve diplomatik eylemler açısından Japon Donanması tarafından Kasım 2013 tarihinde Haiyan Tayfunu

sonrasında Filipinler'de sergilenmiştir. Japonya'da geçmişte yaşanan büyük deprem deneyimi ve alınan derslere istinaden hazırlıkları üst düzeyde olan birlikler süratle sevk edilmiştir. Görev gücünün ana harekât platformu "JDS Ise" isimli en yeni helikopter gemisi ve "Osumi" isimli çıkarma gemisi olmuş, ayrıca bir denizde ikmal gemisi de görev gücünü desteklemiştir. Daha sonra ABD, İngiltere ve Avustralya da yardım harekâtı için bölgeye gelmiştir. Bu olumlu izlenim iki ülke arasında ilişkilerin gelişmesine ilaveten Çin Denizi'ndeki hukuki düzende Filipinler'i destekleyecek seviye gelmiştir.²²⁶

Dünya deniz ticaret filosu (1.000 GT²²⁷ ve üzeri) incelendiğinde 815 adet ulusal bayrak, 3316 adet yabancı bayrak²²⁸ ile toplam 4131 adet gemiye sahip Japonya'nın dikkat çeken özelliği ise dünyada en genç gemilere²²⁹ sahip olmasıdır. Almanya, Çin, Danimarka ve Yunanistan'dan sonra toplam 1.548.000 TEU²³⁰ taşıma kapasitesi ile dünyada 5'inci deniz ticaret filosu konumunda olup ayrıca Yunanistan'dan sonra toplam 241.456.000 DWT²³¹ ile 2'nci sırada yer almaktadır.²³² Japonya'da dört deniz müzesi ile yedi müze-gemi mevcuttur. Diğer yandan Japon tersaneleri, dünyanın en gelişmiş ve en büyük tersaneleri arasında bulunmakta ve yeni siparişlerle son 50 yıldır dünyanın ilk üçü arasında üretim yapmaktadır. Dünyanın en büyükleri arasında yer alan Japon balıkçı filosu ile kişi başına düşen 75 kilo balık tüketimi²³³ karşılanamamaktadır. Kısacası Japonya denizcileşmeyi her alanda başarmış ve geleceğe bu alanda büyük bir enerji ve güçle ilerleyen bir ulus devlettir.²³⁴

2'nci Dünya Savaşı'nın mağlup ülkesi Japonya, aynı zamanda yüksek teknoloji ve sanayi sahibi ülke olmayı başarmış ve 40'ın

219 James A. Boutillier, *Çatışma Hatları: Hint-Pasifik Bölgesinde Denizde Gerginliklerin Artması*, MSÜ Merkez Basım ve Yayınevi, İstanbul, 2019, s. 53.

220 James A. Boutillier, *a.g.e.*, s. 55.

221 Anti Access Area Denial; Harekât Alanına Girişin Engellenmesi.

222 James A. Boutillier, *a.g.e.*, s. 56.

223 James A. Boutillier, *a.g.e.*, s. 61.

224 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, ss. 94-97.

225 Deniz Gücü: ABD Donanması ve Dış Politikası-Konsej, <https://www.cfr.org/background/sea-power-us-navy-and-foreign-policy>, (Erişim Tarihi: 04.12.2019).

226 Alessio Patalona, *21'inci Yüzyılda Deniz Gücünün Diplomatik Değeri: Deniz Diplomasisi Olarak İnsani Yardım/Doğal Afet Harekâtı*, MSÜ Merkez Basım ve Yayınevi, İstanbul, 2019, ss. 50-51.

227 Gros Ton (GrossTonnage).

228 Kolaylık bayrağı olarak da adlandırılmaktadır.

229 Tüm ülkelerin gemi yaş ortalaması çift haneli iken Japonya için 8,8' dir.

230 20' konteyner (Twenty-FootEquivalentUnit).

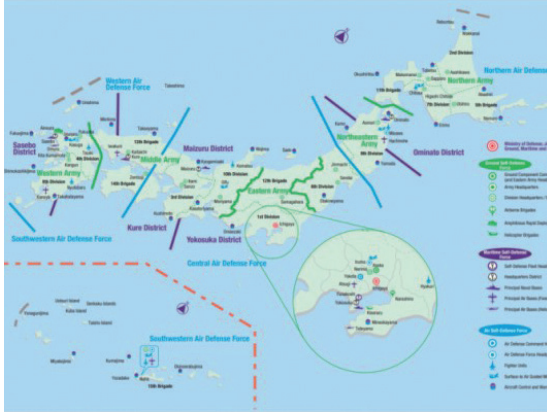
231 Detveyt Ton (DeadweightTonnage).

232 T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, "Deniz Ticareti 2017 İstatistikleri-Deniz Taşıtları, Denizyolu Taşıma, Teşvik ve Gemi Sanayi İstatistikleri" 2017, s.15

233 Japonya kişi başına balık tüketim oranıyla dünya birincisidir.

234 Cem Gürdeniz, *a.g.e.*, ss. 187-188.

üzerinde nükleer reaktör mevcudu ile aynı zamanda kriptonükleer güç olmuştur. Ülkenin denizcilik gücü altyapısı olağanüstü gelişmiştir. Ulusal çıkarları gerektirdiği takdirde denizcilik gücünü, büyük bir deniz gücü enerjisine çevirebilmektedir.²³⁵ Ülke savunması için Japonya Öz Savunma Kuvvetleri de önemli bölgelere konuşlanmıştır (Harita-3).²³⁶

Harita-3: Japon Öz Savunma Birlikleri Konuş Durumu (31 Mart 2019)

Dünya ticareti düğüm noktalarından Hürmüz ve Malaka Boğazları'nın güvenliği, ham madde kaynaklarını ithal ederek karşılayan Japonya için hayati önemdedir. Hegemonya, düğüm noktalarının kontrolünden geçer ve başta ABD olmak üzere egemen güçler bu bölgelerde üstlere sahiptir.²³⁷

5. Sonuç ve Değerlendirme

Okyanuslar, milletlerin güç ve yeteneklerinin mücadele alanıdır; denizlerden pay alamayan ulusların, her türlü teknolojik gelişme ve uluslararası ilişkilerde yer kazanmaları imkânsızdır. "Milletin refahı ve devletin bekası için denizlerde egemen olmak geleceğin teminatıdır." anlayışı her ne kadar Pasifik komşusu ABD tarafından dikte ettirilen ticaret antlaşması ile başlamış olsa da aslında denizlere mahkûm olan Japonlar başarıyı Mahan'ı içselleştirerek yakalamıştır.

Erdemli olan bir kültürel yapısı olan Japonlar, bilim ve teknolojiye önem vermiş, eğitimi doğru planlamış ve denizcilikte 1905-1945 yılları arasında başat bir güç olmuştur. Denizci denizde yetişir prensibi ile çıktıkları yolda hem zaferler kazanmışlar hem de Mikasa gibi döneminin modern gemisini inşa etmişlerdir. Ancak emperyalizmin de etkisiyle hedefleri gerçekçi olmaktan uzaklaşan Japonya hatalı eğitim politikasıyla nicelik olarak

kuvvetli ancak nitelik olarak güçsüz bir donanma yaratmış ve 2'nci Dünya Savaşı'nın sonunda mahvolmuş bir ülke haline gelmiştir. Anayasa'sına göre silahlı kuvvetleri kurulması yasaklanan Japonya, kendi öz savunma kuvvetleri ile egemenlik haklarını korumaya çalışmaktadır. Japon savunma politikası temel olarak diğer devletlerle iş birliği içinde Birleşmiş Milletler operasyonlarının desteklenmesine; ulusun güvenliği ve refahı için gerekli ortamın oluşturulmasına, anayasal sınırlar içinde ulusal savunma kabiliyetlerinin geliştirilmesine ve ABD ile Japonya arasındaki güvenlik anlaşmalarına dayanmaktadır.

Erdemli kültüre sahip Japon halkı ABD himayesinde sanayi devrimini yapmış, denizcilik gücünü artırmış ve ekonomik alanda dünyanın 3'üncü gücü olmuştur. Son dönemde artan Çin tehdidine karşı hem donanmasını güçlendirmiş hem de ABD ile iş birliğini geliştirmiştir. Burada dikkat edilecek husus, Güney Kore gibi Silahlı Kuvvetlerini ABD'nin harekât komutasına vermeden birleşik harekât yapabilme yeteneğinin kazanılmış olmasıdır.

Savunma alanında son dönemde atılan adımlar, Japonya'nın anayasal sınırlara rağmen askerî gücünü hızla artırdığına işaret etmektedir. Ancak bu girişimleri ABD'nin bölgedeki çıkarlarına paralel olarak gelişen bir sürecin parçaları olarak yorumlamak gerekmektedir. Asya-Pasifik bölgesinde Çin'i dengeleme ve Çin'in nüfuz alanını genişletmesini engelleme amacındaki ABD için Japonya'nın katkısı önem taşımaktadır. Dolayısıyla daha güçlü ve daha caydırıcı bir Japonya ABD politikalarıyla uyumlu olduğundan Japonya'nın savunma alandaki atılımları Amerika'dan destek görmektedir. Japonya dış politika amaçlarına ulaşmada askerî güç dışındaki araçları tercih etmeye devam edecek olsa da anayasal pasiflikten giderek uzaklaştığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Dünyanın öbür ucunda yaşanan bir savaş, geçmişte Osmanlı Devleti'ni çok yakından ilgilendirmiş ve bu savaşı kaybeden Rusya topraklarımıza göz dikmiştir. Günümüzde de dünyada gelişen olaylar yakından takip edilmelidir. Japonların başarılı deniz subaylarını yetiştirme tarzı ve bilime verdikleri önem göz ardı edilmemelidir. Japonların gemi ihtiyacının dışarıdan ithal yolu ile temin etmesinin yanında tersanelerine verdikleri önem görülmelidir. Üç tarafı denizlerle çevrili bir ülkenin Türk Deniz Kuvvetleri olarak Japonya'nın denizcileşme süreci ele alınmalı ve doğruları/yanlışları belirlenmelidir.

²³⁵ a.g.e., s. 33.

²³⁶ Japonya Savunması (Yıllık Teknik Rapor)(2019 ve öncesi), s. 27, https://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/, (Erişim Tarihi: 08.02.2020).

²³⁷ a.g.e., s. 65.

Dünya denizcilik tarihi incelendiğinde başat güçlerin çok büyük arazilere sahip devletler olmadığı (İngiltere, Hollanda, Portekiz, Japonya vb.), doğru yönlendirme ile bilim ve aklın egemen olduğu görülmektedir. Büyüklük ve gücün nicelikten çok geçmişe doğru okuyup geleceği akılcı yöntemlerle görmek, nitelikli denizcilişmenin gerekliliğidir.

Başat güçler nasıl Mahanî içselleştirerek hedefler koymuşlarsa bizim de Bayat'ı içselleştirip hedeflerimizi gerçekçi olarak belirlememiz ve hem harp okullarından hem de harp enstitülerinden donanımlı subaylar yetiştirmemiz gerekmektedir.

Kaynakça:

Kitaplar

- BAYAT Mert, *Millî Güç ve Devlet*, Amaç Basımevi, İstanbul, 1986.
- BESBELLİ, Saim, *Büyük Bahri Devletlerden I*; Büyük Britanya, Birleşik Amerika ve Japonya, Deniz Matbaası, 358 Sayılı Deniz mecmuasının lâhikası, İstanbul, 1940, ss. 37-45.
- BOUTILIER James A., *Çatışma Hatları: Hint-Pasifik Bölgesinde Denizde Gerginliklerin Artması*, Millî Savunma Üniversitesi (MSÜ) Merkez Basım ve Yayınevi, İstanbul, 2019.
- ÇINAR Yusuf, *Örnekle Dış Politika Analizi*, Dora Basımevi, Bursa, 2018.
- GÖKDENİZ Sermet, *Rus-Japon Harbi*, Askerî Deniz Matbaası, İstanbul, 1944.
- GÜRDENİZ Cem, *Mavi Uygurluk Türkiye Denizcileşmelidir*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2015.
- Japonya Dış İşleri Bakanlığı *Japonya'yı Tanıyalım* kitabı, Tokyo, 2007, s. 4.
- KARAPINAR Şeref, *Japonya 2. Dünya Harbine Nasıl Girdi?*, Deniz Basımevi, İstanbul, 1954.
- LAURENCE Reesand GRANT, R.G., *1001 Battles That Changed The Course of History*, Octopus Books, London, 2014.
- MARSHALL Tim, *Coğrafya Mahkumları*, Çev., Mert DOĞRUER, Vizyon Basımevi, İstanbul, 2019.
- PATALONA Alessio, *21'inci Yüzyılda Deniz Gücünün Diplomatik Değeri: Deniz Diplomasisi Olarak İnsani Yardım/Doğal Afet Harekâtı*, MSÜ Merkez Basım ve Yayınevi, İstanbul, 2019.
- SÖNMEZOĞLU Faruk, *Dış Politika Analizinde İç-Dış Faktör Önceliği Tartışmaları*, DER Kitabevi, İstanbul, 2019.
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, *"Deniz Ticareti 2017 İstatistikleri-Deniz Taşıtları, Denizyolu Taşıma, Teşvik ve Gemi Sanayi İstatistikleri"* 2017.
- TOPUZ Sinan, *Modern Deniz Harbini ve Denizler İçin Mücadeleyi Anlamak*, Alibi Yayıncılık, Ankara, 2016.
- TUNSTLL Brian, *Denizde Dünya Harbi*, Çev.,Kur.Kd.Yzb.Adnan AYKUT, Deniz Basımevi, İstanbul, 1942.
- UÇAROL Rifat, *Siyasi Tarih 1789-2014*, DerYayınevi, İstanbul, 2015.

WARNER Oliver, *Great Sea Battles*, Spring Books, Verona, İtalya, 1973.

WEIR William, *Dünyayı Değiştiren 50 Savaş*, Çeviren Pars Turhan Özer, Doruk Yayınevi, İstanbul, 2017.

Makaleler

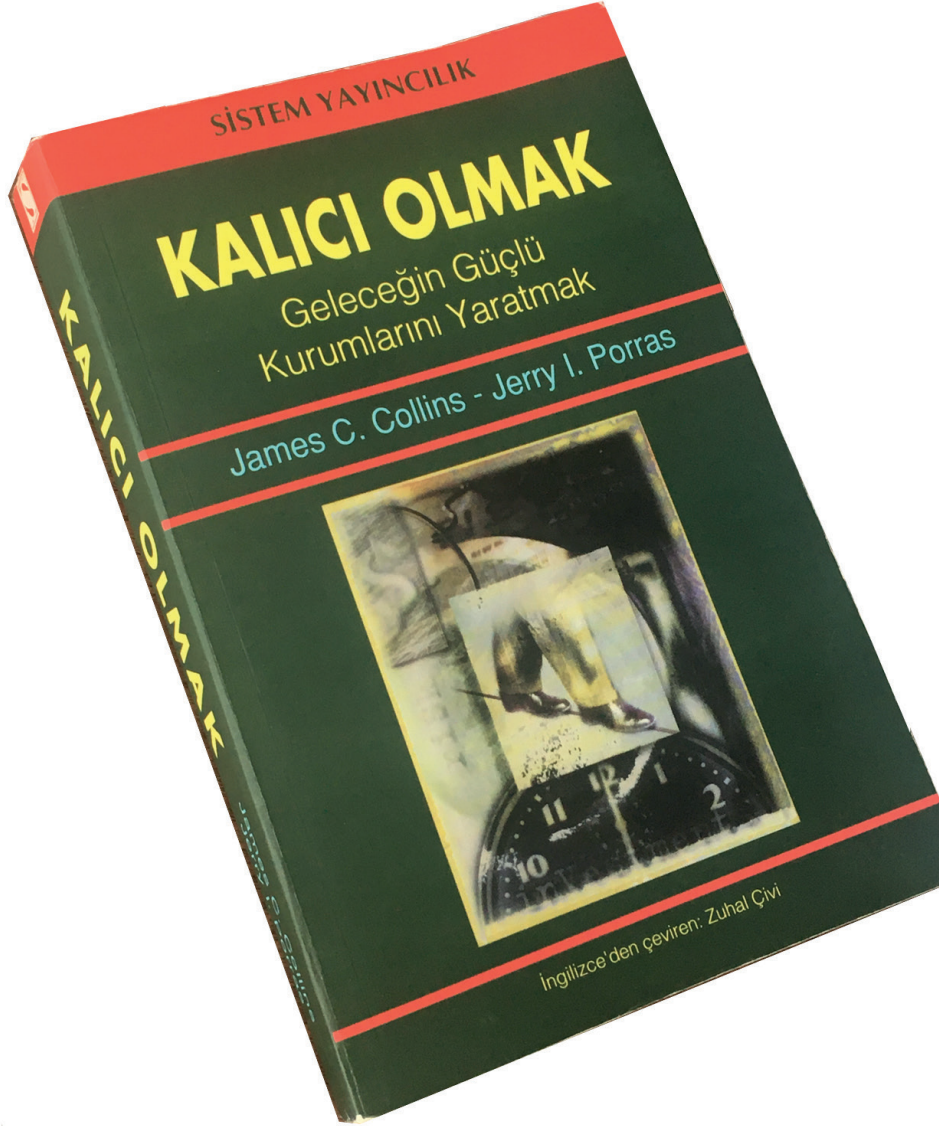
AKÇADAĞ ALAĞÖZ, Emre, Japon Savunma Politikası ve Askerî Gücü, <http://www.bilgesam.org/incele/1844/-japon-savunma-politikasi-ve-askeri-gucu/#.Xj9Jl2gzZPY>. (Erişim Tarihi: 08.02.2020).

İnternet Kaynakları

- Deniz Gücü: ABD Donanması ve Dış Politikası-Konsej, <https://www.cfr.org/background/sea-power-us-navy-and-foreign-policy>, (Erişim Tarihi: 04.12.2019).
- <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1943-0787.2012.01349.x>, (Erişim Tarihi: 08.02.2020).
- Japon Deniz Öz Savunma Kuvvetleri, https://tr.wikipedia.org/wiki/Japon_Deniz_%C3%96z_Savunma_Kuvvetleri, (Erişim Tarihi: 07.02.2020).
- Japon İmparatorluk Deniz Kuvvetleri, https://tr.wikipedia.org/wiki/Japon_%C4%B0mparatorluk_Deniz_Kuvvetleri, (Erişim Tarihi: 07.02.2020).
- Japonya'da Hristiyan misyoner hareketleri, http://isamveri.org/pdf/drg/D02237/2007_13/2007_13_KUSCULUOA.pdf, (Erişim Tarihi: 15.12.2019).
- Japonya'nın Denizcilik Stratejisi-StratforWorldview, <https://worldview.stratfor.com/article/japans-maritime-strategy>, (Erişim Tarihi: 04.12.2019).
- <https://haberpop.com/dunyanin-en-buyuk-5-savas-gemisi/dunyanin-en-buyuk-en-iyi-en-guclu-savas-gemisi-mikasa/>, (Erişim Tarihi: 08.02.2020).
- Japonya Savunması (Yıllık Teknik Rapor)(2019 ve öncesi), https://www.mod.go.jp/e/publ/w_paper/, (Erişim Tarihi: 08.02.2020).
- Moğol İstilasası, <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/mogol-istilasi-915>, (Erişim Tarihi: 14.12.2019).
- Wikipedia
- <https://www.pinterest.com.au/pin/440015826090761746/>.

■ Dz.Kur.Alb.Erdinç ALTINER

■ Dz. İk. Tğm. M. Sefa EREN

ISBN 975-322-108-8

İstanbul, Sistem Yayıncılık, 438 Sayfa

Öz

Kuruluş tarihi ortalaması 1897'ye dayanan 18 sıra dışı şirketin gelişimlerinin tüm aşamalarında kendileriyle bir arada yaşamış, ancak hiçbir zaman kendileriyle aynı büyüklüğe ulaşamamış 18 şirketin kıyaslandığı bu kitapta vizyoner şirketlerin başarılarının ve dolayısıyla kalıcılıklarını nasıl sağladıklarının sırları yer almaktadır. Yönetim ve organizasyon, yetki dağılımı, sürekli gelişim, toplam kalite yönetimi, vizyon, misyon ve temel değerler gibi günümüzün gözde kavramlarının köklerinin 1800'lü yıllara dayandığı göz önüne alındığında, vizyoner şirketlerin sıra dışı başarılarla dolu hikayelerinden kişisel anlamda da bir takım sonuçlar çıkarılabilmektedir. Personelin hangi rütbede ve hangi görevde olursa olsun daima "en iyi" olması gerekliliğinden hareketle, kitapta bahsedilen vizyoner şirketlerin başarı öykülerinden faydalanması maksadıyla Kalıcı Olmak kitabının kısa bir özeti aşağıda sunulmuştur.

1. Kalıcı Olmak: Geleceğin Güçlü Kurumlarını Yaratmak

Sektörlerinin amiral gemileri olan vizyoner şirketler, takipçileri tarafından hayranlıkla izlenen ve kendilerini çevreleyen dünya üzerinde kalıcı ve önemli etkiler bırakmış öncü kurumlardır. Buradaki temel nokta, vizyoner şirketin bir organizasyon, bir kurum olmasıdır. Ancak, günümüzde zirvede bulunan, sektörlerinin liderleri konumundaki pek çok şirketin, kusursuz ve olağanüstü bir geçmişleri yoktur. Örneğin, Walt Disney, 1939'da kendisini halka açılmaya zorlayan ciddi bir nakit krizi ile yüz yüze gelmiş; daha sonra 1980'lerin başlarında fırsatçıların hisse fiyatlarının tabana vurmasını iştahla bekledikleri bu dönemde neredeyse yok olma noktasına gelmiştir. Boeing, 1930'ların ortalarında, 1940'ların sonunda ve altmış binden fazla işçisini işten çıkardığı 1970'lerin başlarında ciddi zorluklar yaşamıştır. 3M, iş hayatına bitmiş bir maden ocağı olarak başlamış ve 1900'lerin başında iş dünyasından hemen hemen silinmiştir. HP, 1945'de ciddi bir gerileme yaşamış; 1990'da şirketin hisseleri nominal değerlerinin altına düşmüştür. Sony, ilk beş yılını birbiri ardına başarısız ürünler çıkarmakla geçirmiştir. Ford, köklü bir politika değişikliği ve çok önceleri yapılması gereken yeniden yapılanma çalışmalarına başlaması öncesinde 1980'lerin başında iş hayatındaki en büyük yıllık kayıplardan birini ilan etmiştir.

Gerçekte, bu vizyoner şirketlerin tümü yaşamlarının bazı noktalarında hatalar yapmışlar, gerilemeler ve başarısızlıklarla yüz yüze gelmişlerdir. Fakat vizyoner şirketler sonunda kayda değer bir toparlanma, esneklik, felaket ve zor durumlardan sıçrama yeteneği sergilemiştir. Bu noktada bahse konu şirketlerle ilgili genel kabul görmüş mitleri ve bunlara karşılık gerçeklerin neler olduğunu incelemekte fayda vardır.

Mit: Vizyoner şirketler, büyük ve karizmatik vizyoner liderlere ihtiyaç duyar.

Gerçek: Karizmatik ve vizyoner bir lider vizyoner şirketler için kesinlikle olmazsa olmaz değildir. Hatta bu tip bir lider şirketin uzun dönem beklentileri için zararlı olabilir. Vizyoner şirketlerin geçmişlerindeki en önemli liderlerin kimisi yüksek ve karizmatik lider profil modeline uymamakta olup gerçekte bazıları bu modelin çok uzağında kalmıştır.

Mit: En başarılı şirketlerin ilk ve en önemli amacı maksimum kâr etmektir.

Gerçek: Vizyoner şirketler, paranın birincil öncelikli olmadığı, önceliklerden sadece biri olduğu bir dizi amacın peşindedir. Bu şirketler kârı arar, fakat onun yanında, sadece para kazanmanın ötesinde öz değerler ve önemli bir ideoloji duygusu ile de yönlendirilir. Buna rağmen, paradoksal olarak vizyoner şirketler, kâr gümdülü diğer şirketlerden daha fazla para kazanır.

Mit: Vizyoner şirketler herkes için çalışılacak muhteşem yerlerdir.

Gerçek: Vizyoner şirketlerin temel ideolojisine ve koyduğu standartlarına uygun olanlar, bu şirketleri çalışılacak mükemmel yerler olarak görürler. Vizyoner şirketlerin neyi temsil ettikleri ve neyi başarmaya çalıştıkları o kadar açıktır ki, standartlarına uymayanlar ile isteksizler için burada açıkça yer yoktur.

Mit: Çok başarılı firmalar en iyi ataklarını parlak, zor ve karmaşık stratejik planlarla yapar.

Gerçek: Vizyoner şirketler en iyi ataklarının bazılarını deneyim, deneme-yanılma, fırsatçılık ve tam anlamıyla kazara yaparlar. Şu anda parlak fikir, ileri görüşlülük ve ileri görme olarak görülen şeyler aslında, geçmişe bakıldığında sıklıkla "deneyelim, işe yarayan şeyleri tutalım" görüşünün sonucudur. Vizyoner şirketler bu anlamda türlerinin biyolojik evrimini taklit eder.

Mit: En başarılı şirketler öncelikle rakibi alt etmeye odaklanmıştır.

Gerçek: Vizyoner şirketler öncelikle kendilerini alt etmeye odaklanmıştır. Başarı ve rakipleri alt etmek, vizyoner şirketler için en son amaç değildir. Bu, "Yarın bugünden daha iyi olmak için kendimizi nasıl geliştirebiliriz?" sorusunu kendilerine acımasız bir şekilde soruyor olmalarının ardından gelen bir sonuçtur.

Bill Hewlett ve Dave Packard önce HP'yi kurmaya sonra ne yapacaklarını bulmaya karar verdiler. Masraflarını karşılayıp, bir işletme kurmalarına imkân verecek her yolu denediler. Bill Hewlett bir ropörtajda bu durumu "Beş kuruş para getirecek her işi yaptık. Bir bowling faul çizgisi göstergesi, zaman göstergeli bir teleskop

çalıştırıcısı, otomatik pisuvar temizleme aleti ve insanları zayıflatan bir şok makinamız vardı. 500 dolar sermaye ile birilerinin bizden yapabileceğimizi umdukları her şeyi deniyorduk. Bowling göstergesi pazarda devrim yaratan bir ürün olamadı. Otomatik pisuvar temizleme aleti ve yağ eriten şok makinaları da hiçbir yere gitmedi. Şirket, ilk büyük satışı olan Fantasia filmi çalışması için Walt Disney'e sekiz ses osiloskobu satışını gerçekleştirmeden önceki bir yıl boyunca düşe kalka ilerledi. Hatta, 1940'ların başlarındaki savaş kontratlarıyla ilk büyük çıkışına kadar Hewlett-Packard, ne yöne gideceğini bilmeden yalpaladı." şeklinde ifade etmiştir.

Sony de işe "muhteşem fikir" ile başlamadı. Masaru Ibuka, Ağustos 1945'te şirketi kurduğunda, hiçbir özel ürün düşüncesi yoktu. Dahası Ibuka ve ilk yedi çalışanı şirket kurulduktan sonra ne üreteceklerine karar vermek için bir beyin fırtınası yaptılar. Kuruluşundan kısa bir süre sonra şirkete katılan Akio Morita'ya göre, küçük grup toplantıya oturdu ve haftalar boyu şirketin işlemesi için gerekli parayı kazanmak konusunda ne çeşit bir iş yapacağını şekillendirmeye çalıştı. Tatlı fasulye ezme çorbasından, minyatür golf ekipmanları ve sürmeli hesap cetveline kadar uzanan bir sürü ürün üzerine düşündüler.

Bu örneklerde de görüldüğü gibi gerçekte, vizyoner şirketlerin çok azının kökleri muhteşem bir fikre veya şaşılacak, inanılmaz bir başlangıç ürününe dayanmaktadır. Diğer bir deyişle muhtemel bir "muhteşem fikir" ile başlayan vizyoner şirketlerin oranı, diğer şirketlere göre çok daha azdır. On sekiz çiftten sadece üçünde vizyoner şirketler, karşılaştırma şirketlerinden daha fazla; onunda ise karşılaştırma şirketleri vizyoner şirketlerden daha fazla başlangıç başarısı elde etmiştir. Kısaca, erken girişimci başarısı ve yüksek derecede vizyoner bir şirket hâline gelmek arasında negatif bir korelasyon vardır.

Aynı şekilde, ne kadar karizmatik veya vizyoner olurlarsa olsunlar, tüm liderler bir gün gelir görevini devreder. Fakat vizyoner bir şirket, birey olarak herhangi bir liderin ötesinde, yıllarca ve çeşitli kuşaklar boyunca vizyoner ve canlı kalmak için gerekli organizasyonel güce sahip ise ölmez. Vizyoner şirketler, şirket içinden yönetsel becerileri çok uygun yetenekleri geliştirmeyi ve terfi ettirmeyi, diğer şirketlerden daha iyi becermişler ve böylece kuşaklar boyunca tepe yönetimde mükemmelliğin sürekliliğini daha fazla sağlamışlardır. Vizyoner şirketlerin oluşma aşamalarındaki kilit insanlar, kişisel liderlik tarzları ne olursa olsun, diğer şirketlerdekinden daha kuvvetli bir organizasyonel yönetime sahiptiler.

Vizyoner bir şirket, kısa dönem ile uzun dönem arasında denge aramaz. O kısa vadede ve uzun vadede çok iyi şeyler yapmayı arar. Vizyoner bir şirket idealizm ve kârlılık arasında basit denge kurmaz; yüksek oranda idealist olmayı ve yüksek oranda kârlı olmayı arar. Sıkıca tutulan öz ideolojiyi korumak ile güçlü değişim ve

hareketini uyarmak arasında basit dengeler aramaz; her ikisini de en üst derecede yapar. Aslında vizyoner şirketlerin çoğu için, iş, tarih boyunca ekonomik bir faaliyetten, para kazanmak için başvuru bir yöntemden çok daha fazla şeyler ifade etmiştir. Vizyoner şirketlerin çoğunun tarihleri boyunca salt ekonomik düşünceleri aşan, ötesine geçen öz bir ideolojileri olduğu görülmektedir. İşin kilit noktası; vizyoner şirketlerin diğer şirketlerden daha büyük bir oranda öz ideolojiye sahip olduklarıdır.

2. Vizyoner Şirketlerin Öz İdeolojileri

Ford: Gücümüzün kaynağı olarak insanlar; "çabalarımızın nihai sonucu olarak" ürünler; gerekli bir araç ve başarımızın ölçüsü olarak kâr; temel dürüstlük ve bütünlük.

Hewlett-Packard: Yer aldığımız alanlara teknik katkılar sağlamak; girişim başarısının paylaşılması fırsatının da dâhil olduğu HP insanına fırsat ve saygı; iş yaptığımız toplumlara karşı sorumlu olmak ve katkı sağlamak; diğer değerleri ve amaçları mümkün kılmak için bir araç olarak kârlılık ve büyüme.

Johnson&Johnson: Şirket, "ağrı ve hastalıkları yok etmek" için vardır. Sorumluluklarımızın bir hiyerarşisi vardır; müşteriler birinci, çalışanlar ikinci, geniş anlamda toplum üçüncü ve hissedarlar dördüncü sıradadır. Yeteneğe göre bireysel fırsat ve ödül Yetkilerin dağıtılması=Yaratıcılık=Verimlilik.

Marriot: Dostça hizmet ve mükemmel değer (müşteri misafirdir); evlerinden uzaktaki insanların içinde, dostlarının arasında oldukları ve gerçekten istedikleri duygusunu uyandırmak; insanlar birinci sıradadır, onlara iyi davranın, fazlasını umun, gerisi gelir; sıkı çalışmak, ancak bunu eğlenerek yapmak; sürekli kendini geliştirmek; nitelik yaratma zorluklarının üstesinden gelmek.

Motorola: Şirket, "üstün kaliteli ürünleri ve hizmetleri adil bir fiyatla temin ederek onurlu bir şekilde topluma hizmet etmek için" vardır. Sürekli kendini yenileme; "Gizli yaratıcı güç bizim içimizdedir" felsefesini anlama ve açığa çıkarma; Şirketin yaptığı her şeyde -fikirlerde, kalitede, müşteri memnuniyetinde- sürekli ilerleme, gelişme; her bir çalışana birey olarak değer vererek yaklaşma.

Sony: Genel toplum yararına olan teknolojik ilerleme, uygulama ve yeniliklerden gelen katıksız keyfi yaşamak; Japon kültürü ve ulusal statüsünü yükseltmek; bir öncü olmak; Diğerlerini takip etmemek, ancak imkânsız istemek; her bir bireye ait yetenek ve yaratıcılığa saygı göstermek ve teşvik etmek.

Wal-Mart: "Müşterilerimize değer katmak için varız" Akıntıya karşı yüz, basmakalıp bilgiğe itiraz et; çalışanlarla ortaklık yap; tutku, bağlılık ve hevesle çalış; işe yaramayanı bırak Hep daha yüksek hedeflerin peşinden koş.

Vizyoner şirketler, ideolojinin çevresinde kuvvetli kültürler yaratarak, diğer şirketlerden daha titiz davranarak çalışanlarına öz ideolojiyi aşılarlar. Diğer şirketlerden daha dikkatli bir şekilde öz ideolojiye uygun temele dayalı üst düzey yönetim yetiştirir ve seçerler. Ayrıca, diğer şirketlere oranla amaçlar, strateji, yöntemler ve organizasyon dizaynı gibi konularda öz ideolojileriyle daha tutarlı düzenlemeler yaparlar. Bir öz ideolojiyi açıkça ifade etmek, vizyoner bir şirket inşa etmek de çok önemli bir adımdır. İki parçadan oluşan pratik tanımı şu şekildedir;

3. Öz İdeoloji = Öz Değerler + Hedef

Öz İdeoloji: Belirli kültürel ve gündelik işleyen uygulamalarla karıştırılmayan; finansal veya kısa vadeli çıkarlar için ödün verilmeyen genel yönlendirici prensiplerin küçük bir kümesidir.

Öz Değerler: Organizasyonun, finansal ve kısa vadeli çıkarlar için ödün verilmeyen, temel ve kalıcı öğretileridir.

Hedef: Organizasyonun sadece para kazanmanın ötesindeki temel varoluş sebepleridir. Ufukta sürekli yön gösteren; belirli amaçlar ve iş stratejileri ile karıştırılmayan bir yıldızdır.

Öz değer, basit, açık, dolaysız ve etkili kaldığı sürece, pek çok farklı şekilde ifade edilebilir. Vizyoner şirketler, sayıları sadece üç ila altı arasında değişen, az sayıda öz değere sahip olma eğilimi gösterirler.

"Dış çevredeki değişikliklerden etkilenmeksizin -bu değerlere sahip olduğumuz için çevre bizi ödüllendirmez ve hatta cezalandırırsa bile- bu değerlerin hangileriyle yüz yıl yaşamayı becerebiliriz? Diğer taraftan, çevre tarafından hiç onaylanmazsa, hangi değerleri değiştirmeye veya gözden çıkarmaya istekli olabiliriz?" Bu sorular hangi değerlerin gerçekten öz olduğunu saptamak için yardımcı olabilir.

Öz ideoloji, diğer şirketlerin değerlerini taklit ederek üretilmez; dışarıdakilerin dikte ettiklerini izleyerek elde edilmez; yönetim kitapları okuyarak ulaşılmaz; hangi değerlerin en pragmatik, en popüler veya en kârlı olabileceği "hesabı" pratikten uzak entelektüel alıştırmalar yaparak ortaya çıkarılmaz. Öz ideolojiyi ifade ederken ve düzenlerken kilit adım, diğer şirketlerin değerleri olarak ne belirlediğini veya dış dünyanın ideolojinin ne olmasını istediği değil de, gerçekten inanılan şeyi yakalamaktır. Kısaca;

- Vizyoner bir şirkette öz değerlerin rasyonel olması veya dışarıdan onaylanması gerekmemektedir. Öz değerler, günün geçici ilgi ve akımlarıyla sallanmadığı gibi, farklılaşan pazar koşullarına cevap vermek için de değişmezler.
- Tam anlamıyla tasarlandığında hedef, geniş, esaslı ve kalıcıdır. İyi bir hedef bir organizasyona yıllarca, belki yüz yıl ya da daha fazla yol göstermeli ve ilham kaynağı olmalıdır.
- Gerçekten vizyoner bir şirket sürekli hedeflerinin peşinden

gider, fakat asla onları tam olarak başaramaz ya da tamamlayamaz. Bu, ufuk noktasının peşinden koşmaya ya da yol gösteren yıldızı kovalamaya benzer bir durumdur.

Örneğin, Disney düşünüldüğünde, "Çocuklar için çizgi filmler yapmak uğruna varız." korkunç bir amaç ifadesi olurdu. Ne büyük bir saygı uyandırır ne de yüz yıl sürecek kadar esnek olurdu. Fakat, "milyonlara mutluluk getirmek için hayal gücümüzü kullanmak" saygı uyandıran bir amaç olarak yüz yıl sürebilir. Önemli olan adım, bir organizasyonun var oluşunu açıklamak için daha derin, daha temel sebeplere ulaşmaktır. "Bu organizasyon neden işi durdurmamalı, tasfiye edilmemesi için ne sebep var?" sorusunu ortaya atmak ve hem şimdi hem de gelecekte yüz yıl sonra eşit derecede geçerli olacak bir cevap için gayret göstermek, hedefi bulmak için etkili bir yoldur.

4. Sonuç

Öz ideolojinin rolü rehberlik etmek ve esin vermektir, farklı kılmak değildir. İki şirketin aynı öz değerlere veya hedefe sahip olabilmesi mümkündür. Çok şirket "teknik katkıda bulunmak" hedefine sahip olabilir. Fakat, çok azı onu HP kadar tutkuyla yaşayabilir. Şirketlerin çoğunun hedefi "insan yaşamını korumak ve iyileştirmek" olabilir, fakat çok azı Merck kadar derinden ona inanır. "Kahramanca müşteri hizmeti" öz değer olarak çok şirkette bulunabilir, fakat Nordstrom gibi bunun çevresinde yoğun bir kültür yaratan şirket çok azdır. Çok sayıda şirket "yenilik" öz değerine sahip olabilir, fakat çok azı 3M'de görülen yeniliği teşvik eden güçlü düzenleme mekanizmalarını yaratır. Bir şirketi vizyoner yapan öz ideolojinin içeriği değildir. Vizyoner şirketleri diğerlerinden farklı kılan, öz ideolojinin özgünlüğü, disiplini ve yaşantıda olan ideolojiyle tutarlılığıdır. Bir şeye inanıyor olmanız, sizi başkalarından farklı bir noktaya koymaz, ona derinden inanmanız, zamana karşı korumanız ve tutarlı biçimde yaşama geçirmeniz sizi farklı kılar.

Öz ideolojinin yalnızca organizasyondaki insanlar için anlamlı olması ve esin vermesi gerekir; dışarıdaki herkese heyecan vermesi gerekmez. Organizasyonun başarısına uzun vadeli katılımı oluşturmak için öz değerler ve hedefin organizasyon içindeki insanlarda büyük bir saygı uyandırması gerekir. Öz ideolojinin organizasyon dışındaki insanlar üzerindeki etkisi daha az önemlidir ve dış etkilerin öz ideolojiyi tanımlamada karar verici bir faktör olmaması gerekir. Öz ideoloji böylelikle, kimin organizasyon içinde ve kimin dışında olduğunu belirlemede önemli bir rol oynar. Açık ve iyi ifade edilmiş bir öz ideoloji, kişisel değerleri şirketin öz değerleriyle uyumlu olan insanları şirkete çekerken kişisel değerleri ters düşenleri şirketin dışında bırakır.

Kaynakça

COLLINS James C. ve Jerry I. Porras, *Kalıcı Olmak Geleceğin Güçlü Kurumlarını Yaratmak*, Zuhal Çivi (Çev.), Sistem Yayıncılık, ISBN 975-322-108-8, İstanbul, 2001.

Yazarlar İçin Metin Şekil Esasları

1. Yayın dili Türkçe'dir. Makalelerin imla ve noktalamasında Türk Dil Kurumu kurumsal web sayfasında erişilebilen güncel sözlük ve yazım kuralları esas alınır. Gönderilen yazarlar dil ve anlatım açısından bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.

2. Metinler **Times New Roman** karakteri kullanılarak, **11 puntoda** ve **1,5 satır aralığına** sahip olacak şekilde yazılmalıdır. Dipnotlar ise **9 punto** ve **1 aralıklı** yazılmalıdır.

3. Paragraf özellikleri hizalama iki yana ve satır aralığı 1,5 şeklinde olmalıdır. Sayfa numaraları ise altta verilmelidir.

4. Makalelerde kullanılacak alt başlıklar koyu yazılmalı ve rakam ile numaralandırılmalıdır.

5. Dipnotlarda atıflar aşağıdaki şekillerde verilmelidir.

5.1. Kitaplara yapılan atıflarda yazar adı ve soyadı, **eser adı**, (varsa cilt numarası), (varsa çeviren), yayınevi, yayımlandığı yer, yayımlandığı tarih ve sayfa numarası aşağıdaki örneklerle uygun olarak sırayla verilecektir.

Tek yazarlı kitap:

Henry Kissinger, *Dünya Düzeni*, (çev. Sinem Sultan Gül), Boyner Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 14-16.

İki yazarlı kitap:

George Friedman ve Meredith Friedman, *Savaşın Geleceği-21. Yüzyılda Güç, Teknoloji ve Amerikan Dünya Egemenliği*, (çev. Enver Günsel), Pegasus Yayınları, İstanbul, 2015, s. 114.

Çok yazarlı kitap:

Pınar Bilgin vd., *Türkiye Dünyanın Neresinde?-Hayali Coğrafyalar, Çarpışan Anılar*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 19.

Çeviri kitaplar:

Walter Isaacson, *Steve Jobs*, çev. Dost Körpe, Domingo Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 540.

Yazar bilgisi verilmemiş kitap:

"Türkiye ve Dünyada Yükseköğretim", *Bilim ve Teknoloji*, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, 1994, s. 81.

Çok ciltli kitap:

Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi* (çev. Halil Berktaş), Cilt: 1, Eren Yayınları, İstanbul 2000, s. 100.

5.2. Makalelere yapılan atıflarda yazar adı ve soyadı, "makale adı" (varsa çeviren), **yayımlandığı süreli yayının adı (italik)**, yayımlandığı yıl, cilt no (Romen)/sayı:, dergide yer aldığı sayfa aralığı, alıntının yapıldığı sayfa numarası aşağıdaki örneklerle uygun olarak sırayla verilecektir. Ansiklopedi maddelerine yapılan atıflarda da makalelere atıf şekli kullanılacaktır.

Tek yazarlı makaleler:

R. Kutay Karaca, "Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinde Doğu Türkistan Sorunu", *Gazi Akademik Bakış*, 2008, Cilt: 1, 219-245, s. 220.

İki yazarlı makaleler:

Murat Kağan Kozanhan ve Kemal EKER, "1969 Kuzey Denizi Davaları", *MSÜ Deniz Harp Enstitüsü Dergisi, Mavi Vatan'dan Açık Denizlere*, Temmuz 2019, S.2, 8-15, s. 13.

İkiden fazla yazarlı makaleler:

Michael Stowe ve diğ.leri., "Required Knowledge, Skills and Abilities From Health Care Clinical Managers Perspectives" *Academy of Health Care Management Journal*, 2011, 55-62, p.60

Derleme kitaplar ve bildiri kitaplarında bölüm/makale:

Engin Avcı, "Türkiye'de Terörizm ve Terörizmle Mücadele", Gökhan Sarı ve Cenker Korhan Demir, (ed.), *Güvenlik Bilimlerine Giriş*, Jandarma Basımevi, Ankara, 2015, 281-310, s. 305.

Yazarı Belli Olmayan Makale:

"Balkanlarda Türk Varlığı" *Toplumsal Tarih*, Ankara, 1990, cilt X, sayı 7, 8-10, s. 8.

5.3. Konferanslarda Sunulan Tebliğler:

Dritan Egro, "Arnavutluk'ta Osmanlı Çalışmaları", *XIII. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler, 4-8 Ekim 1999*, Cilt: I, TTK Yayını, Ankara, 2002, s. 14.

5.4. İnternet Dergisinde Makale:

Hasan Kopkallı, "Does frequency of online support use have an effect on overall grades?", *The Turkish Online Journal of Distance Education*, <http://tojde.anadolu.edu.tr/> (Erişim tarihi: 18.11.2009)

5.5. Tezler

Tezlere yapılan atıflarda yayımlanmamış tezlerin başlıkları için **italik kullanılmayacaktır** Yazar adı ve Soyadı, Tezin Adı, Tezin Yapıldığı Kurum ve Enstitü, Yapıldığı Yer ve Tarih, Sayfa numarası, (yayımlanıp yayımlanmadığı ve tezin akademik derecesi).

5.6. İnternet için

İnternet üzerinden erişilebilen açık kaynaklara yapılan atıflar, aşağıdaki örneğe göre yapılacaktır.

T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası, "Türkiye Ukrayna Anlaşması", <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grouph/ikili/11.htm> (Erişim Tarihi: 14.07.2010).

6. Aynı kaynağa yapılan atıflarda yazar adı ve soyadı, a.g.e. (adı geçen eser), a.g.m. (adı geçen makale) ve a.g.y. (adı geçen yayın) ifadesi ve sayfa numarası kullanılmalıdır. Aynı yazarın birden fazla eseri kullanılıyorsa yapılan atıflarda yazar adı ve soyadı, eserin yayım tarihi, a.g.e. ifadesi ve sayfa numarası yazılmalı; yazarın aynı tarihli birden fazla eseri kullanılıyorsa, eser tarihinin yayına a, b, c harfleri konularak atıf yapılmalı ve bu durum kaynakçada da belirtilmelidir.

7. Ekler yazının sonunda verilecek ve altında belgenin içeriği ve kaynağına dair kısa bilgi yer alacaktır. Tablo ve şekiller (grafik dahil), Ekler kısmında verilebileceği gibi metin içerisinde de yerleştirilebilir. Metin içerisinde verilmeleri durumunda tablo ve şekiller kendi içinde sıralanarak numaralandırılmalı (Tablo: 1, Şekil: 2 gibi) ve gerek bu numara gerekse tablonun/ şeklinin içeriğine dair tanıtıcı başlık tablonun/ şeklinin üst orta kısmında verilmelidir. Tablo, şekil, grafik ve resim için alıntı yapılmışsa, mutlaka kaynak belirtilmelidir.

8. Aday makale metinlerinin sonlarında, alfabetik sıra ve alıntı türüne (kitaplar, makaleler, internet kaynakları vs.) göre tasniflenmiş kaynakça verilmesi gerekmektedir. Makale için dipnotlardan farklı olarak soyisim büyük harflerle ve ilk sırada yazılmalıdır. Bu kaynakça makalenin yayımlanması durumunda metinde yer almayacak, makale değerlendirme sürecinin hızla yürütülebilmesi için kullanılacaktır.

KOPKALLI Hasan, "Does frequency of online support use have an effect on overall grades?", *The Turkish Online Journal of Distance Education*, <http://tojde.anadolu.edu.tr/> (Erişim tarihi: 18.11.2009)

9. Makaleler, makale isminin yazdığı bir klasöre "World Belgesi" halinde konulacaktır.

10. Aynı klasörün içine "Görseller" adı altında bir klasör daha açılacak ve makale içinde geçen resimlerin, fotoğrafların, tabloların vs. orijinal boyutları konulacaktır. (Word içinde görsel kalitesi düştüğü için)

11. Makale içinde kullanılan her görselin altına açıklaması yazılacak ve görsellerin, alındığı sayfa, site (URL), erişim tarihleri dipnot halinde makale içinde kullanıldığı görselin altına yazılacak ve aynı zamanda kaynakça bölümünde de belirtilecektir.

12. Kullanılan görseller, şekiller, tablolar vs. dergide kullanılacak seviyede kaliteli ve anlaşılır olacaktır.

13. Kullanılan kaynakçalar ya da görseller herhangi bir siyasi ve ideolojik düşünceye yakınlık içermeyecektir. Mümkün olduğunca devletin yayın organları tarafından yayımlanan görsellerin seçilmesine özen gösterilecektir.

14. Kullanılan görsellerde yabancı dil olmayacak, gerekirse Türkçe'ye çevrilecektir.